321437

TURÁN

MAGYAR NÉPROKONSÁGI SZEMLE

25
1942

FŐSZERKESZTŐ
CHOLNOKY JENŐ

SZERKESZTŐ
VIRÁNYI ELEMÉR

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

BUDAPEST 1942 ÁPRILIS
XXV. ÉVFOLYAM I. SZÁM

TARTALOM

Körösi Csoma Sándor emléke 1
Folyóiratunk **XXV. évfolyama.** *Paikert Alajos* 2
A Turáni Társaság és a világháború. *Cholnoky Jenő* 3
Ijahaj. *Larin Kyösti.* Fordította: *Somkuti* 7
Kőrösi Csoma Sándor Göttingenben. *Cholnoky Jenő* 8
Könyörgés. *Katri Vala.* Fordította: *Faragó József*... 20
Ujévi üdvözlet Finnországból. *Kannisto Artur* 21
Értesítés 21
Bolgár-török méltóságnevek középkori kútfőkben. *Bendefy László* 22
A Kalevalától a Párducbőrös lovagig. *Vikár Béla* 31
Japán, japáni. *Cholnoky Jenő* 35
Irodalom. *Bendefy László:* **Kummagyaria.** *(Balanyi György); Ferdinándy Mihály:* **Mi magyarok.** *(Bendefy László); Bárczi Géza:* **Magyar szófejtő szótár.** *(Bendefy László); F. Tuglas-A. Penttilä:* **Viron ja Unkarin kirjallisuuden historia** (Az észt és magyar irodalom története). *(F-f); N. Göllner Mária:* **A Kalevala titkáról.** *(F-f); Else Hocks:* **Pius II. und der Halbmond** (II Pius pápa és a félhold). *(Virányi Elemér);* **Északi rokonaink II.** *(F-f);* **Finnország 1940.** *(F-f)* 36
A Turáni Társaság ügyei 42
Hírek 46

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **Turáni Társaság,** Bpest, V., Országháza, VII. kapu.

Szerkesztésért és kiadásért felel: *Virányi Elemér dr.*

Előfizetési ár évi 6 pengő. Egyes szám ára 2 pengő.

A Turáni Társaság tagjai tagilletményül kapják.

Kérjük a rendes tagokat tagdíjuk megfizetésére, a törzstagokat önkéntes hozzájárulásra.

Más néprokonsági egyesületek igazolt tagjai számára az évi előfizetés ára 3 pengő.

A Finnugor Kultúrbizottság tervei szerint készült, s a Helsinkiben tartott 1938. évi tanácskozáson elfogadott hivatalos *finnugor néprokonsági jelvény* Társaságunk helyiségében, valamint Jerouschek K. jelvénykészítő üzletében (Bp., IV., Váci-u. 39) kapható. Ára 1.50 pengő.

A címlapot tervezte *Virányi Endre* festőművész

A TURÁN XXV. ÉVFOLYAMÁT

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR

EMLÉKÉNEK SZENTELJÜK

HALÁLA 100. ÉVFORDULÓJÁN

CSOMAKÖRÖS. 1784 MÁRCIUS 27 – DARZSILING, 1842 ÁPRILIS 11.

KELETI-KÖNYVTÁR

FOLYÓIRATUNK XXV. ÉVFOLYAMA

Turán! „Még újszerű és szokatlan legtöbbünknek e fogalom. Az őshazát jelenti, nagy multunkat s talán még nagyobb jövőnket. Merész, nagy cél, mit megvalósítani különösen nekünk, magyaroknak, szerencsés feladatul jut. Nem a kard, hanem a komoly tudomány, a teremtő művészet, a kitartó munka és céltudatos vállalkozás, szóval a mai civilizáció legszebb és legigazibb fegyvereivel akarunk magunknak és testvéreinknek szellemi, erkölcsi és anyagi előrehaladást biztosítani a világ művelt népei között.

Kutatni és felvirágoztatni szeretettel és sikerrel Turánt, Európában és Ázsiában, Dévénytől Tokióig, multban, jelenben és jövőben, barátokat és szövetségeseket szerezve magunk és az egész világ javára.

Ez törekvésünk és ebben egyesüljünk mindnyájan."

*

Ezt írtam 1913-ban, TURÁN című folyóiratunk 1. számának előszavában s ugyanezt vallom ma is, majdnem harminc esztendő elmúlása után. Ez bizonyítja, hogy akkor választott célunk, irányunk és jelszavunk helyes volt.

Ez volt a célunk, már akkor. E célunk mellett kitartottunk mindmáig s kitartunk, előreláthatólag, még igen sok éven át, mindaddig, amíg irányunk és minden törekvésünk tökéletesen meg nem valósul, magyar nemzetünk, a turáni népek s az egész emberiség javára.

Hogy Tásaságunk ily kiváló multra s ily értékes eredményekre tekinthet vissza, az meggyőződéstől áthatott, kitartó és minden áldozatra kész tagjainknak és munkatársainknak köszönhető, elsősorban annyira siratott első elnökünknek, gróf *Teleki Pál* fáradhatatlan tevékenységének.

Különös örömömre szolgál, hogy nagymultú folyóiratunk XXV. évfolyamának első oldalán ugyanazokkal az eszmékkel, eszményekkel és érzelmekkel köszönthetem az olvasót, amelyekkel és amilyenekkel ezt az I. évfolyam első oldalán tettem. Hálám első szava a Mindenhatót illeti, aki megengedte számomra, hogy ezt az örvendetes alkalmat erőben és egészségben érhessem el. De hálát mondok olvasóinknak, Társaságunk tagjainak, céljaink támogatóinak, hogy az elmúlt három évtized világokat rendítő háborúi, történelmi eseményei, társadalmi és

művelődési válságai közepette, sőt ellenére is, folyóiratunk elérhette az első negyedszázad küszöbét, a Turáni Társaság pedig működésének negyedik évtizedébe érkezett.

Hiszem és vallom, hogy mind a Turáni Társaság, mind TURÁN című folyóirata, érdemekben gazdag és kiváló jelenlegi elnöke, illetve főszerkesztője, *Cholnoky Jenő* céltudatos vezetésével, sikeresen folytatja eddigi, az elmúlt évtizedeken át helyes irányúnak mutatkozott tevékenységét. Hogy munkánk nem volt hiú ábrándok kergetése, azt napjaink döntő hadieseményei bizonyítják a közeli és távoli Keleten. Szívből kívánom minden célunk elérését s kérem a Mindenhatót, hallgassa és valósítsa meg minden tervünket, minden vágyunkat.

Ad multos annos! *Paikert Alajos*

A TURÁNI TÁRSASÁG ÉS A VILÁGHÁBORÚ*

Társaságunk elsősorban tudományos társaság és méltán felvetődik a kérdés, hogy van-e valami különös feladata Társaságunknak a világháborúval összefüggésben? Mert hisz feladataink, működésünk céljai nem politikai természetűek, politizálnunk nem is szabad s nem is vagyunk arra hivatottak. Ámde ebben a világégésben igen veszedelmes helyzetbe kerültünk mi is és rokon népeink is. Minket végzetes elgázolással fenyegetett a muszka kommunizmus embergyilkos réme s csak hatalmas szomszédunk kellő pillanatban való beleavatkozása mentette meg hazánkat, sőt egész Európát a legborzalmasabb pusztulástól. De ugyanez a veszedelem fenyegette Finnországot is, sőt tudjuk, hogy Észtország egy időre az orosz rém fojtogató kezében szenvedett. Veszedelemben volt Bulgária is, meg Törökország is. Mindkettő csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudja magát távoltartani a háborútól és megvédeni hazáját a leggonoszabb fanatizmustól, a bolsevizmustól. Hatalmas rokonunkat, a japáni nemzetet is az a veszedelem fenyegette, hogy az angol és amerikai világhatalmak megfojtják gzdaságilag és politikailag tönkre teszik, hogy maguknak biztosítsák a Csendes-óceán fölött kifejlődött uralmukat.

Amikor mindnyájunkat ilyen végzetes veszedelem fenyeget, akkor minden tettünknek, minden gondolatunknak a honvédelem és testvérnépeink védelme felé kell összpontosulnia. Most igazán mindent a hazáért!

Mit tehet ilyenkor a Turáni Társaság? A harctéren katonáink és hadvezetőségünk teljesítik kötelességüket mesébe illő hősiességgel. A diplomáciát a legkiválóbb lángelmék vezetik, bámulatunkra méltó tökéletességgel. Az itthon maradottak kellő ellátására, kitűnően működő, külön szerveink vannak, ezeken a tereken nincs mit keresnünk.

* Elnöki megnyitó a Turáni Társaság 1942. február 12.-én tartott XXXII. évi közgyűlésén.

De minden veszedelemben forgó, háborúban álló népnek van egy belső frontja is. A nemzetek egységét, összetartását s a nélkülözésekkel, kényelmetlenségekkel szemben tanúsított türelmét és kitartását felforgató elemek mindig megbolygatni igyekszenek, mert vannak mindig árulók, vannak idegen eszmék után futó fantaszták, vannak az ellenségnek bérencei is, akik a nemzeti egység, összetartás és kitartás ellen munkálkodnak, terjesztik a kishitűséget és az elégedetlenséget.

Az első világháborúban is ezek az alattomos, belső ellenségek törték meg Németország és hazánk ellenállóképességét és ezek ellen kell minden erőnkkel itt a belső fronton harcolni. Nemcsak saját nemzetünk egyetértését és lelkes összetartását kell megóvnunk, hanem testvérnépeink együttérzését és együttműködését is óvnunk, sőt fejlesztenünk kell.

Ezt a célt a lelkek műveltségén át érhetjük el egyedül. Ha minden magyar ember tudja, hogy miért harcolunk s ha minden magyar ember tudja, hogy nemzetünket csak megszentelt hagyományainknak tisztelete, a magyar nemzeti érzés lelkesedése tarthatja fenn és védelmezheti meg, akkor mindnyájan egyet is értünk és nemzetünkön nem vesz erőt semmiféle hatalom.

Ha ezt az együttérzést, ezt a sorsközösséget testvérnemzeteink velünk együtt szintén átérzik és megértik, akkor meg éppen olyan erősek lehetünk, hogy nem kell félnünk többé semmitől.

A Turáni Társaságnak tehát ezen a téren, a belső front megerősítésében igen fontos és történelmi jelentőségű szerepe lehet. Megtanítani a magyar embert arra, hogy mi büszkék lehetünk magyarságunkra, hogy a mi történelmünk tele van dicsőséggel s hogy nemzetünk az egész emberiség művelődésében számarányának nem megfelelően, hanem annál sokkal nagyobb arányban vett részt, ez egyike legszentebb feladatainknak. Ez az a turáni gondolat, amit különösen művelnünk és terjesztenünk kell. Rokonnépeinkkel a legszorosabb kapcsolatokat kell fenntartanunk s bennük is életre kelteni és kifejleszteni azt a gondolatot, hogy rokonok vagyunk, egy nagy népcsalád tagjai s nekünk össze kell tartanunk, mert akkor olyan hatalmasak leszünk, hogy nem kell többé félnünk semmiféle veszedelemtől.

A rokoni kapcsolatok és a testvéri együttérzés érdekében Társaságunk folyóiratában, előadásainkban, egyéb közleményeinkben mindig szükséges ezt a gondolatot munkálnunk. Lám, a japániak az ő csodálatos összetartásukban és hazaszeretetükben, győzelmet győzelemre halmoznak, két olyan óriással szemben, amelyekről azt hittük, hogy halálos vakmerőség volna velük szembeszállni. Hong-kong, Szingapur bevehetetlen erősségek képében álltak lelki szemünk előtt, az angol flottát legyőzhetetlen hatalomnak hitte az egész világ s ime, a japáni hősiesség és hazaszeretet úgy szórta szét ezeket a megingathatatlan erősségeknek képzelt hatalmasságokat, amilyenre még a történelemben nem volt példa. Ez a turáni hősiesség, ez a turáni hazaszeretet igazi fellobbanása.

Japán óriási hatalom a kis Finnországhoz képest. És ez a kis nép az első finn-orosz háborúban hihetetlennek látszó eredményt ért el! Ez a maroknyi nép fel tudta tartóztani a 150 milliós óriást s olyan csapásokat mért reá, amilyeneket egy tigris mérhet az elefántra. És most, a

második háborúban, nemcsak megvédelmezi hazáját, hanem győzelmet győzelemre halmoz, visszaszorítja a rémet és kétségtelenül hatalmas része lesz abban, ha ezt a szörnyeteget végleg porba sujtjuk. Itt is az összetartásnak, a társadalom szervezettségének olyan példáját látjuk, amely a legnagyobb csodálatunkra és elismerésünkre érdemes.

Ugyanezt kell tennünk nekünk is. Idehaza a legszentebb összetartást, egyetértést kell fenntartanunk, hisz hála Istennek, hazánk jövője olyan kezekbe van letéve, amelyekben tökéletesen megbízhatunk. Ennek az összetartásnak fejlesztése végett kötelességünk ismertetni a japáni nép és a finn nép összetartását, fanatikus hazafias lelkesedését és áldozatkészségét. Ezért például most azon munkálkodunk, hogy japáni és finn kiállítást rendezzünk s ezen bemutassuk a két csodálatos nép egész szervezettségét és azokat az eszmei erőket, amelyek ezt a világtörténelmi jelentőségű összetartást és szervezettséget minden japáni és finn lélek előtt tudatossá tették.

A finn nemzet iránt érzett bámulatunknak és lelkes együttérzésünknek serlegvacsoránkon fogunk kifejezést adni, hogy példaképül állíthassuk őket hazánk népe elé is.

Félre a pártütőkkel, az idegen eszmeáramlatok szolgálatába szegődött fantasztákkal, most nincs helye semmiféle okoskodásnak, most teljes lelki erővel együtt kell dolgoznunk. Meg kell értetnünk a magyar néppel, társadalmunk minden tagjával, hogy a magyar alkotmányos élet 1000 esztendeje tartja fenn ezt az országot. Megvédelmezte minden veszedelemben s ha elbukott is rövid időre, újra talpra állította s megint csak a művelt nemzetek legjobbjai közé emelte. Nemzetünk legnagyobb ereje volt mindig a magyar ember szellemi fölénye az idekerült idegenekkel szemben, mert ez a szellemi fölény olvasztotta a magyarságba a hazánkba került idegenek legnagyobb részét. Szellemi fölényünk már Szent István királyunk óta Európában az egyik legelső helyet szerezte meg nekünk. Egész a török időkig Magyarország Európa leghatalmasabb és legműveltebb népei közé tartozott s bevehetetlen bástyája volt az európai műveltségnek.

A magyar nemzet részt vett Európa minden szellemi mozgalmában. Felvette a nyugati kereszténységet, részt vett a keresztes háborúkban, részt vett a reformáció eszmeáramlataiban, a renesszánsz szellemi feléledésében, a szabadságharcokban, a jobbágyság felszabadításában, stb., stb. De mindig voltak tudósai és művészei, akik kiállják a versenyt a legnagyobb nemzetek legnagyobb szellemeivel. Petőfit a világ legnagyobb öt költője közé sorozzák a külföldi tudósok, Jókai regényei minden nyelvre lefordítva, a múlt század végén Európa legszorgalmasabban olvasott regényírója volt, Madách Ember Tragédiája talán az egész világirodalom legnagyobb remeke. Bizonyára a legnagyobbak közé emelnék Arany Jánost is, ha le lehetne fordítani idegen nyelvre az ő költeményeit. Ehhez azonban éppen olyan lángelmére volna szükség, mint maga a költő. Sajnos, az a mi hátrányunk a nagy nemzetekkel szemben, hogy nyelvünket nagyon kevesen értik s temérdek szellemi kincsünk nem gazdagíthatja az általános emberi művelődést.

A zene nyelve internacionális és ezzel hatalmas hódításokat tettünk. A magyar dal, a magyar zene az egész világon a legnagyobb elismerésben részesül. Nincs most módom arra, hogy közöljem, ezen a téren

mit tapasztaltam nagy utazásaim közben, nincs módomban elmondani, hogy hányszor dagadt a mellem büszkeségemben, ha tapasztaltam, hogy a magyar dal és a magyar műzene milyen csodálatosan elragadta és meghódította a teljesen idegen hallgatóságot.

A tudományok magyar művelői igen sok dicsőséget szereztek hazánknak. Éppen most ünneplik az elektromos mótorok feltalálásának százéves fordulóját. A külföld Siemensnek tulajdonítja ezt a felfedezést, pedig azt egy egyszerű, szerény, magyar szerzetes, *Jedlik Ányos* találta föl, csak nem ütötte dobra korszakalkotó találmányát, a magyar lélek szerénysége és szemérmetessége következtében. Bizony, pedig jó volna egy kissé hangosabbaknak lennünk! A gyufát *Irinyi János* találta föl, a ma világszerte nagyszerű eredményekkel használt gravimétert *Eötvös Lóránd báró*, a gyermekágyi láz ellenszerét *Semmelweiss Ignác*, stb., stb. Felfedező utazóink közül csak *Julianus* barátot, Magellán egyetlen írni-olvasni tudó útitársát, *Transsylvanust*, a későbbi időkből *Körösi Csoma Sándort*, *Magyar Lászlót*, *Teleki Samu* grófot, *Reguly Antalt*, *Lóczy Lajost*, stb. kell felemlítenem, annak bizonyítására, hogy népünk számarányán jóval túl haladó arányban vettünk részt a Föld felfedezésében.

Társaságunk ennek tudatában igyekszik nemzetünkben az öntudatot, a magyar nemzeti eszméhez való, minden áldozatra kész ragaszkodást fejleszteni. Ezért kezdeményezte Társaságunk a Julianus-szobor felállítását. Törekvése fényes sikerrel járt, mert a szobor ott a Halászbástya mellett a Dominikánusok volt templomának hajdani szentélye helyén hirdeti a világnak, hogy a hazáját végtelenül szerető, lángelméjű szerzetes áttörte a ptolemaioszi drótsövényeket s megmutatta, hogy ott messze Keleten is emberek laknak. Az ő általa tört úton hatolhatott be Ázsia belsejébe Rubruquis, majd Pian Carpino s végül Marco Polo. Marco Polo utazása adta az eszmét Kolumbusnak, hogy Nyugat felé indulva keresse meg Kelet-Ázsiát.

Nagyszerű példával szolgált mindnyájunknak másik nagy nemzeti hősünk, *Körösi Csoma Sándor* is. Temérdek téves nézet terjedt el erről a csodálatos férfiúról. Azt hirdették róla idehaza, hogy a tibeti nyelvet a magyar nyelv rokonának vélte s amikor megismerte, akkor óriásit csalódott s ez törte volna le őt. Egyetlen szó sem igaz belőle. Körösi Csoma Sándor a magyarok rokonait Kelet-Turkesztánban, az ujgurok földjén hitte megtalálni s mindenáron oda akart jutni. Megpróbálta először a Turáni-alföldön keresztül törni. El is jutott Bokharáig, de onnan az oroszok háborúja miatt kénytelen volt visszafordulni. Átment Indiába s nekiindult a Himalájának. Ott győződött meg róla, hogy lehetetlenség neki másként keresztül utazni Kelet-Turkesztánba, csak úgy, ha megtanulja a tibeti nyelvet, megtanulja a buddhizmus tanításait s megtanul úgy élni, mint ahogy a tibeti tudós lámák élnek. Rettenetes feladat! Szerencsére az angolok megértették, hogy milyen nagyjelentőségű volna a tibeti nyelv alapos megismerése és ezért ellátták őt anyagiakkal, hogy írja meg a tibeti nyelv nyelvtanát és szótárát. Ennek a feladatnak bámulatos tökéletességgel megfelelt, de mindez csak eszköz volt, hogy célját elérhesse. Rettenetes, szinte hihetetlen elszántság kellett hozzá, hogy minden európai kényelemről lemondva, tanuljon és tanuljon s szokja meg a tibeti életet. Végre, éppen most száz esztendeje, az ango-

lok iránt vállalt kötelezettségét befejezve, megindulhatott Lásza felé. Tele boldog lelkesültséggel, teljes szellemi és testi felkészültséggel indult el Kalkuttából, de Dardzsilingben, Tibet kapujában szemét letogta a jótékony halál, mert ha eljutott volna Lászába s ha átvergődhetett volna Tibeten, mint zarándokló láma, Kelet-Turkesztánban érte volna a végzetes csalódás, mert az ujgurok nem a magyarok rokonai, ezt neki Göttingenben rosszul tanították.

Az az elhatározottság és az a következetesség, ahogyan ő minden megpróbáltatáson, minden veszedelmen és nélkülözésen át tört kitűzött célja felé, az őt a világtörténelem legnagyobb hősei közé emeli s nekünk kötelességünk őt mindenféle téves nézet homályától megtisztítva, mintaképül állítani a magyar nemzet elé, hogy hazádért, nemzetedért „gondolj merészet és nagyot és tedd rá éltedet", amiképpen a mi Sándorunk tette.

A Turáni Társaság felszólítása a legszebb eredményekkel biztat, a szobor felállításának költségei már biztosítva vannak s ugyanaz a művész, Antal Károly, aki a Julianus-szoborral szerzett magának dicsőséget, megfaragja Kőrösi Csoma Sándor szobrát is csupa lelkesedésből! Ilyen magyar emberek kellenek nekünk!

Reméljük hogy majd a szobor leleplezésével együtt Társaságunk nagyszerű ünnepet rendezhet Kőrösi Csoma Sándor halálának százéves fordulójával kapcsolatban.

Igy gondoljuk mi a Turáni Társaság feladatait teljesíteni, így gondoljuk mi a rokon nemzetekkel való együttérzésünket ápolni s hazánkban a nemzeti öntudat fejlesztésével a belső front áttörhetetlen megerősítését munkálni.

A mai Közgyűlést kérem, hogy eddig teljesített munkánkat és jövő terveinket méltóztassék jóváhagyni.

Ezzel a Turáni Társaság közgyűlését megnyitom.

Cholnoky Jenő

IJAHAJ

Larin Kyösti

Ijahajja, ijahaja hej!
Egymást nem, sose hagyjuk mi el.
Piros eprem, piciny madaram, cinegém!
Aranykincs a szived, neked kincs az enyém.
Mit is adhat sors keze többet!

Ijahajja, ijahaja hej!
Örök sors ma jegyez veled el,
S ha mezőnkre lesujt is az éj fagya, jég,
Dühe szét sose dúlja szivünk örömét.
Ragyogó lesz nappalunk, esténk.

Finnből fordította: *Somkuti*

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR GÖTTINGENBEN

Kőrösi Csoma Sándor 1842 április 11-én halt meg Dardzsilingben, a Himalája gyönyörű üdülőhelyén, éppen akkor, amikor teljesen felkészülve, minden lehetőség megvolt arra, hogy behatoljon Lászába, Tibet fővárosába, hogy ott a magyarok őstörténetére vonatkozó irodalmi adatokat a lászai láma-kolostorokban megkeresse. Egész életét ennek a célnak szentelte, valósággal tibeti lámává képezte ki magát, tudatosan, hogy a tibetiek zárkózottságát és aggodalmát megtörje. Egészen úgy tudott élni, mint az igénytelen tibeti lámák, megszerezte hozzá a gyakorlatot s a lámák teljesen elfogadták őt, mint tudós társukat s nem féltek tőle, nem gyanúsították azzal, hogy angol kém. Abban az időben csakis így remélhette, hogy eljuthat a tibeti lámakolostorokba. Tudatos ferdítés volt őt azzal lekicsinyíteni, hogy Csoma a tibetieket rokonainknak tartotta volna. Esze ágában sem volt s a tibeti nyelvet nem azért tanulmányozta, mert azt hitte róla, hogy ez a nyelv a magyar nyelvnek rokona. Ilyen egészen gyermekes tévedést az ő hatalmas nyelvtudásával nem követhetett el. Sándor lelkében teljesen elkészült a haditerv, hogy a tibeti irodalomban megkeresi a magyarok őstörténetére vonatkozó adatokat s Tibeten keresztül eljut az ujgurok földjére s ott bizonyosan megtalálja majd a magyarok rokonait. Abban az időben még majdnem semmit sem tudtak Belső-Ázsia népeiről s teljesen érthető ez a tévedés.

Kőrösi Csoma Sándornak jobb volt Dardzsilingben tisztelettől és szeretettől körülvéve örökre elpihenni, mert utolsó óráit boldoggá tette a lelkesedés, hogy most már nyitva van az út előtte Lásza felé. Ha eljutott volna ebbe a rejtelmes városba s ha végig járta volna Lásza, Sigace, Gyangce stb. lámakolostorait, akkor érte volna az első, nagy csalódás. Ha Tibeten át eljutott volna az újgurok földjére, akkor érte volna az utolsó és legnagyobb csalódás. Ez bizonyosan végzetes lett volna rája s nem boldog mosollyal szunnyadt volna el az örök álomra, hanem kétségbeesve csalódásán, keserű szenvedések között, kínosan végezte volna életét.

Mivel 1784 március 27-én született, tehát 58 éves korában halt meg, s így már az öregedés felé közeledett. Nem is hihető, hogy kiállta volna azokat a fáradalmakat, amelyekkel egy Tibeten keresztül vivő utazás jár. Jobb volt neki Dardzsilingben örökre megpihenni.

Az idén lesz tehát 100 esztendeje, hogy nemzetünknek ez a nagy büszkesége meghalt. Illik, hogy ebben az évben sokat gondoljunk rá és emlékét örökítsük meg méltóan. Nálunk sok szép és sok kevésbbé szép szobor díszíti városaink tereit, különösen a székesfővárosét, de sok van köztük olyan, amely Kőrösi Csoma Sándornál sokkal kisebb érdemű, derék férfiak emlékét örökíti meg. Mind érdemesek rá, hogy szobruk legyen, de szomorú mulasztás részünkről, hogy ennek a világhírű lángelmének köztereinken nem áll még szobra. Az Akadémia heti üléstermében van egy szép márványszobra Holló Barnabástól, de ugyan ki látja azt ott? Olyanok, akiknek nincs szüksége arra, hogy ennek a nagy magyarnak emlékét tiszteletben tartsák, mert hisz ők mind tudják azt, hogy ki volt ő. A calcuttai angolok jobban megbecsülték az emlékét, mert ugyanennek a szobornak szép másolata az Ázsiai Társaság

szép épületének udvarán, fedett veranda alatt áll, tehát igen sokan láthatják. Tudja is Calcuttában minden európai, hogy ki volt az az Alexander „Kszoma de Körösz", ahogyan ott kiejtik a nevét.

Sándor életrajzát és törekvéseinek történetét megírtam,* de ebből a könyvből elmaradt Sándor göttingeni tartózkodásának és tanulmányainak ismertetése. Az adatok végett ugyanis annak idején *Mortensen* kollégámhoz, a göttingeni egyetem földrajz-professzorához fordultam. Sajnos, a professzor úr hadba vonult, nem tehetett eleget kérésemnek, de nagy műveltségű, kedves felesége vállalkozott az adatok összegyüjtésére. Sajnos, így sokat késett a dolog s Mortensenné olyan lelkiismeretes alapossággal gyüjtött össze minden adatot, hogy hónapok multak válasz nélkül s miután a kiadó sürgetett, fájdalommal lemondtam a göttingeni adatokról. Régen megjelent már a könyv, amikor nagy meglepetésemre egyszerre megérkezett a hatalmas adathalmaz.

Ebből merítve s egyéb, azóta végzett kutatásaim eredményeit is felhasználva, röviden elmondom Sándor göttingeni tartózkodásának történetét és jelentőségét.

Sándor 1815 nyarán a nagyenyedi kollégiumból indult Göttingenbe gyalog, s nem vitt magával úgyszólván semmit sem. Mikor indult, merre ment s használta-e az akkor már forgalomban volt postakocsikat, azt csak találgatni lehet. Annyi bizonyos, hogy Bécsen keresztül, Prágán át 1815. augusztus 1-én érkezett meg Göttingenbe.

Göttingen szépen fekszik, azt mondhatnók, hogy a régi Németország kellős közepén. Ezért nehéz a térképen megtalálni. Keressük meg Hannovert. Ez a Leine folyó mellett fekszik. A Leine belefolyik az Allerbe, az Aller meg a Weserbe Bremen fölött. Ha a Leine völgyén fölfelé, tehát dél felé haladunk, hamar megtaláljuk Göttingent, mert a Leine jobb partján fekszik, közel ahhoz a helyhez, ahol a Fulda és Werra folyók Weserré egyesülnek. Valóban, a legbonyolultabb dimbes-dombos vidék ez. Nem messze Göttingentől északkeletre emelkedik a Harz-hegység, délre meg a Hesseni-hegyvidék. A dimbes-dombos területnek kedves képei vannak. A domb- és hegytetők mindig erdővel vannak borítva, mert a domború felszínen nem lehet földet művelni, onnan lepusztul a termőföld. A lankás, homorú lejtőkön azonban változatos, szép, gondos földművelés van. A németek mindig dicsekszenek, hogy a rossz német földek aránylag többet teremnek, mint a jó magyar termőföldek. Ez a szemrehányás nem jogos, mert a termés mennyisége elsősorban az éghajlattól függ. Itt az éghajlatot esős, borús nyár és enyhe, havas tél jellemzi s természetesen több terem, mint a mi száraz nyarunkon, de a termék minősége sokkal gyengébb!

Sándorunknak bizonyosan tetszett ez a vidék, mert emlékeztette hazájára, Erdélyre, bár ott sokkal magasabb hegyek vannak mindig a dombvidékek közelében. Nagyenyedről szép magyar hegyeket lehet látni, Háromszék vármegyét pedig már hegyóriások veszik körül, úgyhogy minden kép sokkal változatosabb.

Sándor idejében Göttingen nevezetes város volt s akkor nagy városnak számba ment 10.000 lakosával. A Brockhaus-féle Lexikon 1824.

* Cholnoky Jenő: Kőrösi Csoma Sándor. 8°, 61 képpel és 14 ábrával a szöveg közt. Budapest, Athenaeum. A könyvnyomtatás 500. évében.

évi, hatodik kiadása azt mondja Göttingenről, hogy termékeny és szép völgyben fekszik a hajdani Calenbera hercegségben. Később ez a hercegség megszűnt s Göttingen Hannover porosz tartományba került, még pedig Hildesheim kerületbe. A régi lexikon azt mondja, hogy ez a város Niedersachsen legszebb városai közé tartozik s több mint 10.000 lakosa van. Jelentékeny szövet- és harisnyaipara van, meg igen fontos kiviteli cikke a kolbász.

De a városnak legnagyobb nevezetessége volt egyeteme. Ezt 1734-ben II. György Ágost szász király alapította, azért „Georgia Augusta" az egyetem neve. Az egyetem alapításával kezdődött a város újabb felvirágzása. Mert a 30 éves háború előtt virágzó város volt, de 1626-ban Tilly, 1632-ben pedig a svédek foglalták el s a város szörnyen lehanyatlott.

Sándorunk idejében az egyetem egész Németország legnevezetesebb és legjobban felszerelt egyeteme volt, sőt a régi lexikon szerint egész Európa legnagyobb egyetemeinek egyike volt. Rendkívül nagy költséggel ide gyüjtötte össze a kormány a német tudósok legkiválóbbjait. Más hasznos intézetek mellett nagyszerű könyvtárat alapított s ennek akkor már 30.000 kötet könyve és 5000 kézirata volt, tehát az újabb irodalomnak akkor leggazdagabb gyüjteménye volt nemcsak Németországban, hanem talán egész Európában. Az egyetemnek voltak rendes és rendkívüli, hazai és külföldi tanárai. Három kara volt: matematikai, fizikai és történelmi kara, ill. osztálya. 1773-ban alapították az egyetemhez tartozó múzeumot. Volt ebben numizmatikai gyüjtemény, aztán meg az állat-, növény- és ásványvilágnak mindenféle különössége, aztán meg mindenféle modell. Az egyetemmel kapcsolatos a prédikátorszeminárium, teológiai továbbképző tanfolyam, papi intézet, továbbá kórház, még pedig belgyógyászati, sebészeti és szülészeti osztállyal, botanikus kert, mintagazdaság, anatómiai báb-gyüjtemény, kémiai és fizikai laboratórium, csillagvizsgáló és még külön egy filológiai szeminárium. 1824-ben a hallgatók száma 1100 volt a régi lexikon szerint.

A város egyik legfontosabb jövedelemforrása volt éppen az egyetem, mert hisz a tanítványok majdnem mind más vidékről való németek vagy idegenek voltak.

Egész 1834-ig Göttingent mindenki a német tudományosság központjának mondta s egyetemét az elsőnek tartották. Különösen fontos volt tudományos szempontból az egyetemmel kapcsolatos és 1751-ben alapított királyi Tudományos Társaság (Königliche Sozietät der Wissenschaften). Ennek kiadványai, az „Abhandlungen" és a „Göttinger Anzeiger" igen nagy tekintélyű szaklapok voltak.

1837-ben azonban katasztrófa következett be. Az egyetem tanárai közül ugyanis heten: Albrecht, Dahlmann, Ewald, Gervinus, a két Grimm-testvér és W. Weber, a „Göttingi hét" megtagadta az eskütételt az új kormányra, amely az alkotmányt felfüggesztette. Emmiatt elűzték őket az egyetemről, de más német egyetemeken azonnal elhelyezkedtek. Göttingen egyetemének csillaga azonban lehanyatlott. Néhány évtized mulva újra föllendült ugyan, de akkor már más német egyetemek messze túlszárnyalták.

Sándor idejében, 1815—18 között volt az egyetem virágkora, nem

csoda, ha híre messze bejárta a világot és temérdek külföldi ifjú tanult az elsőrangú német tanároktól.

Sándor idejében a város képe olyan lehetett, mint 1. ábránk mutatja, bár ez a metszet 1791-ből való, de hisz abban az időben nagyon keveset változott a város képe. A kép a Leine balpartjáról tekintve nézi a várost s mögötte a thüringiai magaslatok látszanak. Előttünk van a Leine völgyecskéje, a balparti lejtőn éppen szántanak. Kezdetleges kis híd visz át a folyócskán.

A városba csak kapukon keresztül lehetett bejutni. Körülbelül a mult század első feléből való a 2. ábra, ez a Weendi-kaput mutatja. A kapu mögött a Weender-utca szép, magas házak közt, kissé ívalakban meghajolva visz. A házak még majdnem mind favázas téglaépületek, de nagyon szépek voltak köztük. Képünkön egy sor magas ház látszik a torony képe alatt. Ezek közül a házak közül az egyikben lakott Sándorunk a Rackebrand-féle diákszálláson. Ezek közül nehány még ma is megvan. 3. ábránk most készült fénykép a Johannis-utcáról. A sarkon álló favázas ház, fokozatosan előbbre ugró emeleteivel valóban nagyon festőies. A legszebb favázas háznak tartják a Schröder-házat (Weender-utca 62) a 16. századból. Ezt mutatja 4. képünk.

Az egyetem épületéről nem találtam régibb képet, csak 1840-ből valót. Ezt mutatja 5. ábránk. Ugyanabban az ízlésben épült, rideg tucatépület, mint amilyenben építették abban az időben Budapest házait is. Ebből az időből való pl. a főkapitányság épülete. Göttingenben ma már ez az épület nincs meg, sokkal nagyobbat és ízlésesebbet építettek a helyén.

Ugyancsak ízléstelen a múzeum épülete is (6. ábra). Képünk a 18. század végéről való, lehet, hogy Sándor idejében már rendezettebb volt a környezet. Az előtérben a Leine malom-árka látszik, csinos híd íveli át.

Körülbelül a 40-es évekből való a 7. ábra. Ez az egyetem könyvtárépületét mutatja. Hátul ugyanaz a gótikus templomfal látszik, amit az előbbi képen is láthatunk. Ebből lehet arra következtetni, hogy a könyvtárépületet az előbbi képen látható múzeum-épület lebontása után, a helyére építették, legalább a képünk jobb oldalán látható szárnyat.

8. ábránk a könyvtár belsejének képe, valószínűleg az előbbi képpel egyidőből, tehát körülbelül a 40-es évekből. Ez még aligha lehetett meg Sándor idejében, bár nem lehetetlen, hogy akkor már a könyvtár egyik szárnya felépült.

Az egyetem professzorai akkor nagy tudósok voltak. Különösen két professzorral állt Sándor szorosabb kapcsolatban. Az egyik volt *Eichhorn Johann Gottfried* orientalista és történettudós. 1752 október 16-án született Dörrenzimmernben, Hohenlohe-Oehringen fejedelemségben. 1770—74-ben Göttingenben tanult teológiát és filológiát s aztán Jénában lett a keleti nyelvek egyetemi nyilvános rendes tanára. 1788-ban pedig Göttingen meghívását fogadta el s ott lett ny. r. tanár. Bámulatos irodalmi tevékenységet fejtett ki. „Repertorium für biblische und morgenländische Literatur" című, 18 kötetes könyve 1777 és 1786 közt jelent meg s az idevonatkozó tudományos tanulmányoknak valóságos gerince lett. Korszakalkotó volt „Einleitung ins alte Testament" című munkája. Ez először 1781—83-ban jelent meg 3 kötetben, aztán

a negyedik kiadás 1823-ban öt kötetben. Ebben a nagyszerű munkájában az ószövetségi szentírást tisztán irodalmi és történelmi szempontból tárgyalja, olyan jó ízléssel és gondossággal, hogy senkinek sem sértette meg érzelmeit, vallásos meggyőződését. Később mégis szemére hányták, hogy rideg racionális szempontból vizsgálja a szentírást s ez nem helyes. Ma már tudjuk, hogy az ilyenféle tanulmányok egyáltalán nem vallásellenesek. Annyi bizonyos, hogy az elfogulatlan történelmi kutatások megindítója volt ezzel a nagyszerű művével. Igen sok történelmi munkát is írt, szinte fáradhatatlan szorgalommal. Ő szerkesztette a „Göttinger Gelehrten Anzeiger"-t is. 1827 június 27-én halt meg Göttingenben. Ebben az évben júliusban indult a mi Sándorunk második kolostori tartózkodásának színhelyére Phuktalba. Eichhorn tanárral azért is közelebbi kapcsolatba került, mert ő volt megbízva az angol-magyar ösztöndíjak kiadásával, Sándor pedig ilyen ösztöndíjjal tartózkodott Göttingenben. Eichhorn arcképét látjuk a 9. ábrán.

Másik kitünő tanára volt *Heeren Arnold Hermann Ludwig*, a nagyhírű történettudós. 1760 okt. 25-én született Arbergenben, Bremen mellett. Atyja ugyanott pap volt és egyházi költeményeket írt. Heeren Göttingenben tanult s 1784-ben ott magántanár lett. Nagyobb utazásokat tett Itáliában, Franciaországban és Hollandiában s 1787-ben Göttingenben rendkívüli, majd 1794-ben rendes tanár lett, 1801-ig csak a filozófiát, 1801-től a történelmet is tanította, 1806-ban udvari tanácsos, majd később titkos tanácsos lett s 1842 március 7-én halt meg, tehát ugyanabban az évben, mint Sándor.

Tudományos munkásságának az a legnagyobb érdeme, hogy történelmi tanulmányainak keretébe belevonta a gazdasági és földrajzi kérdéseket is. Nemcsak az eseményeket mondta el száraz felsorolásban, hanem az események földrajzi és gazdasági okait és irányítóit is megvilágította. Felismerte a földrajzi tényezők nagy jelentőségét, de még ő sem értékelte azokat kellőképpen, mert hisz akkor még a földrajzi tudás nagyon gyenge lábon állt. Érdekes, hogy Heeren akadályozta meg, hogy a legnagyobb német geografusok egyik, Ritter Carl a göttingeni egyetem professzora lehessen. Heeren arcképét mutatja 10. képünk.

Sándorunk idejében még tanárok voltak a filozófiai fakultáson a következők (idetartoznak a történészek, nyelvészek, geografusok és matematikusok is):

J. G. Eichhorn
J. D. Reuss
T. C. Tychsen
C. W. Mitscherlich
A. H. L. Heeren
J. T. Mayer
G. Sartorius
F. Bonterwek
G. E. Schulze
B. F. Thibaut
C. F. Gauss
J. F. L. Hausmann
J. D. Fiorillo
C. L. Harding
G. F. Benecke
C. Bunsen
L. Dissen
S. Artaud
F. Saalfeld (rendk.)

Legkiválóbb volt közöttük Gauss Karl Friedrich, minden idők egyik legnagyobb matematikusa. Vele Sándorunknak nem volt dolga, de Gauss egy másik magyar lángelmével, Bólyai Farkassal volt tudós levelezésben. Bunsen C. édesatyja volt a nagy *Bunsen Robert Wilhelm* kémikus-fizikusnak. A többi is kiváló tudós volt, de Sándorunk tanulmányaira kevésbbé hatottak.

Eleinte különösen szorosabban barátkozhatott C. F. Stäudlin theológia-tanárral, mert az ő jótállása mellett kölcsönzött ki könyveket a könyvtárból. Később Eichhorn kezeskedett érte s a kivett könyvekből is lehet következtetni, hogy lassankint egészen Eichhorn hatása alá került. Mortensenné úrnő szíves volt kikeresni a könyvtár irattárából, hogy milyen könyveket kölcsönzött ki.

1816. VIII. 27. — Barthelemy voyage 1. 2. (Igy van a kölcsönző-cédulán. A könyv pontos címét zárjelben közlőm: Barthélemy: Voyage du jeune Anacharsis en Grèce 1788.)
1816. VII. ? — Fenelon dialogues des Morts.
1816. VIII. 2. — Florian Gonsalve de Cord. (Gonzalve de Cordoue ou Grenade reconquise. Part 1. 2. Paris 1791.)
1816. VIII. 2. — Herders ges. Werke zur Rel. 4.
1816. VI. 11. — Herders Werke zur Rel. und Theol. 5. 6.
1816. VIII. 13. — Homers Odyssee v. Voss. 1793.
Homeri Odyss. ed. Alter.
1816. VI. 22. — Marmontel: Oeuvres 11. 12.
Marmontel: Oeuvres 13. 14.
1816. VIII. 13. — Marmontel: Bélisaire.
1816. VIII. 27. — Marmontel: Bélisaire.
1816. IV. 30. — Nösselts Anweisung zur Bücherkgr. (Anweisung zur Kenntniss theologischer Bücher, Leipzig 1779.)
1816. IV. 30. — Stuhlmann, Hiob e. religiöses Gedicht.
1816. VIII. 9. — Xenoph. Cyropaed. ed. Zeunii (Kürosz nevelése).
1816. VIII. 13. — Zollihofers Predigten 5. 6.
1816. IX. 17. — Barthelemy voyage du jeune Anach. 3. 4.
1816. X. 1. — Barthelemy voyage du jeune Anach.
1816. IX. 20. — Barthelemy voyage 1. 2. (Az előbbi könyveket mind Stäudlin adta ki a könyvtárból, ezt már s ezentúl kevés kivétellel mind Eichhorn.)
1817. II. 17. — Brumoy théatre des Grecs 3—6.
1817. II. 17. — Dante la divina comedia.
1816. XI. 16. — Euripides tragoed. ed. Parson.
Essay car. Pindar (?)
1817. II. 25. — Euripidii dram. ed. Zimm. 1—3.
1816. IX. 17. — Herders Geist der Hebr. Poesie.
1816. XI. 6. — Pindari carmina ed. Beck.
1817. I. 17. — Vet. Testamentum 1653.
1817. I. 23. — Sophocles par Dupuy.
1817. II. 17. — Pindars Pyth. Hymn. u. Gedichte (?)
1817. IV. 25. — Amillon histoire de la revol. (Ezt a könyvet ma a könyvtár katalógusában nem lehet megtalálni.)

1817. VI. 10. — Bocaccio decamer. 1529.
1817. V. 13. — Cramer Ital. Wörterbuch.
1817. IV. 19. — Eichhorns Einleitung. (Historisch-kritische Einleitung in das alte Testament. 3. Ausgabe, 1805.)
1817. VI. 6. — Eichhorns Einleitung.
Eichhorns Urgesch. v. Gabler (Urgeschichte 1779. A Genezis első három fejezetét tárgyalja.)
1817. V. 13. — Herodotus ed. Schaefer 1800.
Herodote traduit par Laicherl.
1817. VI. 10. — Muratori della perfetta poes. (Lud. Ant. Muratori: Della perfetta Poesia Italiana. T. 1. és 2. Venezia, 1730.)
1817. IX. 3. — Merle Spanische Gramm.
1817. VIII. 26. — Robertsons History of Carl. V. (William Robertson: History of Scottland, 3 vol. Basil 1791 ?).
1817. IV. 25. — Schillers sämtliche Werke 1. 2.
1817. VI. 19. — Tasso Gerusalemme Lib. 1768. (Torquato Tasso: La Gerusalemme liberata. T. 1—2. Parigi 1768.)

A következő szemeszterben, 1817. Szent Mihály napjától (Michaelis, szept. 29.) egész 1818 húsvétig Sándor nem jelentkezett a könyvtárban, de iskolatársa: Szabó gyakrabban. Talán ő kölcsönözte ki neki a könyveket, bár ez a barátja előbb távozott Göttingenből, mint Sándor. Talán ez a Szabó más volt.

Nagyon érdemes felsorolnunk azokat a magyar tanulókat, akik Sándor idejében Göttingenben az Egyetemre beiratkoztak. Az egyetemi kimutatásban az is benne van, hogy melyik polgárnál, melyik utcában laktak. Csodálkozhatunk, hogy hazánkból ennyien jöttek ki ide tanulni, természetesen mind reformátusok.

Magyar tanulók a göttingeni egyetemen 1816. húsvéttól 1816. Szentmihályig.

Név	Beiratkozott	Hazája	Fakultás	Lakásadója	Utca
Bartenstein	15. X. 4.	Erdély	teol.	Baumbach	Gottmar
Brenner	15. XI. 19.	Erdély	teol.	Holborn	Groner
Dánielházi	15. IX. 21.	Magyarország	orvos	Blessmann	Kupfer
Dullo	15. X. 5.	Erdély	teol.	Blessmann	Kupfer
Gebauer	15. XI. 11.	Erdély	teol.	Bergmann	Rothen
Gellner	15. X. 3.	Erdély	teol.	Kleinhaus	Geismar
Greguss	16. V. 1.	Magyarország	teol.	Rinck	Weender
Kolosváry	16. IV. 26.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Kőrösi	16. IV. 11.	Erdély	teol.	Rackebrand	Weender
Niresсher	15. X. 3.	Erdély	teol.	Oesterley	Weender
Szabó	16. IV. 3.	Magyarország	teol.	Oesterley	Weender
Teutsch	14. X. 11.	Erdély	teol.	Holborn	Groner
Tittel	15. X. 25.	Magyarország	csillagászat	Meissner	Markt
Tompa	15. V. 13.	Erdély	filoz.	Blesmann	Kupfer
Tüdős	16. IV. 26.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Vass	16. IV. 21.	Erdély	teol.	Blesmann	Kupfer

1816—17. téli félév.

Név	Beiratkozott	Hazája	Fakultás	Lakásadója	Utca
Bartenstein	—	Erdély	teol.	Karmhäuser	Groner
Csiszár	—	Erdély	teol.	Blesmann	Kupfer
Fábri	—	Magyarország	teol.	Mühlenpfordt	Rothe
Ganovsky	—	Magyarország	teol.	Mühlenpfordt	Rothe
Gebauer	—	Erdély	teol.	Breden	Papendiek
Gellner	—	Erdély	teol.	Kleinhaus	Geismar
Gödri	16. X. 21.	Erdély	teol.	Blesmann	Kupfer
Gyárfás	16. X. 23.	Magyarország	teol.	Eisfeld	Weender
Kolosváry	—	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Kanyaro	16. X. 7.	Erdély	teol.	Knieriem	Weender
Király	16. XI. 12.	Magyarország	teol.	Wassermeier	Stumpfebiel
Kiss	16. X. 21.	Erdély	teol.	Eisfeld	Weender
Körösi	—	Erdély	teol.	Rackebrand	Weender
Kovács	16. X. 22.	Erdély	teol.	Eisfeld	Weender
Marossi	16. X. 7.	Magyarország	teol.	Bätze	Judenstrasse
Nirescher	—	Erdély	teol.	Oesterley	Weender
Páczay	16. X. 23.	Magyarország	teol.	Soding	Hospital-Str.
Soldós	16. XI. 12.	Magyarország	teol.	Rackebrand	Weender
Sóltész	16. X. 7.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Szabó	—	Magyarország	teol.	Oesterley	Weender
Szabó	16. X. 22.	Erdély	teol.	Blesmann	Kupfer
Tittel	—	Magyarország	csillagászat	Friedrich	Kurze
Wellmann	16. X. 7.	Erdély	teol.	Kanheuser	Groner
Weress	16. X. 22.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Wohlmuth	16. X. 23.	Magyarország	teol.	Merckel	Stumpfebiel

1817. nyári félév.

Fábri	16. X. 16.	Magyarország	teol.	Wehrs	Markt
Fodor	17. III. 10.	Erdély	teol.	Blesmann	Kupfer
Ganovszky	16. X. 16.	Magyarország	teol.	Grüneklee	N. Markt
Gahsari	17. III. 6.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Gellner	15. X. 3.	Erdély	teol.	Kleinhaus	Geismar
Gödri	16. X. 21.	Erdély	teol.	Rackebrand	Weender
Henter	17. V. ?.	Magyarország	teol.	Reding	Hospital
Hofmann	17. IV. 21.	Magyarország	jog	Kelterborn	N. Markt
Kanyaro	16. X. 7.	Erdély	teol.	Knieriem	Weender
Körösi	16. IV. 11.	Erdély	teol.	Rackebrand	Weender
Nirescher	17. V. 3.	Erdély	jog	Oesterley	Weender
Pető	17. IV. 29.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Stamminger	17. V. 4.	Magyarország	teol.	Zamitz	Weender
Wellmann	16. X. 7.	Erdély	teol.	Baumbach	Gothmar
Weress	16. X. 22.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Wohlmuth	16. X. 23.	Magyarország	teol.	Mergel	Stumpfebiel

1817—18. téli félév.

Balog	17. X. 11.	Magyarország	teol.	Heringen	Johannis
Eperjessi	17. VII. 1.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Eräsch	17. X. 28.	Magyarország	teol.	Rottin	Buch
Fabri	16. X. 16.	Magyarország	teol.	Zamitz	Papendiek
Fitos	17. X. 11.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Harkányi	16. X. 28.	Erdély	teol.	Blesmann	Kupfer
Henter	17. V. 29.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Kanyaro	16. X. 7.	Erdély	teol.	Blesmann	Kupfer
Körösi	16. IV. 11.	Erdély	teol.	Rackebrand	Weender

Név	Beiratkozott	Hazája	Fakultás	Lakásadója	Utca
Mogyorósi	17. X. 11.	Magyarország	teol.	Heringen	Johannis
Nirischer	15. X. 3.	Erdély	jog	Oesterley	Weender
Pető	17. IV. 29.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Reti	17. VII. 1.	Magyarország	teol.	Rodin	Hospital
Stamminger	17. V. 4.	Magyarország	teol.	Zamitz	Papendiek
Szabó	17. X. 11.	Magyarország	teol.	Heringen	Johannis
Szabó	17. XI. 27.	Erdély	teol.	Frenetzky	Speck
Ungi	17. X. 11.	Magyarország	teol.	Heringen	Johannis
Wohlmuth	16. X. 23.	Magyarország	teol.	Mergel	Stumpfebiel
		1818. nyári félév.			
Erősch	17. X. 28.	Magyarország	teol.	Rotlin	Buch
Fabri	16. X. 16.	Magyarország	teol.	Zamitz	Papendiek
Harkányi	17. XI. 27.	Erdély	teol.	Rackebrand	Weender
Henter	17. V. 29.	Magyarország	teol.	Blesmann	Kupfer
Kajári	18. V. 11.	Magyarország	jog	Knop	Rothen
Kőrösi	16. IV. 11.	Erdély	teol.	Rackebrand	Weender
Kovats	18. IV. 25.	Magyarország	teol.	Heringen	Johannis
Seregelly	18. V. 11.	Magyarország	teol.	Knop	Rothen
Stamminger	17. V. 4.	Magyarország	teol.	Zamitz	Papendiek
Szabó	17. X. 11.	Magyarország	teol.	Heringen	Johannis
Szabó	17. XI. 27.	Erdély	teol.	Blesmann	Kupfer
Ungi	17. X. 11.	Magyarország	teol.	Heringen	Johannis

Látható ebből az érdekes névsorból, hogy a legtöbben a teológiai fakultásra iratkoztak be, mert hisz ezek mind református lelkészek lettek. Sok köztük a német nevű, ezek túlnyomóan erdélyi szászok.

Szokás volt valóságos internátusokat fenntartani, látjuk a listán is, hogy egy lakásadónál mennyien voltak elszállásolva. Sándorunkkal egy szálláson nemcsak magyarok, hanem más országbeliek is voltak.

Az 1816—17. évi téli félévben Rackebrandnál volt elszállásolva Sándoron kívül Beisenhirz orvostanhallgató Lippeből, Julting orv. th. Hannoverből, Källner orv. th. Hannoverből, Lippold orv. th. Hannoverből, Soldós teológus Magyarországról.

Az 1817. évi nyári félévben: Beisenhirz orv. th. Lippe, Gödri teol. Erdély, Jülting orv. th. Hannover, Leonhardi jogász Waldeck, Schuchhardt orv. th. Schwarzburg.

Az 1817—18. téli félévben: Beisenhirz orv. th. Lippe, Lockemann orv. th. Hannover, Müller jogász Breslau, Reffel jogász Sziléziából, Schuchhardt orv. th. Schwarzburg.

Az 1818. évi nyári félévben: Harkányi teol. Erdély (Kőrösivel együtt távozott el), Lentz bölcsész Weimar, Lockemann orv. th. Hannover, Müller jogász Breslau, Purmann jogász Poroszországból, Reffel jogász Sziléziából, Schuchhardt orv. th. Schwarzburgból.

Hogy hol volt ez a Rackebrand-féle diákszállás, nem lehet biztosan tudni, de valószínű, hogy az egyik ház volt a Weender-utcában, amelyet a 2. ábrán láttunk.

Érdekes megemlítenünk, hogy a göttingeni Tudós Társaságnak mindig voltak magyar tagjai is. M. Armin összeállította a Társaság tagjainak névsorát. Ebből kivehető, hogy magyarok voltak a következők (beválasztásuk évszámával együtt):

1. ábra. Göttingen látképe 1791 körül.

2. ábra. A Weendi-kapu Göttingenben a 19. század elején.

3. ábra. Johannis-utca Göttingenben, (most készült fénykép).

4. ábra. A Schröder-féle ház Göttingenben, a legszebbnek mondott favázas ház a Weender-utca 62. sz. alatt, ma.

5. ábra. A göttingeni egyetem épülete 1840-ben.

6. ábra. A göttingeni múzeum épülete a 18. század végén.

7. ábra. A göttingeni egyetem könyvtárépülete 1840 körül.

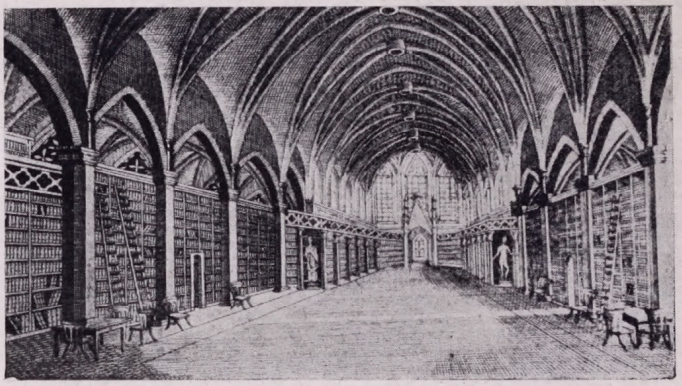

8. ábra. A göttingeni egyetem könyvtárának belseje 1840 körül.

9. ábra. Eichhorn Johann Gottfried, göttingeni tanár.

10. ábra. Heeren Arnold Hermann Ludvig, tanár.

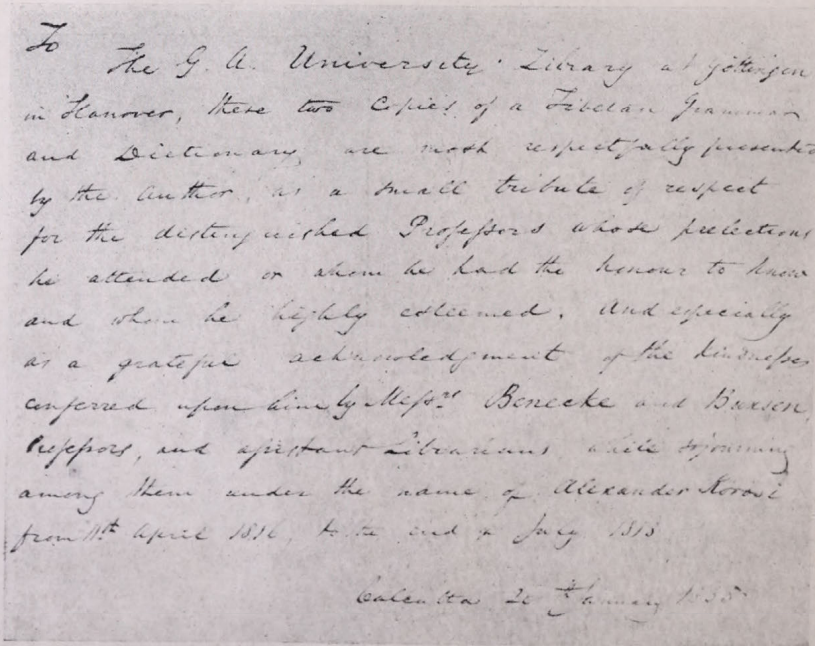

11. ábra. Körösi Csoma Sándor ajánló sorai a göttingeni egyetemnek küldött tibeti nyelvtan és szótár egyik példányában.

1784. Cornides
1790. Horváth I. B.
1793. Weszprémy St.
1797. Pankl M.
1798. Gyarmathi S.
Pasquietz I.
1799. Ender I. K.
Filtsch I.
Wolf A.
1800. Winterl I. I.
1801. Asboth I.
Beregszászi-Nagy P.
Hadady de Hadad I.
v. Schrand F.
1802. Berzeviczy G.
Festetich, Tolnai, S.
Nemes Schedius L.
1803. Sárvári Széchényi, Felső Vidék, F.
1804. Kitaibel P.
Stipsics A. E.
1805. Nemes Lenhossék M.
1806. Nemes Rimny G. K.
1817. Stratomirovics I.
1878. Nemes Lenhossék I.
1910. Goldziher I.
1917. Fejér L.

Sándorunk szorgalmasan tanult Göttingenben. Különösen Eichhorn volt nagy hatással reá. Ez a rendkívül nagytudású férfiú volt talán az első, aki a tudományos kutatásokat megszabadította a vallási elfogultságoktól s ebben az irányban befolyásolta Sándort is. Ő volt az, aki figyelmeztette, hogy Theofülaktosz Szimokattesz görög történetíró Maurikiosz császár uralkodása alatt (Kr. u. 582—603) azt írta a perzsák ellen folytatott hadjárat elbeszélésében, hogy a turkok először az avarokat verték meg, aztán 597-ben Kr. u. meghódították a vitéz ugarokat. Ezt a népet sokan a magyarok őseinek tekintették. Ibn Batuta, a csodálatos nagy arab utazó a 14. században a Volga mentén járva, olyasmit ír le, amiből az illető népnek a magyarokkal való rokonságára lehet következtetni. Sajnos, Julianus barát fölfedezését aligha ismerhette Sándor.

Azok az ugarok valószínűleg az ujgurok voltak s ezeknek fölkeresése volt Sándor leghatározottabban kitűzött célja. Ezt Eichhorn sugalmazta neki, de tudjuk, hogy az teljes tévedés, az ujgurok tiszta törökök.

Göttingenben tanulta az arab nyelvet, mert arab kútfőkből remélt sokat megtudhatni. Ezért utazott Konstantinápoly felé, de hogy Egyiptomba került, annak más oka volt. Tanult angolul is Fiorillo professzor vezetésével, de nem sok ideje lehetett rá, mert később panaszkodott, hogy nem tud elég jól angolul. Legjobb barátja volt bogátai Szabó József, enyedi iskolatársa. Szabó hamarabb távozott, mint Sándor s átadta neki angol nyelvtanát és Chatam leveleit, sőt még a kalapját is, mert Sándoré már nagyon kopott volt. De mivel Sándor semmit ingyen el nem fogadott, megvette 10 krajcárért.

Nem vett részt a diákok akkor szokásos duhaj mulatozásaiban. Abban az időben, 1817—18-ban az egyetemnek 1132, illetőleg 1183 hallgatója volt, voltak tehát elegen, hogy a 10.000 lakosú város csendjét és nyugalmát megháborítsák. Abban az időben a tanulók „Landsmannschaft"-okban egyesültek s leginkább saját nemzetük színeit viselték. A németek is a részekre bontott Németország egyes részei szerint csoportosultak. Volt Borussia (Poroszország), Saxonia (Szászország) stb. Landsmannschaft s ezek maguk közt szórakoztak, mulatoztak s egymást védték, támogatták, de leginkább az egyes csoportok veszekedtek a többiekkel és sokszor botrányos dolgokat műveltek.

Semmi nyoma sincs annak, hogy magyarjaink ilyen Landsmannschaftban egyesültek volna s arról sincs semmi híradás, hogy Sándor ilyenféle mulatozásokban és duhajkodásokban részt vett volna. Valószínű, hogy a teológusok lehetőleg távol maradtak az ilyesmitől. Sándor szerényen, de nyugodtan megélhetett ösztöndíjából s nem is telt volna neki ilyesmire. Tudjuk, hogy Nagyenyeden is igen szerényen, nélkülözések közt élt s valósággal megedződött azokra a hihetetlen nélkülözésekre, amelyeken nagy utazásai közben keresztül kellett vergődnie. Heeren professzor egyik közleményében „egyik legszorgalmasabb tanítványának" mondja Sándort.

Amikor Sándor elhagyta Göttingent, elbocsátó levelet (bizonyítványt) kért. Ezt meg is kapta. Másolata megvan a göttingeni egyetem irattárában s a következőleg hangzik:

Abgangszeugnis.

Wir bey der Königlichen Grossbritannisch Hannoverschen Georg August Universität verordnete Protector und Professoren geben hierdurch zu vernehmen: Demnach der Studiosus Kőrösi bey uns um ein Zeugniss über die Zeit seines hiesigen Aufenthalts angesuchet hat wir auch dasselbe zu erteilen, kein Bedenken finden.

So bezeugen wir nach Maassgabe unsers Matrickelbuches hierdurch, dass vorgedachter Studiosus Alexander Korosi (sic!), aus Siebenbürgen am 11. April. 1816 unter die Zahl der hieselbst Studierenden, als der Theologie Beflissener, aufgenommen worden und sich von gedachter Zeit an, bis jetzt bey uns studierens halber aufgehalten hat.

Während der Zeit seines Hierseyns hat sich derselbe *durchaus lobenswert und musterhaft* betragen.

Zu mehrerer Bekräftigung ist dieses öffentliche Zeugniss ausgefertiget, mit dem Universitäts-Siegel belegt, und von mir dem jetzigen Prorector eigenhändig unterschrieben worden.

Gegeben Göttingen den 29. Jul. 1818. *B.*

Ebből is kitűnik, hogy tanárai teljesen meg voltak vele elégedve. Kitűnik ez abból is, hogy Sándor mindig szeretettel gondolt göttingeni tanáraira s a tanárok sem felejtették el őt. A „Göttinger Gelehrten Anzeiger" 1835. évfolyamában, 1835 aug. 13-án, az 1249. oldalon Heeren a következőket írja:

„A calcuttai Ázsiai Társaságtól megkaptuk folyóiratuknak legújabb darabját: Journal of the Asiatic Society of Bengal, edited by the Secretary and circulated gratis to the members of the Society, December 1834. Octav. Azt hisszük, hogy ebből egyet s mást közölnünk kell, ami nem érdektelen a német olvasók részére.

1. „Tibetan Grammar and Dictionary of Mr. Csoma de Körös." Szerencsét kívánhatunk a tudós közönségnek, — mondja a jelentés — hogy Csoma úr ezeket a műveit befejezte, mert ez biztos utat nyitott a tibeti nyelv és irodalom megismeréséhez és megtanulásához. A két kötet (600 old. 4°) a kormány költségén az Ázsiai Társaság igazgatása alatt, a szerző folytonos ellenőrzése mellett nyomatott ki. Csoma úr ebben a művében szerencsésen megvizsgálta a tibeti nyelvnek és iro-

dalomnak rokonságát más nyelvekkel és irodalmakkal. Kimutatja, hogy a tibeti irodalom az indiaiból vezethető le. A buddhista vallás, a legnevezetesebb orientalisták megállapítása szerint, Közép-Indiában vagy a Ganges vidékén keletkezett, onnan terjedt el s ma Tibetben van a fő székhelye. Annál inkább kívánatos, hogy meglegyen ennek a nyelvnek a nyelvtana és szótára, mert csak ezeknek segítségével lehet ennek az országnak temérdek könyvébe, a szanszkrit nyelvből való hű fordításokba betekinteni és megismerni ennek a népnek szokásait és vallását. Most három fő vallás van elterjedve a Földön: a kereszténység, az izlám és a buddhizmus. Feltűnő, hogy a 8. és 9. században a leghatalmasabb uralkodók, a Carolingok Németországban, a kalifák Bagdadban és Ralpucha Tibetben igyekeztek vallásukat elterjeszteni. Nekünk annál örvendetesebbek voltak ezek a hírek, mert megcáfolták a Csoma úr haláláról elterjedt, alaptalan híreket. Csoma úr 17 évvel ezelőtt jelentéstevőnek egyik legszorgalmasabb hallgatója volt. Tudvalevőleg ez a csodálatos, erdélyi születésű ferfiú a legszerényebb anyagi körülmények közt, minden kíséret nélkül utazott át a legismeretlenebb országokon, Konstantinápolytól Calcuttáig. Ennek az utazásnak leírása bizonyosan a legtanulságosabbak egyike lesz. (Sajnos, ez sohasem jelent meg! Ch.) Szerencsés véletlen folytán a Himalájában találkozott Moorcroft kapitánnyal s ő ajánlotta Csoma urat a Brit Kormánynak.

Hn."

Ez Heeren jelentése, mert Eichhorn halála után, 1827-től kezdve ő szerkesztette a Gött. Gelehrten Anzeiger-t.

Talán éppen ugyanakkor, amikor Heeren professzor ezt a jelentését írta, akkor tette postára Sándor Calcuttában könyveinek két (?) példányát a göttingeni Egyetem Könyvtára számára. Ezt abból következtethetjük, hogy a göttingeni példányban Sándor sajátkezű beírásával a 11. ábrán látható szöveg van. Ennek a szövegnek magyar fordítása a következő:

„A G. A. Egyetem könyvtárának, Göttingenben, Hannover, ajándékozom a Tibeti Nyelvtannak és szótárnak ezt a két példányát a legmélyebb tisztelettel, mint annak a tiszteletnek kis adóját, amelyet azok iránt a kitűnő professzorok iránt érzek, akiknek előadásait hallgattam s akiket szerencsés vagyok személyesen is ismerni. Különösen hálás köszönetemet óhajtom ezzel kifejezni Benecke és Bunsen professzor és segédkönyvtáros uraknak sok szívességükért, amellyel elhalmozták Alexander Kőrösit 1816 április 11-étől 1818 július végéig, amíg velük együtt lehettem.

Calcutta, 1835 január 20."

A hálának és elismerésnek méltóbb kifejezést alig lehetett adni, mint ennek a két nagyszerű kötetnek megküldésével. Ezek a kötetek ma minden könyvtárnak értékes kincsei. Ma is ezek a legkitűnőbb útmutatók a tibeti nyelv megtanulásához és a tibeti irodalom megismeréséhez.

Ez a munka már magában is örök dicsőséget szerzett a Magyar Nemzetnek. Még nagyobb dicsőségnek tartom azt, hogy egy magyar ember annyira lelkesül nemzete őstörténetének felkutatásáért, hogy képes minden kényelemről és nyugalomról lemondani s a legkezdetlegesebb felszereléssel, de hatalmasan megedzett testtel és lélekkel

nekiindul az ősök nyomait felkeresni. Egyetlen nagy cél lebeg szeme előtt: felkeresni Belső-Ázsia legmélyén az ujgurokat s aztán meg a tibeti kolostorok könyvtáraiban kutatni az ősmagyarság történetére vonatkozó adatokat. Ehhez a feladathoz szükséges volt, hogy megtanulja a tibeti nyelvet, megismerje a tibeti irodalmat és megismerje a buddhavallás tanításait, szokásait s ő maga annyit tudjon mindebből, mint a tibeti lámák tudnak s azonkívül tudjon olyan minden földi kényelemről és élvezetről lemondóan élni, mint a lámák. Ebben az esetben bejuthat Tibetbe, ott barátságot köthet a tudós lámákkal s megtudhat mindent, amit ott tudnak az ősmagyarokról.

Hatalmas, nagy haditerv volt ez. Akkor érlelődött meg benne, amikor Kasmirból három tibeti zarándokkal elgyalogolt Lehbe, az Angol-Indiához csatolt tibeti tartomány fővárosába. Kapóra jött Moorcroft ajánlata és segítsége s csodálatos energiával és kitartással látott munkához.

Véleménye és meggyőződése szerint a tibeti nyelvtan és szótár csak mellékes eredmény volt, bár ezt így megcsinálni bajos lett volna másképpen, mint ahogy ő csinálta, mert a buddhista lámák bizalmát semmi esetre sem nyerte volna meg, ha európai módon élt volna. Főcélját azonban már nem tudta megvalósitani, a nagy csalódástól megkímélte őt korai és váratlan halála.

Az ilyen férfiú az igazi hős! Az ilyen lélek az igazi nagyság! És ennek a csodálatos nagy hősnek nincsen még méltó emléke hazánkban! Nemzetünknek valóságos szégyene ez, okvetlenül helyre kell hoznunk mulasztásunkat s

szobrot kell állitanunk Kőrösi Csoma Sándornak!

Cholnoky Jenő

KÖNYÖRGÉS

Katri Vala

Isten,
piciny kis láng vagyok,
amely eddig csak pislákolt messze
és várt.

Most már nem érem be ennyivel!
Lobogni akarok!
Szikrákat szórni a felhőkig!
Csak egy napon s egy éjtszakán át!
Aztán – nem bánom – hamvadjak el,
ha testem egyszer olyan tűz volt,
hogy lángjai az égboltot nyaldosták
roppant, gyönyörü villogással!

Égni akarok, égni, égni!
Elherdálni esztendők kincsét —
egy szempillantás alatt!
Csak egy napot s egy éjtszakát adj,
[Örökkévaló!
Nem évekért, hogy sirba vonszoljam
[bilincsüket,
nem nyugodt, hosszú életért
[könyörgök,
csak egy napért s egy éjtszakáért,
hogy magas tüzoszlop lehessek!
Uram! Istenem!

Finnből fordította: *Faragó József*

ÚJÉVI ÜDVÖZLET FINNORSZÁGBÓL[1]

A helsinki Finn-Magyar Társaság az újév küszöbén budapesti magyar testvéregyesületeinek és az egész kedves magyar testvérnépnek szívből jövő meleg jókívánságait küldi.

A világtörténelem nagy eseményei szédítő iramban száguldanak előre. A mi népeink életében is olyan döntő események történnek, amelyekhez foghatók ritkán fordultak elő a századok során.

Határainkon háború dúl. A finn népnek önállósága rövid ideje alatt immár harmadszor kellett fegyvert fognia, hogy megvédje szabadságát, önállóságát és nemzeti művelődését kelet erőszakos támadásai ellen. Jelenlegi háborunk azonban, bármily súlyos is az, számunkra a sors jóvátételének tűnik fel. Míg előző háborúnkban egyedül kellett harcolnunk ötvenszeres túlerővel szemben, most mellettünk áll csaknem az európai szárazföld, mindenek előtt pedig a legyőzhetetlen Németország. Az orosz bolsevisták, a világtörténelem legnagyobb gonosztevői ellen vívott keresztesháború a mi ügyünket is végső győzelemre segíti, megszilárdítja országunk határait és biztosítja hazánk jövőjét.

Különös melegséggel dobogtatja meg szívünket az a tudat, hogy a közös harcban mellénk állott a hős magyar testvérnép is. A magyar és finn nép igazi szövetségesek lettek. Az az együttműködés, amely eddig csupán művelődési téren mozgott, ekként két rokonnép politikai kapcsolatává szélesült. Teljes joggal írta egy magyar barátom, hogy „amióta hajdani közös óhazánkban szétváltunk, sohasem kerültünk ilyen közel egymáshoz, mint most".

Reméljük, hogy a bolsevizmus elleni küzdelmet mielőbb diadalmasan befejezzük és visszatér a béke népeink körébe. Óriási, sürgős újjáépítő munka vár ránk mind a visszafoglalt régi Karjalánkban, mind az évszázados elnyomás alól most felszabaduló Kelet-Karjalában. Hasonló nagy feladatok előtt állanak bizonyára magyar testvéreink is az anyaországhoz most visszatért és még visszatérendő területeken.

A világháború tomboló viharában a magyar és finn testvérnépnek minden oka megvan arra, hogy bizakodó lélekkel tekintsen a jövőbe.

Magyar testvéreinknek áldásos, boldog újévet kívánunk.

Kannisto Artur

ÉRTESITÉS.

Közöljük olvasóinkkal és a Turáni Társaság tagjaival, hogy szerkesztőnk, *Virányi Elemér:* **A finnugor népek élettere** című kb. 10 nyomtatott ívre terjedő s négy térképmelléklettel ellátott munkája a *Stádium* Rt. kiadásában legközelebb megjelenik. A 21 milliós finnugor néptörzs sorskérdéseit ismertető s tárgyánál fogva rendkívül időszerű könyvre már most felhívjuk olvasóink szíves figyelmét.

[1] A Helsinkiben működő Finn-Magyar Társaság elnökének, *Kannisto Artur* egyetemi tanárnak, a Turáni Társaság tb. tagjának, kéziratban Társaságunknak is megküldött újévi rádióüdvözlete.

BOLGÁR-TÖRÖK MÉLTÓSÁGNEVEK KÖZÉPKORI KÚTFŐKBEN

A középkori kútfőkben számos előkelőségnek: királynak, fejedelemnek, vezérnek, kánnak stb. emlegetésével találkozunk. Ezek a megnevezések nem ritkán személynevek jobb, vagy rontott változatai, mint pl. Ištemi. var. Dizabulus, Silzibulus; Atila, Etele; Wroccus, Dzsingiz, Ocotaj, Jeretanny, Temiraksak, stb. Máskor olyan névalakok, amelyeket ezideig általában személyneveknek tartottak, mint pl. Gurgutha, var. Gargata; végül vannak esetek, amikor csakis a méltóságát kifejező címével emlegetik forrásaink az illetőt. Jelenleg néhány olyan méltóságnévvel óhajtunk foglalkozni, amelyeket vagy tévesen személynevekként kezelt a tudomány, vagy nem volt azok értelmével tisztában.

Mindenekelőtt azt kell tisztáznunk, hogyan keletkezhetett ez a félreértés. Csakis úgy, hogy a forrás szerzője sem volt tisztában sem az illető méltóságnév értelmével, sem annak valódi alakjával, így nem is tudta hűen lejegyezni azt.

Gargata

Jellegzetes például szolgálhat a személyneveknek tartott méltóságnevekre a Fr. Julianus második útjáról beszámoló levélben említett *Gargata*, var. *Gurgata, Gurguta* névalak.[1] Julianus szerint így nevezik a mongol birodalom alapítóját, a keraitok legyőzőjét, vagyis Dzsingiz kánt. Kétség sem férhet ahhoz, hogy ez a névalak nem lehet személynév.

A név változatai csak kevéssé térnek el egymástól, másrészt az *u*-s, illetve *a*-s alakok egyaránt mindhárom forrásban megtalálhatók. A Gurgutha, ill. Gurguta alakokkal két kútfőben (EdHH, VL 4161) összesen 12 ízben, míg az *a* magánhangzós változattal (Gurgata) a Pl 443-ban 6 ízben találkozunk, a Gargata változat pedig u. ott csak egyetlen egyszer fordul elő.[2]

Érdekes (de nem véletlen dolog), hogy Julianus levelének Dudik által fellelt másolatában (PL 443) a Gurguta-féle alakra egyáltalán nem akadunk, ami azt bizonyítja, hogy a név a Gurgata, vagy Gargata alakban szerepelt Julianusnak *ebben az eredeti levelében is.*[3]

A név jelentését, értelmét keresve, azt az első pillanatra látjuk, hogy az nem lehet sem a Temudzsin, sem a Dzsingiz név valamely torz alakja. Az is bizonyos azonban, hogy valami komoly értelmének kell lennie.

Mielőtt a név magyarázatára térnék, előre kell bocsátanom, hogy a török nyelvekben a *g* hang gyakran a *k* megfelelője. Így pl. a *kaz* (kóborolni, futni, menekülni) igéből *kazak* a kirgizek neve, jelentése szerint kóborló, vándorló; ugyanennek a turkománban a *gäzäk* (vándorló, sátoros pásztor)[4] magashangú alak felel meg.[5]

A középkori latinságban a *kazárokról* elnevezett Krimet *Ghazaria* néven találjuk.[5a] Hajlandó vagyok esetleg feltenni, hogy ilyesféle hangszínváltozattal állunk szemben, bár fölösleges ezt az elgondolást erőszakolnunk, mert egyszerű másolási hibát tételezve fel, a név megoldása magától adódik.

Annyi bizonyos, hogy a névben (ahogy a kútfőkből kiolvashatjuk)

csakis *u* és *a* magánhangzók fordulhattak elő. A mássalhangzók helyzete és értéke is kötött. Mivel a mássalhangzók mind a 19 esetben azonosak (eltekintve néhány th-ás alaktól) nem valószínű, hogy a másolók ilyen egyöntetűen tévedtek volna. Ellenben igen valószínű, hogy Julianus legalább is egy-két nevet úgy, ahogy hallott, tehát fonetikus alapon, a helyszínen feljegyzett magának. (Ugyanis fel kellett jegyeznie Batu ultimátumának fordítását is, mert a hosszú és pompás fogalmazású szöveget ilyen pontosan nem tudta volna hosszabb ideig fejében tartani.)

Hogy rövid legyek, a Gurguta név négy változata közül a *Gargata* áll legközelebb a valósághoz s azt Julianus minden bizonnyal helyesen jegyezte fel (hogy hogyan, azt később látjuk); de azok, akik az ő kéziratos levelét lemásolgatták, mivel az előttük ismeretlen méltóságnevet nem tudták elolvasni, eltorzították azt.

A név tulajdonképpen két szónak téves összevonása, ahol is vagy a *k* hangnak *g*-vé torzult, vagy hasonult formájával van dolgunk és ebben az esetben annak esetleges okát Julianus informátorainak (baskir-magyar, vagy volgai-bolgár menekültek voltak 1237 őszén Vladimirban) dialektusában találom. A két szó eredeti alakja: *Kan + Kathaj*. Ha azonban az egykorú írásmóddal írott szóban az első *a* fölötti *n* jegyét fordítva írjuk és az utolsó *a* fölül az *i* jegye elmosódik, tehát az alak: *Cȃ Cata*, megkaptuk a *CarCata* alakot. Akinek módjában volt hevenyészett középkori latin szövegeket olvasni, könnyen belátja, hogy nem sok kell ahhoz, hogy a *C*-t *G*-nek olvassuk, amikor is előállt a *GarGata = Gargata* alak.

A név tehát *Kan + Kathaj* összevonása s ebben a formájában tökéletesen érthető is. *Kan* = kán, fejedelem, császár, vezér, *Kathaj* pedig Kína középkori neve. A *Gargata* név jelentése ezek szerint: *Kathaj kánja*, vagy *Kathaj vezére*.

Történeti forrásaink szerint Dzsingiz kán 1213-ban tört hadaival Kínára és két év leforgása alatt azt a Hoang-hoig a mai Peking közelében épült egykori fővárosával, Yenkinggel együtt meg is hódította. 1216-ban már átkeltek seregei a Hoang-ho folyón és Nankingot (ma: Kai-fong-fu) fenyegették.[6]

Ha tehát a magyar, vagy bolgár menekültek Dzsingiz kánt Kathaj kánjának nevezték, nem találhatunk abban semmi csodálatosat, mert Dzsingiz és utódai 1215 óta ténylegesen Kína urai voltak.

Állításunk bizonyításának érdekében itt tárgyalunk meg egy országnevet is. A Gargata név második tagja u. i. egymagában is előfordul *Gothia, Gotia,*[7] *Gotta,*[8] és *gotha*[9] alakban. Már Nagy Géza sejtette, hogy itt Julianus nem Gothiára, hanem Kathajra gondol.[10] A fentiek alapján nem nehéz belátnunk, hogy az országnév Julianus helyszíni feljegyzéseiben Cathai alakban volt meg. Hevenyészett írás esetén az *a* éppen olyan könnyen olvasható *o*-nak, mint a *C G*-nek. Hogy a *th* betűpár egyik változatban *tt* alakban jelenik meg, nem lényeges.

Lássuk ezek után a vonatkozó szövegrészletet: *„Terra autem, de qua (tartari) prius sunt egressi, Gothia vocatur . . . Dux erat in terra Gothia, Gurgutha nomine . . .“*[11] A szöveg a fenti megfejtéssel teljes értelmet nyer: Azt a földet pedig, ahonnét (a tatárok) korábban kivándoroltak, Kathajnak nevezik . . . Katháj földje vezérének, névszerint a Kathájı kánnak, volt egy hajadon nőtestvére, stb.

Joannes de Montecorvino 1306 febr. 13-án „in Tartaria“ kelt levelé-

ben (vide Golubovich, Biblioteca Bio Bibliografica ... ecc. t. II. 132—133) többször is előfordul ez a kifejezés: „ad dominum *Chanem de Cathay* ...“ A Canbaliból küldött levél teljes szövegét Gol. t. III. p. 91—93 közli.

Kerkandads

Az előzőkben megtárgyalt *Can-Cathaj* címhez teljesen hasonló méltóságnévről szerzünk tudomást Masz'udi leírásából.[12] Irja, hogy „Az alánok királysága Szerirrel[13] határos, királyaik *kerkandads*-oknak neveztetnek ...“

Kuún Géza gr. ezt a méltóságnevet így fejti meg:[14] „Az alánok utódai a jelenleg iráni nyelven beszélő osszétok. Az alán nyelv gyér maradványai török eredetre vallanak, így *Kerkandads* fejedelemnév *kerk-andads* szóelemekre bontandó s törökül a „köteles eskü tevőjét, v. elfogadóját“ jelenti.“

Már mások és ismételten is megállapították, hogy Kuún G. műve „A magyar honfoglalás kútfői“-ben alapos átdolgozásra szorul. Ezúttal is egészen téves értelmezéssel állunk szemben, mert a kérdéses és valóban török szó összetevő elemei ezek: *ker(i)* + *kand* + *a(d)s*, azaz *as*, ahol

keri = nagy, hatalmas, óriás,
kand = kán,
as (ads) = az alánok ősi neve.

Tehát a méltóságnév helyes alakja: *ker(i)* + *kand* + *as* = *az alánok hatalmas kánja*, vagy a *hatalmas alán kán*, esetleg *alán nagykán*.

Adhkas kagán

Edriszi nagy földrajzi művében[15] olvassuk, hogy Adhkas ország uralkodóját *Adhkas kagánnak* nevezik. 16) a. id. munkámban bebizonyítottam, hogy az Adhkas szó nem nép-, hanem országnév, mégpedig *Badaksán* neve. Eszerint az Adhkas kagán kifejezésben sem személynév az Adhkas szó, hanem jelentése: *Badaksán kagánja*. A kagán méltóságnevet jól ismerjük. Ez volt a cime többek közt a keleti türkök uralkodójának, a főfejedelemnek, míg a nyugati türkök uralkodóját a jabgu cím illette meg. Az orkhonvidéki feliratokon is a kagán méltóságnévvel találkozunk.

Akkagas

Menander Protector történeti művének fennmaradt töredékeiben[17] több, idevágó méltóságnévvel találkozunk. Ezek közé tartozik az *Akkagas* név is.[18] A Valentinus-vezette bizánci követség útleírásáról szóló részben[19] olvassuk ugyanis, hogy a követek elérkeztek egy Akkagasnak nevezett országba, amelyet azért neveztek így, mert az ugur fejedelem jóvoltából egy asszony volt ott az uralkodó. Rásonyi Nagy László megfejtése szerint Akkagas az *Ἀκκαγαν* (Akkagan) szónak felel meg és betüszerinti jelentése: fehér fejedelem. Jelentés és kifejezés dolgában tehát méltó és hű párja a Németh Gyula megfejtette *Boarik* névnek.[20]

Zabergan

Ugyancsak Menander leírásában szerepel Zabergan hún uralkodó neve.[21] E szóban Vámbéry[22] a török Sah-bergen = „regi datus" tulajdonnevet sejti, amelyben „a perzsa Sah = rex név a kutriguroknak a perzsa elemmel a Szasszanidák tartományának északi részében történt érintkezésére mutat." Hunfalvy[23] Zaber-khan-nak véli. Bálint Gábor[24] Szabergannak olvassa.[25]

A Zabergan szó azonban nem személynév, hanem jellegzetes méltóságnév. Még csak nem is összetett-, hanem két különálló szó, éspedig: *Szabir kán.*[26]

Sarosius

Zemarkhosz bizánci követ utazásának történetével kapcsolatban találjuk Menandernél a Sarosius (var. Sarodius) nevet.[27] Szerinte az alánok fejedelmének neve volt. A görögös-latinos *osz-us* végzet elhagyásával a név *Sarosi* alakban áll előttünk. Ezt már minden nehézség nélkül két összetevőre: Sar + osi bonthatjuk. A *sar* szó szumir eredetű s jelentése: fej, főnök, vezető, vezér. Az ó-perzsa nyelven *an-sar* vitézt, parancsnokot jelent. Az asszirban *ka-sar:* fejedelem, uralkodó. A cimber *du-sar* jelentése: óriás, nagyhatalmú személy. A húnoknál szintén élt a *sar* méltóságnév, aminek bizonysága az, hogy az Indiába szakadt hun-ivadékok (rádszputi, gudzsaráti, stb.) nyelvében ma is meg van a *sar* szó: *sardán* = főnök, *sarkár* = kormányzó. Az *osi,* fonetikusan írva: *oszi, aszi, jaszi, jaszu* szó pedig nem más, mint az alánok ősi *asz* neve. A Sarosius szó tehát szintén nem személy-, hanem méltóságnév, jelentése pedig: *alán (asz) vezér.*

Turxanthus

Fogasabb a Turxanthus név problémája. Szintén Menandernél olvassuk,[28] hogy a türk kánok közül elsőnek Turxanthus fogadta Valentinust és társait, sejthetően valahol az Ural folyó európai oldalának környékén. Ebben az időben (Kr. u. 576) Menander szerint a nyugati türkök nyolc törzset számláltak, főfejedelmüket pedig *Tardu*-nak hívták és az a Tekesz folyó környékén, az Aranyhegy közelében székelt, ahol már Zemarkhosz is járt, még Tardu elődjének, Ištéminek udvarában. A jabgu tehát ezidőben Tardu volt.

Az kétségtelen, hogy a Turxanthus név szintén összetett szó, sőt minden valószínűséggel méltóságnév. Első fele, a *türk* szó, mint népnév közismert. A második felében a görögös (latinos) *osz-us* végzet elhagyásával az *ata* szót sejtem. Eszerint *Türkszanthosz* (Turxanthus) = *Türkata.*

E feltevés egyetlen nehézsége annak a megmagyarázásában rejlik, miért került a türk és ata szavak közé az *sz* hang. Ez a meggondolás más, és talán még valószínűbb megoldásra vezet, amennyiben a szót így is olvashatjuk: *Türk san-jü.* Ennek az utóbbi méltóságnévnek közelebbi ismertetésével alább foglalkozunk.

Egy harmadik megoldási mód is kínálkozik és talán az a legvalószínűbb. Eszerint *Türkszanthosz* olvasata *Türk-šad.* (A görögös *osz* végzet

természetes elhanyagolása szabályszerű, a görögös átírásokban pedig egy-egy fölösleges *n* hang beszúrása gyakorinak mondható).

Tan-hu, san-jü, sen-yü

A kínai történeti munkák tanusága szerint a húnok királyát a *tan-hu* méltóságnév illette meg.[29] A Csien-Han-su 94a fejezetében található feljegyzés szerint: „A húnok uralkodójukat, a *tan-hu*-t (teljes címén) *ting-li ko-to tan-hu*-nak nevezik".[30]

Németh Gyula értékes összefoglaló tanulmányai szerint mindhárom szó az ősi hún nyelvkincshez tartozik; *ting-li* jelentése: ég, *ko-to* jelentése: fiú. *Tan-hu* jelentése *de Groot* megfejtése szerint: szélesség, nagyság.[31]

Míg a két első hún szó megfejtése kétségtelenül helyes, a *tan-hu* méltóságnévre adott magyarázatok ezideig nem juttatták nyugvópontra a kérdést. Egyik — 1937-ben készült — dolgozatomban[32] már jeleztem, hogy valószínűleg sikerült ennek a rejtélyes szónak nyitjára akadnom.

A *tan-hu* szó a kínai történeti munkákban rendkívül gyakran és nagyon változatos alakban fordul elő. Tudjuk, hogy amilyen hűen és pontosan, amilyen lehető tárgyilagossággal vezették a kínai történetírók örökbecsü évkönyveiket,[33] a tulajdon- és különösen a népnevek, méltóságnevek írásában annyi szabadsággal jártak el. Minthogy számukra idegen szavakról volt szó, nemcsak hogy kínai fonetikával jegyezték fel azokat, hanem amennyiben könnyen értelmes kínai szavakká voltak azok torzíthatók, éltek is az alkalommal. Amikor pedig a kínai szövegek a nyugati kutatók számára hozzáférhetőkké váltak, következett a másik baj s az tetézte az elsőt: ahány nemzetiségű kutató írta át a kínai szövegeket, ezeket a kétes megbízhatóságú szavakat, annyiféleképpen jegyezték fel. A hún nyelv — miként azt Németh Gyula a hún személynevek és a *hún* népnév történetének vizsgálata során kétségtelenül megáliapította — török nyelv.[34] Tehát a húnokra vonatkozó, kétségtelenül *hún szavaknak* hibátlan átírását nem is várhatjuk német, francia, vagy angol kutatóktól, mert erre elsősorban török és magyar szakemberek lennének hivatottak.

A *tan-hu* (tan-hou) méltóságnév mellett a különféle átírásokban szerepel még egy *san-jü*, illetve *sen-jü* alak is. (Francia eredetiben: chan yü, shan yu, stb.) Ligeti Lajos, kitűnő orientalistánk, következetesen a *san-jü* alakot használja írásaiban.

A tan-hu, san-jü és sen-jü szavak értelmezése tekintetében eltérők a vélemények. A kutatók más-más eredményre jutottak aszerint, melyik szóalakból indultak ki. Nyelvészeink közül Németh Gyula a tan-hu alaknak adja az elsőbbséget, *Ligeti Lajos* — mint említettük — inkább a san-jü alakot használja s ezzel a *Müller* által kifejtett nézethez[35] csatlakozik. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy mindazok, akik a tan-hu kérdéssel ezideig foglalkoztak, a három névalakot ugyanazon hún méltóságnév különféle változatainak tekintették, azonban az eredeti névalakot levezetniök a feltételezett változatokból nem sikerült.

Mindenekelőtt rá kell mutatnunk arra, hogy a *tan-hu*, illetve a *san-jü*, var. *sen-jü* névalakok nem ugyanazon hún méltóságnévnek a változatai, hanem *két teljesen különböző méltóságnévvel van dolgunk*. Az egyik névalak a kínaiak feljegyzései szerint: *tan-hu*, a másik méltóságnév pedig (ugyancsak a kínai irodalmi adatok szerint): *sen-yü*.

Az egyszerűség kedvéért először a tan-hu méltóságnév megfejtésével foglalkozunk.

Felfogásom szerint a *tan-hu* összetett szó. Második tagja: *hou* = *'u, hu* egymagában is előfordul a kínai szövegekben, mint a hun nép neve. A szóvégi *n* hang eltünt a kínaiaknál, elkopott róla. Ugyanide tartozik a *Hiao-tang-chan* szobácskájának nevezetes falvésetein olvasható az a *hou-vang* = *'u-van (g)* méltóságnév is, amelyet Ed. Chavannes „hún király"-nak fordít.[36] (Később bővebben szólunk róla.) Kétségtelen, hogy a *hou* szócska ezúttal is a *hún* népnévnek kínaias alakja.

A kérdés ezek után már lényegesen egyszerűbb: meg kell állapítanunk, melyik az a szó, amelyet a kínai nyelv, illetve az abból átírt francia szövegek *tan*, illetve *van (g)* változatban ismertek. Nyilvánvaló, hogy a két változat jelentése ugyanaz, mégpedig — emlékezvén a tanulmányunk elején felhozott analógiákra = *kán.*

Tehát *tan-hu* jelentés: *hun-kán;* a teljes címnek ez az alakja pedig *t'ing-li ko-to tan-hu* = *az Ég fia, a húnok kánja.*

A *hu* = *hun* azonosság annyira világos, hogy ehhez nincs is több hozzáfűzni valónk. A *tan*, var. *vang* = *kán* azonosságáról azonban megjegyezhetjük még azt, hogy ennél a kérdésnél nem azt kell elbírálnunk, hogy a *kán* szó szókezdő *k*-ja alakulhatott-e *t*-vé, vagy *v*-vé, mert nem a kán szó fejlődött, áthasonult alakjáról van szó, hanem csupán a kínai írók elhallásáról, illetve a nyugati fordítók esetleges elolvasási hibájáról. Közismert, hogy a beszélni tanuló kisgyermek a *k*-val kezdődő szavakat rendszerint „pöszén", *t*-vel ejti. (Katona = tatona, stb.) Mivel pedig ez nem ritka, sőt azt mondhatjuk, nagyon is rendszeres jelenség, a szókezdő *k* hangnak idegenajkúak részéről *t*-vel való felcserélését természetes dolognak vehetjük. (A beszélni tanuló gyermek előtt is minden megtanult szó kezdetben idegen!)

A *tan* = *kán* azonosságot az eddigiek szerint kétségtelennek tartjuk. A szóváltozatok fogalomazonosságából következik viszont, hogy a *vang* alakban átírt szavak szintén a *kán* jelentésnek felelnek meg. Az utóbbi változatról véleményem szerint feltehető, hogy mivel francia átírással van dolgunk, a szóvégi *g* esetleg nem is hangzik valóságban, a szókezdő *v* pedig esetleg inkább *u*-nak hangozhatott (uan).

Még egy nem kis jelentőségű észokot kell felemlítenem a *tan-hu* = *hun kán* azonosság bizonyítására: A kínai évkönyvben és egyéb történeti munkákban a húnok történetére vonatkozó legrégibb és legbővebb anyagot találjuk. Elképzelhető-e, hogy a gondosságukról előnyösen ismert kínai írók úgy szólottak volna a húnok királyairól, vagy fejedelmeiről, hogy nem rögzítették volna azt a tényt, hogy *hún* uralkodóról van szó. Ha ezt nem teszik, zavar támadt volna, mert nekik nemcsak húnok voltak a szomszédjaik, hanem számos más nép is és történeti könyveik azokról szintúgy szólnak. Éppen a folytonosan ismétlődő *tan-hu* = *hun kán* méltóságnév igazolja, hogy a kínai írók gondosan jártak el, amikor a kán < kagán szó mellett mindig feltüntették a kán nemzetiségét is.

Kínában a Kanton tartományban lévő *Hiao-tang-san* nevű magaslaton kicsi, de annál nevezetesebb sírbolt áll. Falait vésett képek borítják. *Felvinczi Takács Zoltán* közlése szerint[37] a képek húnok és kínaiak harcát ábrázolják és mindenesetre a Kr. u. 129. év előtti időkből, az I. századból, vagy a II. század elejéről származnak. Vágtató lovakon harcoló

vitézek között több barbárkülsejű alak látható, főként a szobácska keleti falán. Az előbbiek északkínai harcosok, az utóbbiak a húnok. A vágtató lovasok mögött és alatt hún gyalogosokat is látunk. Közöttük két férfi, akikben kétségtelenül húnokra lehet ismernünk, földre helyezett dobot üt. A dob formája a délkínai dobok formájához hasonló. A hún harcosok előtt nagyobb, hún ruházatú férfialak ül, fején barbár süveg, derekán díszes öv. Előrehajlik, mert szúrt sebet kapott. Mögötte ezt a két nevezetes szót olvashatjuk: „*Hu-vang*". *Ed. Chavannes* megjegyzi, hogy „amint a *San-cso-kin-ke-cse* szerzői elfogadják — ezt a két szót a domború szobrásza saját maga véste a falba, tehát itt a középázsiai *Hu* (hún) barbárok hadseregének ábrázolását látjuk, élükön a királyukkal.[38] Berthold Laufer még határozottabban erősíti meg, hogy a kérdéses alakok a húnokat ábrázolják: „A battle of the Huns is preserved on the stone monuments of the Hiao-t ang-shan . . ." [39] F. Takács Zoltán ezeket a bizonyítékokat id. művében további értékes adatokkal támasztja alá.

Az tehát nem kétséges, hogy Hiao-tang-san szobácskájának falán a kínai és a hún seregek harcát szemlélhetjük. De akkor az is bizonyítottnak vehető, amint már az idézett szakírók is úgy értelmezték, hogy a „*Hu-vang*" felírás hún királyt, illetve betűszerint, helyesen: *hun kánt* jelent. Az efajta *elírások* adtak alkalmat arra a feltevésre, hogy a kagán > kán cím mellett volt egy uang-káni méltóság is, amely a királyi rangnak megfelelő méltóságot jelölt.[40]

Általában nem érdektelen, ha megvizsgáljuk, milyen méltóságot jelentett a *tan-hu* = *hun kán* cím. A kán méltóságnév a hún-avar *kagán* címből fejlődött annak megrövidülésével. *Vámbéry Ármin* szerint[41] a török népek általában szívesen adták ezt a címet előkelőbbjeiknek méltóságuk megjelölésére. Eszerint a szó tágabb jelentése: fejedelem, herceg. Vámbéry felhívja azonban figyelmünket a *Kam* szóra is. Mai jelentése: pap, sámán, varázsló. A hún nyelvemlékekből is ismeretes *Ata-kam* (atyapap), ill. *Es-kam* (barát-pap) összetételben.[42] Vajjon nem volna lehetséges feltennünk, hogy a káni méltóság a törzsi szervezet papi-törzsfői méltóságából fokozatosan fejlődött ki?

Az tehát bizonyítottnak vehető, hogy a *tan-hu* méltóságnév összetett szó és a kán + hun szavak összetételéből keletkezett. Második tagja a *hún* népnév, első tagja a *kán* szó pedig jelentését illetően a törökségnél használt fejedelmi cím.[43]

Bárhonnét is ered a szó ősalakja, bármilyen jelentésű is volt a legősibb időkben, nem kétséges, hogy már *Mo-tun* kán idejében (kb. Kr. e. 170 körül) a *tan-hu* = *hun kán* méltóság valóban a legfőbb tisztség a fejedelmi, főkirályi méltóság megjelölésére szolgált a húnoknál. Az az ellenvetés, hogy volt idő, amikor öt *tan-hu* is harcolt egymás ellen, nem dönti meg állításunkat, mert ez az időszak a Kr. e. I. század derekán bekövetkezett trónviszályok korára esett.[44] Kr. e. 54-ben *Ho-han-sa* tan-hu elismerte a kínaiak főuralmát és ezzel fegyveres támogatásukat megszerezte a maga számára. Ez a körülmény arra ösztönözte *Csit-ki*, vagy *Csi-csi* nevű bátyját, hogy ugyancsak felvévén a hún kán (tan-hu) címet, a hún nép egy részével nyugatra vonuljon. Ezek a *Csi-csi* kán vezérlete alatt elszármazott húnok telepedtek meg a Jaxartész vidékén s ott a környékbeli népeket, mint az alánokat, kirgizeket, ujgurokat (?), hatalmuk alá vetették. Ebben az időben a kínai évkönyvek határozottan két tanhuról, egy *északi* és egy *déli hún kánról* beszélnek.[45]

A hún birodalom bukásával a *tan-hu = hun kán* cím természetesen eltűnt a méltóságnevek közül, mert a cím jelzőjének, a *hún* szónak, a dolog természetéből folyóan a húnokkal együtt el kellett tűnnie, de a *kán* cím ma is él: az oszmán szultánok nevükhöz függesztve viselték a káni címet, míg Perzsiában a Szefidák óta mint tiszteletbeli címet használták. A nem török népek közül egyedül az afgánok között terjedt el. Hozzájuk az országnak a törököktől átvett katonai igazgatása kapcsán származott el.[46]

A *kerkandads* méltóságnév a fentebb említett sírbolt *Hu-vang* feliratával érdekes egyezést mutat. Ugyanis az alán méltóságnév *kand* szava egyezik a *vang* szóalakkal. Ebből arra következtethetünk, hogy időszámításunk I. századában a kán szó valóban kand-nak is hangzott. (V. ö. kündü > kend).

* * *

A másik hún méltóságnév, amellyel foglalkozunk, a *sen-yü*. Ez a méltóságnév valóban megfelelhet annak a „*szélesség, nagyság*" jelentésnek, amelyet *de Groot* vezetett le.[47]

Véleményünk szerint a sen-jü és a tan-hu cím között meglehetős éles különbség van. Ez a különbség olyasféle, mint amilyen az ómagyar kündü és gyula méltóságnevek között volt. A *Sen-jü* többet fejez ki, mint a *Tan-hu*. A hún főkirályok címe tulajdonképpen a *Ting-li ko-to sen-jü*, amit (mint megszólítást) mai magyarsággal így fordíthatnánk: *Szélességed* (vagy: *Nagyságod*) *az Ég fia*. Hogy ez a cím „valóságos hún eredetű elnevezés volt-e, vagy inkább csak a kínai császár hasonló címének utánzási vágya, ma szinte lehetetlen eldönteni", írja Ligeti.[48] Mindenesetre úgy látszik, hogy a hún birodalomban egy időben csak egy sen-jü volt, míg tan-hu egy időben több is lehetett. A sen-jü a hún főkirály. Olyasféle, mint az ómagyar kündü, a tan-hu-k pedig az egyes hún törzsszövetségek kánjai. Valószínűleg közülük kerültek ki a sen-jük. „A törzsek nem voltak egyenrangúak, írja Ligeti, a legkiváltságosabb a san-jü-é volt."[49] Ez természetes, mert a leghatalmasabb törzs kényszeríthette akaratát a gyengébbekre s így az ő tan-hu-jából lett a sen-jü. Nem következik azonban ebből az, hogy a sen-jü halálával nem kerekedhetett volna felül egy másik törzs, amikor is annak a tan-hu-ja követte az elhúnytat a sen-jü méltóságában. A *Sen-jü* nemcsak a főhatalom megtestesítőjét jelentette a hún birodalomban, hanem annak egységét is. Amikor Csit-ki tan-huból Kr. e. 54-ben sen-jü lett és ezzel egy időben két sen-jü is került a hún nép élére, birodalmuk megbomlott, kettészakadt és a testvérháborúk ideje nehezült a hún népre.

Míg a *tan-hu* címet meglehetős hűen jegyezte fel a kínai történetíró, a *san-jü*, vagy *sen-jü* méltóságnév eredeti alakjában nem vagyunk ilyen biztosak. Mindenesetre bizonyos az, hogy a név eredetileg ázsiai hún, tehát a legnagyobb valószínűséggel bolgár-török méltóságnév. Valószínűnek látjuk, hogy ez a megtisztelő cím nemcsak értelmileg, tartalmilag, hanem alakilag is rokona volt az ómagyar *kündü* méltóságnévnek.

Bendefy László

Jegyzetek

[1] V. ö. *Bendefy:* Fr. Julianus utazásának kéziratos kútfői. (Fontes authentici itinera Fr. Juliani illustrantes.) Latin-magyar, teljes szöveg- és facsimile kiadás.

Bpest, 1937. (1—80 old. I—XXV. tábla.) A továbbiakban JUKK alakban idézve. Kny. az Arch Eur. Centro-Orient. 1937. évf.-ból. 38 l.

[2] A szövegben szereplő kútfők a következők:
MAXVti = „Miscell. Arm. XV. t. i." jelű vatikáni kódex.
R228 = „Riccardianus 228" jelű vatikáni kódex.
PL 965 = „Pal. Lat. 965" jelű vatikáni kódex.
EdHH = Hormayr-Hortenburg J. br. által közzétett szöveg.
PL443 = „Pal. Lat. 443" jelű vatikáni kis kódex.
VL4161 = „Vat. Lat. 4161" jelű vatikáni kis kódex.
Bőv. l. 1/a. id. munkában és *Bendefy:* Fr. Julianus útleírásának tulajdon- és népnevei c. m. (Történetírás III. évf. 1939.) 3—4 szám, 129—148 old.

[3] U. i. a három kútfő mindegyike más-más levél másolata. Bizonyítását l. *Bendefy:* Az ismeretlen Julianusz (Bp. 1936) és az 1/a. id. munkában.

[4] Sátoros pásztor helytelen, de közismert kifejezése a *nomád* szó, amely csak pásztort jelent.

[5] *Németh Gyula:* A honfoglaló magyarság kialakulása. Bpest, 1930. 37 l. (Ezt a fontos munkát a későbbiekben Hmk jelzettel idézzük.)

[5/a] L. *Rubruquis* jelentésében, Hmk 162 l, stb.

[6] V. ö. *Hóman:* Magy. tört. I. 525 l.

[7] JUKK 35 l.

[8] U. ott 39 l.

[9] U. ott 44 l.

[10] L. *Nagy G.:* Nagymagyarország. (Ethnográfia 1911. évf. 1—3 füz.)

[11] JUKK 35 l.

[12] Lásd: *Pauler—Szilágyi:* A magyar honfoglalás kútfői (MHK) Akad. kiad. Bpest, 1900. 275 l.

[13] Mai nap Daghisztán. L. MHK 274 l.

[14] MHK 275 l. 3 jegyz.

[15] *P. Amadée Jaubert:* Géographie d'Édrisi, II. Paris, 1840. (Recueil de voyages etc. VI. kt.)

[16] *Bendefy:* Szallam tolmács küldetése Nagy Sándor falához. (Góg és Magóg fala.) A Magyar Őstörténet Kútfői I. Bpest, 1941. 43—53 ll.)

[17] *Menander Protector* tört. műveinek fennmaradt töredékei. Ford. *Lukinich Imre.* Brassó, 1905. (Középkori krónikások IV. kt.)

[18] U. ott 136 l.

[19] V. ö. *Bendefy:* Zemarkhosz és Valentinus követségjárása. Földr. Közl. 1941. évf. 164—179 ll. 2 térképpel.

[20] V. ö. *Németh Gyula:* A honfoglaló magyarság kialakulása, Bpest, 1930. 191 l. és 190 l.

[21] V. ö. [17] a. id. m. 59 és 60 ll.

[22] *Vámbéry:* A magyarok eredete, 427 l.

[23] Magy. ethnogr. 127 l.

[24] A honfoglalás revisiója, 69 l.

[25] V. ö. *Agathias,* Hist. lib. V. c. 24.

[26] Dolgozatom már sajtóra készen volt, amikor *Fenyvessy L. dr.* egyik levelében közölte velem, hogy ebben a kérdésben a fentiekkel teljesen azonos megoldásra jutott.

[27] V. ö. [17] a. id. m. 60 l. és u. ott 3 jegyzet.

[28] U. ott 137, 139, 140, 141 ll.

[29] *Hóman (—Szekfű),* Magy. Tört. II. kiad. I. kt. 29 l.

[30] *Németh Gyula:* A honfoglaló magyarság kialakulása. Bpest, 1930. 139 l.

[31] *de Groot,* Die Hunnen der vorchr. Zeit. 53—54 ll. — V. ö. *Pelliot,* Journal Asiatique 1920. I. 151 skk. — továbbá *Németh Gyula,* id. m. 139—140 ll. — és *Ligeti Lajos,* A Krisztus szül. előtti hunok. Körösi Csoma Archiv. II. 16 l.

[32] *Bendefy L.,* Fr. Julianus útleírásának tulajdon- és népnevei. Történetírás. III. évf. 3—4 sz. 134—135 ll.

[33] V. ö. *Bendefy,* Egykorú kínai kútfők a mongolok 1237—38 évi hadjáratáról. Történetírás, I. évf. 5. füz. bevezető részével.

[34] *Németh Gy.* id. m. 148—149 ll.

[35] *Müller,* Ostasiatische Zeitschrift VIII. évf. 316 l.

[36] Mission archéologique dans la Chine septentrionale. Publications de l'Ecole française d'Extrême-Orient. Vol. XIII—I. partie. P. 81—82.

[37] F. *Takács Z.,* Huns és Chinois. Turán, 1918. évf. 276—277 l.

[38] Mint a 36. jegyzet.
[39] Chinese Clay Figures. Field Museum of Natural History. Publication 177. Chicago, 1914. P. 228.
[40] V. ö. *Hóman* id. m. 524 l.
[41] *Vámbéry*, A magyarok eredete, Bp. 1882. 32—33 ll.
[42] U. ott 35 l.
[43] V. ö. *Németh Gy.* id. m.
[44] *Zichy*, A magy. östört. és műveltsége a honfoglalásáig. M. Nyelvtud. kézikönyve I. 5. 42 l.
[45] Mint 44. és *F. Takács* id. m. 273 l.
[46] *Vámbéry*, id. m. 32—33 l.
[47] L. 31. sz. jegyzetet.
[48] Attila és hunjai. (Szerk. *Németh Gy.* Bp, 1940. Magy. Szemle Társ. kiad.) 43 l.
[49] Ugyanott.

A KALEVALÁTÓL A PÁRDUCBŐRÖS LOVAGIG

(Georgiai emlékek)

Az első világháború vérzivataros napjaiban, 1916 végén jelent meg magyarul a Párducbőrös lovag, *Rusztaveli* georgiai költő (XII. sz.) remekműve az Athenaeumnál, *Zichy Mihály* 26 képével díszítve.[1] 1917 január 3-án *Zempléni Árpádtól* igen kedveshangú levelet kaptam.[2]

Mindjárt a mű megjelenése után illetékes kézből, a Turáni Dalok nagy költőjétől érkezett ez a szép elismerés. Megjutalmazott e műfordítói kalandomért, jobban, mint bármely más méltányló szó, ami előtte járt vagy utána következett. Mert akkor is azt tartottam, ma is szentül vallom: jó-e vagy sem egy költői munka, ez iránt egy Arany János véleménye többet ér, mint félmillió analfabétáé. Zempléni Árpád szava a magyar költői nyelv dolgában egyértékű volt szememben Arany Jánoséval. Magyarsága és nyelvművészete semmivel sem állt az Aranyé mögött.

Zempléni nem tért ki a levélben A párducbőrös lovag magyar köntösének létrejötte körülményeire. Ezekről akarok itt röviden beszámolni, a régi latin közmondás igazolásául, hogy *habent sua fata libelli*. Megvan a könyveknek is a maguk sorsa. De olyan különös sors, mint ebben az esetben, alig ért még irodalmi művet.

A dolog még a békebeli gyöngyélet napjaiban kezdődik. A Kalevala miatt — nota bene saját költségemen — Szentpétervárra utaztam 1889. június vége felé. Az volt a célom, hogy megnyerjem ott *Zichy Mihályt*, az orosz cár udvari festőjét, a készülő magyar Kalevala képdíszének elkészítésére. Akkor még fogalmam sem volt arról: mi van „Georgiában, cserkesz hazában" — mint a Cornevillei harangok dalai során hallottuk. Eszik-e vagy isszák, ami ott terem. Rusztaveli élt-e valaha, hol s mikor — mindez rejtély volt rám nézve. Mivel akkor Kalevala-fordításomnak csupán az első tíz éneke vált ismeretessé, amit *Gyulai Pál*

[1] L. *Faragó József:* A 800 éves Tariel, Georgia nemzeti éposza. *Turán*, XXIV. évf. (1941); III. szám, 138 sk. l.
[2] Közölte a *Turán*, XXII. évf. (1939) VI. száma, 156 l.

adott ki a Budapesti Szemlében, hosszabb bevezetésemmel együtt, — elvittem Zichynek az eredeti után készült *Schiefner*-féle német átültetést. Ez, bár kevéssé költői, de igen lelkiösmeretes filológiai munka volt. Így kezdte a német kolléga:

Werde von dem Geist getrieben.

A finn eredeti egyszerűen azt mondja: Mieleni minun tekevi.

Fordításomban: Mostan kedvem kerekedik.

Mulattunk *Barna Ferdinánd*, a Kalevala első magyar fordítójának eljárásán, hogy oly hűségesen melléje szegődött a német tudósnak. Úgy tudtuk: nem a lélek, hanem a Hunyadi keserűvíz hajt. Barnát nem ez hajtotta, de az eredmény ugyanaz lett: a finn eredetinek jól megfelelő „Nagy a kedvem" szókat is hozzáfűzte az előző mondathoz, amely nem magyartalan ugyan, de fölösleges, egyben pedig elárulja, hogy fordítónk Schiefnerből puskázott. Főhibáját Budenz foglalta össze ilyenténképen:

— Barna barátom fordításának két fogyatéka van. Egyik az, hogy ő nem elég jól tud finnül. A másik, hogy magyarul sem tud elég jól. Ezért az ő átültetése nem is Kalevala, hanem csak Barnevala.

E miatt nem adtam át Zichynek Barna fordítását. Elment volna tőle a kedve.

Zichy örömmel fogadta tőlem a német könyvet. Pár hét mulva kijelentette, hogy kész elvállalni a könyv díszítését. Csak a cár Őfelségének legfelsőbb engedélye kell hozzá. Finnországba fog átköltözni és ott őstörténeti és néprajzi tanulmányokat végez a Kalevala körül. Csakhogy a cár nem adott engedélyt. Hosszabb időre meg kellett volna válnia bizalmas emberétől, s erre nem vitte rá a lelke. Így dőlt dugába jeles tervem, a Kalevala illusztrálásának első gondolata. Erről referált a Suometar (ma Uusi Suomi) tárcája, midőn már Finnországban voltam.

Zichy egy engem nagyon meglepő ajánlattal bocsátott el, mintegy vigasztalásul az iménti kudarcért.

Akkor jelent meg Rusztaveli Párducbőrös lovagja eredeti köntösében. Gyönyörű díszkiadás volt, grúz diszítő motívumokkal, Zichy Mihály egy színnyomatú képével és 26 fametszetével. Egy példányt kaptam is belőle. Biztatott, hogy ezt fordítsam le magyarra. Legszebb illusztrációim ezek — mondta. Őfelsége legfelsőbb engedelmével hónapokat tölthettem Georgiában. Oroszra fordították ott nekem az egész könyvet. Grúz főurak és úrnők voltak a modelljeim minden egyes kép számára. Igen szép szerelmes történet.

Nagyot bámultam. A szép ajándék magában is érték volt, mert ez a nemzeti díszkiadás nem is került a könyvpiacra. Egy ponyvakiadás, amelyet később megszereztem, közkézen forgott Georgiában. Egyenest a nép számára készült s a kunyhók ezreibe eljutott. De a díszkiadást csak a megrendelők kapták. Zichy mondta nekem, hogy Nemzeti Múzeumunknak is küldött egy példányt, de onnan — amint utóbb meggyőződtem róla — valahogy szőrin-szálán eltűnt. Én a magamét Akadémiánk könyvtárának ajánlottam föl.

Bár első tekintetre nyilvánvaló volt, hogy ismeretlen nyelvről, ismeretlen írásról és népről van szó, vállaltam a megbízást. Gondoltam: Isten segítségével majd csak túlleszünk egyszer a Kalevalán, akkor sort kerítek Rusztaveli remekművére.

Így is történt. Már a háború előtti évek során beszereztem a német

nyelven, *Asbóth Oszkár* előszavával megjelent grúz nyelvtant, *Dirr* német író művét. Nekifeküdtem a tanulásnak. Jó előre haladtam már a grúz nyelv ismeretében, úgy hogy némi önbizalommal vettem elő Rusztaveli remekét. Megpróbáltam: boldogulok-e vele. Biz az sehogy sem ment. Alig néhány szót értettem egy-egy mondatból. Csak aziránt bizonyosodtam meg, hogy grammatikám csakugyan grúz nyelvre tanít. Ez a nyelv azonban az előttem addig ismert európai nyelvek egyikéhez sem hasonlított. Képzeljék el, mekkora lehet az eltérés, mikor az *apa* neve itt: *mama*. Például a Miatyánk, a grúz biblia szerint, így kezdődik a mi átírásunk szerint:

Mamao csveno, romeli char catha sinn = Oh atyánk, a mienk, aki vagy az égben.

Csak most vettem észre, hogy ez nem ugyanaz a nyelv, amelyet én Asbóth—Dirr könyvéből tanulgattam.

A merőben idegenszerű hangzás ellenére találkozások éppen a magyar nyelvvel elég sűrűn akadnak. Megértjük a grúz nyelvből, hogy tkp. mit jelent a régi magyar *déd-ős* kifejezés, a grúzban *deda* = anya, rövidítve: *ded*. Ebből meg a *mama*, atya szóból többes szám: *dedmamebi* = „dédősök". Nagyon furcsán hangzik az *ember* szó grúzul: *kaci*. Most már érthető lesz a *dedakaci* összetétel: „anyaember", vagyis: „asszony". Ismét nyelvünk csengését követi a *gve* „kő" (finnül: *kivi;* Kiew orosz város neve ugyane szóval egyezik). Megint egészen sajátságos a fű neve: *gana;* e kettőből alakult *gvegana* „kőfű" vagyis „világ" kifejezés. Sok szavunk egyezést mutat az indo-germán oszétek nyelvével, pl. *chid* ott is, a magyarban is *hid* stb.

Rájöttem ez előleges tanulmányom során, hogy én nem a Rusztaveli régi grúz nyelvét, mely a XII. században dívott, hanem a mai grúz nyelvet tanultam meg! Ennek ugyan nem sok hasznát fogom venni a mi Halotti Beszédünk korából való éposz lefordítása körül. A grúz irodalmi nyelv azóta még többet változott, mint a magyar.

Műfordítói kalandom ekkor fordulóra ért. Mit tegyek, hogy a Zichynek és a magamnak tett ígéret ne maradjon csak szép szó?

Irtam osztrák-magyar külképviseletünknek Tifliszbe: hajtson fel költségemre egy grúz írót, aki foglalkozott Rusztavelivel és valamely európai nyelvet is tud, hogy nekem a fordítás munkájában segíthessen.

A válasz elutasító volt. Nem akadt vállalkozó.

Panaszkodtam *Giesswein Sándor* barátomnak, mint nagy nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező és széles látókörű embernek. „Irj egy levelezőlapot Tifliszbe az esperanto-klubnak, meg fogod látni, sikere lesz" — mondta. „Ott élénk esperanto-mozgalom van, jelentős személyek pártolják, mert európai nyelv az oroszon kívül ott nem dívik."

Szót fogadtam. Rövidesen itt volt a válasz. Egy *Ciszkalauri* Giorgi: „Szivárvány György" nevű, arravaló, fiatal író, az esperanto irodalomban *Tiflisano* néven ismeretes költő — az első grúz ember hazánkban — nem sokkal ezután beköszöntött hozzám:

— Bonan tagon, Sinjoro! (Jó napot, uram!) Csu Vi parolas esperanton? (Beszél ön esperantóúl?)

— Jes, sinjoro, mi komprenas csijun. (Igen uram, én mindent megértek.)

Így ültünk neki a munkának. Mindennap d. u. 3—7-ig, hónapokon

át folyt az ó-grúz nyelvből esperantóra való áttétel. Akkor még nem tudtam, hogy német és angol fordítása is van az éposznak; később láttam, hogy mind a kettő igen szabadon bánik Rusztaveli művével, amely nemcsak a grúz irodalom klasszikus gyöngye, hanem az akkori világirodalomnak is, valamennyi más nemzet költői termelésének klasszikus értéke. Én tehát mint filológus műfordító, nem igazodhattam a két meglevő fordítás után. Lelkiösmeretes munkát akartam végezni.

Nyelvmesterem közben megtanult magyarul. A képviselőház tisztviselői részére esperanto tanfolyamot nyitottunk. Szép sikere lett. Szabad idejében, ünnep- és vasárnaponkint fölkereste Budapesten a munkásköröket s erkölcsi előadásokat tartott nekik. Nem a kenyér, hanem a lélek a fő — ez volt az elve. Türelmesen meghallgatták, de nem igen követték a kedves fiatal embert, aki el szerette volna őket téríteni materialista dogmáiktól.

Ciszkalauri-Tiflisano író és költő volt, a turáni eszmének lelkes rajongója. Ez lett a veszte. Hazafelé utaztában már állt az első balkáni szövetség: szerb-bolgár-görög-román összefogás a török ellen. Emberünk a törökökhöz állt és — bár jó keresztény volt — megvetette a turáni török birtokállományára törő koalíciót. A próféta zászlajának védelmében hősi halált halt.

Megsirattam szegényt. Immár nála nélkül is boldogultam, annál inkább, mert a szörnyű világégés hozzánk is átcsapott és rengeteg hadifoglyot kergetett a mi osztrák-magyar birodalmunk különböző fogolytáboraiba: Esztergom—Kenyérmezőre s az akkor még csehországi Egerbe, köztük számos grúz-féle (mingrel, imer, szván, stb.) nemzetiségieket. Igen csinos, barátságos, illemtudó fiatalok voltak mind egy szálig és szívesen álltak rendelkezésemre. Itt tudtam meg, hogy az irodalmi grúzon kívül még tizenegy más nép tartozik egy külön kaukázusi nyelvcsaládba. Fő ezek közt éppen a grúz, náluk: *khartvel* s a 12 törzsnek összefoglaló közös neve: *Sa-khartvel-o*, mintegy „köz-khartvel-ség".

Még a világháború idejében a váci honvédtáborból, *Iványka Pálnétól*, a főszolgabíró nejétől sürgős levél jött: siessek oda egy nagy beteghez, akinek még a nacionáléját sem tudták megállapítani. Semmiféle európai nyelvet nem ért. Hiába kérdezik. Nagyon sajnálnák, ha meghalna a nélkül, hogy a családját értesítenék.

Odautaztam. Gyönyörű fiatal ember feküdt a kórházi ágyon, Tüdővész sorvasztotta ifjú életét. Már-már a végét járta. Reám adták óvatosságból az orvosok és ápolónők fehér köntösét. Ugy álltam oda beteg ágya elé. Mindjárt láttam, a már említett fogolytábori észleleteim alapján, hogy finom kaukázusi típussal van dolgom. A grúz és a daghesztáni avar ott a népközi érintkezés nyelve. Grúzul szólítottam meg:

— Ra aris sacheli sreni, megobari? (Mi a neved, barátom?)

Egyszerre tündöklő fény borította el arcát. Azt kérdezte tőlem mingrélül, tehát grúznak is érthetően:

— Ugye már az égben vagyok és te Isten angyala vagy?

Ráhagytam és azzal derítettem föl az utolsó óráit élő nagy beteget, hogy kérdezősködtem a családjáról, szüleiről, testvéreiről és hogy hol vannak, mert innen írni akarok nekik, hadd tudják meg: milyen gondos ápolás alatt vagy itt messze a hazádtól.

Tifliszből való volt. Apját, anyját, testvéreit hadilevelezőlapon értesítettem. Halála még ugyanazon órában bekövetkezett.

Még többször is alkalmam nyílt használt vennem grúz tudásomnak. A német fővezérlet körében grúz hadifoglyok leveleit el-el szokták kobozni. Engem bíztak meg, hogy fordítsam le a nekik olvashatatlan írásokat. Megtettem.

Az Athenaeum kiadásában napvilágra termett Párducbőrös lovag magyar fordítóját fölkereste az emigrált grúz egyetemi ifjúságnak egy küldöttsége itt, a Budapesten megtartott nemzetközi diákkongresszus alkalmából. Köszönetet mondtak nagy költőjük magyar tolmácsának.

Ugyanez időtájt egy grúz főpap, szintén külföldre menekült előkelőség, volt Budapesten. A Külügyi Társaság hívott fel, hogy látogassam meg a magasrangú papot. Azt a kérdést intéztem hozzá:

— Mit szól ezekhez az állapotokhoz?

— Már a háború előtt sem voltunk valami jó véleménnyel az európai kultúráról. Hogy most mit gondolunk, azt nem mondom meg, mert nem akarom önt sérteni.

A grúz-féle 12 nép faji jellegeiről is volna mondanivalóm. De bocsássanak meg, ha itt abbahagyom és külön fogok majd ezzel a rendkívül érdekes tárggyal foglalkozni.

Vikár Béla

JAPÁN, JAPÁNI

Japán neve a kínai Dzsi-pön szóból származik. Ezt a szót Dél-Kínában a kantoni nyelvjárás szerint Jat-pan-nak mondják s valószínűleg így került a portugálusok révén az európai nyelvekbe a Japán. De Marco Polo Zipangunak írta. Ezt az angolok az ő írásukkal Japannak írták és Dzsepennek ejtik ki, meglehetősen megközelítve az eredeti kínai szó hangzását. A világirodalomban azonban nem angolosan ejtik ki a szót, így lett Japán a német irodalmon át általános elterjedésű, csak a franciák közelítik meg némileg a helyes kiejtést a Japon szóval.

Minden nyelvben főnév, azért ha melléknevet akarunk belőle készíteni, akkor melléknévképzőt illesztünk hozzá: *japanische Kunst, Art japonais, japanese art, ars japonica stb.* Kétségtelen tehát, hogy a Japán szó főnév. A magyar nyelv ősi hagyományai szerint a főneveket nem lehet melléknévnek használni, csak melléknévképzővel. Ha tehát a Japán szót melléknévnek használjuk, súlyosan vétünk a magyar nyelv hagyományai ellen. Ezt a vétséget ma még könnyű kiírtani s ez kötelességünk is. Nagyon helytelen azt állítani, hogy már szokássá vált. Nem vált általános szokássá és amiként ki lehetett írtani nyelvünkből a Homér, Ovid, Horác, Vergil stb. germanizmusokat, pedig általánosan el voltak terjedve, azonképpen ki lehet írtani ezt a magyartalanságot is. Mert, ha a „szokás" feljogosít, akkor nemsokára kaja és pia lesz az étel és ital, a nincsen majd simon lesz, az eszme meg éca s törvényerőre emelkedik az olyan szörnyűség, hogy „Nem-e voltál a Dukesnál?"

Lakásom alatt, a földszinten volt egy kis bolt. Egyszer becsukták s az ajtón kis cédula függött azzal a szöveggel, hogy „Ezen üzlet 1-ső májtól sarkontúl létez".

Ez a zsargon tette melléknévvé a Japán szót, mert benne olyan csonkított melléknevet érzett, amilyen az indián, mohamedán, momentán, puritán stb. Annál inkább üldöznünk kell ezt a zsargont és sürgetnünk kell a Japán szónak egyedül főnévként való használatát. Egyetlen egy nép- vagy országnevet sem ismerünk a magyarban, amelyet egyszerre főnévnek is meg melléknévnek is használnának. A francia eredetileg főnév volt, ma csak melléknév. A Kína, Svájc, Belgium, Brazilia, stb. főnevek. Nem lehet kína művészetet mondanunk. De nagyon különösen hangzik az is, hogy „ez a japán Japánba utazik"; vagy „Japán japán, Kina kínai érdekeket védelmez" stb. Tessék ezt az értekezéscímet magyarra fordítani: „Japan und der Japaner."

Ha a rossz szokásnak nem akarunk gátat vetni, akkor mire való minden nyelvtisztogató törekvés? Lesz majd „strapa zokni", — pedig ezt fáj megszokni!

Cholnoky Jenő

IRODALOM

Bendefy László: **Kummagyaria. A kaukázusi magyarság története.** Bp., 1941. Cserépfalvi kiadása:

Bendefy László munkája bizonyára a szenzáció erejével hat minden olvasójára. Hiszen nem kevesebbről van benne szó, mint egy új Magyarország felfedezéséről, melyről eddig a szakemberek sem tudtak. Eddig ugyanis mindenki úgy vélte, hogy a magyarság a tatárdúlást megelőző századokban két, területileg nagyon távoleső hazában lakott: *Hungaria minor*, vagyis a mostani Magyarország és *Hungaria maior*, vagyis a volgamelléki, pontosabban szólva a Káma és Bjelaja folyók közt elterülő őshaza területén. Ez utóbbinak fennállásáról azonban csak akkor értesült a pannóniai magyarság, mikor napjai már meg voltak számlálva. Mint tudjuk, *Juliánus* domonkosrendi szerzetes közvetlenül a tatárjárás előestéjén hozta meg a távolkeleten élő magyar testvérek megtalálásának örvendetes hírét.

Ennyit tudtunk eddig. Bendefy kutatásaiból megtudjuk, hogy Hungaria minorral és Hungaria maiorral egyidejűleg volt egy harmadik Magyarország is: a Kaukázus lejtőin elterülő *Hungaria vetus* vagy *antiqua*. Ez nemcsak egyszerűen volt, hanem századokon át jelentős szerepet töltött be a környező államok és népek történetében. Műveltsége is magas fokon állott. Így tudjuk, hogy a XIV. század elején egyetlen, névleg ismert uralkodójának, *Jeretány* királynak idejében az ország katolikus keresztény volt és külön hierarchiával rendelkezett. Nem kisebb embernek, mint XXII. János pápának 1330 október 3-án kelt bullájából értesülünk erről. Ettől kezdve Jeretány országa és népe lépten-nyomon elénk tűnik a ferences és domonkos missziók történetében egészen a század végéig, mikor a *Timur Lenk* nevéhez fűződő szörnyű emberirtás és or-

ságpusztítás a Kuma-vidéki magyarság szomorú sorsát is megpecsételte.

Bendefy könyve egy eddig merőben ismeretlen, vagy csak homályosan ismert és ezért az eddigiekben sokszorosan félremagyarázott fejezettel toldja meg a vándorló magyarság történetét. Tegyük hozzá mindjárt, hogy nem képzeletből, hanem a földrajzi és történeti tények józan és reális értelmezéséből merített fejezettel. A szerző ugyanis jórészben eddig is ismert és közkézen forgó adatokra építi előadását. Érdeme nem annyira új források feltárásában, mint inkább a meglévőknek szigorúan módszeres csoportosításában és újszerű kapcsolatokba hozásában keresendő. E részben különösen előnyére válik alapos földrajzi tudása és szigorúan logikus tárgy- és eseményszemlélete. Ennek segítségével sikerül meglátnia olyan mozzanatokat, összefüggéseket és ellentmondásokat is, melyek fölött eddig elsiklott a történetírás. Vagy azért, mert nem tulajdonított nekik jelentőséget, vagy azért, mert nem ismerte fel kapcsolataikat.

Bármilyen gazdag és változatos azonban Bendefy könyvének tartalma, mostani formájában csupán előhírnöke annak a nagy és tudományos tekintetben hasonlíthatatlanul jobban megalapozott munkának, melyet a szerző *Jeretány országa* címen írt. Aki tehát komolyan érdeklődik a Kummagyariában megpendített tények iránt s azok tudományos hátterére is kíváncsi, olvassa majd el a Jeretány országáról írt művet is.

A teljes igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy Bendefy eredményei még nem állották ki a tudomány próbáját. A szaktudomány még nem nyilatkozott értékükről és helytállóságukról. Egy azonban már ma is bizonyos: Bendefy új irányt adott a történeti kutatásnak és olyan célokat tűzött eléje, melyek igazolás esetén kiválóan alkalmasak lesznek nemzeti öntudatunk fokozására. *Balanyi György*

Ferdinandy Mihály: **Mi magyarok.** Tíz tanulmány a magyar történelemből. Bp., 1941. Rózsavölgyi kiadása, 461 l.

A szerző nem akart tudományos munkát írni, műve nem is történelem, hanem több annál: egy ízig-vérig magyar tudósnak a meglátásaiból, bírálataiból és következtetéseiből álló történetfilozófiai tanulmánysorozat, amelyet a vérbeli író művészetével és könnyedségével tesz vonzó és kellemes olvasmánnyá a nagyközönség számára.

Ferdinandy műve Álmostól Ady Endréig tíz képben mutatja be történelmünk útját. Tanulmányai közül a magyarság őstörténetével foglalkozó első három emelkedik ki.

Elsőnek a magyar mondakört veszi bonckés alá. Éleslátással elemzi annak a pár sornak az értelmét, amit Álmosról, népünk első őséről Anonymus, Kézai és többi krónikásunk, meg Bíborbanszületett Konstantinosz császár — Tormás (Termacsu), Árpád dédunokája elbeszélése nyomán — fenntartottak. Meglepő, hogy míg oly sokan foglalkoztak az Álmos-monda alapján a magyarság eredetproblémájával, a monda *belső értelmének* kérdésével Ferdinandy foglalkozik elsőnek. Tegyük hozzá: oly szerencsésen és alaposan, hogy ezzel ezt a feladatot megoldottnak is tekinthetjük.

Következő tanulmányában a honfoglaló magyarsággal, a szabad törzsekből egységes néppé válás nagy kérdésével foglalkozik. A törzsek keletkezéséről, életéről és szétbomlásáról írott sorai különösen sok-

oldalú olvasottságára, — az Álmos szerepéről írott oldalak pedig éles logikájára vetnek fényt. Kiemeljük még a fejezetből a magyar vándorlásélményről, a négyes szám jelentőségéről szóló bekezdéseket. Új hangot üt meg Ferdinandy a honfoglalás előtti magyarság vallási viszonyainak vizsgálata terén is. Abban, amit a mohamedánizmusnak és az ómagyarságnak kapcsolatáról mond, új, eljövendő kutatási irányoknak veti meg az alapját.

Harmadik tanulmányának tárgya a magyarság megtérésének, vagy inkább megtérítésének: Szent István nagy művének vizsgálata. Okfejtései a messze múltban gyökereznek, Géjza fejedelem szándékainak és politikájának ismertetésével törzsökösödnek, majd István nagyvonalú reformjainak taglalásával teljesednek ki.

Ferdinandy műve új meglátásokkal, új szempontokkal, új, egészséges, logikai fejtegetésekkel teli. Sok új gondolatot vet fel, jónéhány homályos kérdést tisztáz. Ebből a szempontból tehát Ferdinandy könyve a szakirodalomnak határozott nyeresége. Érthető fogalmazása, kitűnő nyelvezete, választékos és zamatos magyar stílusa pedig a nagyközönség figyelmébe ajánlják művét. *Bendefy László*

Bárczi Géza: **Magyar szófejtő szótár.** Bp., 1941, 348. l., Kir. Magy. Egyetemi Nyomda.

Néhai *Gombocz Zoltán* és professzortársa *Melich János* azt a célt tűzték maguk elé, hogy tudományos apparátussal megírják a mindenre kiterjedő magyar Etymológiai Szótárt. Ez a hatalmas mű (amelynek befejezésén Melich még napjainkban is dolgozik), elsősorban szakemberek igényeihez igazodik. Ezzel szemben Bárczi Géza Magyar szófejtő szótára „nem szakembereknek, hanem elsősorban a művelt magyar közönségnek szól", mondja a szerző Tájékoztatója.

Mégis szakszempontból szólunk e könyvhöz, minthogy a magyarságtudomány művelőit, mint szakembereket, közelről érdekli Bárczi műve. A munka 6000 címszót tartalmaz, tehát csak kis hányadát a magyar nyelv gazdag szókincsének. De minden olvasó megtalálja benne a köznyelv szókészletének fontosabb szavait. Nem tartalmazhatja azonban a szótár az elavult, vagy a nyelvjárási és a ritkább szavakat, szintúgy az idegenből átültetett és meg nem honosodott szavakat sem.

Bárczi szótára a maga nemében kiváló, hézagpótló munka, nagy nyeresége szakirodalmunknak. Nem érdektelen megjegyeznünk, hogy a mű szerkesztésében érvényesültek Melich János, Zsirai Miklós, Kniezsa István, Ligeti Lajos, Pais Dezső és Tamás Lajos gazdag tapasztalatai és tudása is. Ilyen kiváló együttes valóban méltót hozott létre. A szófejtő szótár gyakorlati megoldása is kitűnő. Kevés helyen rengeteg adatot tartalmaz, ezért — ha nem is elégíti ki mindenben a szakemberek kívánalmait — igen értékes útmutatásokkal szolgálhat. Azoknál a szavaknál azonban, amelyeket a szótárban megtalálunk, a legtöbb esetben erre nincs is szükség. Ami pedig a nagyközönség igényeit illeti, azt Bárczi műve teljes egészében kielégíti. Kétségtelen, hogy az az olvasó, aki a magyar nyelv fejlődéséről áttekintő képet óhajt magának szerezni, Bárczi könyvének gondos áttanulmányozása során eléri célját.

Bendefy László

Friedebert Tuglas—Aarni Penttilä: **Viron ja Unkarin kirjallisuuden historia.** (Az észt és a magyar irod. tört.) Helsinki, Otava. 1938, 181. l. — *Aarni Penttilä*, az újabb finn tudós nemzedék egyik kiváló képviselője nagy hálára kötelezte nemzetünket, amidőn megírta és sajtó alá rendezte finnül a magyar irodalom történetének fővonalait tárgyaló könyvét, a legrégibb időktől napjainkig. A teendő nem volt könnyű, mert a szerzőnek — aránylag szűk keretek között — az osztályozáson, valamint az életrajzi adatokon és tartalmi ismertetéseken kívül a magyar és a világtörténelem fontosabb eseményeire, valamint az egyes korok uralkodó szellemi áramlataira is ki kellett terjeszkednie, hogy távoli rokonaink minden vonatkozásban világos képet alkothassanak a tárgyalt kérdésekről. Annál dícséretesebb, hogy minden tekintetben kifogástalan, sőt több szempontból mesteri módon oldotta meg a nehéz feladatot. Az értékes munka — amelynek kisebb fele *Friedebert Tuglas* tollából az észt irodalom viszonyait ismerteti — szép nyomással, jó papiron, ízléses kivitelben jelent meg. Kívánatos volna, hogy e tartalmas kötet illusztrálására szolgáló magyar antológia is — amelynek előmunkálatai már régebben megkezdődtek — napvilágot lásson, lehetőleg hamarosan. *F—f*

Nagy Emilné dr. Göllner Mária: **A Kalevala titkáról.** Magyar-Finn Társaság kiadása, Bp., 1940.

A Kalevala a világirodalom egyik örök szépsége, a finn testvérnemzet szívbeli nagy alkotása, északi rokonaink lelkiségének alappillére. Magasztos tartalmának megfelelően nehéz olvasmány s remek magyar fordítása ellenére művelt közönségünk sem ismeri eléggé. A hosszú és bonyolult költemény ugyanis igazán és teljes szépségében csak akkor bontakozhat ki az olvasó előtt, ha egyidejűleg magvas, mélyreható, de egyúttal irodalmi színvonalú és közérthető tanulmányt olvas róla. E segédeszköz céltudatos felhasználása már csak azért is fontos dolog, mert a magyar-finn testvériség nemes eszméjének művelése megköveteli a magyar társadalomtól, hogy a bensőséges és cselekvő együttérzés mellett szellemi közösségben is éljen északi testvéreinkkel. Ennek a szellemi közösségnek a kiépítése és a Kalevala népszerűsítése érdekében a Magyar-Finn Társaság egy hiánytpótló, nélkülözhetetlen könyvet adott ki *Nagy Emilné* tollából. Ez a könyv megmutatja a magyar közönségnek azokat az utakat és módokat, amelyeken megközelítheti a Kalevala csodáinak és szépségeinek rengetegét. Aki ezt a Kalevala-vezérfonalat elolvassa, nem találja többé nehéznek a Kalevala átélését, ellenkezőleg: egész életére megújuló örömet és nemes gyönyörűséget merít belőle. A könyv címlapját gróf *Károlyi Viktorné* gróf *Széchenyi Ilona*, a Kalevalához méltó szépségű és hangulatos rajza díszíti. *F—f*

Else Hocks: **Pius II. und der Halbmond.** (II. Pius pápa és a félhold.) Freiburg im Breisgau, 1941, Herder & Co, 238. l., 4 képpel. Rendkívül érdekes és napjainkban különös fontossággal bíró tanulmányában foglalkozik a szerző a renaissance egyik legkiválóbb képviselőjének, *II Pius* pápának, a humanista irodalomban *Aeneas Sylvius Piccolomini* néven ismert tudósnak életrajzával és a török veszedelem elhárításáért folytatott diplomáciai tevékenységével. A nyugati kereszténységet végromlással fenyegető keleti veszedelem: a török hódító törekvés a XV. században

Európa legjobb fiainak nyugtalanságát keltette föl, elsősorban a pápai udvarban. *Magyar szempontból a legnagyobb örömmel és elismeréssel üdvözöljük e könyv megjelenését.* Az európai uralkodók és hadvezérek szerepének méltatásán kívül ugyanis igen tárgyilagosan és — néhány jelentéktelen pontatlanságtól eltekintve — a legnagyobb elismeréssel utal a szerző Magyarország jószándékaira és önzetlen áldozatkészségére, amellyel fenntartás nélkül vállakozott az Európa biztonságát fenyegető veszedelem elhárítására. *Hunyadi János* hősi harcairól éppen úgy olvashatunk a rendkívül élvezetes stílusban megírt könyvben, mint fiának, *Mátyás* királynak terveiről és a török veszedelem elhárítását célzó hadi vállakozásairól. Érthető, hogy II. Pius pápa törökellenes hadjáratának eszméje elsősorban és legfőképpen a magyar királyi udvarban talált odaadó pártfogókra. Magyarország megtette, amit megtehetett. Hogy II. Pius életének nagy célja: a török hatalom további terjeszkedésének meggátlása és elhárítása a XV. században nem sikerült, az nem az Egyházon s nem Magyarországon múlott, hanem a nyugati országok fejedelmeinek ingadozásán, közömbösségén, civódásain, sőt gyávaságán. Jellemző a szerző tárgyilagosságára, hogy *III. Frigyes* német-római császár tartózkodó, sőt cselszövő szerepét nemzeti elfogultság nélkül tárgyalja. A császárt, aki elsősorban lett volna hivatott arra, hogy az egyesült európai keresztény hadak élére álljon s katonai téren felvegye a harcot a török hódítókkal, vádolhatjuk a szerző adatcsoportosításai és megvilágító szempontjai alapján azzal, hogy a pápa szándéka meghiúsult. III. Frigyes célja a középkori független magyar állam hatalmának megtörése volt. Ezért szívesen látta a török előretörését a Balkán-félszigeten s örült Magyarország fenyegetettségének. Abban bízott, hogy a törökdúlás után Magyarország területe és Szent István koronája az ő birtokába jut. A szerző igen nagy éleslátással, a korabeli diplomáciai tárgyalások anyagának helyes értékelésével tárja elénk a XV. század középső évtizedeinek európai problémáját: a kereszt és a félhold harcát. Elvonul előttünk minden jelentős uralkodója, államférfia, hadvezére. Jellemzi a kis és nagy nemzeteket. S a háttérben, illetve később a központban, ott áll a széleslátókörű, világviszonylatokban gondolkozó tudós, költő, bíboros, majd pápa, II. Pius, akinek éppen azért nem lehetett sikere a kor önző uralkodói, nyers hadvezérei és ingatag polgárai között, mert messzebb látott náluk s a részletérdekek helyett a teljes Európa és az egyetemes kereszténység érdekeinek magasabb szempontjából ítélte meg a helyzetet. A humanista tudós igaz fájdalmával kellett látnia európai műveltségünk bölcsőjének, Görögországnak, a tudományok, az irodalom és költészet őshazájának összeomlását. Aggódik a nyugati végeken magára maradt Spanyolországért, még a messze északon veszélyeztetett Litvánia és Livland népének sorsa sem kerüli el figyelmét. S ma is megdobog a szívünk, ha elolvassuk, mit mond Magyarországról, 1442-ben, amikor a nászútján Rómában tartózkodó III. Frigyes. császár szószólójaként és nevében V. Miklós pápa előtt tartott beszédében ezt arra kéri, segítse meg a várnai hős király *(II. Ulászló)* utószülött fiát, *V. Lászlót*, a gyámoltalan gyermeket: ...„wohin ist es mit dem hochberühmten Ungarreich gekommen, dem altehrwürdigen Lande, das mächtig durch seine Waffen und durch die Fruchtbarkeit der Scholle war! Welch furchtbare Leiden haben die Ungarn in unseren Tagen erduldet! Indem sie unser Leben retteten,

haben sie ihr Blut verspritzt; ihre Leiber sind unsere Mauern. Fürwahr, wir Christen alle sind den Adeligen und dem Volk von Ungarn, die für uns Tag für Tag den Tod erleiden, die gleichsam die Lämmer der Schlachtbank geworden sind, zu höchstem Dank verpflichtet. Seht, da steht Ladislaus, ihr junger König, eine unmündige Waise, der erlauchteste Sproß von Königen und Kaisern; indem er bittet, seinem Reich und den Seinen Hilfe zu bringen, sorgt er für der gesamten Christenheit Heil." ... (58. l.)

A szerző utal *Kapisztrán János* szerepére s méltatja a nándorfehérvári győzelem jelentőségét.

Művének 84. lapján azt a beszédet is idézi, amelyet, Aeneas Sylvius Piccolomini elképzelése szerint, V. László Hunyadi János özvegyéhez intézett, a hős hadvezér halála után. Tipikus humanista dicsőítő szózat ez s természetesen, mint szerzőnk megemlíti, szó sem lehet arról, hogy V. László valóban elmondotta volna. De örök bizonysága marad annak, hogy a nyugati kereszténység, elsősorban az Egyház mennyire értékelte Hunyadi s vele együtt az egész magyarság önfeláldozó harcát, Európa nyugalma és biztonsága érdekében.

Európai koalíció a XV. században fenyegető keleti veszedelem elhárítására, a pápa erkölcsi vezérlete alatt s az európai nemzetek fegyveres erejének felhasználásával: ez a könyv tárgya. Olyan kérdés, amely napjainkban is, megváltozott szereplőkkel és új szereposztásban ismét időszerű. A könyvről nem mondhatunk, magyar szempontból, dicsérőbb elismerést, mintha azt az óhajtásunkat fejezzük ki, bárcsak akadna kiadó, aki ezt magyarnyelvű fordításban olvasóközönségünkkel is megismertetné. Addig is, amíg ez megtörténik, őszinte köszönettel adózunk a szerzőnek azokért a meleg és elismerő részletekért, amelyekben könyve lapjain az Európáról soha meg nem feledkező magyarságot jellemzi. A könyv olvasása közben önkéntelenül is Petőfi szavai jutnak eszünkbe: „...Európa színpadán mi is játszottunk, s miénk nem volt a legkisebb szerep..." *Virányi Elemér*

Északi rokonaink II. A Magyar-Finn és a Magyar-Észt Társaság „Északi rokonaink" című folyóirata 1940-ben megjelent második számát, a Nobel-díjas *F. E. Sillanpää*-nek szentelte. A gazdag anyagból kiemeljük *Nagy Emil*, a Magyar-Finn Társaság elnökének „Finn-magyar párhuzamok" c. cikke mellett a Nobel-díjas finn író magyar fordítója, *Némethné Sebestyén Irén* Sillanpää-ről írt szép és mély tanulmányát — mely már a Budapesti Szemlében is megjelent —, *Rolla Margit* „Sillanpää-hez" írt versét — amelyet a Magyar Nemzet közölt elsőnek —, *Petri Pál*, a Magyar-Észt Társaság elnökének cikkét, *Runeberg* versét *Bán Aladár* fordításában (ugyancsak a Magyar Nemzetből átvéve), a „Magyar sajtó Sillanpää-ról" című összefoglalást — közte a *Magyar Nemzet* Rolla Margit: „Kard és könyv" című cikkéből vett sorait —, a könyvismertetéseket, az Észt és Finn Társaság híreit s a Magyar-Finn Társaság évi beszámolóját.

(A *Magyar Nemzet* című napilap, 1940. április 1. számában foglalt hír alapján.) *F—f*

Finnország 1940. A Magyar-Finn Társaság kiadása, Bp., 1940. 320 l., 51 kép, 1 térkép. Finnországra vonatkozó irodalmunk terméke

ez a finntárgyú tanulmánykötet, amely vitéz *Nagy* Iván szerkesztésében jelent meg. A kötet előszavát *Tasnádi Nagy András*, vezetőcikkét *Teleki Pál* gróf írta. *Zsirai* Miklós a finnugor nyelvrokonság tudományos alapjait és a négyezeréves messzeségben elvesző ködös őstörténelmünket világítja meg. A Kalevala titkáról *Bán* Aladár emeli fel a leplet, míg a finn ember és társadalom lelkének mélységeibe *Kodolányi* János világít be. A kötet többi fejezeteit is elismert szakírók, így *Csekey István*, *Kogutowicz Károly*, valamint a magyar jogi, földrajzi, gazdasági, katonai ismeretek szaktudósai és az irodalmi élet legkiválóbb mesterei írták. *F—j*

A TURÁNI TÁRSASÁG ÜGYEI

Választmányi ülések. *1941 október 17.* Elnök *Cholnoky Jenő*. Jegyző: *Virányi Elemér*. Napirend előtt *Paikert Alajos* jelenti, hogy *Onni Talas dr.* volt budapesti, jelenleg római finn követ megbízásából átadja a követ úr Őnagyméltóságának magyarul írt ajánlásával és sajátkezű névaláírásával ellátott fényképét Társaságunknak, a közel egy évtizedig tartott szíves és eredményes együttműködésünk emlékére. Cholnoky Jenő elnök a Társaság nevében őszinte köszönetet mond Onni Talas követ úrnak a kedves ajándékért, s egyúttal megköszöni Paikert Alajosnak, hogy annak hozzánk való eljuttatása ügyében fáradozni szíveskedett. A követ úrnak levélben hálájuk meg értékes ajándékát. Az elnök ezután az egész Társaság nevében meleg barátsággal üdvözli *Paikert Alajost*, Társaságunk örökös tb. és alapító elnökét, abból az alkalomból, hogy 1941 május 31-én elérte 75. születésnapját. Tevékeny és áldásos működése a Turáni Társaság történetében nem fog nyomtalanul elmúlni. A választmány legjobb kívánságaival üdvözli a jubilánst s elhatározza, hogy adandó alkalommal módot keres Paikert Alajos személye iránt érzett tiszteletének nyilvános és tágabb körben történendő kifejezésére is. A mult ülés jegyzőkönyvének felolvasása után elrendelik annak hitelesítését. Gergelyffy Gábor dr. igazgató jelenti, hogy a Társaság ügyvitele az előirányzott költségvetési keretek között mozog. Jelenlegi pénzkészletünk 3809 P 25 fillér. Közli, hogy a BSzKRT 500 pengős adományával támogatta Társaságunkat, amiért a választmány köszönetét fejezi ki. Az igazgató jelenti, hogy érintkezést talált több neves íróval, akik hajlandók Társaságunk keretén belül, mint a „Turáni Irók Csoportja" tömörülni. A turáni eszmének minél szélesebb körökben való terjesztéséhez szükséges anyagi fedezet megteremtése céljából hasznos lenne, ha Társaságunk valamelyik mozgófényképszínház jövedelméből részesedhetnék. Erre vonatkozólag illetékes helyen előterjesztést tettünk. Közli az igazgató, hogy Turán című folyóiratunk 1941. évi II. számát Bulgáriának szenteltük. A szám megjelenésekor éppen Budapesten időzött *Bogdan Filov* bolgár miniszterelnök úr, akinek *Galánthay-Glock Tivadar*, Társaságunk alelnöke és az igazgató személyesen nyujtották át a díszes borítófödélben elhelyezett szám egyik példányát. Közli az igazgató, hogy a nyár folyamán 37 küldeményben Társaságunk régi kiadványaiból összeállított könyvcsomago-

kat küldöttünk a városi és megyei Népművelési Bizottságok címére, a turáni gondolat terjesztésére való felhasználás céljából. A választmány a megtett intézkedéseket jóváhagyólag tudomásul veszi s azokért a közreműködőknek köszönetet mond. *Somogyi József* a turáni gondolat terjesztése céljából a honvédséggel való szorosabb kapcsolat teremtését tartja szükségesnek, *Mányoky Vilma* a Turáni Vadászok szervezetére hívja fel a figyelmet. Az elnökség ígéri, hogy a szükséges lépéseket megteszi. Virányi Elemér főtitkár közli, hogy 1941/42. évi XVI. nyelvtanfolyamunkat 1941. évi október 13-án megkezdtük. Legközelebb 1941 október 28-án, Törökország nemzeti ünnepe alkalmából felolvasó ülést rendezünk, november 14-én pedig a finnugor néprokonság napját s egyúttal Finnország nemzeti ünnepét tartjuk meg. Ezzel kapcsolatban *Ilovszky János* bejelenti, hogy a novemberi ünnepség céljából készséggel bocsátja rendelkezésünkre a Baross Szövetség székházának dísztermét. Ezt a választmány nagy örömmel és köszönettel fogadja. Végül az elnök javaslatára a választmány *dr. Ráthonyi Zoltán* munkaügyi fogalmazót és *Sáfrán István* népművelési titkárt törzstaggá, továbbá *Bérczy Gyula* zászlóst, *Diószeghy Vilmos* magántisztviselőt, *Ferenczy Irén* magántisztviselőt, *Steller Lajos* mérnököt, *dr. Répáczky János* századost, *dr. Ujlaki Hugó* ügyvédet, *Volent Klára* bölcsészettanhallgatót, *Zékány Gyula* áll. gimn. tanárt rendes taggá választotta.

1941 december 3. Elnök: *Cholnoky Jenő.* Jegyző: *Virányi Elemér.* Napirend előtt *Paikert Alajos* megköszöni azt a meleg ünneplést, amelyben 1941. évi november 14-én a tiszteletére rendezett vacsorán a Társaság őt 75. születésnapjával kapcsolatban részesítette. Felolvassa a Turán című folyóirat 1913-ban megjelent I. számának általa írt bevezető cikkét, hivatkozik néhai gróf Teleki Pálnak, első elnökünknek tevékenységére s rámutat, hogy az akkor hirdetett eszmék ma rendkívül időszerűek s Társaságunknak behatóan kell foglalkozni a turáni népek sorsproblémáival, a tudományos vonatkozásokon kívül politikai és gazdasági szempontból is. Az elnök Társaságunk tudományos jellegét hangoztatja, s azt tartja legcélszerűbbnek, ha a turáni népekkel minél több irányban tudományos kapcsolatokat teremtünk. A jegyző ezután felolvassa a mult ülés jegyzőkönyvét, amely ellen észrevétel nincs és így annak hitelesítését rendelik el. Virányi Elemér főtitkár jelenti, hogy október 28-án török, november 14-én finn, illetve finnugor vonatkozású ünnepélyt rendeztünk. (L. alább, „Ünnepélyek, felolvasások" rovatban.) Az utóbbi ünnepélyt Paikert Alajos tiszteletére rendezett társasvacsora követte. (L. alább.) Gergelyffy Gábor igazgató közli, hogy Társaságunk készpénzkészlete 3300 P 70 fillér, kiadásaink s bevételeink a költségvetési keretekben mozognak. Jelenti, hogy néhai elnökünk, *Pekár Gyula* özvegye, nagy szeretettel emlékezett meg arról a kegyeletről, amellyel Társaságunk elhalt férje emlékét ápolja s ezért köszönetét fejezi ki a Társaságnak. Megígérte, hogy férje hagyatékából muzeális értékű tárgyakat bocsát majd rendelkezésünkre. Az elnök javaslatára a választmány *dr. Mendöl Tibor* egy. ny. rk. tanárt, dr. vitéz baráti *Huszár Aladárt,* az OTI elnökét és *Bandat Horst* geológust törzstaggá, *Belényesi István* tanítót pedig rendes taggá választotta. Az elnök közli, hogy 1942. év első hónapjaiban kell megtartanunk legközelebbi közgyűlésünket. Ezért kéri a tisztikar illetékes tagjait, hogy jelentéseiket igyekezzenek addig elkészíteni, a

számvizsgáló bizottságot pedig arra kéri, hogy az idei zárszámadást, illetve a jövő évi költségvetési előirányzatot, állítsák össze. Közli az elnök azt is, hogy 1942-ben lesz *Kőrösi Csoma Sándor* halálának 100. évfordulója. Ezzel kapcsolatban illő volna, ha Kőrösi Csoma Sándornak szobrot emeltethetnénk a főváros valamelyik terén. Mozgalmunkba célszerű volna a rokonegyesületeket is bevonni. Az elnök szűkebbkörű bizottság kiküldését javasolja, melynek tagjai lennének hivatalból a Turáni Társaság elnöke, igazgatója és főtitkára, továbbá a választmány tagjai közül *Kovács-Karap Ernő, Somogyi József, Ligeti Lajos, Marzsó Lajos*. A bizottság 1942 januáriusában kezdi meg működését.

1942 január 16. Elnök: *Cholnoky Jenő*. Jegyző: *Virányi Elemér*. Napirend előtt *Pröhle Vilmos* kér szót s megköszöni, hogy a Turáni Társaság őt 70. születésnapja, valamint az újév alkalmával üdvözölte. Jelenti, hogy „Az ural-altáji nyelvek mondattana" című munkájával elkészült. Igen hálás volna, ha ez a dolgozat, amely nem haladná meg a Turán egy füzetét, folyóiratunkban jelenhetnék meg. Az elnök javaslatára a választmány úgy határoz, hogy amennyiben sikerül illetékes helyen anyagi támogatást kapni e célra, mindent elkövet, hogy e dolgozat, akár folytatólagosan is, a Turánban jelenjék meg. Majd a mult ülés jegyzőkönyvének olvasására kerül a sor, amelyet elfogadnak és hitelesítenek. A főtitkár közli, hogy XVI. évi nyelvtanfolyamunk II. fele megkezdődött s folyóiratunk 1941. évi III. száma is megjelent. Szomorúan jelenti, hogy Társaságunk tb. elnöke, *vitéz leveldi Kozma Miklós*, Kárpátalja kormányzói biztosa, 1941. évi december hó 7-én meghalt. Emlékezetét kegyelettel őrizzük s jegyzőkönyvünkben megörökítjük. Az elnök javaslatára a választmány *Bagi Zsigmond* MÁV alkalmazottat, *dr. Hunyady Imre* egy. tanársegédet, *Pálos György* külügyminisztériumi tisztviselőt és *Ráthonyi Györgyné* úrnőt a Társaság rendes tagjaivá választja. A főtitkár közli, hogy Turán című folyóiratunk az 1942. esztendőben XXV. évfolyamát éri el. Javaslatára a választmány megkéri *Paikert Alajost*, mint aki a folyóirat I. évfolyamának 1. számába az előszót írta, hogy ebből az ünnepélyes alkalomból a jubiláris évfolyam első számának előszavát megírni szíveskedjék. Közli a főtitkár, hogy a XXV. évfolyamot teljes egészében *Kőrösi Csoma Sándor* emlékének szenteljük, halálának 100. évfordulója alkalmából. Gergelyffy Gábor igazgató jelenti, hogy pénzkészletünk jelenleg 2399 P 81 fillér. Idei közgyűlésünket február 3-án, határozatképtelenség esetén február 12-én tartjuk meg. Ugyanakkor tervezzük serlegvacsoránkat. Újév napján tisztelgő látogatáson voltunk Fenséges Védnökünknél, a finn, török, bolgár és japáni követnél, továbbá Paikert Alajos és Cholnoky Jenő elnökeinknél. A közelebbi jövőben finn-japáni kiállítást tervezünk. A székesfőváros folyóiratunk támogatására idén is kiutalt 400 pengő évi segélyt. A választmány nagy örömmel értesült arról, hogy illetékes helyen biztatást nyertünk arra nézve, hogy a turáni kérdéssel, különösen a japáni kapcsolatokkal behatóan foglalkozzunk. Az elnök közli, hogy a török ifjak magyarországi tanulmányai ügyében a VKM-hez újólag intézett felterjesztésünkre kedvező válasz érkezett. Sajnos, a háborús viszonyok miatt nem sok remény van arra, hogy e terv megvalósítható legyen. *Horváth Béla* választmányi tag kívánságára a választmány megbízza az elnökséget, hogy e döntésről s a nyert tanulmányi feltételekről sürgősen értesítse a török követséget.

Közli az elnök, hogy a Kőrösi Csoma Sándor-szobor ügyében bizonyos lépések történtek. Igéretet kaptunk a főváros anyagi támogatására nézve. Antal Károly szobrász hajlandó a szobrot mészkőből kifaragni. Az összes költségek mintegy 6000 pengőt tesznek ki, s erre a fedezet már nagyrészt megvan. Az elnök javaslatára levélben üdvözöljük *Lechner Jenő* tagtársunkat azért a cikkéért, amely a Magyar Nemzet című napilap 1942. évi január hó 11-i számában jelent meg s amelyben megvédi *id. Lechner Jenő*, a kiváló magyar műépítész, valamint egész családjának magyarságát, a Deutsche Zeitung részéről ért támadással szemben. A választmány őszinte magyar együttérzéséről biztosítja Lechner Jenőt, családjával együtt, s elhatározza, hogy őt erről levélben értesítsük. *Virányi Endre*, mint a Társaság könyvtárának jelenlegi átrendezője jelenti, hogy a könyvtárból mintegy 150 kötet hiányzik. Kéri, hogy akinél Társaságunk könyvtárából származó könyv van, vagy ilyenről tud, azt sürgősen hozza vissza, illetve jelentse.

Társaságunk XVI. évi nyelvtanfolyama. Az 1941/42. évben is folytattuk immár XVI. évi ingyenes turáni nyelvtanfolyamunkat. A megnyitón, 1941 október 13-án, *Paikert Alajos* üdvözölte az előadókat, valamint a nagyszámú hallgatóságot. A finn nyelvet *Faragó József*, a török nyelvet *Galánthay-Glock Tivadar*, a bolgár nyelvet *dr. Boikliew Dimo*, a japáni nyelvet *dr. Ráthonyi Zoltán*, a kínai nyelvet *dr. Megyeri József*, a kísérletképen rendszeresített eszperantó nyelvet *Kovács Gusztáv* tanítja. A székesfőváros engedélyével idén is a VII., Nagyatádi Szabó-utcai polgári fiúiskolában tartjuk nyelvtanfolyamunkat. A karácsonyi szünet után január közepén kezdődött a második félév, mely áprilisban végződik.

Paikert Alajos 75. születésnapja. Társaságunk alapító elnöke és örökös tb. elnöke, *Paikert Alajos* 1941. évi május 31-én érte el 75. születésnapját. Iránta érzett ragaszkodásunk, tiszteletünk és hálánk bizonyságául 1941 november 14-én baráti vacsorára gyültek össze Társaságunk tagjai. Ezen az együttléten *Lukács György* v. b. t. t. mélyenszántó és szellemes pohárköszöntőben jellemezte az ünnepelt egyéniségét, méltatta munkásságának érdemeit s kifejezte iránta érzett nagyrabecsülésünket. *Kovács-Karap Ernő*, *dr. Kechkeméti Pethes László* és *dr. Virányi Elemér*, mint a turáni gondolat úttörő munkását, az igaz magyar férfit, a bölcs tapasztalatokban gazdag vezetőt és a nemes eszmék mindenkori támogatóját köszöntötték Paikert Alajost, aki gondolatokat ébresztő válaszában köszönte meg az ünnepeltetést.

Előadások, ünnepélyek. *1941 október 28-án, Törökország nemzeti ünnepe* alkalmából a Parlamenti Múzeum előadótermében díszes külsőségek között felolvasó ülést rendeztünk. *Cholnoky Jenő* mélyenszántó elnöki megnyitója után *Medriczky Andor:* Mit jelentett a kemalizmus Törökország és Európa későbbi viszonyának kialakulásában című tanulmányát olvasta föl; *Virányi Elemér:* Török népdalok (Kunos Ignác és Mészáros Gyula fordításában) címen értekezett; *Somogyi József:* Buda török emlékei címen adott elő, vetített képekkel. Az ünnepélyes zárószavakat *Paikert Alajos* mondotta. Az ünnepélyen *Rüsen Esrev Ünaydin* budapesti török követ vezetésével megjelent a követség egész tisztikara, a magyar hivatalos élet néhány kiküldöttje és nagyszámú közönség.

1941 november 14-én, a finnugor néprokonsági nap és Finnország nemzeti ünnepe alkalmával a Baross Szövetség székházának dísztermé-

ben felolvasó ülést rendeztünk. *Cholnoky Jenő* elnöki megnyitója után *Bakay Lajos*, a Madách Színház tagja, a finn himnuszt, majd *L. Kyösti:* Magyarok című költeményét szavalta magyarnyelvű fordításban. *Faragó József:* Üdvözlet északi testvéreinkhez címen magyarul, majd finn nyelven méltatta a nap jelentőségét. *Vikár Béla:* Finnugorok dala című alkalmi ódáját Virányi Elemér olvasta föl. *Ispánovits Sándor:* A finnek három szabadságharca címen értekezett. *Bikich Gábor* mély átérzéssel szavalta el *M. Lipp* észt költő „Három drága hely" és *V. A. Koskenniemi* finn költő „Buzogányosok indulója" című költeményét, mindkettőt *Bán Aladár* fordításában, majd *Zempléni Árpád:* Halál a jégmezőn című versét. *Pusztaszeri Sándor:* A néprokonsági gondolat egy tanyai magyar iskolában című tanulságos beszámolóját a távollevő szerző helyett a főtitkár olvasta föl. *Paikert Alajos* zárószavakat mondott. Az ünnepélyen megjelent *H. J. Heikkilä*, a finn követség ügyvivője, a távollevő követ képviseletében, valamint *L. Keltunen* Budapesten időző finn egy. tanár.

Magyar-bolgár ünnepély. 1942 márc. 3-án, Pest vármegye székházának díszermében a Magyarországi Turán Szövetség, Turáni Társaság, a Magyar Nemzeti Szöv. Magyar-Bolgár Bizottsága, a Bartha Miklós Társaság, a Hargitaváralja Székely Női Tábor és az Orsz. Széchenyi Szövetség bolgár testvérnépünk felszabadulási évfordulójának nemzeti ünnepe alkalmával nagysikerű ünnepélyt rendezett, a következő műsorral: a megjelenteket üdvözölte *Túrmezei László;* a bolgár és magyar himnuszt éneketle a Bolgárszka Peszen — Budapesti Bolgár Egyetemi énekkar, dr. Arnaudov Konstantin vezetésével. Elnöki megnyitót mondott *Paikert Alajos*, köszöntőt *Dálnoki Veress Julianna*, a Hargitaváralja Székely Női Tábor, *Halász Géza* az Orsz. Széchenyi Szövetség, dr. *Millev Nikola* a bolgárság nevében, magyar és bolgár nyelven. *Pop Dimitrov:* Határ című versét, *Boikliev Dimo* fordításában bolgárul és magyarul szavalta *Vaszileva Bojanka*. Dr. *Szász Béla*, a Bartha Miklós Társaság elnöke Magyar-bolgár testvériség címen tartott előadást. Bolgár és magyar népdalokat játszott *Vaszileva Bojanka* gordonkaművésznő. Turánok emlékezését elmondotta, *Barcza József* vezetésével az ünneplő közönség. Bolgár népdalokat énekelt a bolgár egyetemi énekkar, *Arnaudov Konstantin* vezénylésével. *Gyóni Géza:* Turáni ének és *Túrmezei László:* Turán ébredése című költeményeit szavalta *Szabó Pál* s végül elnöki zárszót mondott *Galánthay-Glock Tivadar*, mint a Magyar-Bolgár Bizottság elnöke.

HIREK

Bulgária. *Bulgária függetlenségi ünnepe és III. Borisz király trónralépésének évfordulója* alkalmából a budapesti bolgár templomban 1941 október 3-án hálaadó istentisztelet volt. Utána *Tosev Dimiter* bolgár követ és felesége fogadást rendezett a bolgár kolónia részére.

III. Borisz bolgár király a budapesti Műegyetem díszdoktora. A bolgár királyi családot közeli kapcsolatok fűzik a magyar tudományos élethez. A jelenlegi király édesapja, *I. Ferdinánd*, az egykori magyar huszártiszt, már több mint két évtizeddel ezelőtt abban a megtiszteltetésben részesült, hogy a természettudományok iránt tanusított érdeklődéséért, illetve ezek műveléséért a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagjává választotta. Fia, *III. Borisz* király, aki nemrég ünnepelte trónralépésének 23-ik évfordulóját, az orvosi és a műszaki tudományok iránt mutat érdeklődést. A műszaki tudományok terén szerzett érdemeit akarta a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem magyar részről

is méltányolni, midőn felajánlotta Őfelségének a tiszteletbeli doktorságot. Borisz király Őfelsége a kitüntető címet örömmel és készséggel hajlandó elfogadni.

A szófiai egyetemi énekkar hangversenye. 1941 november 24-én a Vigadó nagytermében a szófiai egyetem száztagú énekkara szerepelt. *Angel Manolov* karnagy vezetésével hibátlan magyar szövegkiejtéssel énekelték a magyar Himnuszt. A műsoron Bakalepnikov, Bechterov, Brahms, Christov, Gounod, Heindrich, Krastev, Manolov, Nikolaev, Schubert, Stefanov, Steinov, Strauss és Verdi művei szerepeltek. Az énekkar finoman kidolgozott, fejlett dalkultúráról tett bizonyságot szereplésével.

Bolgár kitüntetés. Molnár Andor dr. min. tanácsos a bolgár polgári érdemrend parancsnoki keresztjét kapta meg. A kitüntetést Tosev Dimiter bolgár követ nyujtotta át, megköszönve egyúttal azt a támogatást, amelyben a kitüntetett a Magyarországra érkezett bolgár egyetemi ifjúságot részesítette.

Uj bolgár-magyar folyóirat. A bolgár-magyar barátság ápolására *Nova Ungarija — Uj Magyarország* cimen *Sztrogov Ivajlo*, a Ferenc József Intézet volt növendéke és *Sziromachov Alexander* szerkesztésében új havi folyóirat létesült, a „Magyarország Megismerését Szolgáló Intézet" kiadásában. A folyóirat első száma Horthy Miklós kormányzó életrajzát ismerteti. A továbbiak tartalmából kiemeljük *Ljubomir Bobevszki* Magyarország című költeményét, *Bogdan Filov és Bárdossy László* miniszterelnökök beszédét, amelyet a bolgár-magyar kultúregyezmény aláírása alkalmával mondottak. Ismertetik a magyar gazdasági élet intézményeit, Budapest nevezetességeit, vidéki kirándulóhelyeinket, így a Balatont. *Dr. Peter Mijatev* a Budapesten létesített bolgár tudományos intézet feladataival foglalkozik. A magyar irodalmi, színházi, politikai és gazdasági élet legújabb hírei alkalmasak arra, hogy hazánkat minél alaposabban ismerhessék meg a bolgár olvasók és érdeklődők. Az intézet előadásokat, irodalmi felolvasásokat, hangversenyeket, kiállításokat, nagyszabású művészcsereakciót tervez, bolgár-magyar viszonylatban.

Magyar lektor a szófiai egyetemen. A magyar-bolgár kultúregyezmény értelmében tagtársunk és a bolgár kapcsolatok alapos kutatója, *dr. Bödey J. Kálmán* 1941 őszén Szófiába utazott, hogy az ottani egyetemen megkezdje a magyar nyelv tanítását. Cseretársa a budapesti Tudományegyetemen *dr. Boikliev Dimo*, a bolgár nyelv lektora, s a bolgár intézet vezetője. Mindkettőjük tevékenységétől a mai körülmények között sok eredmény várható.

Galánthay-Glock Tivadar előadása. A Magyar Tűzharcos Szövetség IV. ker. főcsoportjának 1942. év február havi kultúrelőadásán *Galánthay-Glock Tivadar* ny. vezérőrnagy, a Turáni Társaság alelnöke érdekesen fejtegette a magyar-bolgár testvériség lényegét és jelentőségét. Rámutatott a magyarországi bolgár betelepültek hasznos munkájára is. A bolgár követ képviseletében megjelent *Cvetkov Lázár* sajtóelőadó köszönte meg az értékes és lelkeshangú előadást.

A magyarországi bolgárok egyesületeinek bolgár nemzeti ünnepe. 1941 március 1-én a budapesti bolgár iskolában a Bolgár Iskola Fenntartóinak Társasága, a Magyarországi Bolgár Egyetemi Hallgatók Omortag kán Egyesülete, a Magyarországi Bolgárok Szövetsége a bolgár nemzeti ünnep, valamint Bulgária területi gyarapodásának alkalmából ünnepélyt rendezett. *Tosev Dimiter* követ vezetésével megjelent a bolgár követség tisztikara. A nap jelentőségét *Bratanov Dimiter* alezredes, katonai attasé ismertette. A Turáni Társaság üdvözletét *Galánthay-Glock Tivadar* alelnökünk tolmácsolta. Művészi számokkal szerepelt a bolgár egyetemi ifjak énekkara, *Arnaudov Konstantin* vezetésével, továbbá *Boneva Dorita*, a berlini opera művésznője és *Popov Péter*.

Megalakult a Magyar-Bolgár Társaság. A Turán 1941. évfolyamának II. számában *Sáfrán István* tagtársunk Bolgár-Magyar Társaság megalakítását sürgette. Örömmel közöljük, hogy 1942 március 4-én ez a Társaság megalakult. Elnöke *vitéz Técsői Móricz Kálmán*, a Külügyi Társaság alelnöke lett. Az alakuló közgyűlésen nagyszámú és előkelő közönség jelent meg. *Tosev Dimiter* bolgár követ az új egyesület jelentőségét méltatta, de rámutatott a Turáni Társaság érdemeire is. A Társaság a magyar társadalmi, hivatalos és tudományos élet számos kiválóságát választotta vezetőségének részint tiszteleti, részint tényleges tagjai közé. Az újonnan alakult Társaságot Bogdán Filov bolgár miniszterelnök és Tosev Dimiter budapesti bolgár követ meleghangú táviratban üdvözölte.

Bolgár-Japán Egyesület alakult Szófiában, 1942 február 8-án, a bolgár-japáni kapcsolatok ápolására. A bolgár egyetem, az irodalmi élet, a sajtó s a japáni követség képviselői jelentek meg az alakuló ülésen. *Ivanov*, Szófia polgár-

mestere ismertette az egyesület jelentőségét. *Radev Tódor* v. közoktatásügyi miniszter rámutatott arra a nagy szerepre, amelyet Japán az új világrend kialakításában játszik, s hangsúlyozta, hogy a hősi eszmény kultusza egyesíti a két nemzetet. Megállapította, hogy az 1904/05 évben zajlott orosz-japáni háború tapasztalait a bolgárok tanulmányozták s megfigyeléseiket már az 1912-ben kitört balkáni háborúban értékesítették. A japáni követség részéről *Hisashi Dosho* köszönte meg a Japán iránt megnyilatkozott rokonszenvet. Az egyesület március 1-én, a bolgár Tudományos Akadémia dísztermében nyilvános ülést tartott, amelyen a Társaság elnöke, *Radev* tábornok, *Yamaji* japáni követ, *Gherov* és *Vladikin* egyetemi tanárok tartottak előadást. A japáni követ arról a nagy rokonszenvről beszélt, amelyet Japánban Bulgária iránt tanusítanak. Az előadáson a szófiai diplomáciai kar képviselői, államférfiak és közéleti tényezők jelentek meg.

Bolgár-Finn Társaság alakult Szófiában. A bolgár-finn baráti kapcsolatok ápolására Bolgár-Finn Társaság alakult, főképpen a társadalmi és tudományos élet tényezőinek részvételével. Elnök *St. Karaghevrekov.*

Magyar írók Bulgáriában. A magyar-bolgár szellemi kapcsolatok megerősítése és további fejlesztése céljából 1942 március hó közepén *Nyírő József, Zilahy Lajos, Szabó Lőrinc, Csuka Zoltán,* továbbá *Hankiss János* és *Drucker György* Szófiába utaztak, ahol a Bolgár Írók Egyesületének vendégeiként a magyar irodalom és szellemi élet jelentőségét méltatták előadásaikban. A bolgár hivatalos körök, a szófiai magyar követség és kolónia, a bolgár írók, művészek és újságírók lelkes fogadtatásban részesítették a magyar vendégeket.

Finnország. *A helsinki Magyarbarátok Köre és a Finn Néprokonsági Munka Társasága* tevékeny működést fejt ki. Összejöveteleiken rendszerint megjelent a finnül értő volt helsinki magyar követ, *borsosháti Kuhl Lajos* is. A Magyarbarátok Köre 1941 február 3-án rendezett összejövetelén *H. Helminen* mag. phil. Petőfiről, *V. Musikka* pedig vetített képekkel Magyarország nevezetességeiről tartott előadást. A Néprokonsági Munka Társasága szintén havonkint szokott találkozni. 1942 február 22-én *F. A. Heporauta* és *M. J. Mustakallio* tartottak magyartárgyú előadást.

Finn részvétnyilvánítások Teleki Pál elhunyta alkalmával. A Turáni Társaság első elnöke, *gróf Teleki Pál* elhunyta alkalmával Társaságunk a következő táviratokat kapta: „A testvérnemzet nagy államférfiának és a néprokonsági együttműködés fenkölt szellemű pártfogójának, gróf Teleki Pálnak elhunyta alkalmával kérjük mély részvétünk tolmácsolását ama sajgó fájdalomban, amelyet a magyar nemzet e pillanatban érez, s amely csapás valamennyiünket, Magyarország barátait úgy megrendített, mintha bennünket sujtott volna. A Finnugor Kultúrbizottság nevében F. A. Heporauta, V. Musikka." 2. „A Finnség Szövetségének Központi Vezetősége mély részvétét nyilvánítja gyűléséről gróf Teleki Pál halála alkalmával. Gróf Telekiben Magyarország kiváló tudóst, melegszívű honfiút és tehetséges államférfit veszített el, Finnország pedig őszinte testvéri barátját és támogatóját. Magyarország nagyságának hírnevéért és becsületéért élt, harcolt és halt meg. V. A. Heiskanen elnök."

Finn üdvözlet a megnagyobbodott Magyarországnak. A Finn Függetlenségi Szövetség (Itsenäysyyden Liitto) elnöksége Bácska visszatérése alkalmából a következő levelet intézte a Magyar Revíziós Ligához: „A Finn Függetlenségi Szövetség nagy örömmel küldi testvéri üdvözletét a Revíziós Ligának, s rajta keresztül az egész magyar testvérnemzetnek a magyar feltámadás felé tett új lépésében. A magyar nemzet szilárd hite és kitartása az elmúlt húszéves megpróbáltatás alatt egyszer sem ingott meg, s mi, északi testvérnép, mai nehéz helyzetünkben Magyarországra, mint példaképre tekintünk. Isten vezérelje a magyar népet továbbra is az igazság és a feltámadás útján. Éljen Magyarország! — M. J. Mustakallio elnök."

Finn bemutató a Nemzeti Színházban. 1941 február 8-án játszotta először a Nemzeti Színház *Hella Vuolijoki* észt származású finn írónő „Niskavuori asszonyok" című társadalmi drámáját. A darab alapeszméje a családi birtokhoz való görcsös ragaszkodás. Ez a gondolat azonban meglehetősen nyers beállítású házasságtörés cselekményébe szövődik. A színészek jól játszottak, különösen *N. Tasnády Ilona, Lukács Margit, Gobbi Hilda* és *Jávor Pál,* a főszereplők. Stílszerűek voltak a díszletek. A darabot *Marchis György* fordította, — de miből?...

Magyar operett a helsinki Népszínházban. 1941 március 15-én nagy sikerrel mutatták be a helsinki Népszínházban (Kansanteatteri) *Szilágyi László* szövegével és *Fényes Szabolcs* zenéjével a *„Pusztai szerenád"* című operettet. A finn színészek

kitűnően oldották meg szerepüket, különösen *Ingeborg Larsson, Hannes Veivo* és *Vilho Ruuskanen*. A fordítást *Laura Kivijärvi* végezte.

Zongor Endre budapesti finn nyelvtanfolyamának záróünnepe. Zongor Endre evangélikus lelkész az 1940/41. év folyamán 14 finn nyelvtanfolyamot vezetett Budapesten, főleg az evangélikus tanulóifjúság bevonásával. Jól sikerült munka után 1941 május 11-én a *Julianna-iskola* dísztermében közös záróünnep és teaest volt. A gazdag műsor bizonyságot tett a tanulók elért eredményről, s a fáradhatatlan oktató buzgó munkájáról. A műsorból kiemelkedett *Kodolányi János*, a jeles magyar író és kitűnő finn-szakértő beszéde az ifjúsághoz. Zongor Endre ügyességét bizonyítja, hogy a műsor utolsó számaként az egész közönség finnül énekelte a finn himnuszt.

Magyar hírszolgálat a finn rádióban. A helsinki rádió 1941. július 2-án megkezdte rendszeres magyarnyelvű adásait. A finn rádió naponta négyszer ad magyarul a 19, 16, 31 és 25 méteres hullámhosszon, mégpedig délelőtt 10 óra 35 perctől 10 óra 50 percig, délután 2 órától ¼3-ig, este ¼10-től ½10-ig és éjfél után ¼1-től ½1-ig.

Első magyar adását a magyar hallgatókhoz intézett meleg szavakkal vezette be: „Kedves magyar hallgatóink! A sors a két távoli rokonnépet nemcsak lélekben hozta közelebb egymáshoz, hanem a közös ellenség elleni harcban is egymás mellé állította a finneket és magyarokat, s az európai műveltség védelmében együtt harcolnak a közös ellenség barbár támadása ellen. Éppen ezért szükségesnek tartja a finn rádió, hogy naponta többször magyar nyelven tájékoztassa a magyar testvérnépet."

Testvéri üzenetek a magyar-finn fegyverbarátságról. 1941. július 3-án a következő táviratot küldték Finnországból a Turáni Társaságnak: „Évszázadokon keresztül fenyegette az áldz keleti ellenség a magyar és a finn nemzetet. Örülünk, hogy most közös arcvonalban indulhatunk ellene. Isten áldása kísérje magyar bajtársainkat ebben a nemes küzdelemben. Suomalais-Unkarilainen Seura (Finn-Magyar Társaság)." — Ugyanakkor hasonló tartalmú táviratot kapott a fenti szervezettől a Magyar-Finn Társaság is.

Észtország. *Az utolsó levél.* A Turáni Társaság főtitkára egy régi észt tanítványától 1941 február 15-i keltezéssel a következő levelet kapta Tartuból:

„Kedves Barátom, kérlek küldd ezentúl a Néprokonsági Szemlét (Turánt. *Szerk.*) az Észt Tudományos Társaság címére.

Az Észt Irodalmi Társaság működését gyakorlatilag befejezte. Az „Eesti Kirjandus" (Észt Irodalom) című folyóirat megjelenését 1940-ben megjelent 8. számával megszakította.

Az észt és finnugor tanszékek jelenleg így alakultak ki a Tartui Állami Egyetemen: 1. az észt nyelv tanszékének vezetője A. Saareste professzor, oktatók J. V. Veski és P. Ariste, tanársegéd V. Tauli; 2. a finnugor nyelvek tanszékének megbízott vezetője J. Mägiste professzor, oktatók A. Suits, M. Toomse, A. Raun, tanszéki professzor J. Mark. Ezenkívül a tanszékhez tartozik még Kristjan Kure rektorhelyettes, a marxizmus-leninizmus tanszékének vezető professzora. (Az orosz hatóságtól az egyetemre kinevezett tanerő. *Szerk.*)

Dr. Fazekas tegnap elutazott tőlünk. (Fazekas a magyar nyelv lektora volt a tartui egyetemen. *Szerk.*) A Tartui Magyar Intézet vagyonát az egyetemtől kijelölt bizottság a tartui egyetem számára átvette s egyelőre az Észt és Rokonnyelvek Levéltárának gondozására bízták. A magyar nyelv tanításáról, amennyiben arra az Észt Tanácsköztársaság Tartui Állami Egyetemén egyáltalán szükség lesz, a finnugor tanszék oktatója, A. Raun gondoskodik.

Tervszerűen rendezték az oktatás munkáját az Észt Tanácsköztársaság Tartui Állami Egyetemén. Minden tanerő kötelés pontos, igen részletes tanítási tervet készíteni mind saját kutatómunkájáról, mind előadásairól.

A tudományos tevékenység szervezése terén meg kell még említeni, hogy az eddig működött tudományos kutatótársaságokat feloszlatták s helyükbe lép a Tudományos Kutatóintézet, amelynek megszervezése jelenleg folyik." Aláírás.

A Magyar-Észt Társaság közgyűlése. 1941 május 12-én, a Gyermekvédő Liga tanácstermében tartották, a következő tárgysorozattal: 1. *Petri Pál* elnöki megnyitója. 2. *Dr. Györke József* főtitkár évi jelentése. 3. *Éber István* pénztáros számadása, a számvizsgáló bizottság jelentése a zárszámadásról, a jövő évi költségvetés. 4. Tisztújítás, a választmány ⅓-ának kisorsolása. Előterjeszti *dr. vitéz Nagy Iván*. 5. *Dr. Páris László:* Egy nyár Észtországban. 6. *Liivak Éva* hegedűszáma. 7. *Kállay Éva* szavalata. 8. Elnöki zárószavak.

Japán. *Új magyar követ Tokióban.* A japáni császár 1941 június 12-én *Macuoka* külügyminiszter jelenlétében kihallgatáson fogadta *Végh Miklóst,* az új magyar követet, aki ez alkalommal átnyujtotta megbízólevelét.

Macuoka japáni külügyminiszter magyar kitüntetése. A Kormányzó Úr *Macuoka* japáni császári külügyminiszternek 1941 június havában a Magyar Érdemrend nagykeresztjét adományozta. A magas kitüntetést *Végh Miklós* tokiói magyar követ nyujtotta át a külügyminiszternek.

Féléves tervezet Japánban a magyar viszonyok ismertetésére. 1941 első felében a magyar-japáni kapcsolatok kimélyítésére *Ikegawa Kiyosi,* a Kansai Nippon-Magyar Társaság igazgatója féléves tervet dolgozott ki. Januárban *Saito Sinji,* a Kansai Szépművészeti Intézet vezetője a rádióban beszélt a magyar művészetről. Februárban *Kurimoto Koishi* osakai bélyegkereskedő a régi magyar postabélyegekről emlékezett meg. Márciusban az eszperantista *Kawasaki Naokazu* francianyelvű előadást tartott a magyar nyelv szerkezetéről. A japáni eszperantisták behatóan foglalkoznak Magyarországgal. La Revuo Orienta című folyóiratuk számos cikkben emlékezik meg róluk. Ikegawa úr leírta magyarországi utazását. A Tiszántúl és a Balaton vidékén szerzett élményeiről hangulatos cikkekben emlékezik meg. Közölte a folyóirat *Mezey István* beszámolóját, miképpen segítették annakidején a japániak a szibériai magyar hadifoglyokat. Áprilisban *Nozaki I.* vezetésével magyar nyelvtanfolyam kezdődött. A tanfolyam végén a 30 hallgató búcsúösszejövetelt rendezett. Ezen megjelent Kiss Lajos hazánkfia, aki fölajánlotta közreműködését a második nyelvtanfolyam vezetésében. Májusban a magyar gyermek-rajzok kiállítását vették tervbe. Ezeket a rajzokat a magyar gyermekek küldik s az osakai japáni gyermekek a sajátjaikkal viszonozzák. Júniusban *Ikegawa Kiyosi* a rádióban tartott előadást a régi magyar híres emberekről. — A japáni sajtó is sűrűn emlékezik meg hazánkról. Sok cikket írt Ikegawa Kiyosi, az osakai lapokban. A Dai Osaka *Kovács Gusztáv* tagtársunk levelét közölte a magyar viszonyokról, az osakai rádió „Magyarország a mostani európai helyzetben" címmel előadást közvetített. Régi barátaink, *Imaoka Dzsuicsiro* tanár és *Konoye Inoué* volt budapesti japáni követ, valamint *Fukao* úr népszerűsítik állandóan hazánkat. Szeretik a magyar zenét is Japánban. Nagy elismeréssel fogadták *Veress Sándor* Japán 2600 éves fennállása alkalmával írt japáni tárgyú zeneművét, amelyet az egyik japáni rádióállomás is közvetített, *Hasimoto Kunihiko* karnagy vezényletével. Nagyon népszerű *Liszt Ferenc,* akinek *Julius Kapp* írta életrajza tavaly jelent meg japáni fordításban. A japániak többször kérték a Magyar Nemzeti Szövetséget és a Magyarok Világszövetségét, hogy küldjenek magyar zeneműveket, mert ezeket igen szeretnék a japáni zenebarátokkal megismertetni. Jellegzetes magyar tájakat, népszokásokat ábrázoló fényképeket is kérnek.

A Magyar-Nippon Társaság előadásai. A Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karának VI. számú tantermében a következő előadások voltak:

Tolnay János: A kínai írás Japánban, 1941 március 13;

Örkényi Ottilia: A buddhizmus Japánban, 1941 március 20;

Hotta Isoyuki: Japán kulturális kapcsolatai a külfölddel, 1941 március 27;

Tokunaga Yasumoto: A japáni kultúra, 1941 április 3;

Somogyi József: A Csendes-óceán problémája, 1941 április 24.

Ráthonyi Zoltán előadása Japánról. A Magyar Keleti Társaság és a Népművelési Bizottság rendezésében *dr. Ráthonyi Zoltán* Japán őskora címen 1941 április 4-én a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karának egyik tantermében előadást tartott.

Magyar előadások a tokiói rádióban. 1941 április havában tartotta meg tagtársunk, a tokiói magyar követség jelenlegi sajtóelőadója, *dr. Habán Jenő* első japáni nyelvű előadását a magyar irodalomról. Ismertette az ősmagyarok mondavilágát, majd végighaladva irodalmunk fejlődésmenetén, *Petőfi* Nemzeti dal című költeményét idézte japáni és magyar nyelven.

Watanabe Metzger Ferdinánd, Tokióban élő hazánkfia, 1941 április 26-án az ősi japáni történelemről tartott előadást, magyar nyelven.

Japáni gyermekek rajzainak kiállítása. A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium a VKM felhívására 1941 május 3., 4. és 5. napján bemutatta a budapesti japáni követség által rendelkezésre bocsátott kiállítási anyagot, amely japáni iskolás gyermekek rajzaiból állt. Az ünnepélyes megnyitás 1941 május 3-án déli 12 órakor volt.

Ligeti Lajos előadása Japánról. A Br. Eötvös József Collegium Volt Tagjainak

Szövetsége 1941 június 15-én tartott évi közgyűlésén a kiváló keleti utazó és nyelvtudós, *dr. Ligeti Lajos* egyetemi ny. r. tanár rendkívüli érdekes és vetített képekkel kísért előadásában ismertette legújabb japáni emlékeit, *Utazás a háborús Japánban* címmel.

Japáni színháztudós a korszerű japáni színházról. A Magyar Esztétikai Társaság 1941 június 10-én tartott ülésén *dr. Yamanishi Zenichi* japáni színháztudós nagy érdeklődéssel kísért vetítettképes előadást tartott a japáni színház multjáról és jelenéről. Az előadás előtt *Németh Antal*, a Nemzeti Színház igazgatója rámutatott arra, hogy a japáni színház ma is őrzi kapcsolatait az ősi vallási eredettel, de felhasználja a korszerű technika vívmányait is. A japáni tudós ismertette a japáni színjátszásra gyakorolt nyugati hatásokat, a klasszikus japáni bábjátékok és a polgári élet színműfaját, a Kabukit. A japáni drámáról szólva kimutatta, hogy a hagyományok mellett a japáni dráma fejlődésében is észrevehető az újabb európai színházi kultúra hatása.

A magyar-japáni kultúrbizottság ülése. A magyar-japáni kultúregyezmény értelmében megalakított budapesti kormánybizottság 1941 július 8-án tartotta évi rendes ülését, *Szily Kálmán* államtitkár, elnök, *Toshitaka Okubo* japáni követ, *Szentiványi Domokos* min. osztálytanácsos és a bizottság többi magyar és japáni tagjának részvételével. A folyó ügyek tárgyalása során a bizottság örömmel állapította meg, hogy a nemzetközi japáni kultúrpályázat három nyertese magyar, és pedig *Veress Sándor, Benkő István* és *Páli Sándor.*

Japáni zenekari est. A Vigadó japáni és magyar zászlókkal díszített termében 1941 október 10-én *Ekitai Ahn* tokiói karmester vezényelte a Fővárosi Zenekart. A műsor két legérdekesebb száma a koreai származású karmester *Enteraku* című fantáziája és Veress Sándor japáni tárgyú szimfóniája volt, amely Japán 2600 éves jubileumi ünnepsége kapcsán először Tokióban került bemutatásra és ott nagy sikert ért el. Ekitai Ahn a régi japáni udvari zene ezeréves dallamait szólaltatta meg. A Kodályhoz és Bartókhoz szokott magyar hallgató különösen élvezhette az ősi japáni dallamokat, amelyek a gyökeres magyar parasztdallamokkal, a pentatónikus lejtés azonossága következtében, hasonlóságot mutatnak.

Tokunaga Yasumoto előadása. A Magyar Külügyi Társaság rendezte előadáson 1941 október 17-én, a Parlamenti Múzeum nagytermében *dr. Tokunaga Yasumoto*, a Pázmány Péter Tudományegyetem japáni lektora, „A japáni kultúra" címen előadást tartott.

A japáni kormány emlékirata magyarul. A japáni kormány részéről az Amerikai Egyesült Államokhoz 1941 december 7-én intézett emlékirat angol és magyar nyelven a budapesti japáni követség kiadásában megjelent s így a magyar közönség számára is hozzáférhető lett.

Japáni-magyar kultúrest. A Vitézi Rend székházában 1942 február 7-én japáni-magyar kultúrestet rendeztek. Az üdvözlő beszédet *vitéz Horváth Gyula Mihály* vezérőrnagy, japáni részről *Isoyuki Hotta* tartotta. *Mezey István* előadásán kívül zeneszámok szerepeltek a műsoron, *dr. Simonyiné Gróh Klára, Kaáli Mária, Inaba* és a *Doroszlay Károly* vezényelte légierők zenekarának közreműködésével. Megjelent *T. Okubo* japáni követ és *Yoshinaka Vataro* katonai attasé is.

A magyar-japáni kapcsolatok fejlesztése. A Magyar Nemzetpolitikai Társaság 1942 február 3-án tartott előadóestjén *dr. vitéz Nagy Iván* ismertette „Japán mult, Japán jövő" címen a japáni világnézet történeti kialakulását, a japáni hősiesség lélektani és vallási alapjait s hangsúlyozta a magyar-japáni kapcsolatok művelődési és politikai jelentőségét. *Dániel Áron* indítványára a társaság elhatározta, hogy a magyar-japáni kapcsolatok erősítésére társadalmi mozgalmat indít.

Japáni tárgyú előadások. A Magyar Nemzeti Szövetség 1942 február 25-én saját helyiségében *Egyedi Béla* világutazó „Mit kap Japán Kelet-Ázsiával?" címen vetítettképes előadást tartott.

A Magyar Kulturális Egyesületek Szövetségének rendezésében 1942 február 25-én keskenyfilmelőadást tartottak, amelyen a kísérő beszédet *Mezey István*, a tokiói Senshu egyetem tb. tanára mondotta.

A Magyar Keleti Társaság és Népművelési Bizottság rendezésében tartott estén, 1942 március 11-én, *dr. Ráthonyi Zoltán* ismertette Japánt, „A shinto vallás ősi forrásai" címen.

A Gárdonyi Társaság 1942 március 20-i felolvasó ülésén *Barátosi Balogh Benedek* „A japán nép lelkisége" címen értekezett. *Barátosi Balogh Sárika* japáni dalokat énekelt, majd ugyanő japáni költeményeket szavalt.

Törökország. *Új magyar követ Ankarában.* A Kormányzó Úr Őfőméltósága 1941. évi szeptember havában dr. *Vörnle János* rk. követet és meghatalmazott minisztert az ankarai magyar követség vezetésével és a török köztársaságban való képviselettel követi minőségben megbízta.

Török tanszék a kolozsvári egyetemen. A kormányzó dr. *Rásonyi Lászlót,* az ankarai egyetem magyar tanszékének tanárát a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem bölcsészeti karán a török nyelvészeti és történelmi tanszékre e. ny. r. tanárrá nevezte ki, 1941 október havában. A török-magyar kapcsolatok szempontjából rendkívül örvendetesnek tartjuk ezt az új tanszéket.

Magyar regények török fordítása. A legnagyobb török lap, a Cumhuriyet, 1941 márciusában kezdte közölni *Zilahy Lajos* „Két fogoly" című regényét. A félhivatalos Ulus című lap ezt megelőzőleg *Földi Mihály* „A század asszonya" című írásművét közölte. Ezt *Izmet Inönü* köztársasági elnök is nagy érdeklődéssel olvasta.

1941 március 15 Ankarában. Az ankarai magyarok *Derecskey János* katolikus lelkész lakásán gyülekeztek össze, hogy megünnepeljék nemzeti ünnepüket. *Rásonyi László* akkor még az ankarai egyetemen a magyar nyelv és történelem tanára mondotta az ünnepi beszédet. *Smekál Ilona* előadta a „Kik voltak a honvédek" című melodrámát. Harmóniumon kísérte Derecskey János. A gyermekek magyar költeményeket szavaltak. Más helyiséget nem tudtak kapni, így a lelkész két egymásba nyíló szobájában játszódott le az ünnepély. Voltak már fényesebb külsőségek között megtartott nemzeti ünnepélyeink, külföldön is, de ilyen lélekemelő magyar ünnepség kevés akadt.

Magyar-török testvériség ünnepély. A Magyarországi Turán Szövetség több társadalmi egyesülettel együtt, a török köztársaság nemzeti ünnepe alkalmával 1941 november 5-én magyar-török testvériségi ünnepélyt rendezett, Pest vármegyeháza dísztermében. A török és magyar himnuszt a MOVE Rákosligeti SE Dalosszakosztálya énekelte, *Sattinger Alfréd* karnagy vezetésével. Az elnöki megnyitót *Túrmezei László,* a MTSz vezére mondotta. Dr. *Dálnoki Veress Julianna,* dr. *Melléky Kornél* és *Nagy Béla* üdvözlő szavai után *Gy. Takách Júlia* szavalta *Ady Endre:* Futás a gond elől és *Gyóni Géza:* Turáni ének című költeményeit. Ünnepi beszédet mondott dr. *vitéz Endre László* alispán: Halhatatlan magyar-török testvériség címen. *Egry Klára* és *Csanaky József* magyar dalokat énekeltek. *Nagy Miklós* elszavalta *Túrmezei László:* Turán ébredése című költeményét. Az Attila és a Turán indulót a MOVE Rákosligeti TSE Dalosszakosztálya énekelte. *Fényes Nagy Julianna* vezetésével az ünneplő közönség elmondotta a Turánok emlékezését. *Egyházasszegi Kiss Imre* Török-magyar vérközösség címen tartott előadást. *Melléky Kornél* zárószavai után a Turán indulót énekelte a közönség.

Kormányzónk táviratváltása a török államfővel. A legutóbbi török nemzeti ünnep alkalmával a kormányzó úr Őfőméltósága a következő táviratot intézte Izmet Inönü köztársasági elnökhöz: „A török köztársaság nemzeti ünnepe alkalmat nyujt számomra, hogy kifejezzem Nagyméltóságodnak személyes boldogságára, valamint Törökország felvirágzására irányuló legjobb kívánságaimat." Izmet Inönü elnök a következő választ küldte: „Főméltóságod jóleső megemlékezése és baráti jókívánságai arra indítanak, hogy azokért legbensőbb köszönetemet fejezzem ki Főméltóságodnak."

Istanbulban meghalt Körösi Csoma Sándor angol méltatója. Sir *Denison Ross,* a magyar Tudományos Akadémia kültagja, neves angol keleti nyelvész, 1940 szeptemberében érkezett hír szerint, mint az ankarai angol követségnek a mohamedán ügyekkel megbízott tanácsadója, 69 éves korában Istanbulban meghalt. S. D. Ross főként az indiai iszlám kutatója volt. *Duka Tivadar* halála után ő ápolta, Indiában és Angliában *Körösi Csoma Sándor* emlékét, jelentős dolgozatokban foglalkozva működésével. Mint egy indiai egyetem állandó rektora, Körösi Csoma emlékére ünnepélyeket rendezett, szakfolyóiratokban megemlékezéseket közölt. Az ő kezdeményezésére állítottak szobrot nagy hazánkfiának a kalkuttai egyetem aulájában. Nagy tervét, Körösi Csoma Sándor összes műveinek új kiadását, sajnos nem tudta megvalósítani. Emlékét, különös tekintettel Körösi Csoma Sándor halálának 100 évfordulójára, kegyelettel idézzük és hálával őrizzük meg.

16.748. „Élet" Irod. és Nyomda Rt. Budapest, XI., Horthy M.-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

A TURÁNI TÁRSASÁG

Alapítási éve: *1910* — **Első elnöke:** *Dr. gróf Teleki Pál*

Védnöke:

vitéz dr. József Ferenc kir. herceg

Elnöke:

Dr. Cholnoky Jenő ny. egy. ny. r. tanár

Alapító és örökös tiszteletbeli elnöke:

Paikert Alajos ny. államtitkár

Tiszteletbeli elnökei:

Dr. Bárdossy László v. m. kir. miniszterelnök és külügyminiszter
Dr. Hegedüs Lóránd v. miniszter, a TÉBE elnöke
Dr. Hóman Bálint m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
báró Kemény János író, földbirtokos
Dr. Tasnádi Nagy András, a Képviselőház elnöke
Dr. Pataky Tibor államtitkár
Dr. Szily Kálmán államtitkár
Vig Albert ny. h. államtitkár
Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos
báró Wlassics Gyula államtitkár
Zsedényi Béla ny. h. államtitkár

Alelnökei:

Dr. Antal István államtitkár
Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos
Dr. Fülei Szántó Endre min. o. főnök, egy. ny. r. tanár
vitéz Galánthay Glock Tivadar ny. vezérőrnagy
Kállay Ubul ny. főispán, a MABI alelnöke
Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd
vitéz Kolosváry Borcsa Mihály, a Sajtókamara elnöke
Dr. Marzsó Lajos m. kir. főgeológus
Dr. Mezey István tb. egy. tanár, ügyvéd
Dr. Paikert Géza min. tanácsos
Dr. Pröhle Vilmos egy. ny. r. tanár
Dr. Ullein-Reviczky Antal Zsigmond megh. miniszter, rk. követ

Igazgató:

Dr. Gergelyffy Gábor író

Főtitkár:

Dr. Virányi Elemér áll. gimn. tanár

Ügyész:

Dr. abaújszántói Kerekes Endre ügyvéd

Könyvtáros:

Virányi Endre festőművész

A Számvizsgáló Bizottság:

Elnöke:

Dr. Teghze-Gerber Ferenc, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke

Rendes tagjai:

Kenézy Zoltán, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke
Podhorszky Vilmos, az országgyűlés ny. számszéki főigazgatója

Póttagjai:

Dr. Kocsis Miklós p. ü. fogalmazó
Réty Gyula MFTR tisztviselő
Vargyassy Márton ny. számvevőségi főtanácsos

A Választmány rendes tagjai:

Balogh Andor ny. OTI vezérigazgató
Dr. Bartucz Lajos egy. ny. r. tanár
Dr. Csekey István egy. ny. r. tanár
Csepreghy Béla ny. dzsidáskapitány
vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy
vitéz Endre László alispán
Faragó József áll. gimn. tanár
Dr. Fettich Nándor egy. m. tanár
Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár
vitéz dr. Horváth Béla székesfővárosi főjegyző
Ilovszky János, a Baross Szövetség elnöke
Ispánovits Sándor ny. polg. isk. igazgató
Dr. Jalsoviczky Károly ny. államtitkár
Dr. Jeney Endre egyetemi ny. r. tanár
Koritsánszky Ottó gyógyszerész
özv. dr. Kurtz Gusztávné ny. tanárnő
Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár

Dr. Ligeti Lajos egy. ny. r. tanár
Mányoky Vilma Igimn. tanárnő
Dr. Megyeri József áll. gimn. tanár
Dr. Moravcsik Gyula egy. ny. r. tanár
vitéz dr. Nagy Iván miniszteri o. tanácsos
Novágh Gyula, a Székesfővárosi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság igazgatója
Dr. Réthly Antal egy. c. rk. tanár
Dr. Rüblein Richárd ny. min. tanácsos
Dr. hollósi Somogyi József, a Tud. Akad. alkönyvtárosa
Szentgály Antal, a Közmunkatanács ny. alelnöke
Dr. Szentiványi Domokos min. tanácsos
vitéz dr. Terbócz Miklós min. tanácsos
Dr. Tompa Ferenc egy. ny. r. tanár
Dr. Tormay Gézáné, államtitkár özvegye
Végh Jenő GyOSz titkár
Dr. Zilahi-Sebess Jenő min. o. tanácsos

Választmányi póttagok:

Dr. Blaskovich Lajos Pest megye főjegyzője
Dr. Kechkeméthi Pethes László ny. főispán
Torbágyi Novák József Lajos tanár
Túrmezei László gimn. tanár

Titkár:
Kiss Albertné

A NÉPROKONSÁGI DOLGOZATOK

eddig megjelent számai:

1. **Mányoky Vilma:** A finn nemzetőrség és a Lotta Svärd Egyesület (Elfogyott.)
2. **Faragó József:** Eino Leino, a finn Petőfi
3. **Kállay Ubul:** A vogul skorpióember és a magyar csodaszarvas
4. **Mányoky Vilma:** Az észt nők honvédelmi szervezete és társadalmi tevékenysége
5. **Cholnoky Jenő:** A Turáni Társaság feladatai
6. **Bendefy László:** Magyer, Jeretány keleti fejedelem székvárosa
7. **Sonkoly István:** A vogul és osztják zene
8. **Gombos László:** Lemminkejnen anyja. Színre alkalmazott hitrege a Kalevalából. Zenéjét szerezte: Lányi Viktor
9. **Virányi Elemér:** A Kalevala száz év távlatából
10. **Benkő István:** A 2600 éves japáni állam
11. **hollósi Somogyi József:** A felkelő nap országának útja
12. **Cholnoky Jenő:** Japán földrajza
13. **Cvetkov Lázár:** Bulgária joga Macedóniához és Tráciához
14. **Mányoky Vilma:** Karjala a finn Erdély
15. **Virányi Elemér:** Az észt nép művelődési törekvései a XIX. században
16. **Medriczky Andor:** Mit jelentett a kemálizmus Törökország és Európa újabb viszonyának kialakulásában
17. **hollósi Somogyi József:** Buda török emlékei
18. **Török László:** A Turáni Társaság és a magyar-japáni kapcsolatok
19. **Cholnoky Jenő:** Kőrösi Csoma Sándor Göttingenben

*

A **Turáni Társaság** kiadóhivatalában kedvezményes áron kaphatók a Turán c. folyóirat régi évfolyamai (1913, 1917, 1918, 1922—1936, 1939—1940. Az 1921. és 1937/38. évfolyam elfogyott.)

„Élet" Irodalmi és Nyomda Rt. Budapest, XI., Horthy Miklós-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.

KELETI-KÖNYVTÁR

0.491
25
1942

TURÁN

MAGYAR NÉPROKONSÁGI SZEMLE

FŐSZERKESZTŐ
CHOLNOKY JENŐ

SZERKESZTŐ
VIRÁNYI ELEMÉR

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

BUDAPEST 1942 JÚLIUS
XXV. ÉVFOLYAM II. SZÁM

TARTALOM

Körösi Csoma Sándor halálának századik évfordulóján. *Baja Mihály* 53
A múzsához. *Betti Alver.* Fordította *Képes Géza* 54
Kőrösi Csoma Sándor emléke. *Cholnoky Jenő* 55
Kőrösi Csoma-kultusz Japánban. *Mezey István* 58
Kőrösi Csoma Sándor tibeti nyelvtana Székelyudvarhelyt. *Cholnoky Jenő* 61
Kőrösi Csoma Sándor szobrára adakoztak. *V-i-r* 62
Mannerheim tábornagy és a Finn-Ugor Társaság. *Kannisto Artur* ... 63
A finn zene. *A. Balogh Pál* 66
Paap Meeme zászlós a halál révén. *August Gailit* „Ősi föld" című regényéből fordította *Virányi Elemér* 71
Turán és Irán harcának két magyarországi emléke. *Bendefy László* ... 77
Kedvesem, dalolj! *Erkko Juhana Henrik.* Fordította *Somkuti* 81
Turáni hangok. *Vikár Béla* 82
Japán, japáni. *Cholnoky Jenő* 83
A Turáni Társaság ügyei 84
Helyesbítés 93
A Magyarországi Turán Szövetség működése. *Nagy Kázmér* 94
Hírek 95

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **Turáni Társaság,** Bpest, V., Országháza, VII. kapu.

Szerkesztésért és kiadásért felel: *Virányi Elemér dr.*

Előfizetési ár évi 6 pengő. Egyes szám ára 2 pengő.
A Turáni Társaság tagjai tagilletményül kapják.

Kérjük a rendes tagokat tagdíjuk megfizetésére, a törzstagokat önkéntes hozzájárulásra.

Más néprokonsági egyesületek igazolt tagjai számára az évi előfizetés ára 3 pengő.

A Finnugor Kultúrbizottság tervei szerint készült, s a Helsinkiben tartott 1938. évi tanácskozáson elfogadott hivatalos *finnugor néprokonsági jelvény* Társaságunk helyiségében, valamint Jerouschek K. jelvénykészítő üzletében (Bp., IV., Váci-u. 39) kapható. Ára 1.50 pengő.

A címlapot tervezte *Virányi Endre* festőművész

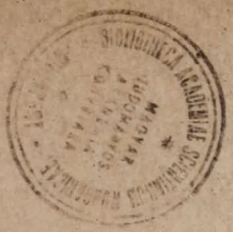

KELETI-KÖNYVTÁR

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR

Halálának századik évfordulóján

Háromszék nem szült még különb nevet
S nem pallérozta mását Nagy-Enyed.
Indul világgá, kolduskénť, gyalog
S az útja messze földre kanyarog.
Üres a zsebje, ámde kebele
Nagy álmokkal van színültig tele.

Biztatta, csalta tündöklő Kelet
— Átok, meg áldás ebből született —
Hol Földanyánk még bíborban pirul,
Arcára a nap szüzi csókja hull,
Hol a földdel ölelkezik az ég,
Hol bölcsőd ringott, ős emberiség.

Magyarnak termett, szittya és kemény,
Egy célja volt, tüzelte egy remény:
Oda vágyott, hol fajtánk gyökere
Megeredt hajdan s vérünk bő ere
Lüktető hévvel sarkalta tovább,
Hogy új avarba verje sátorát.

Hol az égen Turul madár kiált
S legenda szárnyán napnyugatra szállt
S kemény vitézek — égi kéz jele —
Utána zúgnak új mezők fele.
De látomása vak homályba vész
S a fáradt vándor csak előre néz.

Arab sivatag, perzsa pusztaság
Ködében úszik az álomvilág.
Mesék hazája, lomha India,
Ott vándorol a Székelyföld fia.
Hány nép, hány Isten s nyelvek Bábele?
S a lánglélek nem szédült meg bele.

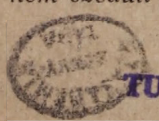

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Tovább! Hitének szárnya még emel:
A Himalája jégcsúcsára, fel!
A cél közel már, dúsan megfizet,
Ám útját állja rejtelmes Tibet.
De rajta túlnan völgyek halmaza,
Ott várja, ott, az Ugur őshaza!

Mint szú befúrja kéregbe magát,
Ugy őrli ezredévek anyagát:
Kolostorok kincsét, szent könyveket,
Hátha a titkok titkára vezet,
Mit ott takargat a kegyelmes ég:
Hol, merre van az ősi maradék?

De már beteg. Csak sóhajtása van.
Hirnév, babér, már mind haszontalan.
Reménye lángja végsőt lobbanó,
Mig elhal ajkán az utolsó szó.
Magyar csillag volt! Égre törtető!
Sorsa: a dardzsilingi temető.

Baja Mihály

A múzsához

Betti Alver

Szárítsd fel könnyeid, bolondság sírni, múzsa!
Szenvedsz, hogy ráncok kúsznak arcodra? Csitulj!
Nemsokára csillogó fehér haj koszorúzza
mindkettőnk homlokát s fogunk lassan kihull.

Csak azt ne hidd, hogy tán felviszlek a magosba,
hogy ott felhők fölött, mint fénylő csoda lengj:
a lápi lég, mely lelkünk lent is megkínozza,
gyilkos, nehéz hideggé sürved odafent.

Nem is tudom mi csalt derüs hazádból észak
tájára, hogy közöttünk töltsd a télidőt.
Borzongsz? Észt bárány göndör gyapjából, ne félj csak,
kapsz pompás prémeket s lélekmelegítőt.

S míg hóvihar dúl, este, tűzhelynél ülünk,
két vidám öregasszony, rokkánk búg, pereg,
lobog a láng, — gözölgő groggot szürcsölünk
s kigúnyolunk, csepülünk ifjat, öreget.

Észtből fordította: Képes Géza

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR EMLÉKE

Serlegbeszéd a Turáni Társaság ünnepi ülésén, 1942 április 15-én

A Himalája bércei közt, a dardzsilingi temetőben nyugszik *Kőrösi Csoma Sándor*. A szép síremlék mellől csodálatos kilátás nyílik a Himalája legmagasabb csúcsai felé. Előttünk a széles hegyhátak, erdővel borítva, mind halványabban és halványabban húzódnak hátra a ködbe vesző láthatár homálya felé. A kékes, ibolyás homály fölött úgy látszik, vakító fehér felhők lebegnek. Elcsodálkozunk az erdős, kékes hegyhátak nagy magasságán. Ez hát a Himalája, a Föld legmagasabb hegysége. Milyen óriás! De fölötte azok a vakító fehér felhők olyan különösek! Nem szokott a felhőknek ilyen szögletes, éles formája lenni! Jobban megnézzük s akkor vesszük észre, hogy hiszen azok nem felhők! Azok a Himalája legmagasabb gerincének égbenyúló csúcsai! Azok a Kandzsöndzsanga 8000 méteres hegyóriásai! Hogy eltörpül előttük minden, amit eddig nagynak tartottunk!

Gondolataink valóban fölemelnek bennünket is ennek a nagyságnak láttán s áhitatos csodálattal szemléljük az elérhetetlen csúcsok kristálytiszta piramisait. De elvakulva a fényességtől, lesütjük szemünket a földre s akkor tekintetünk arra az egyszerű sírkőre fordul, amely alatt nyugszik Kőrösi Csoma Sándor.

Önkénytelenül felvillanik lelkünkben a gondolat, hogy az ő nagysága is olyan, mint a Himalája bérceié. Amikor híre jött Európába, hogy kinn jár Ázsiában és a magyarok rokonait keresi, elcsodálkoztunk vakmerő elszántságán és ideális lelkesedésén. De igazi nagyságát homály takarta. Rosszakaratú megítéléssel homályosították el egyéniségét. Az a hír terjedt el, hogy a tibeti nyelvet a magyar nyelv rokonának vélte s mivel meggyőződött róla, hogy ez tévedés, teljesen letört, kétségbeesett és csalódásai miatt érzett keserű bánatában pusztult volna el. Sajnálattal gondoltak rá, pénzt gyüjtöttek számára és mint ábrándok áldozatát szinte elítélték.

Csak amikor jobban szemügyre vettük élete történetét, akkor derült ki, hogy lelki nagysága éppen úgy ragyog az eddig vélt érdemek hegytömegei fölött, mint a Himalája kristálycsúcsai az erdős bércek fölött. Nem igaz, hogy a tibeti nyelvet rokonnak tekintette volna, nem igaz, hogy csalódásában összetörve pusztult volna el! Élete utolsó óráiban is, ott Dardzsilingben a legnagyobb lelkesedéssel és örömmel beszélt arról, hogy végre elérheti célját és eljuthat Ujguriába, a magyarok rokonainak vélt ujgurok hazájába.

Amikor Nagyenyedről elindult, egy felleghajtó gallérral, egy bottal, meg talán 300 forinttal zsebében, akkor már az volt a célja, hogy Ujguriába jusson, tehát Kelet-Turkesztán keleti vidékére. Egész életében nem volt más célja, mint ez. Elgyalogolt a Balkán-félszigeten át Enoszba, onnan áthajózott Alexandriába, arab kútfők után kutatni, mert ott remélt valami felvilágosítást szerezhetni az ujgurokról. Onnan áthajózott Sziriába, majd gyalog átment Mezopotámiába, onnan Perzsiába s aztán neki indult a Turáni Alföldnek, hogy azon keresztül érhesse el Kelet-Turkesztánt. Tudta, hogy Szibíriába is eljuthat, azért már előzőleg megtanulta

a szláv nyelveket. De Bokharán túl nem juthatott az oroszok háborúi miatt s onnan vissza kellett fordulnia. De mi az neki! Átsétált Afganisztánon keresztül, a Bamián hágón át keresztezte a Hindukus legmagasabb láncát s aztán Kabulon keresztül eljutott Indiába, Lahoreba. Innen neki vágott a Himalájának, hogy rajta és Tibeten keresztül eljusson Ujguriába. Eljutott Lehig, Ladák tartomány fővárosáig. Itt meggyőződött róla, hogy lehetetlen tovább jutnia, ha nem tanulja meg a tibeti nyelvet és nem ismeri meg a buddhizmus tanításait. Valósággal tibeti lámává kellett lennie, hogy célját elérhesse.

Szerencsére az angolok megtudták, hogy a tibeti nyelvet akarja tanulni, segítettek neki s megbízták tibeti nyelvtan és szótár megírásával. Visszavonult tehát egy tudós láma társaságában Ladákország Zanszkár kerületében, a zanglai kolostorba. Ladákország az Indus folyó felső vízvidékén terül el, szomszédos Tibettel, de nem tartozik Tibethez, bár tibetiek laknak benne és itt is a buddhizmus legfanatikusabb felekezete, a lámaizmus van elterjedve. Ladák akkor már egészen angol befolyás alatt állt s így az angolok tudták Sándort támogatni és segíteni.

Sándor eddig is páratlan hősiességgel és kitartással tört célja felé. Sok ezer kilométert gyalogolt, ázott, fázott, majd a hőségben szenvedett, éhezett és szomjazott s roppant fáradságos utakat tett meg.

De ami ezután következett, az emeli Kőrösi Csoma Sándort minden idők egyik legnagyobb hősévé. Elhatározta, hogy tökéletesen megtanulja a tibeti nyelvet, teljesen belehatol a buddhizmus lelki világába s megtanul egészen úgy élni, mint a tibeti lámák. Lemondott tehát minden európai kényelemről, lemondott az ízletes európai ételekről és italokról, lemondott az európai tisztaságról s az európai társas életről! Rettenetes elszántság kellett hozzá. Ehhez járult még az is, hogy nem volt szabad az európaiak előtt sem elárulnia, mi készteti őt erre az életmódra, mert ha tibeti lámabarátjai megtudják, hogy mindez csak alakoskodás és valódi céljának elérése után hazamegy s visszatér az európai életbe, akkor bizalmatlanok lettek volna iránta s célját nem valósíthatta volna meg. Türnie kellett, hogy egy kissé beteg elméjűnek, olyan különcnek tekintsék, akinek különcködése közel van már az elmebetegséghez. Sokszor bántotta ez őt, de nem szólt és nem szólhatott. Nem önkényes magyarázat ez tőlem, hanem valóság, mert hisz azt halála előtt Dardzsilingben *Campbell* doktornak elmondta.

Befejezve az angoloktól nyert megbizatást, Calcuttában kinyomatta tibeti nyelvtanát és szótárát. Az angol Ázsiai Társaság tudósai meggyőződtek róla, hogy nem elmebeteggel, hanem lángelmével van dolguk és kezdték sejteni sajátságos magaviseletének célját. Amióta az angolokkal érintkezésbe lépett, nem szenvedett szükséget, csak annyit, amennyit saját fogadalma követelt meg. Minden felesleges pénzét haza küldte hazájába, Enyedre és szülőfalujába, Kőrösre.

Befejezve nagy munkáját, most már teljes felkészültséggel indult neki Tibetnek. Eljutott Dardzsilingbe s ott Campbell doktornak lelkesülten beszélt arról, hogy megkapta az engedélyt Szikkimen át utazni Lászába s ő lesz az első európai, akit a tibetiek szívesen fognak látni s mindenben segítségére lesznek, hogy történelmi kutatásait folytathassa, hiszen a tudós tibeti lámák az ilyenféle kutatásokat nagyon is pártfogolni szokták maguk közt.

Hogy Dardzsilingbe juthasson, keresztül kellett mennie a veszedelmes, mocsaras, lázas Terai-övezeten. Itt fakadnak ki a források a Himalája lábát elborító óriási törmelékhalmazok, az úgynevezett bhaver övezet alól s ez mocsarasítja el a lapályt. Ez az igazi dzsungel! Itt csakugyan fölszedte a váltólázat és az a már koros férfi halálát okozta. Mosolyogva, lelkes reménnyel tele húnyta le szemét s meghalt minden szenvedés nélkül.

Most az egyszer talán túlzott az európai életről való lemondással, nem vett be semmi orvosságot s azt hitte, most is olyan könnyen kilábol a betegségből, mint már annyiszor útközben. Csakhogy, mivel 1784-ben született, s így már 58 éves volt, nem tudott megküzdeni a veszedelmes betegséggel. 1842 április 11-én, tehát éppen száz esztendővel ezelőtt, meghalt.

Azt hiszem, a halál most jótékony volt. Mert ha eljuthatott volna a jugorok vagy ujgurok földjére, ott igazán olyan csalódás érte volna, amelynek súlya alatt össze kellett volna roskadnia. Az ujgurok töröktatárok, tehát távoli rokonaink ugyan, de nem a magyarok ott maradt testvérei.

Ez elvégre nem lényeges abból a szempontból, hogy Kőrösi Csoma Sándor hősiességét értékeljük. Kitűzött maga elé egy nemes, magasztos célt, telve hazafias lelkesedéssel, tele olyan hazaszeretettel, amilyent csak a legnagyobb hősök élettörténetében bámulhatunk meg. Ennek a magasztos célnak elérése érdekében ilyen előkészületre vállalkozni, valóban a fanatikus hősiességnek talán soha nem látott példája.

Nagy mulasztást követett el nemzetünk, hogy nem állította oda minden magyar ember elé példaképül Kőrösi Csoma Sándor legendás hősiességét. Nem a kard és nem az ököl hőse ő, hanem a lemondás és a kitartás, a szent cél érdekében minden megpróbáltatásra kész elhatározottság tündérmesékbe illő vitéze. Ő követte igazán nagy költőnk útmutatását: „Gondolj merészet és nagyot és tedd rá éltedet!" Oda kell őt állítanunk minden magyar ember elé: ilyennek kell lenned, így kell szeretni hazádat s így kell küzdeni a szent cél érdekében. Ezt eddig elmulasztottuk, de rajta leszünk, hogy a mulasztást jóvá tegyük! Állni fog Kőrösi Csoma Sándor márványszobra s alakja lelki szemünk előtt éppen úgy fog minden földi kicsinyesség fölé emelkedni, mint ahogy a dardzsilingi temetőből látjuk a Himalája kristály-piramisait minden olyan magaslat fölé emelkedni, ahova ember még beteheti lábát. Kőrösi Csoma Sándor nagyságához a mi törpeségünk nem érhet föl!

Cholnoky Jenő

KŐRÖSI CSOMA-KULTUSZ JAPÁNBAN

A Taisyó Egyetem Buddha-kápolnájában találkoztam a magyar Bósatuval. Bósatu a szaszkrit „Boddhiszattva" japánosított alakja, annyit jelent: az Eljövendő Buddha. A buddhista világ „szentjeinek" megjelölése ez, a legnagyobb megtiszteltetés, mely a buddhista felfogás szerint elhúnyt ember lelkét érheti. A japáni buddhizmus 1933 februárjában részesített először európai embert ebben a hallatlanul nagy tiszteletadásban. Ősi szertartások közepette ekkor avatták *Kőrösi Csoma Sándort,* Tibet nagy magyar kutatóját Boddhiszattvává.

A nyugati világ figyelmét Kőrösi Csoma Sándorra e nagy magyar tudós nyelvi és irodalmi kutatásai irányították. Ázsia előtt azonban elsősorban nem a tibeti nyelv nagy szótárával és nyelvtanával szerzett a maga és közvetve nemzete számára tiszteletet és szeretetet, hanem csodálatos, szinte szent életével.

Duka Tivadar írja Csoma életrajzának előszavában, korának régies nyelvén a következőket:

. . . „Tudományos érdemei bármennyire magasodjanak ki: sokkal nagyobb nyereség lesz reánk, magyarokra nézve, ha Csomának egyéni jelleme példánykép szolgálhat szülőhazánk nemesre törekvő ifjú sarjadékának, mivel kérkedés nélkül kérdezhetjük a világ bármely nemzetétől, hogy a panasz nélküli küzdelem és önzetlen cselekvés terén, a tudomány érdekében felmutathatja-e párját Kőrösinek?"

Az aszkéta, szent Csoma emléke talán még a nagy tudósét is túl fogja élni. A kanumi kolostorban talált reá 1827-ben *Gerard,* a híres tibeti utazó. Segítségére akart lenni, ámde Csoma még a felajánlott angol ujságot sem fogadta el, mert mint mondotta, nem akarta megbízóinak pénzét ilyen szórakozásra pazarolni.

„Kanum faluban találtam őt — írja Gerard — kicsi, de érdekes viskójában, könyvei között. A tél itt mindig kegyetlen. Egész télen át íróasztalánál ülve, tetőtől talpig gyapjúruhába burkoltan dolgozik naphosszatt, melengető tűz nélkül. Egyszerű tápláléka az itteni módon készített zsíros tea... A lámával és egy szolgával él ott elszigetelten három lépés hosszú szobácskájában. Ki sem mozdulhattak a szörnyű hóban. Ott ült ködmönébe burkolva és ily állapotban olvasott reggeltől estig melegítő tűz és világító mécses nélkül. A föld volt a nyoszolyája és a csupasz falak egyedüli oltalma az időjárás zordonsága ellen...

Ilyen helyzetben, mely más embert kétségbeejtett volna, gyüjtött össze és rendszerezett 40.000 tibeti szót..."

Ennek a nagy magyar tudósnak emlékére rendeztek 1933 tavaszán sorozatos ünnepségeket Japánban. Az ünneplés azzal kezdődött, hogy *Vályi Félix* ünnepélyesen átnyujtotta a császári ház múzeuma részére a Magyar Keleti Társaság ajándékát, Kőrösi Csoma Sándornak *Csorba Géza* szobrászművész készítette mellszobrát. A megnyitó ünnepség reggelén *Juasa Kurahei,* a császári ház minisztere, a császári múzeum elnöke, *Sugi Eisaburo* és a szépművészeti osztály főnöke, *Akiyama* doktor társaságában külön kihallgatáson fogadta a Magyar Keleti Társaság megbizottját és a császári ház, valamint a japáni kormány nevében átvette az ajándékot.

A kihallgatást a szobornak a császári ház múzeumában való ünnepélyes elhelyezése követte. Ezen az ünnepségen a múzeum egész vezetősége jelen volt. Dr. *Sugi*, a múzeum elnöke megígérte, hogy ezentúl még fokozottabb figyelemmel kísérik a magyar keleti kutatásokat. Főleg a népvándorlás és a honfoglalás korának régészeti és művészeti emlékeivel óhajtanak behatóan foglalkozni. Japánban különösen a Magyar Nemzeti Múzeum népvándorlási anyaga és a magyarországi szkita ásatások iránt mutatkozik nagy érdeklődés.

A Csoma-ünnepségek fénypontja február 22-én a Taisyó Egyetem aulájában játszódott le. Japáni és angolnyelvű meghívókat bocsátottak ki ilyen szöveggel:

„TAISHO UNIVERSITY, TOKYO. COMMEMORATION for ALEXANDER CSOMA de KÖRÖS (1784—1842). Hungarian Pioneer Of Oriental Learning, Author of the first Tibetan-Sanskrit-English Dictionary (1834) and the first Sanskrit Vocabulary of Buddhism, one of the most heroic figures in the History of Knowledge, whose memory is Honored all over the world, on the occasion of the arrival of his Statue in Japan, offered by the „Hungarian Oriental Society" of Budapest as a gift to the Japanese people and as a manifestation of Hungarian friendship in appreciation of the great services of Japanese Scholarship to Oriental Research and International Cooperation, to be held on February 22, 1933, Wednesday Afternoon 3 o'clock in the Auditorium of Taisho University, Nishi Sugamo-machi, Tokyo."

Magyarul: „A tokiói Taisyó Egyetem Kőrösi Csoma Sándornak (1784—1842), a Keleti Tudományok magyar előharcosának, az első Tibeti-Szanszkrit-Angol Szótár és az első Szanszkrit Buddhológiai Lexikon szerzőjének, a tudomány világszerte elismert hősének tiszteletére abból az alkalomból, hogy a Magyar Keleti Társaság a japáni népet a nagy tudós szobrával ajándékozta meg, február 22-én, szerdán délután 3 órakor, Tokióban, a Taisyó Egyetem Nisi Sugamo-téri dísztermében emlékünnepet rendez."

E szoborral rótta le háláját a magyarság azokért a nagy szolgálatokért, amelyeket a japáni tudomány a keleti kutatás és a nemzetközi együttműködés ügyének tett.

Közel ezerfőnyi közönség soraiban ott voltak a japáni kormány képviselői, a külügyi és a közoktatásügyi minisztérium főtisztviselői, a diplomáciai kar számos tagja és a Taisyó Egyetem egész tanári kara. A megjelenteket *Bekio Siio* dr., az egyetem elnöke üdvözölte. Rámutatott, mily ritka ünnepe van a japáni tudományosságnak: egy kivételesen nagy ember emlékét ünneplik. A megnyitó után Vályi Félix emlékezett meg angol nyelven Kőrösi Csoma Sándor életéről és műveiről. Szavait *Tunoda*, a new-yorki Columbia Egyetem tanára tolmácsolta japánul. Az emlékbeszéd után *Fukuda* főapát, a Taisyó Egyetem rektora ünnepélyesen átvette az előadó kezéből Kőrösi Csoma Sándor szobrát, elhelyezte a Buddha-oltáron, a Buddha-szobor lótusztrónjánál és megkezdte a tíz percig tartó meditációt, miközben misztikus kézmozdulatokkal, halotti csendben, mintha a levegőt simogató kezével a nagy halott szellemét akarta volna az ünneplő körbe idézni, „Boddhiszattvává" avatta Kőrösi Csoma Sándort. Ezzel a buddhista világ „szentjévé" lett a nagy székely vándor. Szelleme a buddhisták hite szerint a mindig új alakban mutatkozó, de az

örökúj külső alatt változatlanul ugyanegy Buddha megtestesüléseként születik majd újra.

Az ünnepség befejezéséül az egész közönség szutrákat, különös dallamú szanszkrit templomi énekeket énekelt.

A felavató ünnepség után *Takakasu Zundziro*, a nagy japáni Encyclopedia Buddhica szerkesztője, a világhírű szanszkritológus tartott előadást „Kőrösi Csoma a buddhista tudomány világában" címmel. Egyebek közt azt fejtegette, hogy Japánnak Kőrösi Csoma Sándor példájából kell tanulnia, az ő nagy önfeláldozását kell utánoznia, ha a buddhológiában vezető helyét meg akarja tartani. Az európai egyetemek e téren erős versenytársai Japánnak, főleg; mióta Nippon a materializmus hatása alatt saját nagy szellemi értékeit elhanyagolja. A nagy magyar tudós élete kockáztatásával vetette meg a buddhológia tudományos alapjait, méltán tekinthető tehát a buddhizmus első nyugati hősének. A buddhizmus nem ismer faji korlátokat, de nem is felekezeti mozgalom és így boldogan fogadja be a hívő keresztény Csomát hivatalosan elismert Boddhiszattvái közé.

Takakasu mély hatású beszéde után a japáni szellemi élet egyik legérdekesebb alakja, *Kavaguti Ekai* emelkedett szólásra. Ez a kiváló orientalista négyszer utazta be Csoma nyomán egész Közép-Ázsiát. Elmondotta, hogyan határozta el magát negyvenegy évvel ezelőtt Csoma életművének folytatására. Kőrösi Csoma élettörténetét olvasta, ez ösztönözte első tibeti útjára. 1896-ban indult el. Mindenekelőtt Csoma sírjához zarándokolt el Dardsilingbe. Nepálon át próbált behatolni Tibetbe. A nepáli kormánybiztos eleinte vonakodott számára a beutazási engedélyt megadni, mikor azonban megpillantotta kezében Csoma tibeti szótárát, a nagy magyar utazó híres műve ellenében felajánlotta neki az engedélyt. Így vált a szegény székely vándor neve ajánlólevéllé a japáni tudós részére. Amerre csak megfordult, Nepálban és Tibetben, mindenütt valóságos vallásos áhítattal emlegették az egykoron „Magyarisztan"-ból Tibetbe szakadt nagy férfiút. A hívők szemében Csoma már rég Boddhiszattvának számított, mielőtt hivatalosan is azzá avatták volna. Sírjához tömegestül zarándokolnak el Buddha hívei. Sírfeliratát, melyet a brit-indiai kormány vésetett emlékkövére, kegyelettel másolgatják és áhítattal őrzik.

Az ősz japáni tudós szavait igazolja *Baktay Ervin* is. Baktay 1928-ban járt Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain. Zarándokútjának történetében megkapó képet fest, egyebek közt, Csoma egykori kolostori cellájáról.

„A kolostor ...többszázéves épület, kétemeletes tipikus tibeti gompa. Végtelenül rideg és magányos. Felkapaszkodunk a roskatag falépcsőn ...Csak egy láma lakott az épületben, őr gyanánt, éppen Csoma hajdani cellájában ...A magányos láma ...az üres udvarokon és sikátorokon át a felső emeletre vezetett bennünket. Előlnyitott erkélyre jutottunk, jobboldali falában alacsony ajtó nyílt Csoma egykori szobájába... Csak mélyen meggörnyedve lehet belépni a körülbelül 120—130 cm magas ajtónyíláson... A cella 2,¾ méter széles és körülbelül 3 méter mély. Mennyezetét elértem felnyujtott kezemmel. Balról csöpp ablak mélyedése. A szoba közepén arasznyi vastag faoszlop tartja a mennyezet vékony gerendáit. Az egész helyiség fekete... Évszázadok füstje, korma pácolta át. Itt is mindig a padló kövén raktak tüzet, a füst csak a tető gerendái közt, vagy az ajtón szivároghatott ki. Most már megértem,

miért mondott le a fűtésről a cella magyar lakója. Tibetben kell születnie ahhoz, hogy valaki ilyen füstszagban bírjon üldögélni" . . .

Ennek a kolostornak egykori magyar lakójáról méltán mondhatta Kavaguti: „Mi japániak elismerjük, hogy Kőrösi Csoma Sándor a buddhizmus legnagyobb szentjei közé tartozik, Csoma Bósatú örök időkre a szívünkben fog élni."

A záró előadást *Siratori Kurakiti* tartotta. Ez a kiváló tudós a magyarságnak őszinte barátja. 1902-ben egy félesztendőt töltött Magyarországon, tanulmányúton. Magyarországnak a Kelet történelméhez való viszonyát világította meg. Kiemelte a magyar keleti kutatások világtörténelmi jelentőségét és rámutatott, milyen kivételes okai vannak arra a japáni népnek, hogy a magyarokat testvéreiként tisztelje.

A beszédek után ismét felemelkedett helyéről a közönség és Csoma emlékének tiszteletére a Lótusz-szutrát énekelte el, előbb halk, melódikus hangon, azután mindinkább erősödő dallammal.

1819 őszén indult el Nagyenyedről a nagy vándor „könnyűszerűleg öltözve, mintha csak mezőre indulna frissülés végett" és most itt a messzi japáni földön Buddha oltárán égő gyertyák közül ragyog felénk a Lótusztrón előtt bronzalakja.

Mezey István

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR TIBETI NYELVTANA SZÉKELYUDVARHELYT

Kőrösi Csoma Sándor tibeti nyelvtanának és szótárának egy példánya megvan a székelyudvarhelyi református kollégium könyvtárában is. *Nagy Elemér* ny. tanár úr, kollégiumi könyvtáros értesít róla, hogy a szép, zöldkötésű kötet első lapján gyönyörű, apró betűkkel írt, következő bejegyzés olvasható:

„Mely kiirthatatlan légyen az édes hon szeretete: arról meggyőz ezen rokon Érzésű hazafi érdekes munkája, Melyet írt a' felhőt érő Himalaya Bértzein, és végre a messzi Calcutta városából Angol hajón Pestre tutta küldeni, a honnan a' Tudós Társaság Elnökétől ide jőve e' ritkaság; Hol az Udvarhelyi Musáknak Könyvtára Hálás köszönettel kebelébe zára.

1836, június 29-ik napján."

Hogy ki írta ezt a könyvbe, nem lehetett megállapítani. Nagy Elemér tanár úrnak ezúton is köszönetet mondok a közlésért.

Cholnoky Jenő

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR SZOBRÁRA ADAKOZTAK:

		P
Református Egyház	Taktaszada	4.10
„ „	Dunabogdány	5.—
„ „	Áporka	2.—
„ „	Nagypeterd, Bezefa	1.—
„ „	Harta	3.96
„ „	Szentmártonkáta	10.27
„ „	Ádánd	20.—
„ „	Dunapataj	22.27
„ „	Tamási	2.10
„ „	Pákozd	5.—
„ „	Nyáregyháza	1.20
„ „	Kápolnásnyék	6.14
„ „	Dunaszentbenedek	2.—
„ „	Kelebia	2.10
„ „	Öcsény	11.—
„ „	Ordas	7.12
„ „	Vasad	2.—
„ „	Zengővárkony	5.—
„ „	Márk, u. p. Harkány	4.10
„ „	Bisse, u. p. Máriagyüd	8.28
„ „	Pestszenterzsébet	2.—
„ „	Sámod	7.—
Református iskola	Aba	2.—
Horthy Miklós ref. tanítónőképző	Kecskemét	62.74
Ref. egyh. közs. elemi iskolája	Foktő	15.—
Ref. Skót Polg. Leányiskola	Budapest	36.—
Ref. Skót Népiskola	Budapest	10.—
Református Egyház	Bpest, II., Pasarét	5.—
Református polg. fiúiskola	Nagykőrös	5.—
Református polg. leányiskola	Kiskunhalas	17.—
Óvárosi ref. iskola	Rákospalota	16.56
Református Egyház	Érsekcsanád	6.—
„ „	Sárkeresztúr	12.89
„ „	Csányoszká	10.—
„ „	Kajdacs	5.—
„ „	Orgovány	1.10
„ „	Fót	23.20
„ „	Pátka	10.85
„ „	Mány	2.86
Ref. Baksay Sándor gimn.	Kunszentmiklós	53.16
Ref. Egyház és iskola	Velence	35.—
Ref. elemi iskola	Nagykőrös	12.—
Ref. tanítóképző	Kölesd	20.—
Julianna ref. elemi iskola	Budapest	17.12
Országos Bethlen Gábor Szövetség	Budapest	250.—
	Összesen:	762.12

Ezeket az igaz magyar érzésből származó adományokat a Szoborbizottság nevében hálásan köszönjük. Egyúttal megjegyezzük, hogy *Budapest* székesfőváros 3500 P-t, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1500 P-t, *Debrecen* városa 1000 P-t irányzott elő a szobor költségeire, míg *Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye* 500 P-t. Ezenkívül a szobor alapzatához szükséges kőanyagot is fölajánlotta. A *Magyar Tudományos Akadémia* is ígért 500 P-t a szoborra. Reméljük, hogy az utóbbi adományok mielőbb megérkeznek s akkor rövidesen sor kerülhet a szobor felállítására. A szobrot *Antal Károly* művész, az adományoktól függetlenül, már készíti.

V-i-r

MANNERHEIM TÁBORNAGY ÉS A FINN-UGOR TÁRSASÁG[1]

Mikor Mannerheim tábornagy 75. születésnapja alkalmából több oldalról megvilágítjuk eddigi életművének jelentőségét, tiszteletteljes elismeréssel kell megemlékeznünk róla, mint tudósról, kutató-utazóról, tudományos adatok gyüjtőjéről és közzétevőjéről is. Elsősorban a Finnugor Társaság van hálára kötelezve, mivel e kutatások a Társaság munkaterületén történtek, szoros kapcsolatban a Társasággal, ezenfelül annak eredményei is a Társaság kiadásában jelentek meg.

Mannerheim báró mint az orosz hadsereg ezredese vett részt az orosz-japán háborúban. 1906-ban, az év elején tért vissza hazájába és közvetlenül azután, februártól júliusig, mint családjának képviselője, a lovagrendben és a nemességnél, résztvett rendi gyűlésünk emlékekben gazdag utolsó gyűlésein. Azonban, ugyanazon év tavaszán, katonai természetű kutatások végzésére kapott parancsot az orosz fővezérkartól, melyet Közép-Ázsiában és Kínában kellett elvégeznie. Lóháton tette meg az utat Ázsia földjén át, az orosz Turkesztántól Pekingig. Tanulmányoznia kellett Észak-Kina belső viszonyait, katonailag fontos adatokat kellett gyüjtenie a településekről, úthálózatokról, megművelt területekről stb., valamint egyéb feladatokat is el kellett végeznie, melyek a katonai természetű kutatóúthoz tartoztak.

A hivatalos munkaterv ezek szerint nagyon sokoldalú volt, Mannerheim azonban saját elhatározásával még jobban kibővítette azt. Észrevette ugyanis, hogy hosszú útja alatt, főfeladata mellett alkalma nyílik egyéb, a tudományos kutatások szempontjából fontos anyag gyüjtésére is. Munkája egyes kérdéseinek részletes megbeszélése végett érintkezésbe lépett a Finn-ugor Társaság megalapítójával és elnökével, *Otto Donner* szenátorral, aki többek között azt tanácsolta, hogy fordítson figyelmet a sziklákba és kőzetekbe vésett rajzokra, végezzen ásatásokat Turkesztán romvárosaiban, gyüjtsön régi kéziratokat, valamint tanulmányozza az Észak-Kínában esetleg még fellelhető primitív törzseket, melyeknek viszonyairól és életmódjáról csak hézagos ismereteink voltak. Az Antell bizottság részére archeológiai és ethnográfiai szempontból

[1] Szemelvény a „Sotamarsalkka Mannerheim 75 vuotta" (A 75 éves Mannerheim tábornagy) c. finn könyvből. Helsinki, 1942 június 4.

érdekes tárgyakat kellene gyüjteni, elsősorban a Helsinki Nemzeti Múzeum számára.

Mannerheim június 6-án indult útnak, a szükséges felszerelés összeállítása után. Pétervártól Asztrachánig vasúton utazott, innen hajón Bakun át az ázsiai oldalon levő Krasznovodzk városig, majd megint vasúton Taskenden és Szamarkandon át Andizhanig, a vasútvonal akkori végállomásáig. Itt kezdődött a tulajdonképeni kutatóút, melyet tervszerűen, lóháton tett meg és 1908-ban Pekingbe érkezett. Kb. 14.000 kilométer hosszúságú út volt az expedíció háta mögött. Kimerítő és veszélyes vállalkozás volt ez, mely a kutatóktól elsőrangú fizikai erőkifejtést, acélos akaratot és rendíthetetlen elszántságot követelt. Olyan út volt ez, mely gyakran úttalan pusztaságokon, feneketlen ingoványokon és hófödte hegységeken át vezetett. Említésre méltó, hogy a két edzett, uralvidéki kozák, akiket az orosz cár parancsára Mannerheim szolgálatára rendeltek ki, útközben összeroppant: az egyiket már 7 hónap után, a másikat Peking közeléből vasúton haza kellett szállítani, mert súlyosan megbetegedtek és az út fáradalmai felőrölték erejüket. — Mannerheim Kínából Japánba is ellátogatott, azután Szibérián át visszatért Oroszországba, majd hazájába.

Mannerheim hatalmas ázsiai útjáról gazdag és bőséges tudományos anyagot hozott magával. Ennek részét alkotja többek között tartalmas és érdekfeszítő naplója, melyet hihetetlen szívóssággal szinte naponta újabb fejezetekkel gazdagított és feljegyezte változatos útjának élményeit és megfigyeléseit az eddig alig ismert országok természetéről, lakosságáról, terményeiről és általában egyéb viszonyairól; hatalmas területekről térképfelvételeket készített, melyeket azelőtt egyáltalán nem, vagy csak nagyon fogyatékosan térképeztek, majnem az egész úton rendszeres és pontos meteorológiai megfigyeléseket és méréseket végzett; nagyszámú antropológiai megfigyelések és tudományos eszközök segítségével részletes méréseket hajtott végre nyolc különböző néptörzs körében, melyeknek testi sajátosságairól korábban egyáltalán nem voltak adataink; nagy szakértelemmel néprajzi gyüjteményt állított össze az itteni népek — szártok, tibetiek, abdallok, torgutok és jögurok — népművészeti tárgyaiból; értékes archeológiai gyüjteményt, melyet az itteni lakosság által kiásott, vagy talált tárgyak megvásárlásával, részben pedig saját ásatásaiból állított össze; másolatok vagy fényképek a rajzokkal vagy írásjelekkel ellátott kőzetekről és sziklákról; régi kézirat-töredékek, valamint hatalmas kézzel írott okmányok és régi térképek; végül az úton készült kb. 1500 fénykép.

Ezt a hatalmas, szigorú kritikával összegyüjtött anyagot most még értékesebbnek kell tekintenünk, mint annak idején, mivel a szóban forgó területen kétségtelenül megváltozott az élet az azóta eltelt évtizedek alatt, ezen felül külföldi kutatók előtt teljesen lezárultak és bizonyára még hosszú ideig megközelíthetetlenek maradnak az oda vezető utak.

Mannerheim részletesen beszámolt az orosz vezérkarnak útjáról, mely a beszámolót 1909-ben közzé tette; ez azonban, érthető okok miatt, kívülállók számára hozzáférhetetlen maradt. Még abban az évben elkészült képekkel ellátott antropológiai-ethnográfiai tanulmánya: „A visit to the Sarö and Shera Yögurs", mely 1911-ben a Finn-ugor Társaság évkönyvének XXVII. részében jelent meg és sok érdekes, részben nyelvtudományi adatot is tartalmaz, két, eddig alig ismert tangut-törzsről.

Mannerheim útjának eredményeiről a következő években még két szaktanulmány jelent meg. Ezek: *G. J. Ramstedt:* „Ein Fragment mongolischer Quadratschrift (Finn-ugor Társaság évkönyve XXVII : 1911) és *J. N. Reuter:* „Some Buddhist fragments from Chinese Turkestan in Sanskrit and Khotanese" (Finn-ugor Társaság évkönyve XXX : 1913—1918). Ezzel azonban évtizedekre félbeszakadt a gyüjtemények kiadása. A haza szolgálata újabb és újabb követelményeket támasztott, melyek meggátolták a kutatót munkája tervszerű folytatásában. A Finn-ugor Társaság köreiben, ahol teljes mértékben felismerték a kiadás munkájának fontosságát és sürgősségét, többizben folytak megbeszélések, elsősorban *Kai Donner* bevonásával, aki elhúnyt édesapja tudományos örökségének hűséges gondozójaként, főleg ázsiai kutatásoknak szentelte életét. A tervek azonban anyagi nehézségek miatt mindig hajótörést szenvedtek. Végül is, mikor a Társaság 1929-ben „tízéves tervet" dolgozott ki, azzal a céllal, hogy kiadja utazóink nyelvtudományi és néprajzi anyaggyüjteményét, s ez életerősnek bizonyult, akkor mertek Mannerheim gyüjteményeinek kiadására is gondolni.

A Társaság 1936 őszén — tekintettel a kutató közeledő 70. születésnapjára is — végleges javaslatot terjesztett a Tábornagy elé, a kiadás munkájának végrehajtására. A Tábornagy a Társaság nagy örömére kedvező választ adott és egyben arra is kész volt, hogy a munkát személyesen ellenőrizze. A tervek szerint a mű első része a Tábornagy utinaplóját tartalmazta, míg a legfontosabb szakgyüjtemények anyagát a második kötetben foglalták össze. Hála Tábornagyunk hathatós közreműködésének, valamint *Kaarlo Hildén* egyetemi tanár, szerkesztőségi titkár és a szerkesztőbizottság többi tagjai erőfeszítésének, a szerkesztés és a nyomtatás nehéz és felelősségteljes munkája gyors ütemben haladt. 1940 februárjában, téli háborúnk legkomorabb hónapjában, Mannerheim tábornagy a finn főhadiszálláson aláírta művének előszavát, melynek címe: „Across Asia from West to East"; a mű első része április 7.-én készült el és első példányát a Társaság küldöttsége nyujtotta át a Tábornagynak. Néhány héttel később megjelent a mű második része is.[1]

Azok, akik a munkában részt vettek, tudják, hogy a kiadás munkáját az utolsó pillanatban végezték el. Még egy évi késedelem — és a hatalmas irodalmi mű kiadása menthetetlenül bizonytalan időkre halasztódott volna, két súlyos háborúnk, a rövid ideig tartó „béke", valamint a jelenlegi világégés miatt.

Mannerheim tábornagy munkája az Ázsiát kutató finn tudósok kialakult hagyományainak tiszteletreméltó folytatását jelenti. Ez egyben a legértékesebb eredmények egyike, amit a tudomány ezen a kutatási területen fel tud mutatni. A mű a bronznál is maradandóbban őrzi meg függetlenségi korszakunk legnagyobb finn férfiának, Mannerheim tábornagynak a nevét, a nemzetközi tudományos kutatások történetének lapjain is.

Kannisto Artur

[1] E munka finn átdolgozásának magyarra fordítása munkában van s értesülésünk szerint az Athenaeum Rt. szándékozik azt megjelentetni.

A FINN ZENE

A finn ősi zene nyomait csak összehasonlításból és következtetésekből sejtjük. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy északi testvéreink zenéje később fejlődött volna ki, mint más nemzeté. A finn nép századokelőtti zenei életéről bizonyítékokat sorakoztat a finn zenetörténet. A svéd uralom alatt elsősorban az egyházi zene virult a városokban. A turkui dómban a XV. század derekán helyeztek el orgonát. III. Gusztáv uralkodása idején, ugyancsak Turkuban, 1790-ben zenei társaság alakult. Sok más hasonló adatuk is van a finneknek zenéjük multjára vonatkozóan.

A finn zeneköltészet alapja a finn népzenében gyökerezik, akár az észteké, vagy a norvégoké. Ez a népzene magán hordta a vidék változatosságát és természeti sajátosságát. A XIX. század derekán a nemzeti romanticizmus hatására megkezdődött a finn népi dallamok rendszeres gyüjtése. A finnek már akkor felismerték a népdalgyüjtés fontosságát, amikor még más nemzeteknél nyomát sem látjuk ennek. Néhány évtized alatt az ország hatalmas területén 20.000 dallamot gyüjtöttek össze. A gyüjtemény ¼ részét *Ilmari Krohn* 1901-ben kiadta nyomtatásban: „Suomen kansan sävelmiä" (A finn nemzet dallamai) címen. A gyüjtemény egyházi, világi és táncdallamokat foglal magában. Azóta az újabb gyüjtési munka ezt a számot még kb. 5000-rel növelte. A 25.000 népi dallamnak kulturális jelentőségét hangsúlyozni felesleges. Számos nyugati nemzet egyetlen népi dallamot sem tud kimutatni. A magyar népdalkincs szintén gazdag, de az összehasonlítás a finnek javára billenti a mérleget. A 4 milliós finn nemzet 25.000 dallamával szemben a mi gyüjtésünk 15.000 dallammal tartja a második helyet. A nyomtatásban megjelent dallamok számaránya azonban ennél sokkal szomorúbb. A finnek a gyüjtés 20%-át jelentették meg, mi csak az anyag 5%-át. Számokban ez azt jelenti, hogy a nagyközönség, 5000 finn népi dallammal szemben kb. 700 magyar dallamot ismerhet csak meg.

A finn nemzeti zene kapcsán említést kell tennünk az ősi finn hangszerről, a kanteléről. Citerához hasonlít, húrjai rézdrótból vagy lószőrből készültek. Húrjainak száma 5. Sok népi dallam csak a kantelén adható elő, más szóval csak a kantelén hozható ki sok dallam eredeti íze. A hangszernek komoly irodalma van. Újabb törekvések szerint a kantelét át akarják szerkeszteni olyképpen, hogy azon minden hangnem létrehozható legyen.

Az első finn zeneszerző, *Bernhard Crussell*, 1775-ben született. Művei közül a „Fritjof monda" című lett maradandó. Továbbiak során *Pacius* és *Faltin* nevét kell kiemelnünk. Részben nevelő tevékenységükkel, részben a hősi mondavilág zenei átvitelével nyugateurópai színvonalon mozgó zenei életet teremtettek meg és így segítették a nemzeti zene kialakulását. Pacius szerezte a finn nemzeti himnuszt, Faltin pedig a helsinki konzervatóriumot alapította meg *Wegeliussal* együtt, 1882-ben. Pacius írt ezenkívül néhány operát, Faltin pedig kitűnő orgonista is volt.

Robert Kajanus az első finn muzsikus, aki a finn nemzeti eposz, a Kalevala néhány részletét zenei formába öntötte. Itt említjük meg, hogy a finn nemzeti zene forrása, a későbbi nemzedékek számára is, a Kalevala. A Kalevala ihlette meg az ország erőteljes muzsikusgárdáját, a

Kalevala fakasztotta ki azt a rózsabimbót, melynek szirmai *Sibelius, Kuula, Kilpinen, Palmgren, Järnfelt* és még sokan mások.

Kajanus professzor az első, aki népi dallamok segítségével igen nagy zeneszerzői tevékenységet fejtett ki. Nevéhez fűződik a helsinki filharmóniai társaság megalapítása. Őt ismerték el hosszú időn át Finnország legjobb karmesterének. Kajanus vezette be elsőnek Finnországban Beethoven, Wagner és Liszt műveit. Közel 50 éven át volt művészi irányítója a helsinki operának.

Ma a 77 éves Jean Sibeliust vallja a nemzet legnagyobb zeneköltőjének. A magas kor Sibeliust erőben, egészségben és alkotókészségben találta. Ma is úgy alkot, mint 50 évvel ezelőtt.

Életrajza rövid. Tanult, utazott, dolgozott. Életének legnagyobb részét munkában töltötte. Tekintete szúrós, derűs mosolya azonban lélekláto és bölcs életszemléletet árul el. Közvetlen hatása lenyügöző.

Sibelius alkotó életét három korszakra oszthatjuk. Az első korszak a vajudásé, a tanulás és a kialakulás időszaka. Ebben az időben kamarazenét írt. Az „A moll vonósnégyes" bemutatásakor a következő bírálatot kapta: „Sibelius egycsapásra vezető helyet szerzett magának és ezzel bebizonyította, hogy Finnország alkotóművészetének lobogója magasan leng."

A 90-es évek elején készült első nagyzenekari műve, a „Kullervo-szimfónia". Ezt már önálló Sibelius-est keretében mutatták be. Innen számítódik a második alkotó korszak. Zenei közléseinek a finn nemzeti eposz, a Kalevala ad tápot. A Kalevala-hatás Sibeliust egész életén át ihleti. — A Kullervo-szimfónia után következett a „Lemminkäinen-szvit". A szintén Kalevala-hatású mű tételei a következők: „Lemminkäinen és a Saari lányok", „Lemminkäinen Tuonelában", a „Tuonelai hattyú", és „Lemminkäinen hazatérése". A szvit legelterjedtebb része a „Tuonelai hattyú". A Kalevala idevonatkozó része szerint Louhi, az Ezertó országának gazdasszonya csak akkor adja oda lányát Lemminkäinennek, ha ez a szent folyó hattyúját íjjával leteríti. Lemminkäinen elindul, de a parton egy öreg ember őrt áll és kígyót varázsol elő. A kígyó megmarja Lemminkäinent és a hattyú megmenekül.

Hasonló hangulatú művei Sibeliusnak: „A tűz eredete", „Pohjola leánya", a „Kyllikki-szvit", a „Karjala-szvit", a „Finnlandia" és egy kantáta, címe: „Hazám".

Sibelius csupán egyetlen egy operát írt: „Asszony a toronyban" címmel. Ennél jelentősebbek színpadi kísérőzenéi. Ezek közül is kiemelkedik Shakespeare „Vihar"-jához írt zenéje, amelyet Budapesten is jól ismernek a Margit-szigeti szabadtéri előadásokból.

Nevezetesek Sibelius dalai is. Világszerte kedveltek. A „Voces intimae" című vonósnégyeséről a sajtóvélemények így hangzottak: „...nem olyan mű, amelyet könnyen lehet megérteni. Nem is kamarazene ez, a szokásos értelemben, hanem egy látomány, melyet négy vonóshangszer jelenít meg..." Hasonlóan érdekes és rendkívül kedvelt Sibelius hegedűversenye, amelyet 35 éves korában írt. A mű ugyancsak ismert Magyarországon, igen gyakran hallható.

Sibelius szimfóniákban nyilatkoztatta ki legteljesebben művészi hitvallását. Hét szimfóniát írt. A nyolcadikat Észak-Amerika egyik zenei társasága rendelte meg, de még nem készült el. Az első szimfónia zárja

le a második alkotó korszakot. A legnépszerűbbé vált második szimfónia viszont megnyitja a harmadik korszakot. A szimfóniát a hangszerelés kiválósága, a formagazdagság és a dallambőség tette híressé. Egyik német zeneesztétikus szerint „Sibelius szimfóniái annyira zenétől ittasultak és annyira magát a költőt adják, hogy szavakkal boncolgatni vétek..." Formailag a hetedik szimfónia tér el a szokástól. A mű egyetlen tételből áll és hangszerelésben újat hoz. A finn lapok megállapították, hogy „Sibelius hetedik szimfóniája az ember, a művész és a hit diadala..."

Összesen 116 művet írt, ebből 60 opus zenekarra esik.

Ezelőtt nyolc évvel találkoztam Sibeliussal Helsinkiben. Az érdekes beszélgetésből a következő mondását idézem: „Érdekes, hogy Kodállyal és Bartókkal rokonlelkek vagyunk. Érzésben egyek vagyunk. Mindhárman hazánk *nemzeti* irányát képviseljük. Egy dologban mégis különbözünk és ez az, hogy népdalt sohasem gyüjtöttem és sohasem dolgoztam fel. A népdalgyüjtést szép munkának tekintem és az eredményt nagy kincsnek tartom, az én lelkemet azonban mégsem ezek fogták meg, hanem nemzeti eposzunk ősi sorai. Olvasom a Kalevalát és lelkemben muzsikát hallok. Így alkotok... Sokat szenvedett kicsiny nemzetünk lelkében sok mondanivaló gyülemlett össze. Ennek a felgyülemlett anyagnak ki kell törni. Nálam muzsikában tör ki." Búcsúzáskor pedig ezeket mondta: „Ha elhagyja Finnországot, tekintsen vissza erre a földre úgy, hogy itt minden gránitból van: a föld, a lélek és a művészet. Időálló mindhárom. Nem a mának dolgozunk, hanem a holnapnak. Hazánknak és fiainknak."

Ez Sibelius!

A századfordulón egy különös egyéniségű zeneköltő tűnt fel: *Toivo Kuula*. Különös azért, mert az elnyomott országnak minden szenvedését mélyen átérezte, a fájdalmat zenébe öntötte és zenei nyelvezetét sohasem irányította idegen szellemi áramlat. Kuula alkotásaiban mindig *finn* maradt. Kuulát nem érdekelte naturalizmus, impresszionizmus vagy más izmus. Kuula művészete a finn multat kereste és a finn történelmet jelenítette meg. Lelkében hatalmas szenvedélyek dúltak. Kétségtelen, hogy napsugártalan élete tragikus, mégis démoni őstehetsége rokonszenves. Kuula művészete életének derekán szakadt meg. Az ország függetlenségének kivívása idején a hazája szent ügyéért folyó harc hősi áldozata lett.

Amint említettük, Kuula őstehetség volt. Ezért fejlődésfokokra nem oszthatjuk műveit. Szimfónikus alkotásokban eredetibb, de kiforrottságban a dalok, kórusművek és más darabok sem szenvednek hiányt.

1883-ban született, mint szegény parasztszülők gyermeke. A nehéz munkát gyermekkora óta megszokta. A helsinki konzervatóriumban folytatott hegedűtanulás után Wegelius tanítványa lett a zeneszerzésben. Nehéz anyagi viszonyok között tengődött, házassága is boldogtalan volt. Első sikerei kórusművek bemutatásához fűződnek. Ezek közül kiemeljük a „Tuuti lasta" (Alvilági bölcsődal) című. Dalait is hamar megszerették. 24 éves korában ösztöndíjjal népdalkutatókörútra indult. Ezután írta meg egyik híres kamarazene számát, az „A dur zongoratriót" és a „Halál-dal" című karművet. Ez utóbbit egy 1600 tagú énekkar mutatta be. Olaszországban *Bossi*, Franciaországban *Labey* fogadta tanítványul. Visszatértekor írta meg „Ave Maria" és a 10 szólamú „Karaván-dal" c.

vegyeskari művét. Mint a Filharmóniai Zenekar karnagya számos szimfónikus szerzeményét vitte sikerre s ezzel növekvő hírnevét öregbítette. Második felesége, *Alma Silventoinen* megértő, boldogító hitvese volt. Kuula sokat írt és az ország melegen ünnepelte.

Az ifjú zeneköltő muzsikája a sötétségen áttörő „északi fény"-ben izzik. Pesszimizmusa fékezhetetlen, hazaszeretete fellebbezhetetlen. Kuula elnyomott népének fájdalmát zengte, nyughatatlan lelke a nyugalmat kereste, de nem találta.

A Debussy nevéhez fűződő új francia zene számos zeneköltőt ihletett meg. A finnek közül *Selim Palmgren* nevét említjük meg, mint francia-hatású zeneszerzőt.

1878-ban született. Helsinkiben, Berlinben és Weimarban tanult. 1902-ben a helsinki Egyetemi Énekkarok karnagyaként kezdte pályafutását. Sokoldalú művész. Kiváló zongorista, kitűnő zeneszerző. Színes, apró zongoradarabjaival komoly feltűnést keltett. A kis darabokat élénk és finom impresszionista felvételeknek mondták. Igen nagy sikert ért a „Holdvilág", „A tenger" és a „Csata" című műveivel. Turkuban, 1909-ben lett karnagy, de nem sokáig maradt helyben. Hangversenykörutakat szervezett Skandináviában, Közép-Európában és Amerikában. A rochesteri „Eastman-school of Musik" című intézetben a zeneszerzés tanára lett. Hazatértekor átvette a konzervatórium zongora és zeneszerzési tanszakának vezetését.

Impresszionizmusa eredeti. Dús harmóniahasználat mellett az „egészhangú skálát" mértékkel veszi igénybe. Nem bonyolult alkotó, művei világosak, harmónikusak és tonálisak. Színes költészetében, érzelemvilága gazdag. A művek formáiba egyéniséget vitt.

Írt kórusműveket, dalokat, operákat, de nevét elsősorban zongoraszerzeményeivel tette ismertté. A már említett kisebb műveken kívül három versenyművet is írt zongorára. Ezeknek címe „A folyam", „Április" és „Metamorfózis". Ez utóbbit Budapesten is játszották már az egyik népművelési hangversenyen.

Finnország zeneszerzői között egy igen különleges dalszerzőt találunk. Neve *Yrjö Kilpinen*. Nevét dalokkal, lángoló és mély tartalmú dalokkal tette híressé.

1892-ben született. Helsinkiben, Berlinben és Bécsben tanult. Ma a finn zeneszerzők szövetségének igazgatója. Számos nemzetközi díj nyertese, többek között elnyerte Hitler vezér és kancellár nagy díját.

Kilpinen kb. 500 dal szerzője. A dalok minden hatástól mentesek, finomságukban egyéniek, egyszerűek és nemesek. Nemcsak tartalomban nyujtanak kiválót, de szerkezetben is.

A dalok alaphangja északi melancholia, józanság és természetimádat. Kilpinen dalokban énekelte meg a föld szeretetét, a néplélek rezgését és a történelem eseményeit.

Alkotóéveinek elején a kiváló finn költő, *V. A. Koskenniemi* verseit zenésítette meg. Ebből a korszakból származik 37 dal. Főjellemvonásuk reménytelen borulátás. Továbbiak során svéd költők ihlették meg: *Josephson* és *Bergmann*. A „Fjord-dalok"-kal hírnevének tetőfokára lépett. A *Törmänen* versekre írt dalokkal a méltatások szerint Kilpinen elérte az „egyetemes északi" hangulatot. Életének legnagyobb műve a német *Morgenstern* verseire írt dalciklus. Ezek közül a „Dalok a halálhoz" cí-

műeket emeljük ki. Morgenstern is, Kilpinen is a lélek és a természet végtelenségét hirdeti.

Kilpinen alkotókészségére jellemző a népi elem alkalmazása. A népi elem nála nem dallamok felhasználásában rejlik, hanem az ősi pentaton alkalmazásában. Az öthangú skálában írt dallamszövés tipikusan népi jelenség. Ezenkívül figyelemreméltó a dallamszerkesztés egyszerű eszközeinek használása.

Armas Järnefelt nevét, mint kitűnő karmesterét kell elsősorban megemlítenünk. Művei közül a „Korsholm" című szimfónikus költemény jelentős, továbbá néhány kantáta, dal és hegedűszám.

Erkki Melartin a helsinki konzervatórium igazgatója és tanára. Egyike a legtermékenyebb finn zeneszerzőknek. Lírájának alaphangját részben a népi dallamok, részben a természet iránt érzett rajongás adja meg. Bensőséges dallamvilág árad műveiből. A nagyműveltségű muzsikus dalokat és hangszeres műveket írt. „Aino" című operája Kalevala-tárgyú. Szimfóniái és kamarazeneművei egész Európában kedveltek.

Mint már említettük, *Ilmari Krohn* nevéhez fűződik az első népdalgyüjtés megjelentetése. Tudományos rendszerét követte hazánk két nagy népdalgyüjtője is, Bartók és Kodály. Ilmari Krohn írt ezenkívül egy bibliai tárgyú operát és egy oratóriumot is.

Oskar Merikanto operájának címe: „A pohjolai szűz". Szintén Kalevala-tárgyú alkotás, ugyanúgy, mint későbbi két másik operája is. Dalcsokra finom lelkületű alkotót árul el.

Hosszú ideig lehetne Finnország gazdag zenei kincsestárából felemlíteni a kiváló muzsikusokat. Részletes ismertetés nélkül említünk még néhány nevet: *Hannikainen, Maasalo, Genetz, Raitio, Ikonen, Linko, Schnéevoigt, Haapanen.* Valamennyi a mai finn zenei élet értéke és támasza.

A fiatalok közül kiemeljük *Leevi Madetoja* és a tehetséges *Uuno Klami* nevét is. Klami Stravinszky-hatású muzsikus. Irt zongoraversenyt, szimfóniát és sok más zenekari művet. A „Psalmus" című, ősi vallásos finn szövegre íródott. A Kalevala-szvitje érte el a legnagyobb sikert, ezek közül a „Pastorale" és a „Szampói kovácsok" című tételt a magyar közönség a rádióból ismeri.

Mint látjuk, a finn zeneszerzők legtöbbje énekhangra, illetőleg énekkarra írt. Ennek oka az, hogy a finn nép ép oly dalosnemzet, mint a magyar. A különbség csak az, hogy a magyar inkább magányosan dalol, a finn viszont együttesben. Se szeri, se száma a töméntelen sok kórusnak. Finnországban mindenki tagja valamelyik énekkarnak. Kaszinó, kávéház és bridge helyett énekelnek. A dalosünnepélyek tízezereket mozgatnak meg és társadalmi eseményeket jelentenek.

Búcsúzóul Melartin egyik írását idézem, aki „Mi a zene" című művében a következőket írta: „Micsoda hatalom a zene! Egész életünk kapcsolatban van vele és mennyi különféle tudásra buzdít minket! Gyakran szórakoztató elemünk, máskor hazánk iránti imádatunkat fokozza, hol pedig az emlékezés húrjait remegteti meg lelkünkben. Nagy pillanatokban felráz tespedtségünkből, lényünk mélyére néz és új távlatot nyit meg lelkünkben. Néha az örökkévalóságból vágyakozást bocsát reánk az isten felé!"

A. Balogh Pál

PAAP MEEME ZÁSZLÓS A HALÁL RÉVÉN[1]

A súlyosan sebesült századparancsnok, Paap Meeme zászlós, alkonyatkor ért a kötözőhelyre. A golyó jobb mellébe fúródott, átjárta tüdejét s a hátán mély sebet szakított. Az ezredorvos csak futó pillantást vetett a tátongó sebre, bekötözte, s megparancsolta, hogy a zászlóst szállítsák azonnal a legközelebbi vasútállomásra. Ikk Márton közlegény, aki parancsnokát a kötözőhelyre vitte, most sem tágított gazdája mellől. Sárban és esőben ott bandukolt a vézna gebe mellett s egyre gyorsabb ügetésre biztatta az orosz kocsist. A sebesült századparancsnok, mintha szégyenkezett volna fájdalma meg tehetetlensége miatt katonája s az orosz kocsis előtt, énekelni, majd beszélni próbált, karjával hadonászott, s fölfölnevetett. De látva, hogy hangja elvész a zörgő kerekek zajában s a szél süvöltésében, hirtelen elhallgatott, összeszorította száját s nem nyögött, nem jajgatott többé. Csak a feje kókkadt hol ide, hol oda, s időnkint, fölriadva, nyugtalanul fölemelte kezét, mintha valamit keresne, mintha valami után nyúlna.

Reggel, az állomásra érkezve, elállt az eső, az égbolt végtelen térségei megvilágosodtak, csak jeges szélrohamok vinnyogtak, süvöltöttek szakadatlanul. Néhány perc mulva vonat indult. Ikk Márton sürgető követelésére sikerült egy üres teherkocsit szerezni s abban elhelyezték a sebesültet. A legény szalmát, szénát, ruhaneműt s párnákat hozott a közeli házakból, sőt szerzett egy kancsó vizet is, meg tiszta lepedőt. Ágyat vetett, lefektette a sebesültet s induláskor maga is a kocsiba ugrott.

„Hát így, zászlós úr", mondotta, „most már hamarosan kórházba kerülünk."

Paap Meeme felnyitotta láztól csillogó szemét. Halványsápadt arca kitüzesedett, szederjes ajkán kiütközött néhány alvadt vércsepp. Hosszasan, fuldokolva köhögött, majd két kezét mellére szorította. Ikk Márton csak nézte, nézte, miként remegnek hosszú, vékony ujjai, nézte, milyen fehérek, milyen zsibbadtak.

„Jobb helyre kerülünk, még a kórháznál is jobb helyre", mondta a sebesült halkan, mintha gondolatai valahol másutt járnának. De úgy látszik ráeszmélt gyámoltalanságára, észrevette hangjának idegenszerű, különös csengését. Megemberelte magát, mohó kortyokban friss, hideg vizet ivott a kancsóból és mosolyogva mondotta:

„Azután persze, csakhamar megint a frontra megyünk, hiszen ez a dolgok rendje. Abban a pokoli forgefegben majd ismét nekigyürkőzünk, újra vitézkedünk. Mert hiszen nem egyhamar szakad meg e zabolátlan napok láncolata. Hosszú sorban peregnek el szemem előtt, s az egyik nap szebb, mint a másik. Meglátod, lesz még számunkra gyöngyélet, fogunk mi még éppen eleget verekedni és tusakodni az ellenséggel, a rosseb egye meg!"

Elfordította arcát, nyugtalan lett. Tikkadt szájába émelyítő vércsomók tolultak. Ereje megfeszítésével nyelte le őket. Majd felkönyökölt, nézte a közlegényt, tágranyílt, lázbanégő szemmel. Sokáig vergődött s tépelődött, majd hirtelen, mintha diadalmas elhatározásra jutott volna, elszállt ajkáról az első sóhajtás.

[1] Részlet *August Gailit* észt író *Ősi föld* c. regényéből. Ennek tárgya az észt nép szabadságharca az oroszokkal, 1918—1920-ban.

„Odautazom, ahova már annyi meg annyi fegyverben álló harcos bajtársam utazott", mondotta bátran, határozottan. „Most már a magam ügye is rendben van s ezen nem lehet változtatni. Ha Valkába érkezünk, kapcsoltasd le vagónunkat a vonatról s irányítsd a másik vonalon szülőföldem felé. Tuulemäe állomáson majd elébed jön egy igénytelen, hajlotthátú, vén öregember. Haja fakófehér, mint a len, s teste földbegyökerezett, hajlottlombú fára emlékeztet, melynek minden vágya, minden törekvése csak a föld felé irányul. Ez a töpörödött öreg egy Roiskmaa falubeli zsellér, Meeme Krisztyán, — az én apám. Ennek az embernek add át holttestemet, szorítsd meg barátságosan a kezét, s aztán azonnal térj vissza a frontra. Ha ezt megteszed, kedves Ikk Márton, akkor teljesítetted kötelességedet Paap Meeme zászlóssal szemben, aki most új harcba indul, mégpedig senki mással, mint magával a halállal. Nagyon kedvemre való *ez* a harc, mert már belefáradtam az évek óta tartó *másik* küzdelembe. Visszagondolva fiatal életem elmúlt éveinek hosszú sorára, csak ütközetek számlálhatatlan sorát, csak tüzet, rohamokat meg rajtákat és vért, mindig csak vért látok. Igy ment ez a világháború első napjától kezdve, midőn szinte hajrával kisodortak az iskola padjaiból. Csak végül, midőn a saját országunk épségét védő frontra kerültünk, csak akkor derült ki az események rejtett értelme s az élet igazi értéke. Már nagyon régóta tiporta, taposta testünket idegen nemzetek sarkantyús csizmája. De egyszerre, belőlünk, zsellérek fiaiból, halászokból, szántóvetőkből és tanuló ifjakból *egyszerre nemzet lett és állam alakult.* Mi voltunk azok, akik erényeink birtokában önfeláldozásunkkal bástyát tudtunk építeni a reánk zúduló Ázsia elé, a vérehullott, elgyöngült Európa védelmére. *Mi tettük ezt,* te, én meg a társaink, s ezt vésd jól az eszedbe, közlegényem, Ikk Márton!"

„S az a nagy álom, amelyet népünk évszázadok óta őrzött a lelkében, mint legtitkosabb és legdrágább kincsét, amelyről csak a költők mertek dalolni, a szent révület perceiben, valósággá kezdett válni. A merészképzeletű költők álmait megvalósítottuk a fronton s szuronyaink hegyével írtunk époszt, puskagolyókkal írtunk verseket, melyeknél szebbeket, bűbájosabbakat még nem írt költő ősapáink földjén. S én, a roiskmaai zsellér fia, kérdem tőled, közlegényemtől, vajjon nem éri-e meg, hogy most, midőn e hősköltemények országszerte zengeni kezdenek, Paap Meeme zászlós bátran nézhet a reáleselkedő halál szemébe, s cseppet sem fél, hogy a halál révén keresztül belép az örökkévalóságba... Mert az egyszerű és szegény zsellér fia nem fél már a haláltól. Amit cselekedett, nagyobb a halálnál, az ő tette fontosabb a halálnál. A zsellér fiának tetteiből dalok születtek, melyek élni fognak a nép szívében s zengeni fognak a nép lelkében, mindaddig, míg csak fölkél a nap és süvölt a szél. Paap Meeme bajtársaival együtt legyőzte a halált. Ezért nem kell többé alakoskodnia alantas közlegénye előtt, s most már nyugodtan vívhatja meg utolsó harcát. Ordíthat, ha fájdalom gyötri, sóhajthat, ha kialszik benne a lélek, — neki most már mindent szabad!"

Fuldokló köhögésben tört ki, s mind sűrűbben nyúlt a kancsóhoz. Vonásai a megismerhetetlenségig eltorzultak, lázasan tüzelő arca beesett, homloka felmagasodott, vékony ajka különös kifejezést öltött. Ikk Márton közlegény ott ült előtte, mereven maga elé nézett s lélekzetét visszafojtva figyelt.

„Ne tessék beszélni, zászlós úr", mondotta szinte parancsoló hangon. „A beszéd csak ártalmára van."

„Nekem már semmi sem árt, nekem már mindent szabad", vágta vissza a zászlós. „Nemsokára úgyis örökre elnémul az ajkam, mert a vég már nincs messze. Te pedig, Ikk Márton, visszasietsz a frontra, mert a mi hőskölteményünk végső sorai még megíratlanok. Figyelj csak ide! Ha majd egyszer mégis véget ér ez a kavarodás, ha elnémulnak az ágyúk, akkor majd összesereglik a nép a nagy győzelmi ünnepre. A mi tetteink emlékére gránitból, bronzból vagy márványból méltó emlékoszlopot emelnek. Azon az oszlopon ott állasz majd te, a halász, én — a szántóvető, s mi mind valamennyien, halottak és életben maradottak. Ott állunk majd, mint népünk legrejtettebb álmainak valóságra váltói. S akkor, alantas közlegényem, Ikk Márton, majd gyere oda ehhez az oszlophoz, tedd a kezedet a gránitból faragott katona szívére s érezni fogod, hogy a rideg kőben örvendező, forró vér lüktet. Szorítsd a füledet a gránithoz, s hallani fogod, miképpen dobog a szív abban az érzéketlen kőben. A mi szívünk dobog, az elesetteké, a mi vérünk lüktet, a győzőké, mert mi továbbra is élni akarunk s látni akarjuk nemzetünk fölvirágozását!"

Tovább is beszélt volna, de gondolatai akadozni, foszladozni kezdtek. Összpontosítani akarta őket, de csak sajgó fájdalmat s lázverte szájában csak égető keserűséget érzett. Szeme előtt minden elhomályosodott. Sötétlő ködök kavarogtak körülötte. Reánehezedtek, majd eltávolodtak, hogy ismét reácsapjanak.

„Tüzelj!" kiáltott föl hirtelen Paap Meeme. Fölugrott fektéből s tágranyílt szemmel meredt maga elé, a messzeségbe.

Ikk Márton lenyomta nyugvóhelyére.

„Semmi," mondta a zászlós, mintha sajnálkozna, „csak egy kis tévedés volt, lidércfény. Nem kell tüzelni, maradjatok nyugodtan, az ellenség messze van s nem lát bennünket."

Lélekzete mind gyorsabb, mind nyugtalanabb lett. Szemmellátható végső erejét feszítette meg, hogy gondolatfoszlányait összeszedje, rendezgesse. Nehéz verejtékcsöppek ütköztek ki rajta.

„Hát igen," mondta megnyugodva; „rideg kőben dobog a szív; s a vér lüktet a kőerekben, mert a mi szívünk az, s a mi vérünk. Lehetetlen, hogy az ember tettei nyomtalanul tűnjenek el; tovább élnek azok, térben és időben. A tett halhatatlan, mint a nap meg a szél, ezért Paap Meeme zsellérgyerekből is megmarad valami az utókor számára."

— —

Megint nyöszörögni kezdett, kissé jobban lett, a kancsó után nyult s ivott.

„Sokáig tart ez a haldoklás, alig bírom már," mondta panaszosan.

Újra elpihent, csak néha-néha köhécselt. A teherkocsi nyitott ajtaján kipillantva elnézegette a napfényben tündöklő, tovasuhanó mezőket, szántóföldeket, meg erdőket. A vagón egyenletesen, egyhangú ütemben recsegett-ropogott.

„Koratéli sáros, csatakos idő volt", mondotta halkan, mintha valami régi-régi dologra emlékeznék, „mi, hatan tisztek, egy rossz gépfegyver körül feküdtünk, nyakig merülve hideg vízben. A katonák egy szálig

megszöktek. Dalolva jöttek, de minél közelebb értünk a tűzvonalhoz, annál csendesebbek, annál komolyabbak lettek. Morogtak, vinnyogtak, mint a csapdába esett farkaskölykök. Mikor eldördültek az első ágyúlövések, annyifelé szaladtak, ahányan voltak. Hiszen ez őrültség, hiszen ez eszeveszettség, kiabálták felháborodva. Bennünket, egy maroknyi embert akarnak hajtani az óriási Oroszország ellen!... Az egész századból csak hatan maradtunk, tisztek, a tűzvonalban. Az oroszok reánktörtek, gépfegyverek ropogásától visszhangzottak az erdők és a mezők, közvetlen közelből hallottuk az ellenség hetvenkedő és ócsárló szavait. — Kitartani! ordította az ezredparancsnok. Vérbenforgó szemmel futkosott ide-oda s revolverével fenyegetett bennünket, a hat tisztet, mintha pont mi volnánk az ellenség, amelyet meg kell támadni. Egy pöttömnyi tiszt, Loor József volt a neve, hirtelen talpraugrott, arca krétafehér volt, s rohanni kezdett a kommunisták gépfegyvere felé. Kezében csak egyetlen revolver, az is ócska, használhatatlan lim-lom, — s ezzel hadonászott, ezzel fenyegetőzött. Utána rohantunk, eljutottunk a gépfegyverhez, megfordítottuk a csövét s kaszálni kezdtük az ellenség sorait. Így született meg első győzelmünk. De a porondon ott maradt Loor József, tátott szájjal, mintha káromkodna, bal keze ökölberándult, a jobbjában még egyre szorongatta egyetlen fegyverét — az ócskavasat. A porondon maradt egy másik társunk is — Ere András — a golyók felismerhetetlenségig összeroncsolták testét. Aztán lassankint vissza-visszaszállingóztak embereink, nekibátorodtak s nem tudta őket többé feltartóztatni senki és semmi. A szántóvetőből, a diákgyerekből, a tudósból erő lett és hatalom.

Elgondolkozott kissé.

„Persze, nyilvánvaló esztelenség volt hat emberrel megtámadni egy egész századot", mondotta halkan, „aminthogy minden nagy álom is voltaképen merő esztelenség. De csak a hősök és a bátor nemzetek lelkében születnek meg a nagy álmok s minél esztelenebbek ezek az álmok, annál gyorsabban, annál biztosabban válnak valóra!"

Megint képzelődni kezdett, rajvonalakat vezényelt rohamra s parancsokat osztogatott. Borzalmas csatajelenetek váltakoztak egymással, — gyorsan, egymást kergetve. Arcáról eltűntek a láz rózsái, fakó lett, hamuszínű. Ikk Márton erőszakkal nyomta le fekvőhelyére. De a lázas századparancsnok tovább harcolt, tovább ordított, tovább hadonászott.

„Tűz, tűz, tűz!" kiáltotta szakadatlanul s ajkát vércsöppek borították.

Majd hirtelen elhallgatott, erőtlenül roskadt össze, csodálkozva nyitotta tágra ürestekintetű szemét s a közlegényt nézte.

„Te vagy az, Ikk Márton?" kérdezte alig hallhatóan.

„Parancsára, zászlós úr!" felelte a katona.

„Hol vagyunk?" tudakolta Paap Meeme.

„Útban a kórház felé!" mondotta a katona.

„Útban a kórház felé?" csodálkozott a tiszt.

Alig észrevehető mosoly jelent meg ajkán.

A közlegény keze után nyult, megsimogatta, majd suttogva mondta:

„Köszöntsed nevemben az egész ezredet!"

Hangja elakadt, teste görcsösen megvonaglott, feje lehanyatlott.

Kipillantott a teherkocsi nyitott ajtaján a ragyogó napfénybe, — merev, üveges tekintettel.

„Meeme!" kiáltott föl Ikk Márton, a századparancsnok keze után nyulva. „Zászlós úr, az ördögbe is, mit jelentsen ez? Most, hogy hamarosan kórházba kerülünk, most kezdesz elgyöngülni? Csak még egy kis kitartás, néhány óra az egész s legjobb orvosprofesszoraink újból karakán frontharcost faragnak belőled!"

De aztán, ráeszmélve, hogy már minden késő, meredt tekintettel nézett maga elé. Parancsnokának mellén keresztbe tette annak két kezét, lezárta szemét s fehér vászonlepedőt borított a halottra. A könyörtelen végzettel szemben valami zord megbékültség költözött szívébe. Leült Paap Meeme holtteste mellé, fejét tenyerébe hajtotta, s így kuksolt mellette.

A vasúti gócponthoz érkezve, felébredt dermedtségéből. Imbolygó, súlyos léptekkel az állomás felé ment. Majd megállt néhány pillanatra, mintha valamin törné a fejét.

„Jelentem alássan", mondta az állomásparancsnoknak; „ma, e hónapnak hetedik napján, két óra 15 perckor meghalt ezredünk harmadik századának parancsnoka, Paap Meeme. Az egész ezred s a harmadik század nevében követelem, kapcsolják le a vonatról a zászlós holttestét vivő teherkocsit s a legelső induló vonattal irányítsák Tuulemäe állomás felé. Ugyancsak parancsolom, hogy a történtekről értesítsék az arcvonal valamennyi csapattestét, ezredünket, az elhunyt hozzátartozóit, s küldjenek külön értesítést az arcvonal vezénylő tábornokának. Minden másról magam gondoskodom, személyesen!"

Tenyerét sapkájához emelte, bokáját összecsapta, sarkon fordult s elhagyta az állomás épületét. Csak most vette észre, hogy tartalékpáncélvonat áll az egyik vágányon.

„Vezessetek a parancsnokhoz", mondotta a katonáknak, akik a pályaudvaron mászkáltak.

Midőn a páncélvonat parancsnokához vezették, megállt a fülke szűk ajtajában, tenyerét tisztelegve sapkájához emelte s így szólt:

„Parancsnok úr, kérem intézkedjék sürgősen arranézve, hogy a páncélvonat készletéből nekem egy liter tiszta alkoholt utaljanak ki."

„Alkoholt, ugyan milyen célra?" kérdezte meglepődve a parancsnok.

„Személyes belső használatra!" mondta Ikk Márton. Majd nagyot lélekzett, összecsapta bokáját s elmondta jelentését Paap Meeme haláláról. Acélkeménységű arcán egyetlen izom sem rándult meg. Komoran, elszántan, tárgyilagosan állt a páncélvonat parancsnoka előtt.

Szótlanul nyujtották át neki a palack alkoholt. Ikk Márton fogta az üveget, zsebrevágta s nehéz, cammogó léptekkel indult kifelé. A Paap Meeme holttestét vivő teherkocsit már áttolták egy másik vágányra. A katona fenyőgallyakat meg virágokat vitt magával, bezárta az ajtót s egyedül maradt a halottal.

Előszedte a palackot s hatalmas kortyokban kezdte inni a pálinkát.

„Legyen könnyű az otthoni rög hamvaid fölött!" — mondotta neki-szomorodva. — „A te alantas közlegényed csak egyszerű, faragatlan halász s eddig nem sok alkalma volt, hogy ünnepi beszédeket mondjon. De hol is találhatna méltó szavakat arra, hogy tőled búcsúzzék. Meg aztán,

most már hogy meghaltál, nincs is szükség reájuk, hiszen onnan, a felhők mögül, belelátsz katonád lelkébe. S ebben a lélekben jelenleg csak irántad érzett végtelen szeretetet, bánkódást és busongást láthatsz, — rosseb egye meg, hiszen magad tudod, magad látod ezt legjobban onnan a csillagos egekből."

Lekuporodott a halott mellé, maga elé tette a palackot. Egyre többet ivott s egyre zavarosabban beszélt.

„Igen, legyen könnyű az otthoni rög hamvaid felett s Isten legyen hozzád irgalmas a mennyekben!", mondotta sóhajtozva. „Bölcs és bátor katona voltál s ezért meg kell hallgatnod egy talpraesett halotti beszédet alantas közlegényedtől. Mert hisz ugyan ki tudna rólad szebben s jobban beszélni, mint éppen én, Ikk Márton? Igaz, tengernyi nép fog majd összeverődni, ha letesznek az anyaföld méhébe; igaz, ugyancsak sok ember fog majd akkor rólad mindenfélét össze-vissza locsogni s magasztalásodra sokan fognak szót kérni. De ugyan mit tudnak ők a háborúról s mit tudnak ők a katona sorsáról? Ugyan mi lényegest tudnak majd azok mondani? Csépet hadarnak, malomban hegedülnek. Helyesen mondottad te magad, lázas képzelődéseid közepett, miközben már a halál révén jártál, hogy mi nem is katonák vagyunk tulajdonképpen, hanem elrévült költők, a nemzet hősi eposzának íródeákjai, akik hőskölteményeinket ágyúgolyókkal meg puskagolyókkal írjuk. Igen, rémes dolog a háború, borzalmas cselekedet az emberölés, de egyet mégis meg kell, hogy mondjak, én Ikk Márton. Ezt pedig akkor vettem észre s akkor ismertem meg, midőn veled együtt harcoltam: barátság sokféle van, gyöngédség is akad, emberben való hit is szépecskén előfordul, mégis mindezt igyekszünk elrejteni sértő szavak, haragos fölkiáltások és bántó, komor tekintetek mögé. S éppen ezért most magam sem tudom, kit kísérek utolsó nyugvóhelyére: testvérem vagy-e, apám vagy-e, fiam vagy-e? Nem, te a harmadik század katonája vagy s ez minden bizonnyal sokkal, sokkal többet jelent, mintha első vagy másodiziglen való atyámfia volnál!"

Fölállt, kitárta karjait, mintha meg akarná áldani halott parancsnokát.

„S most elviszlek végső nyugvóhelyedre. Meeme Krisztyán roiskmaai zsellér gondjaira bízlak, amint azt megparancsoltad."

Egyre zavarosabban beszélt, arcán csurogtak a könnyek.

Midőn a vagón a végállomásra ért, a halott zászlós mellett összekuporodott, remegő katonát találtak. A holttest kezét eszelősen szorította ajkához, s csókokkal borította el, miközben értelmetlen és érthetetlen szavakat suttogott.

Az élet és a halál sínpárjának metszőpontjára egyszerre érkezett meg a halott zászlós, meg az élőhalott közlegény.

Észt eredetiből fordította:

Virányi Elemér

TURÁN ÉS IRÁN HARCÁNAK KÉT MAGYARORSZÁGI EMLÉKE

Ma, amikor az ásatások mindig több és több, eddig ismeretlen kincset tárnak fel hazai építőművészetünk korai századaiból, csodálkozó ámulattal szemléljük azt a formagazdagságot, amely jellegzetesen és csakis a magyarföldi román emlékeknek a sajátsága. Annál is meglepőbb a dolog, mert a honfoglaló magyarságnak — mint sátorospásztor népnek — természetszerűen nem volt és nem lehetett kiforrott építőművészete. Őseink a honfoglalás idejében sátrakban, kunyhókban, veremlakásokban laktak. Ha voltak is ezeknek a lakásoknak díszítőelemeik, azokat bizonyára már anyaguk miatt sem lehetett minden további nélkül kőépítményekre is alkalmazni.

Idő és a magyar faj kiváló művészi érzéke kellett ahhoz, hogy ősi díszítőelemeit, a kaukázusvidéki tartózkodások örökségeként magával hozott perzsa-szasszanida jellegű díszítőművészet alapvonásait elegyíteni tudja a Nyugaton már akkoriban kiteljesedett románjellegű építészet adottságaival. Az építészeti díszítőelemek között még a XI—XIII. században is nagyon sok, a honfoglalást megelőző századokból származó elemet találunk. Ezek részint egyszerű, népi művészetből sarjadt motívumok, részint pedig ősi, esetleg még a hún-magyar életközösségbe visszanyúló hagyományok kőbevésett emlékei.

Deér József nemrégiben két pompás, alapvető munkában[1] is igyekezett megvilágítani azt a nagy átalakulást, amelyet Szent István térítői tevékenysége az új hitre tért pogány magyarság életében eredményezett. Olyan méretű, olyan gyökeres átformálódással van dolgunk, amilyen alig-alig adódik egy nép életében. A cél megkívánta, hogy *István* király mereven ellene szegüljön az ősi, pogánykori hagyományok ápolásának. El is pusztult, el is kallódott legősibb multunknak majdnem minden mithikus emléke. Annál nagyobb örömmel figyelünk fel, amikor egy-egy vonatkozásban, ha keresztény mezben is, sikerül fellelnünk valamelyik ősi hagyományunknak nyomát.

Ilyen esettel állunk szemben Esztergomban a királyi várkápolna egyik oszlopfőjével (1. kép), valamint a karcsai református templom egyik alakos oszlopfőjével (2. kép) kapcsolatban.

Esztergom

Középkori románjellegű építészetünk egyik legszebb remeke *III. Béla* királyunk pompázatos esztergomi palotája. *Gerevich Tibor* szerint Béla királynak második házassága (1186) adott alkalmat arra, hogy messze földön addig is híres palotáját még díszesebbé alakíttassa. Valószínű, hogy 1189 július havában már itt fogadta a keresztes hadakkal országunkon átvonuló *Barbarossa Frigyes* német császárt.[2]

Gerevich Tibor, a románkori építészet egyik legkiválóbb ismerője az esztergomi alakos jelenetet, mint keresztény jelképes ábrázolást ilyenképpen írja le:[3] „Az esztergomi királyi kápolnának a sekrestyébe vezető ajtó melletti egyik oszlopfője, közepén párviadalt mutat be. Egy nyilazó alakkal szemben a másik pajzzsal és kirántott karddal védekezik: a bűn

és az erény harca. A baloldali kifaragott részen egy sas a tiszta lelket jelképezi, amely felé védően tartja kardját az erény diadaláért harcoló vitéz, a másik oldalon Sámson küzd a gonoszt jelképező oroszlánnal. A két viaskodót akként is jellemzi a művész, hogy a jó finom fürtökbe kunkorodó, a rossz pedig zilált hajat visel. Az alakok íves fülkében állanak, amelyek fölött a mennyei Jeruzsálemet jelképező várszerű építmény zárja le az oszlopot... A kétségtelenül francia típusú fejezet, amint azt a királyi kápolna tárgyalásánál fentebb kimutattuk, magyar kőfaragó műve a XII. század végéről." A továbbiakban pedig összehasonlítja oszlopfőnket a dömösi és kisbényi oszlopfők vadászjelenetes ábrázolásaival,[4] amelyek mint keresztény templom díszítményei — szintén a jó és rossz harcára utalnak. Ennek a két utóbbi oszlopfőnek vadászjelenete annyira elüt az esztergomi párviadaljelenettől, hogy a továbbiakban nem is foglalkozunk velük.

Karcsa

A zemplénmegyei Karcsa község jelenleg református, eredetileg katolikus templomát — Gerevich szerint — fejlődéstörténetileg és időrendileg egyaránt Ják és Lébény temploma közé kell iktatnunk. Építéstörténete tisztázatlan. Még alapításának idejéről sincsen biztos tudomásunk. A hagyományok szerint vagy *Könyves Kálmán*, vagy *IV. Béla* királyunk idejében épült. Legrégibb része az eredetileg kis kerek templomnak épült szentélye, amelyhez később építették csak a mai egyhajós templomot.[5] A kis kerek templom belső alaprajzi elrendezése szabályosan, lóhere alakban sorakozó kis apszisaival, valamint külső egyszerű félköríves őspárkányával és hengeres lezénáival — Gerevich szerint — XII. század eleji keletkezésre utal. Toldalékhajójának és gazdagon kiképzett nyugati homlokzatának minden kis részlete azonban egyöntetűen a XIII. század legelejére, az 1220—1230. körüli időkre vall. Az alaprajzból Gerevich azt gyanítja, hogy a tempomot eredetileg *magyaros* rendszerű, háromhajós bazilikának tervezték, nyugati oldalán két toronnyal. A tornyok építése azonban elmaradt, csupán belső pillérei készültek el. Ezek most a két tervezett torony között a karzatot tartják. Oszlopos, ívbélletes kapuja az eszergomival van a legközelebbi rokonságban. Jelenlegi tornyát (eredeti stílusától merőben elütően) a XIX. században kapta s ezért az az egész építmény tiszta román jellegét bántóan zavarja.[6]

Ennek a patinás, ősi kis templomnak egyik, igen változatosan kiképzett köteges oszlopfőjén két, pusztakézzel viaskodó alakot láthatunk. (2. kép.) Gerevich az esetet birkózásnak, vagy „jobban mondva" boxolásnak írja le,[7] noha egyáltalán nem birkózásról és nem boxolásról van itt szó. Hogy miről, arra később visszatérünk, most csak azt jegyezzük meg, hogy a jelenetet — mint keresztény szimbólumot — szintén az Erény és a Bűn harca jelképes ábrázolásának kell tekintenünk. Ebben a tekintetben a karcsai viaskodó jelenet sokkal közelebb áll a már említett esztergomi jelenethez, mint akár a dömösi, akár a kisbényi oszlopfő vadászjelenete.

* * *

Zajti Ferenc mutatott rá elsőnek,[8] hogy az esztergomi várkápolna említett oszlopfője az áthasonított keresztény értelmezésen túl sokkal

1. *Az esztergomi oszlopfő viaskodó alakjai. (Gerevich id. m.)*

2. *A karcsai oszlopfő viaskodó alakjai. (Gerevich id. m.)*

3. *Irán és Turán harca egy régi perzsiai emléken. (Zaiti id. m.)*

ősibb vonatkozású hun-magyar hagyományt őriz. Ez a párviadaljelenet valójában *Turán* és *Irán* ősi küzdelmét örökíti meg. Ennek a küzdelemnek jelképes, alakos ábrázolásával a keleti művészetben nem egyszer találkozunk. Ezúttal a vonatkozó ábrázolások közül egy régi perzsa vésetet mutatunk be. (3. kép.)

Hogy az ősi hagyományt megismerhessük és megérthessük, vissza kell mennünk egészen a Kr. u. XIII. század eseményeiig. Ebben az időben *Feridun* király uralma alatt óriási területet ölelt magába a szkita birodalom. Mai hazánktól Keleti Türkesztánig, sőt részben a kínai területekig, délre Indiáig egyetlen kézben volt Euráziában minden hatalom. Feridun királynak két feleségétől három fia volt. Egyik asszonytól a harciasabb természetű *Szelm (Szarm)* és *Tur*, a másiktól a békésebb *Ired* született. Feridun, hogy öregségére az országlás terhét levesse, a három gyermek között megosztotta birodalmát. Szelm a Meótisz és a Don vidékétől nyugatra eső, úgynevezett szarmáta területeket kapta, Tur a mai Türkisztánt, Kína nyugati határvidékét, a hunok későbbi szállásföldjeit, vagyis a szorosabban vett Turáni alföldet és peremvidékét. A legértékesebb részek Baktria központtal Irednek jutottak.

Mivel a testvérek nem nyugodtak bele a birodalom elosztásának módjába, gyűlölködni kezdtek s végül is Szelm és Tur meggyilkolták mostohatestvérüket, Iredet. Ebből a gyilkosságból végnélkülinek tetsző háborúskodás kerekedett Ired iráni, és Tur turáni birodalma között. Az évszázados háborúskodás eseményeit és hagyományait az indiai *Mahmud* fejedelem gyüjtette egybe (Kr. u. 1000 körül). *Firduszit* bízta meg azzal, hogy az anyagot nagyszabású költői műben dolgozza fel. Így született meg a *„Királyok könyve"*, eredeti nevén a *„Sahnámé"*. Ez a csodálatosan szép, hősi éposz mint történeti munka is becses alkotás, mert ezekről a régmult, Kr. e. XIII. századig visszamenő legendás eseményekről semmiféle más feljegyzésekkel — ezen az egy forráson kívül — nem rendelkezünk. Az adatgyüjtést Firduszi nem egyedül végezte, hanem az őstörténeti rész anyagának összegyüjtésében segítségére volt egy bokharai származású, *Dakiki* nevű költő is.

Amikor a *Vistaspa*, baktriai király pártfogását élvező *Zarathustra* megrendszabályozta az ősi turáni vallást, az ősibb, hatalmi kérdésből támadt testvérháborút újabb testvérharc, de most már vallásháború követte. Turán népe az ősi hitért harcolt, Irán pedig az új vallás védelmére kelt. Ez a testvérharc is évszázadokig tartott és míg az első, ősi háború Turán győzelmével végződött, a felújult harcban a zarathustrai vallással az ősi erkölcsökhöz, az egyszerű és kemény életmódhoz visszavezetett iráni népé lett a győzelem. A turáni birodalom megbomlott és Turán népe mindkét kezébe kardot ragadott, hogy új hazát keressen magának függetlensége biztosítására.

A felbomló turáni birodalom népelemei között igen jelentős szerepet játszottak az ősi hún népek is. Ez a nép hagyományai között ott őrizte az iráni és turáni birodalom évszázados küzdelmeinek emlékeit is. Lehetséges tehát az, hogy a magyarság közvetlenül a hunoktól örökölte Irán és Turán harcainak hagyományát, de lehet az is, hogy kaukázusvidéki tartózkodásuk idejében perzsiai kapcsolataik révén az iráni hagyománykörből származott át őseinkhez ezeknek az ősi küzdelmeknek az emléke. Bizonyosnak mondható azonban, hogy akár egyik, akár a másik

módon jutottak ennek a hagyománynak birtokába, a honfoglaló magyarság már magával hozta ezt a pannóniai hazába és ha erről hazai írásos emlékeink nem is beszélnek, megörökíti és bizonyítja azt az esztergomi várkápolna tárgyalt oszlopfőjének párviadal jelenete.

Ha összehasonlítjuk a 3. képen bemutatott ősi perzsa véset rajzát az esztergomi oszlopfán ábrázolt jelenettel, a következő egyezéseket állapíthatjuk meg: a perzsa véset két jobboldali alakja nyilas turániakat ábrázol jellegzetes szkita süvegekkel, nyillal, tegezzel, bő nadrágban. Az első harcos fokosféle szerszámmal sújt az őt támadó iránira. A turáni harcosok öltözéke teljesen egyezik a kercsi szkita vázáról ismert alakok öltözékével, de nagyon sok rokon vonást találunk az egykorú kínai, hún harcosokat ábrázoló rajzok és festmények alakjaival is. Ez a tény arra utal, hogy nemcsak az írásos emlékek, hanem az élő hagyomány is a turáni harcosokat a szkita-hún népkörbe tartozóknak ismerte. Ezzel szemben az iráni harcosok szoknyaszerűen magukra akasztott bő lepelt viselnek, fejüket pedig szorosan simuló bőrsisak takarja. Karjuk szíjját vállukon vetik át. A hátsó alak nyilaz, (tegezének vége jobb karja fölött látszik) az elülső pedig balkézzel turáni ellenfelének süvegcsúcsába, jobbjával annak hajfonatába (vagy övébe?) kapaszkodik. Így akarja a földre rántani.

Az esztergomi oszlopfőn (1. kép) a két küzdő alak ruházata egyező, arcuk mongoloid vonásai is nagyjában egyöntetűek. Egyformák, mint a testvérek, hisz testvérnép harcát jelenítik meg. Azonban ott látjuk a turáni kezében a nyilat, a turániak ősi, kipróbált fegyverét, míg az iráni harcos pajzzsal védekezik és karddal támad ellenfelére.

A karcsai oszlopfőn (2. kép) ábrázolt jelenet még jobban hasonlít az ősi perzsa véset rajzán látottakhoz, mintegy az ott rögzített párviadal következő, utolsó szakasza: a küzdő alakok már eldobták fegyvereiket s csupán puszta kézzel igyekeznek erőt venni egymáson. Bármilyen kezdetleges is a küzdelem szobrászati megjelenítése, annak hevét jól érzékelteti. A jobboldali, hegyes (szkita-) süveges alak, Turán megszemélyesítője bal kezével Irán alakjának szakállába kap. Az, hogy a támadást kivédje, fejét az ellenkező irányba igyekszik fordítani s nyakát egyúttal hátraszegi. Ugyanakkor jobbjával ellenfele üstökébe kapaszkodik jobbról, hogy annak fejét is elcsavarhassa és így a támadás erejét csökkenthesse. Mindkét alak ruházata, akárcsak az esztergomi oszlopfő alakjaié, egykorú magyar ruházat. Azonban míg az esztergomi alakok feltehetően a köznemesek hétköznapi ruházatát hordják, a karcsai alakok a jobbágyok paraszti: hosszú ujjú és hosszú ingben, valamint talpig érő, bő, ráncos gatyában küzdenek.

A küzdő alakok mellett a karcsai oszlopfőn összefonódott nyakú sárkányok töltik ki a rendelkezésre álló teret. Kétségtelen, hogy a karcsai oszlopfő is magyar mester kezemunkája.

Két és félezer esztendős hagyományt vésett kőbe a magyar kőfaragó mesterek vésője Esztergomban és Karcsán. (Az utóbbin erősen érzik az esztergomi iskola közvetlen hatása.) Turán és Irán küzdelmének jelképes ábrázolásából a Bűn és az Erény örök harcának szimbóluma lett. De ahogy annyi évszázados feledés után napvilágra került maga az egész esztergomi palota, s ahogy nyolc évszázadon át épségben maradt fenn a mai időkig a karcsai oszlopfő két viaskodó alakja, éppúgy megcsilla-

nik és érintetlen szépségében és erejében tündöklik előttünk a kőbe vésett alakokon át az ősi hún-magyar hagyomány lelkisége is. Természetesen Sámson az oroszlánnal és a sas, esztergomi oszlopfőnk további két alakja, már tisztára keresztény jelkép csupán s ezeknek a párvívó alakokhoz az ősi hagyomány szempontjából a legkisebb közük sincsen. Ugyanígy teljesen idegen motívumok a tárgyalt szempontból a karcsai oszlopfő sárkányai is.

A kereszténység különben is — nagyon helyesen — sok ősi elemet vett át honfoglaló eleink ősi hagyomány- és vallási kincséből. Hogy mást ne is említsek, csak Anahyta természet-istenasszonynak metamorfózisára (Gyümölcsoltó Boldogasszony) utalok. Turán és Irán harcának keresztény jelképpé való átformálása ennél sokkal kisebb mértékű áthasonítást kívánt meg.

Mindenesetre örömmel könyveljük el, hogy az esztergomi, illetve a karcsai oszlopfőben egy igen ősi hagyományunknak tárgyi emlékével lettünk gazdagabbak. *Bendefy László*

Jegyzetek

1 *Deér*, Heidnisches u. Christliches in der altungarischen Monarchie. Szeged, 1934. — és *Deér*, Pogány magyarság, keresztény magyarság. Bpest, 1938.

2 Magyarország művészeti emlékei. I. kt.: *Gerevich*, Magyarország románkori emlékei. Bpest, 1938. 75 l.

3 *Gerevich* id. m. 141. l. és CIX. tábla 1. és 2. képe.

4 A dömösi oszlopfő képét l. *Gerevich* id. m. CXXXIX. tábla 1. és 2. képe. A kisbényi oszlopkő képét l. u. o. CXXXIX. táblán.

5 Alaprajzát l. *Gerevich* id. m. 109. l.

6 Bőv. l. *Gerevich* id. m. 108—109. ll. és XLIII., XLIV. tábla.

7 U. ott 143. l. és CXXXVIII. tábla 2. képe.

8 *Zajti*, Magyar évezredek, Bpest, 1939. 77. l. képmelléklete.

KEDVESEM, DALOLJ!

Erkko Juhana Henrik

Kedvesem, dalolj, dalolj!
Már virúl a rét,
Berkeken a lomb alól
Szólnak fülmilék.
Hangod zeng legkedvesebb,
Ajkad zeng legédesebb,
Legszebb zenét.

Halld, a sellő mint zajong,
Zúg, dübörg vadul.
Rémesen a szél jajong,
Fenyvesekbe' dúl.
Hangod zeng legkedvesebb,
Éneked legédesebb,
Legszebb dalul.

Csak dalolj, a fülmile
Bár elhallgatott,
Ránk fuvallt az ősz szele,
Lomb, virág halott.
Én a bűvös szerelem
Édes üdvét élvezem,
Ha zeng dalod.

Finnből fordította: Somkuti

TURÁNI HANGOK

Virányi Elemérhez

Mottó:
A vízből kinn leszünk,
Ha lesz jó finom finesse-ünk.

I.

Te nem vagy hivatalból
vitéz, tudom nagyon jól;
kimondom kereken:
vitézkedel oly tereken,
ahol babér ma nem terem,
pedig tanárnak
vitéz meg hős címek méltán
kijárnak,
és épp ezért
vígan teszem fejedre a babért:
fölavatlak vitéznek,

Neved hangzása jó ma,
hisz' most még axióma,
hogy fenn a hyperboreus fokon
a finn és észt velünk rokon
nem egy okon.
De én jövőbe látok:
az a turáni átok
egymástól elválaszt megint,
finn-észt rokonságot leint,
ily rokonságra egy nap majd legyint
ős-nemesi magyar szokás szerint.
Mert itt, hol tősgyökeres fajjal
dobálódzunk fülsértő zajjal,
mit ér az oly rokon, akit
még egy előnév sem díszít?
Előkelők vagyunk biz itt,
nem bírjuk el a mob ízit,
csak a „pízit".
Előnév, hogyha nyerte
a hazáért küzdő levente,
vagy múzsa-pap, nem cifra bolt, —
szívembe hála-szemet olt:
igazi jog ez, nem koholt.
Kard s elme szoros frigye volt,
hogy e hon, az oly sokszor kirabolt
még él s nem is lesz sohse holt!
S ha egyszer majd kereket old
a cenk, tudod-e: megokolt
futása — talpán útilapú —
miért lesz majd oly őrült iramú?
A magyar, ha dörög az égi bolt,
nem egy akol s egy pásztor népe,
bár emiatt innét talán kinéznek,
holott engem kinézni káros,
hisz' repülök úgyis, akár Ikárosz,
ha nem is éppen
repülő-gépen:
csak hű Pegázusom megülöm
s a magyar glóbuszt véle átrepülöm.
Aki talán megrója,
vigyázzon: veszedelmes a rúgója.
Mert köztudat ma már:
ez a Pegázus nem szamár . . .

II.

s az ellenségnek nem nyakára lép-e?
Csak nézz bele multunk dicső
tükrébe.
Kérdezd meg Hóman-Szekfűt:
nem volt-e a magyar mindenha
együtt, —
honért oh mennyi vére folyt?!
Nincs multja tükrén semmi folt . . .
Ma újra tűz van, de tüzet ki olt?
— óh,
csakis a városi tűzoltó,
én nem, Te nem és ő nem!
A kedves, drága nőnem
Lottát keres, nem ott, ahol van:
a milliónyi kis lakokban!
Pedig ma ott sok álruhás alak
settenkedik és mind a tűzzel
játszanak.
Vigyázz, vigyázz:
kigyúl a régi ház,
és lángja messzire cikáz,
s ha már az égig ér,
nem oltja el tenger turáni vér
zuhogó árja.
S a kihamvadt tűzhely körül
pokoli gyönyörül
táncát nem árja
Mefiszto járja! . . .
Uralkodik az ősi büszke szellem —
Ki állhat itt annak sokáig ellen?
Behódol néki minden ép

ész, s a divat ragadós, mint a lép.
Csak egy marad kívül: a nép,
a ház mögé dobott cserép,
mit bepiszkol minden kopott veréb
s falu-kutasz
kóbor kuvasz.
Amit ott hagynak, hej, rút az,
De az eső, amely reá ver épp,
miként gabonára, csűrben a csép,
lemossa szépen
a cserépen hagyott szemetet.
S jön majd a szeretet,
s ha idejekorán
jön és nagy tisztító tusán
mind összegyüjti a sok cserepet
és új életkohóba önti:
megújul mind a föntí
és élni fog Turán.

1940, V. 10. *Vikár Béla*

JAPÁN, JAPÁNI

Zolnai Gyula, legkitűnőbb nyelvészeink egyike, a „Magyarosan" című nyelvművelő folyóiratban védelmére kel annak a magyartalan, „slendrián" szokásnak, hogy a Japán szót melléknévképző nélkül melléknévül használják. Érvelése a tőle megszokott gúnyolódó hangú, mert ebben az esetben az igazi érvek hiányoznak, tehát a gúny fegyverét kellett használnia. Azt minden kis iskolás diák tudja már, hogy a mellékneveket lehet főnévként használni, de arra nincs egyetlen egy példa sem nyelvünkben, hogy valamelyik országnevet egyszerre főnévnek is, meg melléknévnek is használnánk. Lehetetlen azt mondanunk, hogy „Kína művészet", vagy „Korea szokás", vagy „Svejc irodalom" stb. Egyes-egyedül a Japán tulajdonnévvel bánnak ilyen hanyagul és, bocsánatot kérek, de a magyarban nem találok egészen megfelelő kifejezést, ilyen „slendrián" módon. Próbálna meg valaki a francia nyelvvel így bánni, majd ellátnák a dolgát! A Zolnai említette érvek, nem érvek, csak nagyon kezdetleges okoskodások. Sőt maga Zolnai is vét a magyar nyelv ellen, mert „helyesírási szabályok"-at említ, holott már az Akadémia is kijavította ezt a csúnya — ásit. Ha Zolnainak megvolna az az igazi jó magyar nyelvérzéke, amellyel, sajnos, fejtegetéseiből láthatólag, nem rendelkezik, akkor ezt az ásít nem írta volna le! Inkább írta volna, hogy „helyesíró szabályok", mert Zolnai sem alszik „hálási" szobában és nem kártyázik a „dohányzási"-ban és nem iszik kristályvizet tífusz idején az „ivási" pohárból stb. Nem jó magyar ember az, aki ilyen hanyag, zsargonszerű idétlenséget védelmez, mert hisz ez példátlan a magyar nyelvben! Ezért felszólítok minden jó magyart, mindenkit, aki szereti nemzetünk legszebb történelmi emlékét, a magyar nyelvet, hogy egy tapodtat se engedjünk a nyelvrontóknak s ne használjuk a Japán főnevet melléknévképző nélkül melléknévül!

Cholnoky Jenő

A TURÁNI TÁRSASÁG ÜGYEI

Közgyűlés. A Turáni Társaság *1942. évi február hó 12-én*, csütörtökön d. u. 6 órakor a m. kir. Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karának II. számú tantermében tartotta rendes évi közgyűlését.

Elnök *Cholnoky Jenő*, jegyző *Virányi Elemér*.

Az elnök üdvözli a megjelenteket s a rendes évi közgyűlést megnyitja. Közli, hogy f. évi február 3-ára hívtuk össze első ízben a rendes évi közgyűlést, de az nem volt határozatképes. A mai napra összehívott rendes évi közgyűlés határozatképességét megállapítja. A jegyzőkönyv hitelesítésére *vitéz Horváth Béla dr.* és *Kocsis Miklós dr.* tagtársunkat kéri meg, majd elmondja közgyűlési megnyitó beszédét, amelyet teljes szövegében Turán című folyóiratunk 1942. évi XXV. évfolyamának I. száma közölt.

Virányi Elemér főtitkár felolvassa az 1941. évi március hó 14-én tartott rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyvét. Ezt a közgyűlés hitelesíti.

Ezután a főtitkár a következőkben terjeszti elő a Turáni Társaság 1941. évi működéséről szóló jelentését: „Az elmult esztendő során Társaságunk működésében is jelentkeztek a háborús viszonyok okozta nehézségek. Ez legfőképpen előadássorozatunk elakadásában nyilvánult meg, különösen az esztendő második felében. A baj legfőbb oka saját előadóhelyiségünk hiánya. Az esztendő első felében megtartott előadásainkról és ünnepélyeinkről pontos beszámoló található Turán c. folyóiratunk 1941. évi XXIV. évfolyamának II. számában, ezért kéri, hogy ennek ismertetését ezúttal mellőzhesse. Az esztendő második felében két ünnepélyünk, illetve előadóestünk volt. Az egyik október hó 28-án a török nemzeti ünnep alkalmából, a másik november 14-én, a finn-ugor néprokonsági nap és egyúttal Finnország nemzeti ünnepe alkalmából. Ezek ismertetése megtalálható a Turán c. folyóirat 1942. évi XXV. évfolyamának 1. számában. Működésünkre bénítólag hatott, hogy az esztendő egész folyamán Észtországgal, majd később Japánnal is megszakadt az összeköttetés. Ezzel kapcsolatban rámutat a főtitkár arra, hogy 1942 február 24-én lesz Észtország nemzeti ünnepének évfordulója. Mivel ezt a jelenlegi körülmények miatt nem ünnepelhetjük meg úgy, amint az a mult évben történt, itt *a közgyűlésen emlékezünk meg észt testvérnépünkről s hőn óhajtjuk, hogy a sorsa mielőbb ismét jóra forduljon.* A főtitkár maga az Országos Gárdonyi Irodalmi Társaság 1942 február 13-án tartandó felolvasó ülésén fog előadásában Észtországról, illetve az észt nemzeti ünnepről megemlékezni, felolvasva *A. Gailit* észt író „Ősi föld" című regényének egy részletét.

Közli a főtitkár, hogy *Turán* című folyóiratunk XXIV. évfolyama 1941-ben három számmal, összesen 164 oldalon jelent meg. Ez 4 oldallal több, mint az előző 1940-es XXIII. évfolyam s közfelfogás szerint évek sora óta a legmagasabb színvonalat elért évfolyam. Utalhatunk a nagy sikert aratott, s gyönyörű fényképmellékletekkel díszített japáni számra (I), amelyből már csak néhány példány áll rendelkezésünkre, valamint a bolgár számra, amelyet éppen a megjelenésekor Magyarországon járt *Bogdan Filov* bolgár miniszterelnöknek is átnyujtottunk. A folyóirat tiszteletdíj nélkül dolgozó munkatársainak ezúton fejezzük ki a szerkesztőség és a Turáni Társaság nevében is legőszintébb hálánkat és köszönetünket.

Az ő buzgó és önzetlen közreműködésük tette lehetővé, hogy folyóiratunk XXIV. évfolyama mind tartalomban, mind terjedelemben elérte, sőt meghaladta a XXIII. évfolyam színvonalát.

Nyelvtanfolyamunk XVI. évfolyama 1941 október 13-án kezdődött a Székesfőváros illetékes hatóságainak szíves engedélye alapján a VII., Nagyatádi Szabó-utcai községi polgári fiúiskola egyik tantermében. A finn nyelvet *Faragó József*, a bolgár nyelvet dr. *Boikliev Dimo*, a török nyelvet *Galánthay-Glock Tivadar*, a japáni nyelvet dr. *Ráthonyi Zoltán*, a kínai nyelvet dr. *Megyeri József*, a kísérletképen megkezdett eszperantó nyelvet *Kovács Gusztáv* tagtárs tanítják. A beiratkozott hallgatók száma (69) meghaladja a tavalyi létszámot.

Kegyeletes szokásunkhoz híven 1941 augusztus 23-án megkoszorúztuk *Pekár Gyula*, néhai elnökünk sírját. Újév napján jókívánságainkat fejeztük ki tisztelgő látogatásunk során Fenséges *Védnökünknek*, *Paikert Alajos* örökös tb. alapító elnökünknek, *Cholnoky Jenő* elnökünknek, valamint a Budapesten állomásozó finn, bolgár, török és japán követnek, feliratkoztunk a Kormányzóságon és a Miniszterelnökségen.

Taglétszámunk a nehéz körülmények ellenére is kedvezően alakult. A nagyobbméretű toborzás és hírverés a mai körülmények között nehézségekbe ütközik. Az állandóan jelentkező érdeklődők s a belépő új tagok megnyilatkozásaiból az derül ki, hogy a turáni gondolat egyre szélesebb körökben kelt érdeklődést.

Taglétszámunk a mai nappal a következő:

alapító tag	28	(tavaly 26)
tb. tag	35	(tavaly 23)
törzstag	242	(tavaly 215)
rendes tag	164	(tavaly 159)
	469	423

A tavalyi közgyűlésen közölt létszámhoz mérten tehát a gyarapodás 46. Amennyiben a választmány elé érkezett indítvány alapján a javasolt tiszteletbeli tagokat megválasztja a közgyűlés, a gyarapodás 48, a teljes létszám 471 lesz. Míg 1940-ben a gyarapodás 34 volt, 1941-ben 47, tehát majdnem 50%-kal nagyobb. Örvendetes tünet, hogy az elmult év során önként jelentkező rendes tagjaink száma is emelkedett. A gyarapodás azonban ténylegesen nagyobb volt, mert 1941 év folyamán 10 tagunk meghalt. A tagok gyarapodását tanulságosan világítja meg a következő összehasonlítás: 1941-ben 48-cal emelkedett a tagok létszáma, míg az előző három esztendő folyamán 47-tel. A tavalyi egy esztendőben tehát jobban gyarapodott létszámunk, mint azelőtt 3 év alatt. Ez Társaságunk jövője szempontjából rendkívül megnyugtató és további munkára ösztönző jelenség.

Ha a fejlődés 1942-ben is kedvezően alakul, akkor remélhető, hogy rövidesen elérjük az 500-as létszámot. Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, nem kellene-e máris nagyobb példányszámban nyomattatni folyóiratunkat. Bebizonyosodott ugyanis, hogy leghatásosabb propagandaeszközünk a folyóirat. Sajnos, nem áll belőle elegendő példányszám rendelkezésünkre, hogy a tagszerzést nagyobb mértékben megindítsuk.

Örvendetes, hogy a tudományos körök, könyvtárak is mind jobban kérik folyóiratunkat, még külföldről is. Az érdeklődés fokát tekintetbe véve, legalább 1000 példányban kellene folyóiratunkat megjelentetni, az eddigi 700 helyett. Az emelkedő nyomdai árak, sajnos, határt szabnak terjeszkedési lehetőségeinknek. Ezen csak nagyobb államsegély rendelkezésünkre bocsátása változtathatna.

1941 nyarán az ország 37 vidéki és fővárosi Népművelési Bizottságának régi kiadványaiból összeállított *könyvcsomagokat* küldöttünk, a turáni eszme terjesztése céljából. Azt is tervezzük, hogy a Vöröskereszt kérésére a harctéren küzdő katonáinknak is több könyvcsomagot küldünk.

A tavalyi esztendő fénypontja az 1941 február 11-én a Pannónia szálló éttermében megtartott II. *Serlegvacsoránk* volt, mintegy 120 résztvevővel. Az ünnepi beszédet *Rüsen Esrev Ünaydin* török követ mondotta, Fenséges *Védnökünk* és elnökünk, *Cholnoky Jenő* felszólalásával. *vitéz Horváth Béla* dr. tagtársunk kezdeményezésére beadvánnyal fordultunk a VKM-hez, török ifjak magyarországi tanulmányai tárgyában. A kapott kedvező választ, további lépések megtétele céljából, eljuttattuk a budapesti török követséghez.

A kényszerítő körülmények között távollevő *Bendefy László dr.* helyett a főtitkár előterjeszti a *könyvtári jelentést.* Könyvtárunk átrendezésének nagy munkáját is megkezdtük a mult esztendőben. Az 1941 januáriusában nyilvántartott 1180 művel szemben az 1942 február 11-én lezárt adatok szerint könyvtárunkban 1394 mű van, az év folyamán tehát a gyarapodás 214 mű volt. Ezek azonban csak részben kerültek vásárlás útján birtokunkba. A legtöbb adomány, illetve évek óta iktatás nélkül elfekvő könyv. A könyvtár végleges rendezését lankadatlanul folytatjuk, s azt főként *Virányi Endre* festőművész végzi. Legközelebbi feladatunk a még jegyzékbe nem vett művek iktatása és a könyvtárba való besorozása, valamint az 1394 mű kötetei számának megállapítása. Hozzávetőleges számítás szerint az összes kötetek száma kb. 4000 lehet. Sajnos, igen sok könyvet kölcsönöztek ki tagtársaink, amelyeket nem hoztak vissza. Mintegy 150 kötet hiányzik. Ezért arra kérünk mindenkit, akinek birtokában Társaságunk könyvtárába tartozó könyv van, hogy azt minél előbb származtassa vissza. Ezek után a főtitkár kéri a főtitkári és könyvtárosi jelentés tudomásul vételét."

Ezután *Gergelyffy Gábor* igazgató a következőkben terjeszti elő jelentését: „A legutóbbi idők nehéz megpróbáltatást mértek nemzetünkre. Ennek súlyát érzi a turáni célokért már több, mint három évtizede lankadatlanul dolgozó Turáni Társaság is. Törhetetlen, megfeszített energiával kell harcolnunk, hogy e nehéz időkben az elődeinktől kitűzött célokat eredményesen szolgáljuk és megvalósítsuk. Elmondhatjuk a költővel, hogy:

„Megnehezült az idők viharos járása felettünk..."

De mégis azt látjuk, hogy az idő nekünk dolgozik. A turáni gondolat sohase látszott olyan gyors irammal közeledni megvalósulásához, mint éppen most, mikor a világ csodálatát kiváltó rokonnépeink velünk együtt küzdenek egyetemes céljaink megvalósításáért és egy megtisztult világ felépítéséért!

Nyugodt lélekkel jelenthetjük ki, hogy az adott keretek között mind-

annyian mindent megtettünk, amire a Turáni Társaság célja és programmja bennünket kötelez.

Rokonnépeink nemzeti ünnepeiről mindannyiszor megemlékeztünk, továbbá néprokonsági díjtalan nyelvtanfolyamokat tartunk fenn és a Turán c. tudományos folyóiratunkat értékes tartalommal, ízléses formában jelentetjük meg, annak ellenére, hogy csak a legszerényebb korlátok közé szorított anyagi források állanak rendelkezésünkre, nem beszélve arról, hogy a nyomdai árak nap-nap után emelkednek.

Kivívtuk azt is, hogy a tervbe vett török-magyar diákcsere ügyében a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a legmesszebbmenő kedvezményeket biztosította és a csere megvalósítása, ha a körülmények megengedik, küszöbön áll. Sikerült továbbá díjtalan telefonhasználatot biztosítanunk, sajnos, egyelőre kivételesen csak erre az évre, mert az Országházban a legnagyobb megtakarítást hajtották végre. E jótéteményért dr. *Tasnádi Nagy Andrásnak*, tb. elnökünknek tartozunk köszönetet mondani Társaságunk iránt tanusított bölcs megértéséért. Hálával emlékezem meg a BESZKÁRT ugyancsak megértő vezérigazgatójáról, dr. *bonyhádi Perczel Györgyről*, aki 500 pengőt juttatott Társaságunknak. Dr. *Szendy Károly* polgármester pedig magas Védnökünk közbenjárására az idén is 400 pengőt utalt ki a Turán c. tudományos folyóiratunk támogatására.

Mélységes kegyelettel gondolunk néhai első elnökünkre, a nagy államférfiúra és tudós *gróf Teleki Pálra*, s kérem, hogy emlékének egy perc nyi felállással áldozzunk.

Az 1941. évben megalakítottuk a Turáni Írók csoportját, akik közé tartoznak: *Gyallay Domokos* erdélyi író, a Levente c. folyóirat főszerkesztője, *Vályi Nagy Géza*, a Petőfi Társaság tagja, *Mécs László* költő, *Szathmáry István* törzstagunk, dr. *Molnár Sándor* miniszterelnökségi főtisztviselő, a Nemzeti Könyvtár főszerkesztője.

A *Vörösmarty & Jancsó* filmgyártó és terjesztő Kft. filmvállalat, mely honvédelmi készséget támogató filmek készítésére alakult, az általa készített „Hazádnak rendületlenül" c. filmje tiszta jövedelmének 2%-át ajánlotta fel Társaságunknak.

Pénzkészletünk jelenleg 2.095 pengő 51 fillér. Ez az összeg takarékos beosztás mellett fedezi a legszükségesebb kiadásokat addig, míg az idei államsegélyt megkapjuk.

Az idei III. Serlegvacsorát f. évi április hónapban szándékozunk megtartani ünnepélyes formák között. Ez alkalommal a nagy ázsiai kutató *Kőrösi Csoma Sándor* emlékének áldozunk.

A Turáni Társaságnak mind a *Vezetőségét*, mind pedig minden egyes tagját a jövőre való buzdítással és ügyünk iránti önbizalommal kell eltöltse az a körülmény, hogy dr. *Ullein-Reviczky Antal* megh. miniszter, rendk. követ hivatalosan is elérkezettnek látja az időt, hogy a Turáni Társaság teljes aktivitásba lépjen és éppen ezért arra kért bennünket, hogy a néprokonsági gondolatnak minél szélesebb körben fejtsünk ki propagandát és népszerűsítsük azt. Kijelentette, hogy e cél megvalósítására a legmesszebbmenő támogatást biztosítja. Buzdítására meg is kezdtük az ez irányú munkát és részletes javaslatot készítettünk el, mely turáni tárgyú előadások tartásával, népszerű füzetek, könyvek kiadásával és egyéb propagandaeszközök felhasználásával kívánja e célt

szolgálni. Tervezetünket részletesen kidolgozva dr. *Zsindely Ferenc* államtitkárnak nyujtottuk át, aki azzal vette kezeihez, hogy jelenti illetékes helyen és hiszi, hogy — eredményesen.

Felhasználom ezt az alkalmat arra is, hogy mindnyájunk nevében ismételten hálás köszönetet mondjak magas Védnökünknek, vitéz dr. *József Ferenc* kir. herceg Úr Őfenségének, aki nemcsak nevének fényét, de lelkét is nyujtja a Társaságnak. Hálásan köszönöm meg elnökünknek, dr. *Cholnoky Jenőnek,* hogy bölcs tanácsaival az idei munkaévadunkban is támogatni méltóztatott, éppen úgy, mint *Paikert Alajos* alapító és örökös tb. elnökünk, akinek az 1941 november hó 14-én tartott finnugor emlékest után ünnepeltük 75-ik születésnapját. Adja Isten, hogy ezt még nagyon-nagyon sokszor ünnepelhessük. Köszönetet mondunk ez úton a turáni ügyek régi pártfogóinak, *Pataky Tibor* államtitkár és *Balogh Andor* miniszteri tanácsosnak, akik a Turáni Társaság zavartalan működésének biztosítására gondoskodnak arról, hogy az államsegélyt évenként megkapjuk. Köszönetet mondok továbbá a Számvizsgáló Bizottság elnökének, dr. *Teghze-Gerber Ferencnek,* továbbá tagjainak, *Podhorszky Vilmosnak* és *Kenézy Zoltánnak* támogató, nagyértékű munkájukért, valamint *Galánthay-Glock Tivadar* alelnöknek, aki sokszor állott rendelkezésünkre támogatásával. Végül megköszönöm dr. *Virányi Elemér* főtitkárnak megértő együttműködését, éppen úgy, mint a Társaság minden tagjainak fáradozását, akik az igazgatósági teendőkben támogattak, így különösen *Kiss Albertné* úrnőnek, a Társaság titkárának." Jelentését elfogadják.

Az elnök kérésére a Számvizsgáló Bizottság elnöke, *Teghze-Gerber Ferenc* ismerteti az 1941. évi zárszámadást. Az év folyamán az összes pénztári befizetés 8.741 P 30 f. volt, az összes kiadás 7.366 P 90 fill. 1941-ben az összes pénz- és vagyonkezelésről készített zárszámadás szerint 21.637 P 56 f. bevétellel, illetve vagyonnal szemben 21.637 P 56 f. kiadás, illetve teher áll. Igy a Társaság vagyoni mérlege 1941 december 31-én egyensúlyban levőnek mutatkozott. Közli azt is, hogy a pénztárkönyvet az év folyamán többször is átnézték a Számvizsgáló Bizottság tagjai s azt mindenkor rendben levőnek találták. Ezért kéri, hogy a pénztárkezelő igazgatónak és a felelős számadóknak a szokásos felmentvényt a közgyűlés adja meg.

Az elnök javaslatára a közgyűlés a felmentvényt megadja, egyben legőszintébb köszönetét fejezi ki az igazgatónak a lelkiismeretes vagyonkezelésért, másrészt a felelős számadóknak az alapos, felelősségteljes és pontos munkáért, amellyel a Társaság pénzügyeinek ellenőrzését végzik.

Az elnök kérésére *Teghze-Gerber Ferenc,* a Számvizsgáló Bizottság elnöke előterjeszti az 1942. évi költségvetési előirányzatot. A mult esztendők tapasztalatai alapján, valamint abban a reményben, hogy a 4.000 pengő állami támogatást az idén is megkapjuk, a kiadásokat az 1942. esztendőre 7.000 pengőben irányoztuk elő, s ugyanannyi bevételre is számítunk. Majd kéri a közgyűlést, hogy a Miniszterelnökség által jóváhagyandó költségvetést fogadja el és annak végrehajtásával az elnökséget bízza meg.

Cholnoky Jenő elnök javaslatára a közgyűlés az 1942. évi költségvetést elfogadja, a Számvizsgáló Bizottság tagjainak a terhes munka el-

végzéséért köszönetet mond s megbízza az elnökséget, a Miniszterelnökség által jóváhagyandó költségvetés végrehajtásával.

Az elnök közli, hogy alapszabályaink szerint a választmány ⅓-át (L. a febr. 12-én tartott választmányi ülés jegyzőkönyvét) a közgyűlést megelőző választmány kisorsolta. Ezek pótlásáról kell gondoskodnunk. Részleges tisztújítás szükségessége is felmerült.

Ezzel kapcsolatban *Paikert Alajos* kér szót. Kifejti, hogy nagyérdemű elnökünk, *Cholnoky Jenő* mostani közgyűlésünket megnyitó beszédében igen komoly, jelentős és igaz szavakban figyelmeztetett bennünket arra, hogy mennyire szükséges a mostani nehéz és sorsdöntő időkben nemzetünk összetartása, fegyelmezettsége és minden, bármennyire is indokoltnak látszó szétvonás teljes kikerülése. Azért erre való tekintettel a multévi közgyűlésen három esztendőre megválasztott elnök és tisztikar iránt a legteljesebb bizalmat fejezi ki s reméli, hogy a közgyűlés ebben vele egyetért. Bizalmát fejezi ki elsősorban annyi érdemet szerzett kiváló és tudós elnökünknek, *Cholnoky Jenőnek*, aki bölcs céltudatossággal, férfias meggyőződéssel és határozottsággal vezeti Társaságunkat, továbbá bizalmát fejezi ki egész tisztikarunknak, különösen kiemelve *Gergelyffy Gábor* igazgató és *Virányi Elemér* főtitkár tevékenységét, akik önzetlenül és nem lankadó buzgalommal szolgálják Társaságunkat, s elismerését fejezi ki a Számvizsgáló Bizottságnak és a választmánynak. Igy egységbe tömörülve és folytatólagosan, egyben még fokozottabban és céltudatosabban küzdhetünk tovább Társaságunk eddigi magas céljai és hivatása megvalósításáért, ami egyúttal a magyarság, a turánság és az egész emberiség erőteljes fejlődését és előrehaladását is jelenti.

Az elnök megköszöni mind a maga, mind a tisztikar nevében *Paikert Alajos* elismerő szavait s a tisztikar, valamint a választmány kiegészítése tárgyában a következőket javasolja: válasszuk meg tb. elnökeink sorába dr. *Bárdossy László* m. kir. miniszterelnököt és külügyminisztert, tb. tagokul pedig dr. *Karafiáth Jenőt*, Budapest főpolgármesterét, *Lukács György* ny. minisztert és özvegy *Pekár Gyulánét*, könyvtárossá *Virányi Endre* festőművészt a lemondott dr. *Bendefy László* helyébe. Javasolja a választmány kisorsolt tagjainak újra megválasztását, valamint választmányi póttaggá dr. *Kechkeméthi Pethes László* ny. főispánt ajánlja. A közgyűlés az elnök javaslatát a legnagyobb lelkesedéssel és egyhangúlag elfogadja s kéri, hogy a nevezetteket megválasztásukról az elnökség értesítse.

Dr. *Mezey István* alelnök szót kér s indítványozza, hogy a közgyűlés üdvözölje *Aarne Wuorimaa* budapesti finn és *Toshitaka Okubo* japáni követet, abból az alkalomból, hogy az általuk képviselt testvérnemzetek nehéz, de győzelmes harcokat vívnak jobb jövőjükért. Az elnök javaslatára a közgyűlés az indítványt elfogadja s kéri az elnökséget, hogy a két testvérnemzet követét elhatározásunkról értesítse.

Több tárgy nincs, az elnök a közgyűlést bezárja.

Választmányi ülések. *1942 február 12.* Elnök *Cholnoky Jenő*, jegyző *Virányi Elemér*. A mult ülés jegyzőkönyvét annak felolvasása és a *Pröhle Vilmos* észrevételei alapján végzett módosítások után hitelesítik. A jelen ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére az elnök *Pröhle Vilmost* és *Gévay-Wolff Nándort* kéri meg. *Lechner Jenő* megköszöni a mult ülés állásfoglalását az őt és családját, illetve *id. Lechner Jenő*

magyarságát a Deutsche Zeitung részéről ért támadás ügyében. A választmány Lechner Jenőt újból biztosítja legteljesebb együttérzéséről és nagyrabecsüléséről. Az elnök jelenti, hogy *Körösi Csoma Sándor* szobrának felállítása ügyében kedvező értesülései vannak. Pénzbeli támogatást ígért a főváros, a kormány és a református egyház. A szobrot valószínűleg Buda egyik hangulatos helyén állítják föl. Közli az elnök, hogy a február hóban tervezett III. serlegvacsoránkat későbbi időre halasztjuk, mert a Körösi Csoma Sándorról szóló ünnepi beszéd megtartására megkért dr. *Bárdossy László* miniszterelnök és külügyminiszter úr bizonyos akadályok miatt a beszédet nem vállalhatta. *Törzstaggá* választják *Horger Antal* dr. egy. ny. r. tanárt, *Rásonyi László* dr. egy. ny. r. tanárt, *Kun Tibor* dr. egy. tanársegédet, *Török László* dr. magántisztviselőt, *Balyi Patai Pált*, *Virányi Endre* festőművészt és *Kiss Albertné* úrnőt. *Rendes taggá* választják *Boros Eleonóra* tanítónőt, *Dávid Zoltán* magántisztviselőt, *Drevenka Alajos* gazdálkodót, *Kovács Marika* tanítónőt. *Gergelyffy Gábor* igazgató közli, hogy készpénzállományunk, illetve vagyonunk a mai napon 2095 P 51 fillér. Illetékes helyen nagyobb összeg kiutalását kértük japáni-finn kiállítás rendezésére, havonkint megjelenő olcsó népszerűsítő kiadványok készítésére, valamint ismeretterjesztő előadások rendezésére. Az elnök közli, hogy a jelen választmányi ülés után tartandó ezévi közgyűlésünk előkészítésével kapcsolatban a tisztikar kiegészítése vált szükségessé. A megejtett sorsolás alapján Bartucz Lajos, Csepreghy Béla, Fettich Nándor, özv. Kurtz Gusztávné, Jalsoviczky Károly, Novágh Gyula, Rüblein Richárd, h. Somogyi József, Szentgály Antal, Szent-Iványi Domokos, Tompa Ferenc rendes és Boér György póttagsága megszűnik. A választmány úgy dönt, hogy a közgyűlésen a kisorsolt választmányi tagok újból való megválasztását javasolja, a póttagságra *Kechkeméti Pethes László* dr. ny. főispánt ajánlja. Az elnök javasolja, terjesszük a közgyűlés elé *Bárdossy László* dr. miniszterelnök tb. elnökké, valamint *Karafiáth Jenő* dr. főpolgármester, *Lukács György* dr. ny. miniszter és özv. *Pekár Gyuláné* tb. taggá való választását. A Bendefy László dr. lemondásával megüresedett könyvtári tisztségre *Virányi Endrét* ajánlja a választmány. Valamennyi javaslat a közgyűlés elé terjesztendő. Közli az elnök, hogy *Steller Lajos* fűzfői mérnök korábbi 20, s ma érkezett 150 pengős adományával alapító tagjaink sorába óhajt lépni. A választmány Steller Lajos elhatározását a legnagyobb örömmel fogadja, ezért neki köszönetet mond s kéri az elnökséget, hogy erről új alapító tagunkat értesítse. Végül Pröhle Vilmos azt javasolja, tegyen a Turáni Társaság is lépéseket a magyar tudományos nyelv helyesebbé, szabatosabbá és magyarosabbá tétele érdekében. A választmány a javaslatot helyesli.

1942 március 24. Elnök *Cholnoky Jenő*, jegyző *Virányi Elemér*. A mult ülés jegyzőkönyvét a főtitkár felolvassa s azt hitelesítik. A jelen ülés hitelesítői *Kocsis Miklós* és *Megyeri József*. A főtitkár jelenti, hogy *vitéz nagybányai Horthy István* tb. elnökünk kormányzóhelyettessé történt megválasztása következtében Társaságunkban viselt tisztségéről lemondott. Jelenti, hogy XXV. évfolyamába lépő Turán című folyóiratunk idei I. száma nyomdában van. Ezt a jubiláris évfolyamot teljes egészében *Körösi Csoma Sándor* emlékének szenteljük, halála 100. évfordulója alkalmával. Jelenti, hogy f. évi március 3-án a Magyarországi

Turán Szövetséggel és több más egyesülettel együtt bolgár-magyar ünnepélyt rendeztünk, Pest vármegye székházának dísztermében. Ezen Társaságunk részéről, illetve nevében *Paikert Alajos* és *Galánthay-Glock Tivadar* szerepeltek. Közli, hogy idei XVI. évi nyelvtanfolyamunk április közepén végződik. *Gergelyffy Gábor* igazgató jelenti, hogy készpénzállományunk 1196 P 09 fillér. A VKM a tavaly kiadott japáni számunk nyomdai költségtöbbletét, 339 P 39 fillért kiutalványozta, amiért elsősorban *Paikert Géza* dr. min. tanácsos úrnak fejezzük ki köszönetünket. Ez az utalványozás a fenti összeghez hozzászámítandó még tehát. Örömmel közli, hogy a Miniszterelnökség 6000 pengőt utalványozott Társaságunknak a turáni gondolatot, a turáni népeket ismertető kiadványokra, valamint előadások tartásának költségeire. Első propagandanyomtatványként *Cholnoky Jenő* Japánról szóló füzete lesz, az első előadás megtartására is őt kértük meg. Ennek színhelye az Uránia Színház lesz. *Paikert Alajos* és *vitéz Horváth Béla* is vállalkoztak előadások tartására. A fővárosi előadások után vidéki előadásokat is tervezünk, nagyobb városokban.

Gergelyffy Gábor igazgató a Turáni Társaság nevében melegen üdvözli megjelent tagtársunkat, *özv. Kurtz Gusztávnét*, születésének 85. évfordulója alkalmából. Behatóan méltatja az ünnepelt magyar nagyasszony érdemeit a turáni, különösen a magyar-japáni kapcsolatok ápolása terén. Áldozatkészsége legnagyobb elismerésünket érdemli. Tevékenységének elismerését bizonyítja a Kormányzó Úr Őfőméltósága által az ünnepeltnek adományozott magyar érdemrend is. A választmány özv. Kurtz Gusztávnénak legnagyobb elismerését fejezi ki s további életútján a legjobbakat kívánja neki. Özv. Kurtz Gusztávné a Társaság írásbeli üdvözlését s a most elhangzott szavakat a legmélyebb hálával fogadja s ígéri, hogy a jövőben is mindent megtesz a turáni gondolat terjesztése érdekében.

Az elnök közli, hogy idei III. serlegvacsoránkat április 15-én rendezzük meg. A serlegbeszédet, Kőrösi Csoma Sándorról, az elnök maga mondja el.

Ezután *vitéz Horváth Béla* dr. behatóan indokolt javaslatot terjeszt elő *Attila* szobrának felállítására. *Kovács Karap Ernő* s többek hozzászólása után az elnök azt indítványozza, tartsuk napirenden ezt a kérdést, tegyük meg a szükséges lépéseket illetékes helyeken s tájékozódjunk, miképen fogadják ezt a tervet a hivatalos körök. A háborús viszonyok miatt gyors intézkedés, illetve megvalósítás nem igen remélhető, de igyekezni fogunk az eszmét legalább egy lépéssel előbbre vinni a megvalósítás útján.

Gergelyffy Gábor igazgató közli, hogy az államsegély kiutalását, az idei költségvetési előirányzat beterjesztésével, illetékes helyen kértük s annak kiutalására elvi igéretet kaptunk. *Teghze-Gerber Ferenc* jelenti, hogy a Budapesti Gyógyforrások Igazgatóságához kérvényt nyujtott be a Társaság nevében, anyagi támogatásért. Remélhető, hogy kérésünket teljesítik.

A választmány *Sántha György* magántisztviselőt rendes taggá választja.

Társaságunk XVI. évi nyelvtanfolyama. Az 1941/42. évben a finn, török, bolgár, japáni és kínai nyelvet a Nagyatádi Szabó-u. 30. sz. alatti polgári fiúiskolában tanítottuk, a Székesfőváros illetékes hatósága és az iskola igazgatójának szíves engedélye alapján. Ezért itt mondunk őszinte köszönetet. A tanfolyam 1941 október közepén kezdődött s a szokásos karácsonyi szünet után április közepéig tartott. *Faragó József* a finn, *vitéz Galánthay-Glock Tivadar* a török, *Boikliev Dimo* a bolgár, *Ráthonyi Zoltán* a japáni, *Megyeri József* a kínai nyelvet tanította. Az idén kísérletképen az eszperantó nyelvet is rendszeresítettük *(Kovács Gusztáv)*, tekintettel arra, hogy ezt nyelvrokonaink is nagyon ismerik s a rokonnemzetek között keletkezett érintkezésben használatos segédeszköznek bizonyult. A következő, XVII. évi nyelvtanfolyamunkat, ha a körülmények lehetővé teszik, 1942 őszén ismét megszervezzük.

Társaságunk III. serlegvacsorája. A Turáni Társaság 1942 április 15-én a Gellért-szálló Márványtermében rendezte meg idei III. serlegvacsoráját, amelyen a megjelentek *Kőrösi Csoma Sándor* emlékének áldoztak. Fenséges Védnökünk, *dr. vitéz József Ferenc* kir. herceg Őfensége megnyitó beszédében a magyarság hivatástudatát fejtegette s arra mutatott reá, hogy ez a nemzet kiváló férfiainak áldozatos tevékenységével szellemi sugárzógócpont a kárpáti medencében. Értékeket teremtő és terjesztő nemzet vagyunk s ezt a feladatot a jövőben még nagyobb lökőerővel kell végeznünk. A magyarság egyik ilyen példát mutató nagy fia volt Kőrösi Csoma Sándor is. Az ünnepi beszédet *Cholnoky Jenő* mondotta s ezt folyóiratunk jelen száma teljes egészében közli. *Paikert Alajos* záróbeszédében a megjelent vendégeket és tagokat köszöntötte, *Keöpe Viktor* pedig azt az eszmét vetette fel, hogy gondolni kellene Kőrösi Csoma Sándor hamvainak hazaszállítására. Az ünnepi megemlékezésen jelen volt *Toshitaka Okubo* japáni, *Rüsen Esrev Ünaydin* török, *Dimiter Tosev* bolgár követ, e követségek tisztikarával, valamint *F. H. Heikkilä*, a finn követség ügyvivője. A hivatalos képviselőkön kívül Társaságunk tagjai és vendégei közül mintegy százan vettek részt az ünnepélyes összejövetelen, amely méltó módon áldozott Kőrösi Csoma Sándor emlékének.

Bizalmas értekezletek. Fenséges Védnökünk, *József Ferenc* kir. herceg elnökletével 1941 november 19-én volt bizalmas értekezlet elnökünk, *Cholnoky Jenő* lakásán, majd 1942 június 5-én, Fenséges Védnökünk palotájában. Az utóbbi értekezleten a miniszterelnökség, a külügyminisztérium, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium, Pest megye magas állású hivatalos személyei vettek részt s a tanácskozás a turáni mozgalom fejlesztése, valamint Társaságunk jövő működése szempontjából nagyjelentőségű eredménnyel járt.

A Turáni Társaság ünnepi előadása Japánról. Társaságunk *Gergelyffy Gábor* igazgató tevékeny kezdeményezése alapján elhatározta a fővárosra és az egész országra kiterjedő munkaterv készítését és fokozatos végrehajtását. E terv keretében az első előadást Japánnak szenteltük s az rendkívül nagy érdeklődés mellett 1942 május 3-án zajlott le, az Uránia pergőképszínház szinültig megtelt helyiségében. Ez alkalommal Társaságunk elnöke, *Cholnoky Jenő* tartott igen érdekes előadást „Japán, a legszebb ország" címen, vetített képekkel. Az előadáson meg-

jelent a budapesti japáni követ, *Toshitaka Okubo*, valamint a követség tisztikara is.

A Turáni Társaság vidéki előadásai. A *Csongrádmegyei Iskolánkívüli Népművelési Bizottság* meghívására és rendezésében *Szentesen* 1942 május 3-án, vasárnap d. u. a városháza közgyűlési termében, nagyszámú közönség érdeklődése mellett, turáni kultúrdélután volt. *Kovács Pál* népművelési gondnok mélyen átgondolt és tartalmas bevezetője után *dr. vitéz Horváth Béla* szólott a turáni gondolat lényegéről általában, annak összefüggéséről a magyar nép sorskérdéseivel, majd a turáni népek ébredéséről, kiemelve *Atatürk Kemal* korszakalkotó tevékenységét a nemzeti Törökország megteremtésében. Előadását magyarvonatkozású török népdalok és egy, Buda elveszéséről szóló balladatöredék fölolvasása követte (*Kunos Ignác* gyüjtése és fordítása), *Kovács Margit* művészi tolmácsolásában. *Várady Márta* és *Várady Erzsébet* zongoraszámai következtek, feltűnően ügyes és élvezetes kidolgozásban. *Cseuz Piroska* a „Nyári est Finnországban" (*Eino Leino* verse, *Képes Géza* fordítása) című költeményt szavalta el mély átérzéssel és finom megértéssel. *Virányi Elemér* „A finnugor népek élettere" címen volgai és urali nyelvrokonaink küzdelmes multját és jelenét ismertette, bízva abban, hogy a jelenleg folyó történelmi átalakulás során e népekre is jobb jövő virrad. Előadása kiegészítéseképen *Zoltán Béla* ref. segédlelkész kiforrott művészi készséggel szavalta el *H. Visnapuu* észt költő „Északi vártán" című versét (*Képes Géza* fordítása), valamint *Zemplényi Árpád* „Halál a jégmezőn" című megrázó erejű költői látomását a vogul nép sorsáról. Az előadás *dr. K. Nagy Sándor* polgármester magvas zárószavaival ért véget. Társaságunk részéről ezúton fejezzük ki köszönetünket *vitéz Mészáros Gyula* népművelési titkárnak, az értékes, a színmagyar alföldi közönségre láthatólag nagy hatást gyakorolt turáni tárgyú közművelődési délután megrendezéséért.

Mohácson 1942 május 10-én, vasárnap d. u. a városháza közgyűlési termében zajlott le a Turáni Társaság néprokonsági előadása. Az ülést *Tihanyi János* pápai kamarás, plébános nyitotta meg, s üdvözölte a Turáni Társaság előadóit. *Dr. Gergelyffy Gábor*, a Társaság igazgatója a turáni gondolat történelmi és időszerű jelentőségét fejtegette. Utána *Zsuffa Sándor* tartotta meg rendkívül érdekes előadását „A japáni lélek és a lovagi szellem" címen. Az előadásokért Tihanyi János pápai kamarás mondott köszönetet. *Schmidt Lajos* japáni költeményeket közölt, *Kosztolányi Dezső* fordításában, *Arató Béla* pedig *Turmezei László* „Turán ébredése" című ódáját szavalta. A hallgatóságra nagy hatást gyakorolt előadás előkészítéséért *Gaál Endre* gimn. tanárt, mohácsi tagtársunkat illeti köszönet és hála.

Ispánovits Sándor előadása Szolnokon. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Iskolánkívüli Népművelési Bizottságának rendezésében 1941 december 14-én, a szolnoki Városi Színházban zsúfolt nézőtér előtt tartott vetítettképes előadást Finnországról *Ispánovits Sándor*. Az alapos és a finn nemzet minden életmegnyilvánulását pompásan ismertető előadást nagy érdeklődéssel kísérte a hallgatóság, amely lelkesen ünnepelte a kitűnő előadót. Az előadást a Millenium Énekkar a finn himnusz eléneklésével kezdte, *Kóbor Antal* vezénylésével.

Helyesbítés. A *Turán* XXV. évf. 1. számának 29. oldalán *Bendefy László* dolgozatának 13. sorában olvasható *kündü > kend* javítása: *kündü > kende*.

A MAGYARORSZÁGI TURÁN SZÖVETSÉG MŰKÖDÉSE

A Szövetség újabb tevékenységét okt. 22-én kezdte meg *Túrmezei László* „Dunavölgyi hitrege" című előadásával. Kifejtette, hogy a dunavölgyi különböző nyelvű és nemzeti öntudatú népek békés együttműködésének legfőbb akadálya az, hogy nem érzik magukat összetartozóknak, testvéreknek. Együttműködésüknek nincsen érzelmi alapja. Pedig a Dunavölgy népei mind ősi hún-szittya, turáni népek leszármazottai. De amíg nem ébrednek ennek tudatára, addig béke sem lesz köztük.

Október 29-én *Tamás András* tartott előadást a gyakorlati turániságról. Azt a szerepet ismertette, amelyet a turáni eszme a két világháború közti időben játszott az európai nagyhatalmak politikájában. Csaknem valamennyi nagyhatalom igyekezett az orosz birodalom turáni népeivel felvenni a kapcsolatokat és lehetőleg kihasználni őket saját érdekében.

Lengyelország és Japán őszintén kívánták az elnyomott turáni népek felszabadulását, sőt Japán nyiltan kijelentette, hogy sorsuk nem érdektelen számára. De Anglia, Olasz- és Franciaország, s nem utolsó sorban Németország is, mind támogatták a turáni törekvéseket. Turáni politikát folytattak, saját célkitűzéseiknek megfelelően. Tehát a turáni eszme nem csupán magyar vágyálom, hanem már rég elismert politikai irányzat és tényező, melyet akarva, nem akarva mindenkinek tudomásul kell vennie.

November 5-én a Szövetség a *Bartha Miklós Társasággal* és a budapesti székely egyesületekkel karöltve magyar-török testvériségi ünnepélyt rendezett Pestvármegye vármegyeházának dísztermében. Az ünnepélyen megjelent a török követ, feleségével és a követség tagjaival. Az ünnepi beszédet *vitéz Erdre László*, Pestvármegye alispánja tartotta. A dísztermet zsúfolásig megtöltő közönség lelkesen tüntetett a magyar-török testvériség és a turáni eszme mellett.

November 12-én *dr. Pálfi Sándor*, nyertese annak a díjnak, melyet a japán kormány a japáni szellemet leghívebben ismertető műre tűzött ki, tartott a japán nyelvről és írásról nagysikerű előadást. Főképen az írásmódnak a kínaiaktól való átvételét, s további fejlődését világította meg érdekes fejtegetéseiben, melyek mély bepillantást engedtek a japán gondolatvilágba. Magyarázta azt az erős hatást, amelyet a kínai írás gyakorolt a japáni nyelv fejlődésére. Kimutatta, hogy japáni felfogás szerint ez az írásmód minden nehézkessége mellett is, mint az egész sárga faj közös írásmódja és egyetemes érintkezési eszköze, nélkülözhetetlen számukra. Így az európai írásmód alkalmazásáról szó sem lehet.

November 19-én ismét *Túrmezei László*, a Szövetség ügyvezető vezére tartott előadást, a „Magyarország Turán Szövetség mint közösség" címmel. Megállapította, hogy a turáni eszme mind szélesebb rétegeket hódít meg, mert egyre időszerűbbé válik. A felfogást, melyet a Szövetség évtizedek óta hirdet, s melyet annyiszor ábrándosnak minősítettek, az események igazolták. Jövendöléseink valóra váltak. Jórészben a szövetség munkájának köszönhető, hogy nem állunk a felénk áramló eseményekkel szemben készületlenül. De éppen az, hogy eszméit és felfogását az események igazolták, még nagyobb felelősséget és fokozottabb munkafeladatokat jelent a Szövetségre, mint magyar és turáni munkaközösségre.

November 26-án *dr. Bonczos Miklós* államtitkár, a bukovinai székelyek Bácskába való áttelepítésének intézője, ismertette az átköltöztetéssel végzett munkát és annak nemzetpolitikai és gazdasági vonatkozásait.

A kb. 13.000 lélek áttelepítésére az előzetes munkálat, különösen a bukovinai adatfelvétel, már korábban megtörtént. De magára az áttelepítés megszervezésére csak kb. egy hónapnyi idő állott rendelkezésre s körülbelül ugyanennyi a lebonyolításra. Mégis a nagy munka simán és nagyobb zökkenők nélkül ment végbe. A lebonyolításkor szerzett tapasztalatok irányadók lesznek a további telepítésekre. Kiderült, hogy aránylag rövid ideig tartó, de gondos előkészítés esetén úgyszólván pénz nélkül lehet telepíteni. (A bukovinaiak áttelepítése kb. 2—3 millió pengőt vett igénybe, és egyrésze már ennek is megtérült.) A telepítéshez tehát főként akarat és munka kell. Nem annyira pénzkérdés, mint inkább a megszervezés kérdése. Ez pedig a szerzett tapasztalatok alapján megoldható.

Előadása végén rámutatott arra, hogy ez a telepítés csak kezdet. A külföldön élő magyarok legnagyobb részét vissza kell telepítenünk. Kint csak az maradjon,

aki egyáltalán nem akar hazajönni. De épen ilyen fontos a belső telepítés, az igazságos birtokelosztás.

Az előadás után a hallgatóság lelkesen tüntetett a telepítések folytatása mellett.

December hónapban *Simon Mihály* belügyminisztériumi főigazgató számolt be a balkáni magyarság viszatelepítéséről, mely munkának egyik vezetője volt. Színes képekben, főleg a „Bolgár-magyar vérközösség" szempontjából világította meg a kérdést. Példákkal mutatta be, mennyire eleven Bulgáriában a közös magyar-bolgár eredet tudata. Nálunk még jobban el kellene mélyíteni ezt. Nagyszerűen kapcsolódott az előadáshoz *Nagy Kázmér* hozzászólása, aki a szófiai egyetemi énekkar novemberi látogatása alkalmával annak egyik kalauza volt a fővárosban. A hallgatóság azzal a meggyőződéssel távozott, hogy a bolgár-magyar testvériség nemcsak politikai és gazdasági kérdés, hanem tudományos és érzelmi alapokon nyugvó nagy erő is!

Az utolsó decemberi előadóülésen *dr. Zachár András* tanár „Magyar magvetés Bácskában" címmel a bácskai érettségi vizsgálatokra való előkészítésről számolt be, mint annak lebonyolítója. Vezérfonálként húzódott végig egész előadásán a turáni szemléletű történelem tanításának szüksége s a török hódoltság korának ismertetése is. Ez nagyban megkönnyíti a nemzetiségekkel való megértés kérdését.

December 17-én évzáró teán látta vendégül a Szövetség előadásainak látogatóit és ezzel 1941. évi eredményes munkáját befejezte. *Nagy Kázmér*

HIREK

Bulgária. *Kitüntetés.* A bolgár-magyar kapcsolatok bensőségét jellemzi, hogy a Kormányzó Úr a miniszterelnök és a kultuszminiszter együttes előterjesztésére *Filov Bogdán* bolgár miniszterelnök és külügyminiszter, egyetemi ny. r. tanárnak, a magyar művelődés ügyének előmozdítása körül szerzett kimagasló érdemeiért a *Magyar Corvin-díszjelvényt* adományozta.

Magyar egyetemi tanárok a bolgár akadémia tagjai. A bolgár Tudományos Akadémia tagjai közé választotta *Melich János* és *Moravcsik Gyula* budapesti egyetemi tanárokat a szláv nyelvészet, illetve a Balkán-kutatás érdemes munkásait. Örömmel köszöntjük őket ez alkalommal, annál is inkább, mert mindketten Társaságunk törzstagjai.

A szófiai egyetem Magyar Intézete. A szófiai egyetem Magyar Intézete és magyar lektora, *dr. Bödey József*, Társaságunk törzstagja, f. évi április 24-én kezdte meg hivatalosan is működését. *Arnóthy-Jungerth Mihály* magyar követ *Fehér Géza* szófiai egyetemi tanár kíséretében bemutatta az új lektort az egyetem rektorának, *Angelov* professzornak, illetve a nyelvtudományi kar dékánjának, *Tomov* professzornak. A magyar követ köszönetet mondott a rektornak azért a támogatásért, amellyel lehetővé tette a szófiai egyetem a Magyar Intézet megszervezését s a magyar lektor működését.

A Magyar-Bolgár Társaság munkaterve. A nemrég megalakult Magyar-Bolgár Társaság áprilisban tartott elnöki tanácsülésén *vitéz Técsői Móricz Kálmán* elnök ismertette a Társaság céljait. Ezek a bolgár és magyar társadalom, valamint a két ország művelődése között szőhető kapcsolatok minél erősebb kiépítésére vonatkoznak. Ezért művelődési ünnepségek, előadások, összejövetelek rendezését tervezik s megkezdik a vidéki szervezetek megalakítását is.

Bolgár-magyar ünnepség Mohácson. A mohácsi városi gimnázium *Kisfaludy Károly* Önképzőköre a helybeli *Színpártoló Egyesület Zenekara* s az *állami polgári leányiskola* részvételével április 26-án, a városháza közgyűlési termében, *Cholnoky Jenő*, a Turáni Társaság elnökének védnöksége alatt bolgár-magyar ünnepséget rendezett. A gimnázium énekkara a magyar és a bolgár himnuszt énekelte, majd *Gaál Endre* tanár, Társaságunk törzstagja, megnyitó beszédet mondott. *Dimo Boikliev* fordításában *Ivan Vazov* versét (Milyen szép vagy te szeretett hazám!) *Urkövi József*, *Minko Nyevolin* versét (A nagy mandarin) *Tibor Béla*, *Dora Gabe* versét (Határnál) *Nyárai György* szavalta magyarul, míg bolgár nyelven *Vanev Penjo*. A bolgár nemzet történetét *Berend Ernő*, a bolgár irodalmat *Schmidt Lajos* ismertette. Vanev Penjo bolgár népdalokat énekelt, a gimnáziumi énekkar és zenekar *Kövesi József*, illetve *Tar Imre* vezetésével „Pusztai hangok" címmel sze-

repelt. A *pécsi egyetem bolgár egyetemi hallgatói* nemzeti táncokat mutattak be, a *polgári leányiskola* növendékei a „Májusfa-tánc" című szerzeményt táncolták. *Dr. Valcsev István* pécsi esperes-lelkész mondotta a zárószavakat, amelyek után a zenekar a Rákóczi-indulót játszotta. A Turáni Társaság erkölcsi támogatásával lezajlott sikeres bolgár-magyar ünnepély rendezéséért *Gaál Endre* tanárt és tagtársunkat illeti köszönet és hála.

A bolgár művészeti élet vezetői Budapesten. A magyar kormány meghívására május 4-én megérkezett az a bolgár küldöttség, amely a bolgár-magyar művelődési kapcsolatok kimélyítésére, művelődési ügyek tárgyalására, a magyar zenei, színházi és filmélet tanulmányozására látogatott el hozzánk. A küldöttség tagjai *Todorov Panajot*, a bolgár rádió főigazgatója, *Poljanov Vladimir*, a szófiai Nemzeti Színház igazgatója, *Cankov Kristo*, a szófiai Zeneakadémia igazgatója és *Altimirov Karán*, a bolgár filmügyek vezetője. A vendégeket elkísérte *Fehér Géza* szófiai egyetemi tanár is. A Keleti pályaudvaron *Dimiter Tosev* bolgár követ fogadta a küldöttséget *Cvetkov Lázár* attasé kíséretében, míg a kultuszminisztérium részéről *lovag Ybl Ervin* mondott üdvözlő szavakat. Megjelent a fogadtatáson *Morlin Amadé*, az Operaház főtitkára, *D' Isoz Kálmán*, a Zeneművészeti Főiskola igazgatója, a külügyminisztérium részéről *dr. Göllner Aladár*, azonkívül számos bolgár és magyar újságíró. Négynapos tartózkodásuk alatt a bolgár kultúrélet vezetői megtekintették a Nemzeti Színházat, a Hunnia filmgyárat, ahol a kultuszminisztérium nevében *báró Wlassics Gyula* államtitkár látta őket vendégül, majd a Magyar Rádiót, a Zeneművészeti Főiskolát s az Operaházat. Balatoni kirándulásuk után az elutazó vendégeket *dr. Nelky Jenő* ny. rk. követ és megh. miniszter, *dr. Drucker György* és *Cvetkov Lázár* búcsúztatta. A látogatás tárgyalásainak eredményeképen a közművelődés, zene és művészet terén beható bolgár-magyar együttműködés várható. Tervezik a bolgár szimfónikus zenekar budapesti vendégjátékát, valamint néhány bolgár egyetemi tanár előadását a magyar főiskolákon.

A Bolgár-Magyar Társaság megalakulása Szófiában. A bolgár Tudományos Akadémia dísztermében, 1942 június 11-én tartotta ünnepélyes keretek közt alakuló közgyűlését a *Bolgár-Magyar Társaság*. Megjelent *Filov Bogdán* miniszterelnök, a Társaság védnöke, *Pomenov*, a király személye körüli minisztérium kancelláriájának vezetője, mint a király képviselője, *Pesev* volt miniszter, a képviselőház alelnöke, *Arnóthy-Jungerth Mihály* magyar követ és a követség személyzete, gróf *Magistrati* olasz követ, számos miniszter, *Zsekov* tábornok, a bolgár hadsereg parancsnoka az első világháború idején, *Angelov* professzor, az egyetem rektora, *Genov* egyetemi tanár, dékán, az Otec Paissij hazafias pánbolgár egyesület elnöke, továbbá a bolgár művészi, irodalmi, politikai, gazdasági és társadalmi élet számos kiválósága. Az ünnepélyes alakuló ülésen *dr. Nikolaj Nikolajev* volt közoktatásügyi miniszter, a Társaság elnöke mélyen szántó beszédében vázolta a magyar-bolgár történelmi kapcsolatokat, a legrégibb időktől a középkori tatár- majd újabbkori törökellenes harcok jelentőségének s a trianoni korszak közösen szenvedett nehézségeinek jellemzésével a mai idők követelte célkitűzésekig. A bolgárok és magyarok — mondotta — ezer év óta együtt néztek szembe minden reájuk zúdult sorcsapással, de sikerült megbírkózniuk azokkal. Napjainkban politikai, gazdasági és közművelődési téren egyaránt segítőtársa lehet egymásnak a két nemzet. Ez indokolja, hogy a már 1930-ban megalakult Társaság napjainkban fokozott erővel folytassa tevékenységét. A két nép természetéből fakadó barátságnak nincs szüksége mesterséges megnyilatkozásokra. A most alakuló Európában a magyarok és bolgárok elfoglalják majd azt a helyet, amely történelmi érdemeik és mai teljesítményük alapján méltán megilleti őket. E cél érdekében a szófiai Bolgár-Magyar Társaság budapesti testvéregyesületével, a Magyar-Bolgár Társasággal remélhetőleg hasznos és értékes működést fog kifejteni a jövőben a két nemzet javára és érdekében.

A Bolgár Királyi Szimfónikus Zenekar Budapesten. A honvédelmi miniszter meghívására június 10-én Budapestre érkezett *Szasa Popov* vezetésével a bolgár királyi szimfónikus gárdazenekar 100 tagú együttese. Elsőnek *Dimiter Tosev* bolgár követ üdvözölte a vendégeket, akiknek tiszteletére a magyar honvédség legmagasabb rangú képviselői, valamint a polgári hatóságok kiküldöttei jelentek meg. Társaságunkat *Galánthay-Glock Tivadar* ny. vezérőrnagy képviselte. A zenekar megérkezése után megkoszorúzta a Hősök Emlékkövét, majd 11-én este a Magyar Művelődés Házában hangversenyezett először. Ennek műsorán a *Sumi Marica*, a bolgár him-

nusz, *Beethoven* „Lenora" nyitánya, *Chausson* „B-dúr szimfóniája", *Respighi* „Róma négy kútja" című szimfónikus költeménye, *P. Vladigerov* „Vardar rapszódiája" szerepelt. *M. Hir Sári*, mint egyetlen szólista, *Liszt* A-dúr zongorakoncertjét játszotta. A kiváló zenekar ihletett művészi vezetőjének két bolgár nemzeti viseletbe öltözött leányka koszorút nyujtott át, a Magyarországon élő bolgárok üdvözletét tolmácsolva. Hatalmas koszorút nyujtottak át ezenkívül a magyar folyamőrök zenekara nevében is. Június 13-án, pénteken este a Fővárosi Képtár kertjében tartott hangversenyükön *Beethoven, Schubert, Berlioz* művek, valamint bolgár zeneszerzők alkotásai szerepeltek. Szombaton, 14-én a budapesti rádióban hallhattuk a bámulatos művészi érzékkel, fegyelemmel és öntudattal játszó zenekart. A nagy sikert aratott zenekar vezetője, *Szasa Popov* karnagy a magyar érdemrend tisztikeresztjét kapta a Kormányzó Úrtól, a zenekar 25 tagja pedig egy-egy katonai kitüntetésben részesült. A bolgár királyi szimfónikusok búcsúztatásán számos katonai és közéleti előkelőség jelent meg. A nagy hatással szerepelt zenekar vezetője Szófiából való indulásakor a következőket mondotta: „A magyarok és a bolgárok ereiben ugyanaz a vér folyik és a két nép zászlóján ugyanazok a színek díszlenek. A két nép jellemvonásai is közösek. Mindkettőjüket a becsületesség, munkaszeretet és bátorság jellemzi. E hasonlatosságok elég ékesszólóan magyarázzák a bolgár-magyar barátságot."

Művészeti csere Szófia és Budapest között. Szófiai jelentés szerint *Filov Bogdán* miniszterelnök jóváhagyta a magyar Nemzeti Színház igazgatójának a szófiai és budapesti Nemzeti Színház művészeti cseréje ügyében kidolgozott javaslatát.

Előadás a bolgár Esztergomról. A Zarja című bolgár lap budapesti tudósítója, *Slavij Vassilev* június 12-én a budapesti rádió II. sugárzóján előadást tartott „Rila, a bolgár Esztergom" címen.

A magyar nép története bolgárul. A Magyarország megismertetésére alakult bolgár intézet korszerű kutatások és szempontok figyelembe vételével megírt magyar történelmet adott ki, hogy ezzel is segítse a magyarság ismertetését Bulgáriában.

Észtország. *Új élet a romokon.* Az 1941. esztendő megpróbáltatásai után észt testvéreink földjén újra zsendül az élet. Német forrásokból vett hírek szerint a balti államok közül Észtország állott talpra legelőször. Örvendünk ennek a hírnek, mert pontosan húsz évvel ezelőtt, éppen a *Turán* című folyóiratban fejtettük ki azt a nézetünket, hogy a balti államok közül már akkor is Észtországnak „állott legjobban a szénája". Ugyancsak német forrás szerint 13.000 észt férfi, tehát majdnem egy hadosztály, harcol az oroszok ellen a német hadsereg kötelékében. Észt testvéreink tehát most éppen úgy eleget tesznek a magasabbrendű európai érdeknek, mint negyedszázaddal ezelőtt, midőn magukra hagyatva birkóztak az orosz óriással, *Laidoner* tábornok lángeszű és rettenthetetlen bátorságú vezetése alatt. Német forrás szerint Észtországban az elmult tél folyamán kiállítás volt, ezzel a jellemző jeligével: *„A romokon keresztül — előre!"* Az észt gazdasági élet teherbírására jellemző, hogy főleg élelmiszerek szállítása terén máris segítséget nyujthatott a hadviselő országoknak. Januárban megnyílt a postai közlekedés Észtországból Lettország, Litvánia és Németország felé. Az elmult év decemberében, majd az idén januáriusban meleg ruházati holmikat gyüjtöttek a keleti fronton harcoló katonák számára. A januáriusi gyüjtés eredménye felülmúlta a decemberi hónapét. Az orosz megszállás okozta károk jelentékenyek voltak. Körülbelül 30—40 millió pengőre becsülhető az orosz megszállás okozta kár. Az állatállomány 25 százaléka, a lóállomány 30 százaléka pusztult el, s 2600 gazdaságot dúltak fel. Az erősen megcsökkent lóállomány pótlására 2000 lovat kellett vásárolni Litvániában. Ezeket, szállítóeszközök szűkös volta miatt, országúti tereléssel juttatták el rendeltetési helyükre. Az 1941 december 1-én tartott népszámlálás szerint Észtország lakossága 1,001.441. *Tallinn* lakossága emelkedett (142.514), *Tartu* lakossága csökkent (47.570). Az ország lakosainak száma 105.704-gyel, kereken 10 százalékkal csökkent. A hiányzókat jórészt az oroszok hurcolták magukkal, valószínűleg mint a hadsereg tagjait. Remélhető, hogy ezek közül még sokan előkerülnek.

A szellemi élet egyre jobban izmosodik. Finn jelentések szerint az iskolákban f. évi január 2-án, a tartui egyetemen január 30-án kezdődött meg a tanítás. Egyelőre főleg az orvosi, állatorvosi és mezőgazdasági karon indult meg a munka. De már a mult év vége felé is folytak vizsgák. Örömmel közzöljük, hogy a több évig köztünk élt őszintén magyarbarát észt nyelvtudós, *Alo Raun*, 1941 karácsonya előtt tette le bölcsészdoktori szigorlatát, a nálunk ugyancsak jól ismert *Julius Mark*

professzornál. Nagy megnyugvás, sőt nyereség számunkra, hogy e két kitűnő magyar szakértő megmenekült a vörös pokolból. Általában megjegyezzük, hogy a napisajtóban közölt észtországi hírek sokszor túlzottak voltak. Így pl. az egyik déli újság arról írt tavaly, hogy „az észt egyetem barokk épülete romokban hever". S a város nevéül olyan helységet közöl (Tauroggen!), amely nincs is Észtországban... Kiegészítésül közölhetjük, hogy a tartui egyetem nem barokk stílusban épült, sőt ha alaposan megfontoljuk a dolgot, egész Észtországban egyetlen barokk stílusú épület sincs!... A barokk stílust főképen a jezsuiták terjesztették. Észtországban pedig csak igen rövid ideig működhettek — éppen a magyar Báthory István pártfogásával — a jezsuiták. Itt is hangsúlyozzuk, hogy *turáni higgadtsággal és józan magyar nyugalommal viseltessünk minden olyan hírrel szemben, amelynek valóságát semmi sem igazolja kézzelfogható módon.*

A művészi élet is éledezik. Tallinnban újra működik, *J. Aavik* vezetésével a Zeneművészeti Főiskola. Tartuban ismét megnyitották a régi időkből jól ismert városi zeneiskolát. Tallinnban az Estonia Színház, a Német Színház (Drámai Színház), s a Munkások Színháza nyitotta meg kapuit, Tartuban ismét játszanak a Vanemuine Színházban s bizonyára szerephez jutott a Német Színház is. Pärnu, Viljandi s más kisebb városok színházaiban is megindult az élet az elmult téli évadban, valószínűleg sok magyar színdarabbal a műsoron.

Észtország nemzeti ünnepe. A február 24-én esedékes észt nemzeti ünneppel kapcsolatban a *Turáni Társaság* idei közgyűlésén, a *Gárdonyi Irodalmi Társaság* pedig február 13-i felolvasó ülésén emlékezett meg észt testvéreinkről. Mindkét helyen *Virányi Elemér* szólott róluk, a Gárdonyi Társaságban szemelvényt olvasva *August Gailit* észt írónak „Ősi föld" című, az első észt-orosz háború idején játszódó regényéből saját fordításában.

A Magyar-Észt Társaság február 23-án a Zeneművészeti Főiskola kamaratermében rendezett észt vonatkozású irodalmi és zenei estét. *Petri Pál* elnöki megnyitójában az észt nép sorsáról elmélkedett. A *Kalevipoeg* című észt nemzeti éposz egyik részletét közölték *(Kónya Klára)*, majd *F. Tuglas* „Végzet" című novellás-kötetének egyik elbeszéléséből (A világ végén) olvastak föl *(Entz Júlia)*. Csak éppen elfelejtették a műsoron kinyomtatni, vagy az előadáson megemlíteni, hogy az elsőt *Bán Aladár*, a másikat *Virányi Elemér* fordította. Magyar és észt ének- és zeneszámok is szerepeltek még a műsoron.

Finnország. *Kitüntetések.* A budapesti finn követ, *Aarne Wuorimaa* 1941 december 29-én kihallgatáson jelent meg a Kormányzó Úrnál s átnyujtotta a finn téli háború arany emlékérmét, amelyet *Mannerheim* tábornagy ajánlott föl Magyarország kormányzójának.

Ryti, a finn köztársaság elnöke kihallgatáson fogadta 1942 február havában *Szentmiklósi Szabó György* helsinki magyar követ, aki a magyar érdemrend nagykeresztjét nyujtotta át az elnöknek.

A *Finn-Ugor Társaság* külföldi tagjai közé választotta *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* zeneművészeket, valamint *Kniezsa István* kolozsvári és *Visky Károly* budapesti egyetemi tanárokat. Ez a nagynevű és nagymultú társaság a finn tudományos akadémia szerepét tölti be s nagyszabású tudományos kiadványairól nevezetes. Jelenleg tizenöt nagyjelentőségű tudományos mű kiadására készül. Legutóbbi nevezetes kiadványa *Mannerheim* tábornagy rendkívüli fontos munkája „Lóháton végig Ázsián", amelyet a tábornagy 75. születésnapja alkalmával adtak ki, angol és finn nyelven. A tábornagy 1906—1908-ban megtett ázsiai tanulmányútján régészeti, néprajzi, történeti és nyelvészeti téren végzett adatgyüjtésének eredményeit tartalmazza ez a hatalmas mű.

Molnár Rudolf evangélikus lelkészt a finn-magyar kapcsolatok körül teljesített munkájának elismeréseül *Mannerheim* tábornagy a finn szabadságkereszttel tüntette ki.

Artturi Kannisto helsinki egyetemi tanárnak a magyar művelődés ügye előmozdítása körül teljesített különösen hasznos szolgálataiért a Kormányzó Úr a *Magyar Corvin-díszjelvényt* adományozta.

Zeneest a finn követségen. A novemberi finnugor néprokonsági napra való tekintettel *Aarne Wuorimaa* budapesti finn követ 1941 november 6-án magas színvonalú zeneestét s utána fogadást rendezett. *Anda Géza* zongorán *Palmgren* (A háború, Intermezzo) és *Kuula* (Mesedal) szerzeményeit játszotta. *Warga Lívia*, az Operaház tagja, *Ferencsik János* kíséretével *Sibelius* (Schilfrohr säus'le), *Kilpinen* (Ruusu pieni) és *Merikanto* (Kun päivä paistaa) dalait, *Koréh Endre* pedig

ugyancsak Ferencsik János kíséretével, *Kuula* dalát (Yö), valamint a Kesäilta és Taivas on sininen ja valkoinen című finn népdalokat énekelte. *Kuula* zongorahármasának I. tételét *Dohnányi Ernő* (zongorán), *Zathureczky Ede* (hegedűn) és *Kerpely Jenő* (gordonkán) játszották. A Magyar Nemzeti Bank énekkara *Peter József* vezénylésével *Genetz* (Suruisena) és *Palmgren* (Paimenen ilo, Merenkulkijan kaipaus) dalait énekelte. Tenorszóló *Járay József* volt. A művészek teljesítménye a legmagasabb fokú élvezetet nyujtotta. Külön dicséretet érdemelnek a magánénekesek és az énekkar a finn nyelven közölt versszövegek hibátlan, szinte tökéletes kiejtéséért.

A finnugor néprokonsági nap 1941-ben. Tavaly, a háború miatt, az októberben rendszeresített néprokonsági napot a finnek kívánságára november hónapban tartottuk. Először *Bán Aladár* emlékezett meg e napról, a *Petőfi Társaság* október 12-én rendezett havi felolvasó ülésén, a Tudományos Akadémia üléstermében, *A finnugor népköltés kimagasló értékei* című előadásával. A *Turáni Társaság* 1941 november 14-én rendezett néprokonsági ünnepéről folyóiratunk idei évfolyamának I. számában már megemlékeztünk. A *Magyar-Finn Társaság* és a *Magyar-Észt Társaság* a *Székesfővárosi Népmüvelési Bizottsággal* együtt 1941 november 15-én a Zeneművészeti Főiskola kamaratermében méltatta a nap jelentőségét. Az ünnepi est műsorán az *Egyetemi Énekkarok* a finn, észt s zároszámul a magyar himnuszt énekelték, *Forrai Miklós* vezénylésével. *Nagy Emil*, a Magyar-Finn Társaság elnöke bevezetőt, *Petri Pál*, a Magyar-Észt Társaság elnöke zárószavakat mondott. *Orsolya Erzsi* finn és észt dalokat énekelt, *D'Isoz István* zongorakíséretével. *Suhaydáné Madis Hilda* az észtek üdvözletét tolmácsolta magyar nyelven s *Dániel Ernő* zongorán játszotta *Sibelius* (Románc) és *Palmgren* (A tenger; A holdfény; A háború) szerzeményeit.

A *Magyar Goethe Társaság* és a *La Fontaine Akadémia* 1941 november 23-án együttes ünnepi ülést rendezett a finn nemzet tiszteletére, a Zeneművészeti Főiskolán. Az ünnepi ülést *Lukács György* v. b. t. t. nyitotta meg. Az elnöki megnyitót *Szendrey Ilona* finn dalai *(Jean Sibelius, Oskari Merikanto, Toivo Kuula, Sulho Ranta)* követték, amelyeket *Faragó József* ismertetett magyarul saját és *Vikár Béla* fordításában. A fiatal művésznő — akinek énekét *Liszmyay Szabó Gábor* karnagy kísérte zongorán — bemutatkozásával nagy sikert aratott. *Dr. Gulyás Pál* „A magyar nemzet és a Kalevala" címmel a finn éposz rendkívüli jelentőségét fejtegette. *Kondorossy Vilma* a „Hős finn testvéreink" című időszerű ódát, *Monostory Margit* pedig finn lirikusok *(Kasimir Leino, V. A. Koskenniemi, Larin-Kyösti, Uuno Kailas, Yrjö Jylhä, Lauri Haarla)* verseit szavalta *Bán Aladár, Faragó József, Somkuti* és *Vikár Béla* fordításában. *Vikár Béla* érdekes adalékokat mutatott be a finn-magyar rokonságról s az újabb finn líra művei közül *Larin-Kyösti, Asunta* és *Koskenniemi* egy-egy versét is bemutatta. Végül *Mányoky Vilma* számolt be vetített képes előadásában Karjaláról és ottani élményeiről. Az ünnepséget *F. H. Heikkilä* követségi tanácsos köszönő szavai zárták be.

A néprokonsági nap Finnországban. A legutóbbi néprokonsági napnak finn testvéreink a szokottnál nagyobb jelentőséget tulajdonítottak. A hírlapok vezércikkekben méltatták a finn-magyar testvéri együttműködést. Az *Ilta Sanomat* ezt írta: „A finnugor népekre a bolsevizmus megsemmisülése után szebb jövő virrad. Magyarország elszakított területeinek jelentős részét már visszakapta, Finnország pedig a vitathatatlanul hozzátartozó Kelet-Karjalát kapja meg." A *Helsingin Sanomat* így írt: „A finnek karjalai előnyomulásukkal nem akarnak olyan területet megbódítani, amely nem az övék. Azonban számot vetettünk azzal, hogy egyedül olyan Finnország lesz képes biztonságot nyujtani határai tekintetében, amely felöleli a rokonnépekkel lakott szomszédos területeket... Erőfeszítéseinket nem szabad meglassítani mindaddig, amíg ezek a területek nem egyesülnek Finnországgal". A lap bízik abban, hogy a finnugor közösség népei szabadságának napja virradóban van. Az *Uusi Suomi* hangsúlyozta, hogy különösen a magyarok és a finnek közt váltak most még szorosabbra a kapcsolatok, mert a vérrokonsághoz a fegyverbarátság is csatlakozott. A *Karjala* című lap arra utal, hogy a történelem folyamán elsőízben tárul fel valóban biztató jövő a finnugor fajú népek elé s komoly történelmi feladatok megvalósítása vár reájuk.

A mult esztendő novemberének harmadik szombatján, a néprokonsági napon, Helsinki s a nagyobb vidéki városok épületei zászlódiszt öltöttek. A *Finn Néprokonsági Munka Társasága* ebből az alkalomból a nap jelentőségét méltató programmfüzetet bocsátott ki. A *Finnség Szövetsége* s a *Finnugor Kultúrbizottság*

november 15-én este az egyetem dísztermében néprokonsági ünnepet rendezett, *R. Ryti* államfő jelenlétében. A megnyitó beszédet *V. A. Heiskanen* professzor, az ünnepi beszédet *V. A. Koskenniemi* professzor, a kiváló finn költő mondotta. *Antti Kukkonen* közoktatásügyi miniszter a finn, *dr. Korompay Bertalan* a magyar, *Erika Nivanka* az észt és *Probus Rahikainen* a keletkarjalai finn nemzet üdvözletét tolmácsolta. A Finn Fehér Gárda zenekara, *Rope* kapitány vezénylésével, *Sibelius* és *Kaski* karjalai vonatkozású műveit játszotta. *Aune Antti* dalokat énekelt, *Arvo Hannikainen* hegedűszámokkal szerepelt, mindkettőt *Kosti Vehanen* kísérte. Megjelent *Szentmiklósi Szabó György* is, a helsinki magyar követ.

A *Finn-Magyar Társaság* november 16-án, teaestély keretében emlékezett meg a néprokonsági napról. Ezen a Társaság elnöke, *A. Kannisto* professzor méltatásán kívül zene- és énekszámok szerepeltek.

Üdvözlő sürgönyök. A Turáni Társasághoz a néprokonsági nap alkalmával a következő sürgönyök érkeztek: 1. „A történelmi jelentőségű néprokonsági napon a Finnség Szövetsége szíves üdvözletét küldi a testvéregyesületnek s egész Nagy-Magyarországnak. *Finnség Szövetsége, Heiskanen, Nurmi.*" — 2. „A Finnországban és Magyarországon együttesen ünnepelt néprokonsági napon Társaságuk közvetítésével üdvözöljük a hős magyar testvérnemzetet, amely vitézül harcol közös ellenségünk ellen. A boldogabb jövő megvalósításáért éljen a nagy, hatalmas Magyarország. *Finnugor Kultúrbizottság, Heporauta, Musikka.*" — 3. „A mai néprokonsági napon mindkét testvérnép örülhet az utóbbi időkben elért területi és hadi győzelmeinek. Jelenlegi fegyverbarátságunk a jövőbeli céltudatos és erős együttműködésünk sziklaszilárd alapját alkotja. Meleg testvéri érzéssel üdvözli Társaságukat a *Finn-Magyar Társaság, Kannisto, Sovijärvi.*" — Ezeket a sürgönyöket a Turáni Társaság néprokonsági ünnepélyén fölolvastuk s azokat meleghangú *levelekben köszöntük meg.* A 3. sürgöny magyar nyelvű volt.

A *Magyar-Finn Kulturális Vegyesbizottság* magyar kormánybizottsága a néprokonsági nap alkalmával táviratban üdvözölte a hősi harcban álló finn testvérnemzetet s annak a reménynek adott kifejezést, hogy a finnugor népcsalád nemzetei a jelenlegi küzdelemből megerősödve, lelki egységgé kovácsolódva kerülnek ki. *A finn állami vegyesbizottság* az üdvözlésért ugyancsak meleghangú, szívélyes táviratban mondott köszönetet.

Finn-magyar kulturális megállapodást írtak alá. Több újabban keletkezett finnországi és magyarországi néprokonsági egyesület elnöksége (Magyar-Finn Társaság, Finn-Magyar Társaság, Finnség Szövetsége stb.) a mult néprokonsági nap alkalmával — utánozva a szerződéseket kötő államok ezirányú tevékenykedéseit — kulturális megállapodásokat kötött. Magyar részről *dr. Korompay Bertalan* írta alá a szerződést. *Antti Kukkonen* finn közoktatásügyi miniszter és *Szentmiklósi Szabó György* helsinki magyar követ szerencsekívánatait fejezték ki ez alkalommal s hangsúlyozták a finn-magyar kulturális kapcsolatok jelentőségét.

Finnország függetlenségi ünnepe alkalmából a budapesti finn követ, *Aarne Wuorimaa,* 1941 december 6-án fogadást rendezett a követség termeiben. Nagy számmal jelentek meg a hivatalos tényezők, a néprokonsági egyesületek képviselői s a finn nemzet barátai.

Mányoky Vilma újabb finntárgyú előadásai. 1941 október 20-án a kassai rádióban: „Új honfoglalás Karjalában"; október 30-án a Turáni Vadászok Országos Egyesületében: „A finn lották és az európai honvédelmi női alakulatok" (vetített képekkel); november 18-án a MÉP Ker. Közs. Párt IX. ker. női szervezetében: „A Lotta Svärd Egyesület munkája békében és háborúban" (vetítéssel); november 24-én a Magyar Goethe Társaság matinéján a Zeneművészeti Főiskola Kamaratermében: „Karjalai emlékek"; november 27-én a makói Széchenyi-hét keretében, a makói Népművelési Bizottság meghívásából, az Egyesült Női Tábor kiküldöttjeként: „A lotta szerepe a leányifjúság nevelésében".

Mányoky Vilma újabban megjelent finntárgyú cikkei: Tanulók Naptára 1942 (Orsz. Gárdonyi Társaság kiadása): „A finn ifjúság"; Gazette de Hongrie (1941 nov. 1.): „Adieux à la Carélie". (Ezért a cikkért Onni Talas, a finn köztársaság római követe szép levélben mondott a szerzőnek köszönetet.) — „La jeunesse française"; Pest (1941 szept. 16.): „Lotta háborúba indul"; Lotta-Svärd: „Unkarin nainen ja maanpuolustustyö" (1941. évf. 15. és 16. szám, Helsinki.); A magyar Asszonykongresszus Beszámolója (Stádium-kiadás, 1940, 198—209. l.): „A finn nők nemzetvédelmi munkája". — „Az észt nők nemzetvédelmi munkája". (U. o.).

17.181 — „Élet" Irod. és Nyomda Rt. Budapest, XI., Horthy M.-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A TURÁNI TÁRSASÁG

Alapítási éve: *1910* — **Első elnöke:** *Dr. gróf Teleki Pál*

Védnöke:

vitéz dr. József Ferenc kir. herceg

Elnöke:

Dr. Cholnoky Jenő ny. egy. ny. r. tanár

Alapító és örökös tiszteletbeli elnöke:

Paikert Alajos ny. államtitkár

Tiszteletbeli elnökei:

Dr. Bárdossy László ny. m. kir. miniszterelnök
Dr. Hegedüs Lóránd v. miniszter, a TÉBE elnöke
Dr. Hóman Bálint ny. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
báró Kemény János író, földbirtokos
Dr. Pataky Tibor államtitkár
Dr. Szily Kálmán ny. államtitkár, műegy. ny. r. tanár
Dr. Tasnádi Nagy András, a Képviselőház elnöke
Vig Albert ny. h. államtitkár
Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos
báró Wlassics Gyula államtitkár
Zsedényi Béla ny. h. államtitkár

Alelnökei:

Dr. Antal István m. kir. nemzetvédelmi propagandaminiszter
Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos
Dr. Fülei Szántó Endre min. o. főnök, egy. ny. r. tanár
vitéz Galánthay-Glock Tivadar ny. vezérőrnagy
Kállay Ubul ny. főispán, a MABI alelnöke
Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd
vitéz Kolosváry Borcsa Mihály, a Sajtókamara elnöke
Dr. Marzsó Lajos m. kir. főgeológus
Dr. Mezey István tb. egy. tanár, ügyvéd
Dr. Paikert Géza min. tanácsos
Dr. Pröhle Vilmos ny. egy. ny. r. tanár
Dr. Ullein-Reviczky Antal Zsigmond megh. miniszter, rk. követ

Igazgató:

Dr. Gergelyffy Gábor író

Főtitkár:

Dr. Virányi Elemér áll. gimn. tanár

Ügyész:

Dr. abaújszántói Kerekes Endre ügyvéd

Könyvtáros:

Virányi Endre festőművész

A Számvizsgáló Bizottság:

Elnöke:

Dr. Teghze-Gerber Ferenc, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke

Rendes tagjai:

Kenézy Zoltán, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke
Podhorszky Vilmos, az országgyűlés ny. számszéki főigazgatója

Póttagjai:

Dr. Kocsis Miklós p. ü. fogalmazó
Réty Gyula MFTR tisztviselő
Vargyassy Márton ny. számvevőségi főtanácsos

A Választmány rendes tagjai:

Balogh Andor ny. OTI vezérigazgató
Dr. Bartucz Lajos egy. ny. r. tanár
Dr. Csekey István egy. ny. r. tanár
Csepreghy Béla ny. dzsidáskapitány
vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy
vitéz Endre László alispán
Faragó József áll. gimn. tanár
Dr. Fettich Nándor egy. m. tanár
Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár
vitéz dr. Horváth Béla székesfővárosi főjegyző
Ilovszky János, a Baross Szövetség elnöke
Ispánovits Sándor ny. polg. isk. igazgató
Dr. Jalsoviczky Károly ny. államtitkár
Dr. Jeney Endre egyetemi ny. r. tanár
Koritsánszky Ottó gyógyszerész
özv. dr. Kurtz Gusztávné ny. tanárnő
Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár

Dr. Ligeti Lajos egy. ny. r. tanár
Dr. Megyeri József áll. gimn. tanár
Dr. Moravcsik Gyula egy. ny. r. tanár
vitéz dr. Nagy Iván miniszteri o. tanácsos
Novágh Gyula, a Székesfővárosi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság igazgatója
Rajaelné-Mányoky Vilma lg. tanárnő
Dr. Réthly Antal egy. c. rk. tanár
Dr. Rüblein Richárd ny. min. tanácsos
Dr. hollósi Somogyi József, a Tud. Akad. alkönyvtárosa
Szentgály Antal, a Közmunkatanács ny. alelnöke
Dr. Szent-Iványi Domokos min. tanácsos
vitéz dr. Terbócz Miklós min. osztályfőnök
Dr. Tompa Ferenc egy. ny. r. tanár
Dr. Tormay Gézáné, államtitkár özvegye
Végh Jenő GyOSz titkár
Dr. Zilahi-Sebess Jenő min. o. tanácsos

Választmányi póttagok:

Dr. Blaskovich Lajos Pest megye főjegyzője
Dr. Kechkeméthi Pethes László ny. főispán
Torbágyi Novák József Lajos tanár
Túrmezei László gimn. tanár

Titkár:

Kiss Albertné

A NÉPROKONSÁGI DOLGOZATOK

eddig megjelent számai:

1. **Mányoky Vilma:** A finn nemzetőrség és a Lotta Svärd Egyesület (Elfogyott.)
2. **Faragó József:** Eino Leino, a finn Petőfi
3. **Kállay Ubul:** A vogul skorpióember és a magyar csodaszarvas
4. **Mányoky Vilma:** Az észt nők honvédelmi szervezete és társadalmi tevékenysége
5. **Cholnoky Jenő:** A Turáni Társaság feladatai
6. **Bendefy László:** Magyer, Jeretány keleti fejedelem székvárosa
7. **Sonkoly István:** A vogul és osztják zene
8. **Gombos László:** Lemminkejnen anyja. Színre alkalmazott hitrege a Kalevalából. Zenéjét szerezte: Lányi Viktor
9. **Virányi Elemér:** A Kalevala száz év távlatából
10. **Benkő István:** A 2600 éves japáni állam
11. **hollósi Somogyi József:** A felkelő nap országának útja
12. **Cholnoky Jenő:** Japán földrajza
13. **Cvetkov Lázár:** Bulgária joga Macedóniához és Tráciához
14. **Mányoky Vilma:** Karjala a finn Erdély
15. **Virányi Elemér:** Az észt nép művelődési törekvései a XIX. században
16. **Medriczky Andor:** Mit jelentett a kemálizmus Törökország és Európa újabb viszonyának kialakulásában
17. **hollósi Somogyi József:** Buda török emlékei
18. **Török László:** A Turáni Társaság és a magyar-japáni kapcsolatok
19. **Cholnoky Jenő:** Körösi Csoma Sándor Göttingenben

*

A **Turáni Társaság** kiadóhivatalában kedvezményes áron kaphatók a Turán c. folyóirat régi évfolyamai (1913, 1917, 1918, 1922—1936, 1939—1940. Az 1921. és 1937/38. évfolyam elfogyott.)

„Élet" Irod. és Nyomda Rt. Budapest, XI., Horthy M.-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.

TURÁN

MAGYAR NÉPROKONSÁGI SZEMLE

FŐSZERKESZTŐ
CHOLNOKY JENŐ

SZERKESZTŐ
VIRÁNYI ELEMÉR

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

BUDAPEST 1942 OKTÓBER
XXV. ÉVFOLYAM III. SZÁM

TARTALOM

vitéz nagybányai Horthy István *kechkeméthi Pethes László* ... 101

Körösi Csoma Sándor emléke itthon és külföldön. *hollósi Somogyi József* 103

Magyar kutató Kőrösi Csoma Sándor nyomában. *Dr. Tóth Jenő* emlékezete. *Pogány István* 110

A Szürke Ordas (Bozkurt) és a turáni eszme. *Barcsi József* 116

A faji fejlődés és a faji tulajdonságok okai. *Kovács Karap Ernő* ... 124

Japán. *Máté-Török Gyula* 133

A gyönyör szigete. *Betti Alver.* Fordította *Képes Géza* 137

Párhuzam Kína és Japán között. *nemesdedinai Zsuffa Sándor* ... 138

Nyár derekán. *V. A. Koskenniemi.* Fordította *Somkuti* 139

Turáni front. *Sáfrán István*... 140

Irodalom. *Virányi Elemér:* **A finnugor népek élettere.** *(Bendefy László);* **Heimotyö IV, V.** *(V-i-r)* 141

A Turáni Társaság alapszabályai 144

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **Turáni Társaság,** Bpest, V., Országháza, VII. kapu.

Szerkesztésért és kiadásért felel: *Virányi Elemér dr.*

Előfizetési ár évi 6 pengő. Egyes szám ára 2 pengő.

A Turáni Társaság tagjai tagilletményül kapják.

Kérjük a rendes tagokat tagdíjuk megfizetésére, a törzstagokat önkéntes hozzájárulásra.

Más néprokonsági egyesületek igazolt tagjai számára az évi előfizetés ára 3 pengő.

A Finnugor Kultúrbizottság tervei szerint készült, s a Helsinkiben tartott 1938. évi tanácskozáson elfogadott hivatalos *finnugor néprokonsági jelvény* Társaságunk helyiségében, valamint Jerouschek K. jelvénykészítő üzletében (Bp., IV., Váci-u. 39) kapható. Ára 1.50 pengő.

A címlapot tervezte *Virányi Endre* festőművész

KELETI-KÖNYVTÁR

vitéz nagybányai HORTHY ISTVÁN

Mint derült égből lecsapódó mennykő, úgy hatott ránk *Szent István* király ünnepén délben az éther hullámain át érkezett borzasztó hír: vitéz nagybányai *Horthy István* kormányzóhelyettes, a fiatal magyar nemzedék vezére, meghalt. Görcsös vonaglásba zsibbadt ünnepi imára kulcsolt kezünk, ajkunkra forrt a kimondani készült szó, kiesett kezünkből a toll, megdermedt minden tagunk s felzokogott a sírás keblünkből. Panaszunk önkéntelen az eget ostromolta.

Magyarok hatalmas Istene! Jók jutalmazója, gonoszok büntetője, mit tettél velünk? Tudjuk, évszázadokon át sokat vétett Ellened e nemzet, de hisz megszenvedtünk érte s megbűnhődte már e nép a multat s jövendőt. Mért büntetsz még mindig?! Mintha csak átok volna rajtunk. Miért szólítod legjobbjainkat, vezéreinket, országgyarapító munkájuk közben fiatalságukban, férfikoruk delén Magadhoz? Hát nem volt elég a régi s az utóbbi időkben annyi nagyjaink haláláldozata, — most még jövő reménységünket, vitéz nagybányai Horthy Istvánt is elhívtad Magadhoz? S nem rejt-e magában mélységes tanulságot az, hogy *Darányi Kálmán, Csáky István, Teleki Pál* mind, mind a Turáni Társaság tagjai, díszei voltak, épen úgy, mint *Horthy István* . . . Így töprengtünk, így tépelődtünk — s akkor, pár perc mulva megjött a döbbenet. Nem ágyban, párnák közül szólítottad Te Magadhoz, magyarok Istene *Horthy Istvánunkat*. — Az ősi Lebédiában, a hazáért harcolva áldozta fel nemes életét nemzetéért! — Így már megértjük mártíromságodat jó *Horthy István*, s mea culpázhatunk holttested felett. Tetemedre hívom nemzetedet, mert mi vagyunk az, a Te néped, — melyet annyira szerettél, amelyért éltél, dolgoztál, — amely miatt a halálba zuhantál, hogy e halálod áldozatával válts meg bennünket a jövő magyar életre, a jövő dicsőségre.

Mint államfőhelyettesnek, mint az ország második legfőbb közjogi méltóságának nem kellett volna hadbavonulnod, hisz reggeltől a késő éjszakáig terjedő rengeteg dolog és munka várta itthon is Tőled megoldását. De Te a háború közepette — őseidet követve — mégis *önként* hadbaszálltál, hogy *példát mutass* nemzetednek!

Hajdan, ha veszélyben volt a haza, ha végighordozták a véres kardot, a nemzet színe-virága önként sereglett a zászlók alá s ment hír-

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

virágot szedni gyöngyös koszorúba, ment harcba-háborúba. Ezeket a régen hamvukba holt ifjakat követted Te is a hadak útján.

Az Általad is hirdetett uralkodó világeszme: a faji alapon nyugvó harcos, katonás szellem és a magyar birodalmi gondolat vezérelt a harcok mezejére. A harcos, katonás szellem ihletett, hogy újra megteremtsük *Szent László* birodalmát, újra elérjük a magyar tengert.

Harcoltál, hogy ne csak morzsákat kapjunk vissza a Trianonban elorzott szép nagy országunkból, — s ezeket is csak szövetségeseink jóvoltából.

A hazaszeretet, a haláért való áldozathozatal, a *hazáért való élet* helyett a *hazából való megélhetés* gondolata lett ma úrrá egyesek felett. Győzelem helyett sokan máris békéért imádkoznak s elfelejtik, hogy előbb győznünk kell, mert holmi trianoni „békéből" még egyszer nem kérünk!!

* * *

A harmadik éve dúló új világháborúban Te, vitéz Horthy István, nem haboztál, hogy a 23 év előtt hősi halált halt, dicső emlékű huszárfőhadnagy, *Szabolcs* nagybátyád példáját követve — *önként* siess honunk védelmére. Példát szolgáltattál ezzel minden magyarnak, hogy él még az ősi turáni szellem. Ebben a hitben azért áldoztad fel Magadat, ifjú életedet a hazának, hogy felrázzad tespedéséből a nemzetet s hogy hősi haláloddal *megváltsd* azt a jövő magyar örökéletre! Ezzel pedig nem mártír, hanem nemzeted hősévé lettél.

* * *

De haláloddal követted egyúttal a Turul-madár megtestesüléseként tisztelt *Álmos* ősatyánkat is, aki a honfoglalás küszöbén szintén az életét áldozta nemzetéért, hogy varázsereje, tudása s bátorsága a földi béklyótól szabadulva utóda lelkébe költözzék s azt betöltve, képessé tegye nagy feladatainak elvégzésére.

Adja a magyarok Istene, hogy a Te nagy lelked is utódodba költözzék s amit az Örök Isten Neked már nem adhatott meg, adja meg neki. Hajtsa végre majd ő az új honfoglalást, állítsa vissza a nagy magyar birodalmat s egyesítsen abban minden magyart!

Ebben a hitben, ebben a reményben búcsúzunk Tőled, a Turáni Társaság néhai tiszteletbeli elnökétől, vitéz nagybányai *Horthy István!* Hazánkért halt hős tested őseid mellett nyugodjék békében. Dicső neved, emléked soká, szellemed, áldozatos turáni őslelked körünkben, kik azt ismertük, örökké él s feledhetetlen marad.

kechkeméthi Pethes László

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR EMLÉKE ITTHON ÉS KÜLFÖLDÖN

Száz esztendeje annak, hogy messze idegenben, India és Tibet határán, a Himálaja lábánál fekvő Darjeelingben örökre lehúnyta szemét lánglelkű székely hazánkfia: *Kőrösi Csoma Sándor*. Hosszú az út a csomakőrösi szülőháztól a darjeelingi temetőig. S ez a két helységnév egymás mellett még az avatatlannal is sejteti, mennyire nem mindennapi volt honfitársunk életpályája. Ez az életpálya magasra ívelt s idő előtt ért véget, akárcsak az égbolt fényes üstökösének az útja.

A göttingai egyetemen folytatott arab nyelvészeti tanulmányai lángralobbantották lelkében a nagy vágyat, hogy vándorbotot vegyen a kezébe, mindörökre búcsút mondjon fatornyos hazájának, jórészt gyalogszerrel nekivágjon az ismeretlen Keletnek és megkeresse Mongóliában a magyarság vélt őshazáját. Punjab fővárosában, Lahoreban azonban *William Moorcroft* angol utazó rábeszélésére irányt változtatott és Tibetbe ment, hogy elsajátítsa az ország nyelvét. 1823—30. között, két rövid megszakítással, összesen hét évet töltött Tibetben, jórészt lámakolostorokban. Hatalmas nyelvészeti anyagot gyűjtött össze s ennek alapján Calcuttában az indiai kormány megbízásából kiadta angol nyelven írott *Tibeti nyelvtanát* és 40.000 szót tartalmazó *Tibeti-angol szótárát*. Ez a két munkája halhatatlanná tette nevét. Leszámítva *Giorgi* atyának Rómában 1762-ben kiadott kezdetleges *Alphabetum Tibetanumát* és *T. Marshman* Seramporeban 1826-ban megjelent tibeti nyelvtanát, amely sosem került Csoma kezeügyébe, a tibeti nyelvészet Európában teljesen ismeretlen terület volt. Alapját hazánkfia vetette meg két hatalmas munkájával; Indiában angol szakfolyóiratokban megjelent kisebb értekezéseivel pedig becses adalékokat szolgáltatott hozzá. Úttörő munkájával azonban nem volt megelégedve, mert nem váltotta valóra ifjúkori álmát. Ötéves munkával rendezte a calcuttai *Asiatic Society of Bengal* keleti kéziratait, majd 1842-ben elindult nagy útjára. Előbb Lhasában akarta tanulmányozni a láma könyvtárát, hogy adatokat gyűjtsön a magyarság ősi rokonairól, majd onnan Mongóliába akart menni. Ez a terve sosem vált valóra. A tibeti határon maláriát kapott s ez 58 éves korában végzett vele.

I.

Hazánkban az arra legilletékesebb fórum: a *Magyar Tudományos Akadémia* tartja ébren Kőrösi Csoma Sándor emlékét. 1900 óta minden harmadik év áprilisában, Csoma születésének és halálának havában, külön összes ülést szentel a nagy székely emlékének. Az üléseken egy-egy erre hivatott szaktudós a keleti tanulmányok köréből tart tudományos értekezést. Ezeknek az emlékelőadásoknak az eszméjét *Duka Tivadar*, Csoma életrajzírója vetette fel, aki 1897-ben a nemes célra kétezer korona összegű alapítványt tett.

Duka Tivadar, akinél többet senki sem tett Csoma emlékének ápolására, sokoldalú ember volt. Sárosmegyében született 1825-ben, ügyvédi oklevelet szerzett, majd végigküzdötte a szabadságharcot, mint *Görgey Artur* segédtisztje. A világosi fegyverletétel után Angolországba

emigrált, ott orvosi oklevelet szerzett, majd az indiai brit hadsereg szolgálatába lépett, mint katonaorvos. Ott ezredesi rangig vitte. Nyugdíjaztatása után visszatért Londonba s ott halt meg 1908-ban. Indiai katonaorvosi szolgálata folyamán támadt az a gondolata, hogy kevéssel őelőtte Indiában élt nagynevű honfitársa életével foglalkozzék. Nem volt könnyű a dolga, hiszen Csoma közismerten szerény, visszavonultan élő ember volt és sok emlék nem maradt utána. Több évtizedes fáradságos munkájába került, míg minden adatot összegyűjthetett róla és 1885-ben kiadhatta művét. A könyv egyidejűleg jelent meg magyarul Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában és angolul Londonban. Duka munkáját kitűnően jellemeze 1913-ban róla írt akadémiai emlékbeszédében a magyarszármazású *Stein Aurél.* „Ritkán vállalkoztak még", úgymond Stein, „életrajzi műre nagyobb hévvel és alkottak meg ilyen munkát az egy célra törekvés állhatatosságával... Csodálatos kitartással csüggött feladatán, minden homály és bizonytalanság dacára is, amit Csoma sajátságos hallgatagsága teremtett. A hős ember vonásainak megfestésére az első időkben elkedvetlenítően hézagosak lehettek adatai".

Duka Tivadar Csomára vonatkozó több évtizedes anyaggyűjtését a Magyar Tudományos Akadémiának ajándékozta. Már 1884-ben, Csoma születésének százéves fordulóján, elküldte *dr. J. Malan,* a Bengali Ázsiai Társaság egykori titkárának megbízásából azt a 30 darab tibeti nyomtatványt és kéziratot, amelyet ajándékba kapott Csomától. Malan tibeti nyelvleckéket vett Csomától s könyveit ereklyékként becsülte. Később egy sorozat Indiával és Tibettel foglalkozó munkát, angolországi és indiai tudományos folyóiratok számait, valamint Csomára vonatkozó terjedelmes levél- és ujságcíkkgyűjteményét is megküldte Duka az Akadémiának. 1904-ben angol stilusú, ötrekeszes könyvszekrényt készíttetett és ajándékozott az Akadémiának, azzal a rendeltetéssel, hogy „ebben helyeztessenek el a Kőrösi Csoma Sándor életére és működésére vonatkozó könyvek és kéziratok, melyeket ő már előzőleg az Akadémia könyvtárának ajándékozott."

Azóta az Akadémiai Könyvtár olvasótermében a bejárattal szemben áll a Kőrösi Csoma Sándor szellemi hagyatékát és életére és munkásságára vonatkozó megbecsülhetetlen anyagot tartalmazó szekrény. Tetejéről Csoma jólismert arcképe tekint le ránk. Ez a nagy magyar keletkutató egyetlen megbízható képmása, hiszen azt olvassuk a kép balsarkában: „Élet után rajzolta Schoefft". *Schoefft* vagy *Schöffl Ágoston* pesti festőművész volt a mult században. Nyugtalan vérétől hajtva, a Keletre utazott és Calcuttában megismerkedett Csomával. Meg is rajzolta az arcképét és ennek a könyomata került az Akadémiára Duka Tivadar ajándékaként. Duka Tivadar szekrényébe kerültek 1910-ben a Kőrösi Csoma Sándor sírjáról és indiai tartózkodásának helyeiről készült fényképek is. Ezeket *E. M. Löffler* Calcuttában tartózkodó hazánkfia a helyszínen vette fel és egy kis tibeti szöveggel együtt az Akadémiának ajándékozta. Löffler indítványára 1910-ben az Akadémia magyarnyelvű emléktáblát helyeztetett Csoma darjeelingi sírjára. Ugyanakkor az Akadémia a calcuttai *Asiatic Society of Bengalnak,* amely a síremlék felállítása és gondozása körül szerzett érdemeket, Kőrösi Csoma Sándor bronz mellszobrát ajándékozta. Ez Calcuttában a Társaság épületének előcsarnokában nyert elhelyezést, közel ahhoz a szobához, amelyben

Csoma éveken át lakott. Ez a szobor különben másolata *Holló Barnabás* ruszkiczai márványból készült szobrának, amely az Akadémia heti ülésteremében áll. Félalakban ábrázolja Csomát, amint baljában könyvet tart és olvasásába mélyed bele. A szobor Duka Tivadar 1906-ban tett javaslatára 1912-ben készült *Rust József* udvari tanácsos költségén.

A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára Csoma halálának százéves fordulóján kis emlékkiállításon állította ki Csomának tulajdonában levő kéziratait és a rávonatkozó fényképeket. Csoma tollából csak két levelet őriz az Akadémiai Könyvtár. Az egyiket 1829. augusztus 21-én írta Dr. *H. H. Wilson*-nak, a calcuttai Asiatic Society of Bengal főtitkárának, a másikat pedig 1836. március 7-én intézte *James Prinsep*-hez, aki Wilson utóda volt a Társaság főtitkári állásában. A két levélen kívül Akadémiánk csak egy kéziratot őriz Csomától, egy „magyar-tibeti szóegyeztetést". Ez sosem jelent meg nyomtatásban, mert úgylátszik, Csoma csak kedvtelésből vetette papírra. Hiszen a magyar őshazát akarta megkeresni a távol Keleten s csak természetes, hogy tibeti nyelvtanulmányai közepette is állandóan ez a gondolat foglalkoztatta. De mint vérbeli tudós, az efféle „szóegyeztetések" közzétételére nem látta elérkezettnek az időt. Csoma kéziratai körül nehány elsárgult fénykép sorakozik a kiállítás egyik tárolójában. A nagy székely indiai tartózkodásának helyeit örökítik meg. Az egyik fényképen az *Asiatic Society of Bengal* calcuttai székházát látjuk. Ott dolgozott és lakott Csoma esztendőkön át s ott írta meg nagy műveit. Egy másik fényképen a darjeelingi *Beech Wood House* ajtaját látjuk, azét a házét, amelyben Csoma meghalt. Nagyalakú, elfakult kép a darjeelingi temető nagy, átnézetes fényképe. Ez a felvétel 1870-ben készült s a temetőt régi állapotában mutatja, azóta helyreállították. Csoma síremléke ezen a képen is jól kivehető. De jobban szemlélhetjük a sírt *Medgyaszay István* felvételén; ezen már az Akadémia emléktáblája is látszik. Itt van azután két nemrég készült kisebb fénykép Csomakőrösről, Csoma háromszékmegyei szülőfalujából. Az egyiken a szülőháza helyére épített házat látjuk, a másikon azt a házat, amelyben a nagy székely világjáró nevelkedett. A fényképek mellett szép emlékérmet állítottunk ki. Csoma arcvonásait örökítette meg rajta *Berán Lajos*. 1909-ben készült a Magyar Éremkedvelők Egyesületének tagsági illetménye gyanánt.

Egy másik tárolóban Csoma szellemi hagyatékát állítottuk ki. Itt van két főműve: *A Grammar of the Tibetan Language in English* és *A Dictionary Tibetan and English*. A szerző neve alatt a *„Siculo-Hungarian of Transylvania"* „erdélyi székely-magyar" megjelölést olvashatjuk. Így írta alá leveleit is, hiszen nagyon büszke volt székely származására. A nyelvtan címlapjának baloldalán Csoma egykori lámájának a kezeírását látjuk 1843 április havából. A két nagy munkával Csoma valósággal emberfelettit alkotott! Anyagát hét éven keresztül gyűjtötte lámakolostorokban, „olyan nélkülözések között, minőket ember ritkán szenvedett el", hogy az *Asiatic Society of Bengal* Darjeelingben elhelyezett sírfeliratát idézzük. Sajnos, a nyelvtan és a szótár kézirata nincs a Magyar Tudományos Akadémia birtokában. A szótár kéziratát a calcuttai *Asiatic Society of Bengal* hivatalos helyiségében őrzik külön díszes szekrényben, nagy kegyelettel. A nyelvtan kézirata pedig, úgy látszik, elkallódott. Calcuttában az Ázsiai Társaság titkársága mitsem tud róla.

Csoma hatalmas főművei mellett kisebb kötet foglalja magában a calcuttai Társaság folyóiratában: a *Journal of the Asiatic Society of Bengal* hasábjain megjelent tizennégy értekezését. A kötetet *Tibetan Studies* („Tibeti tanulmányok") címen *Sir E. Denison Ross* angol keletkutató adta ki Calcuttában 1912-ben. Ez a kötet Csoma írásai közül csak az *„Analysis of the BKahgyur and the BStangyur"*-t nem foglalja magába. Ez 1836-ban a *Bengal Asiatic Researches* XX. kötetében jelent meg.

De Csoma szellemi hagyatékához nemcsak nyomtatásban megjelent művei tartoznak. Melléjük kiállítottunk egy sorozat tibeti kéziratot is. Ezeket a „rúmi Szkander bég" számára, ahogy Csomát nevezték, a tibeti lámák írták. Szép, kerekded írással tibeti nyelvtani munkákat, egy nyolctárgyú orvostudományi munkát, egy a buddhizmusról szóló munkát és egy buddhista katekizmust ismertetnek.

A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának kis Kőrösi Csoma-emlékkiállítása jól szemlélteti Csoma életútját és alapvető tudományos munkásságát. Terjedelemben nem is lehet nagy, hiszen a nagy székely „sajnálatos szerénysége" folytán, hogy Duka Tivadar szavával éljünk, nem maradt sok emlék utána. De ami megmaradt, azt annál nagyobb kegyelettel őrzi Akadémiánk. A Magyar Tudományos Akadémiára, Duka Tivadar felbecsülhetetlenül gazdag s még ma sem teljesen kiaknázott hagyatékához kell elzarándokolnia annak, aki szakszerűleg kíván foglalkozni Kőrösi Csoma Sándor életrajzával és szellemi hagyatékával. *Cholnoky Jenő* 1940-ben és *Baktay Ervin* 1942-ben megjelent Csoma-életrajzai igen becses adalékokkal egészítik ki Duka Tivadar művét. Rávilágítanak Csoma életének homályos mozzanataira és több tekintetben új megvilágításba helyezik a nagy székely vándor alakját. Meggyőződésem azonban, hogy ezzel még nem zárultak le a Csoma-kutatások, mert Akadémiánk Csoma-hagyatéka sok, eddig még fel nem tárt vagy kellőképen nem értékelt adatot rejt magában.

Hazánkban a Magyar Tudományos Akadémián kívül nagy keletkutatónk emlékét őrzi a nevét viselő *Kőrösi Csoma Társaság* is. 1920-ban alakult *gróf Teleki Pál, Németh Gyula* és *Felvinczi Takáts Zoltán* kezdeményezésére. Magában egyesíti a magyar keletkutatókat; folyóirata, a *Kőrösi Csoma Archivum* pedig, magyar- és idegennyelvű tanulmányaival, a *Keleti Szemle* megszünte (1932) óta a magyar keletkutatásnak egyedüli, a külföldön is nagyrabecsült tudományos szemléje. A Társaság *Kőrösi Csoma Emlékkönyv* kiadásával ünnepelte meg a nagy tudós halálának századik fordulóját.

Csoma halálának százéves fordulóját méltóképen üli meg a *Turáni Társaság* is. *Turán* című folyóiratának 1942. évfolyamát a nagy keletkutató emlékének szenteli és ezidei III. serlegvacsoráján magas színvonalú beszédekben idézte Csoma szellemét. (L. *Turán*, 1942. évf. II. sz.) Illetékes fórumon felvetette azt az eszmét, hogy Csomának emeljünk szobrot Budapesten. A gondolat igen kedvező fogadtatásra talált mind az állam, mind a Magyar Tudományos Akadémia, valamint a főváros, Debrecen városa és a magyar református egyház részéről. Közölhetjük, hogy a Társaság nemes indítványa mihamarább testet öltött valósággá lesz s fővárosunk lakosságát és vendégeit arra méltó helyen szobor emlékezteti arra, hogy mire képes a magyar tudás és akarat. De intelmül

is szolgál majd Csoma szobra mindazoknak, akiket illet, — hogy *a keleti kapcsolatok ápolása és a keleti tanulmányok művelése elsőrendű magyar közérdek!*

II.

Kőrösi Csoma Sándor fiatalon elszakadt hazájától s azóta, hogy India határán ráirányult a britindiai hatóságok figyelme, akiknek akkoriban, a brit-orosz ellentét korában, rendkívül fontos volt Tibet megismerése, — nagy hazánkfia munkásságát és tudását természetesen a közvetlenül érdekelt brit-indiai kormányzati és tudományos körök értékelték elsősorban. Ezek tették lehetővé a hihetetlenül igénytelen tudósnak megélhetését és tibeti útjait is. Önzetlensége annyira ment, hogy nemcsak a Magyar Tudományos Akadémiától kiutalt 200 és a Nagyenyedről küldött 450 aranyat juttatta vissza hálás köszönettel, hanem az *Asiatic Society of Bengal* havi 100 rupia könyvtárnoki tiszteletdíját sem fogadta el! Pedig két nagy művének megjelenése, 1834 óta az angol tudósok előtt olyan nagy tekintélyben állott, hogy csak egy szavába került volna s kényelmes megélhetést biztosító tudományos állásra tehetett volna szert.

Az *Asiatic Society of Bengal* mindmáig kegyelettel is őrzi egykori könyvtárnoka emlékét. Csoma utódai, kiváltkép a nagytudományú és India-szerte ünnepelt *Pandit Rajendralala Mitra* bengáli nyelvész (1822—1891), aki 1846-ban lett a Társaság könyvtárnoka, később pedig alelnöke, s 1876 óta Akadémiánknak is kültagja volt, — nem győzték csodálni azt a kivételes nyelvismeretre valló munkát, amellyel a Társaság 1100 kötetnyi keleti kézirattárát rendezte. Amellett még arra is jutott ideje, hogy angolból tibetire lefordítsa a Zsoltárokat, a *Common Prayer Book* néven ismeretes anglikán ágendát és az anglikán liturgiát a brit protestáns misszionáriusok használatára!

De az *Asiatic Society of Bengal* kebelében senki sem tett annyit nagy honfitársunk emlékének ébrentartásáért, mint *Sir Edward Denison Ross* (1871—1940). Ez a széles látókörű angol tudós honfitársai közül páratlan nyelvismereteivel tünt ki: elsajátította a főbb európai és keleti nyelveket egyaránt. Bejárta az egész Keletet, majd 1896—1901 között a londoni University College-n a perzsa nyelv tanára lett. Azután tíz évig a calcuttai muhammedán főiskola igazgatója, majd a háború kitöréséig az indiai közoktatásügyi minisztérium titkára, később a British Museum őre, 1916 óta pedig a londoni keleti nyelvi főiskola *(School of Oriental Studies)* első igazgatója és a perzsa nyelv tanára volt. Indiai tartózkodása alatt megválasztották az *Asiatic Society of Bengal* nyelvészeti osztályának titkárává. A Társaság könyvtárában Ross megtanulta a tibeti nyelvet s figyelme azonnal a nagy székely életeművére irányult. Emlékének több cikkben áldozott és 1910 januárjában a Társaságban tartott előadásában Csomáról, mint „a Bengali Ázsiai Társaság egyik dicsőségéről" emlékezett meg, s kifejezte azt a szándékát is, hogy külön kötetben kiadja Csoma kisebb értekezéseit. Előadása a magyar tudományos körök figyelmét is ráirányította s még ugyanabban az esztendőben Akadémiánk tiszteleti tagjává választotta az akkor már jólismert angol tudóst. Igéretét 1912-ben váltotta be *Tibetan Studies* című kötetével; erről fent már megemlékeztünk. Ezzel igen jó szolgálatot tett a tudománynak,

hiszen a *Journal of the Asiatic Society of Bengal*nak Csoma értekezéseit tartalmazó régebbi kötetei nem mindenütt állanak a kutató rendelkezésére. Ugyanabban az évben Ross Calcuttában kiadta Csoma feldolgozását a *Mahāwjutpatti* című lexikonról is.

De Denison Ross érdeklődése Csoma iránt nem merült ki ezzel. A világháború és az azt követő évek meggátolták abban, hogy Magyarországra jöjjön. Erre 1928-ban érkezett el az idő. Akkor került tizedszer a sor arra, hogy Akadémiánk áprilisi összes ülését Csoma emlékének szentelte. Denison Ross készséggel vállalkozott Akadémiánk és a Nemzetközi Szellemi Együttműködés Magyar Nemzeti Bizottsága együttes meghívására arra, hogy emlékelőadást tartson Csomáról. Ez volt akadémiai székfoglaló előadása is. „Kőrösi Csoma Sándor érdemei a keleti tudományok terén" címen behatóan méltatta a nagy székely munkásságát. Hat esztendővel később, 1934-ben, Ross újabb előadást tartott Csomáról, ez alkalommal Londonban. Az ottani *Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland* e sorok írójának indítványára a *Tibeti nyelvtan* és a *Tibeti-angol szótár* megjelenésének százéves fordulója alkalmából 1934. december 13-án emlékülést tartott s azon Sir E. Denison Ross tartott előadást *„The Foundation of Tibetan Studies in India"* (A tibeti tanumányok alapvetése Indiában) címen.[1]

Mind a londoni, mind a calcuttai Ázsiai Társaság több alkalommal is foglalkozott Csomával, folyóirataik hasábjain[2]. Duka Tivadaron kívül a két társaság érdeme elsősorban, hogy az angolszász világban nagy hazánkfia nevét nemcsak a szűkebb értelemben vett szakkörök ismerik, hanem a Kelettel foglalkozó, számra és társadalmi súlyra egyaránt tekintélyes nagyközönség is.

De az angolszász országokon kívül is a tibeti nyelvészettel foglalkozó szakemberek mindenütt ápolják Csoma emlékét, hiszen tudományuk igazi megalapítója nagy honfitársunk volt. Ilyen értelemben emlékezett meg róla *Giuseppe Tucci* római egyetemi tanár, korunk legkiválóbb tibeti nyelvésze is 1942 áprilisában a Nemzetközi Szellemi Együttműködés magyarországi csoportjának meghívására Kolozsvárott, majd Budapesten az Iparművészeti Múzeum előadótermében tartott előadásában.

Kőrösi Csoma Sándor hírneve azonban eljutott Európán túl is. Emlékének lángja fellobbant a Felkelő Nap Országában is, amelynek népe mindig rokonnak érezte, vallotta magát a magyarral. 1933 februárjában a Magyar Keleti Táraság *Csorba Géza* szobrászművész alkotását, Kőrösi

[1] Sir E. Denison Rossról és magyar kapcsolatairól lásd *The Hungarian Quarterly* vol. VII. 397—9. lapjain (Budapest, 1941) megjelent megemlékezésemet. — Denison Ross Csoma élete művének tanulmányozásával szívvel-lélekkel magyarbarát lett. E sorok írója előtt 1932-ben felvetette, hogy magyarnyelvi tanszéket és lektorságot kellene létesíteni az ő igazgatása alatt állott *School of Oriental Studies*-en. Röviddel halála előtt, 1939-ben, pedig *A Companion to Hungarian Studies* címen az angolszász olvasóközönségnek szánt magyarságtudományi kézikönyv kiadását és szerkesztését határozta el. E hézagpótló könyv megjelenését Ross hirtelen halála és a második világháború eseményei akadályozták meg.

[2] Lásd a calcuttai *Journal of the Asiatic Society of Bengal* II., XII., XIV. és XVI. köteteiben, valamint a londoni *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland* 1834. (I. köt. 128. l.), 1843. (VII. köt., Proceedings, V. 1.) és 1935. (233—7. ll.) évfolyamaiban. A legutóbbi cikkben a Társaság felkérésére e sorok írója írta meg Csoma életrajzát és méltatta munkásságát.

Csoma Sándor mellszobrát ajándékul küldötte meg a japáni Császári Ház múzeuma részére. 1933 február 22-én a tokyoi Taishyo-Egyetem dísztermében emlékünnepet rendezett. Ezen *Fukuda* főapát Buddha oltárára helyezte Csoma szobrát és ünnepélyes szertartással *Boddhisattwává* (japániul: *Bosatuvá*) avatta a nagy székely vándort. Ezzel hazánkfia buddhista szentté lett . . . A felavató ünnepség után *Takakashu Zunchiro*, az „Encyclopaedia Buddhica" szerkesztője Csomát példakép gyanánt állította a japáni buddhisták elé, majd az ősz japáni keletkutató, *Kawaguti Ekai* előadta, hogyan utazta be Csoma nyomán négyszer is Ázsiát. Csoma élettörténetén felbuzdulva, 1896-ban Nepalon át akart eljutni Tibetbe. A nepali kormánybiztos eleinte vonakodott neki beutazási engedélyt adni, de megpillantva nála Csoma tibeti szótárát, készségesen bebocsátotta az országba. Csomáról Tibetben a hívők már régóta Boddhisattwához méltó áhitattal beszélnek s sírjához sűrűn elzarándokolnak. A befejező előadást az 1902-ben nálunk is megfordult *Shiratori Kurakichi* professzor tartotta a magyar keletkutatások nagy jelentőségéről és a magyar-japáni rokonságról.[3]

Kilencvenegy évvel halála után így magasztosult vallásos tiszteletté Kelet-Ázsiában a nagy magyar tudós emléke . . .

* * *

Az arra illetékes tudományos szakkörök idehaza is, külföldön is kegyelettel őrzik és ápolják Kőrösi Csoma Sándor emlékét. „De Csoma nemcsak mint tudós, hanem mint ember is megérdemli, hogy neve mindörökre emlékezetünkben maradjon. Életpályája bizonyítja *Francis Bacon* mondásának igaz voltát: „A tudomány hatalom". Élete mindenkinek megmutatja, mit érhet el az ember, ha ez hatalom lelkesedéssel és kitartással párosul. *Sic itur ad astra!*"[4]

De Csoma életpályája és a nagyvilágban elért páratlan sikerei elválaszthatatlanok az ő magyarságától! Mi magyarok, sajnos, nem becsüljük meg kellőkép tudományos és művészeti életünk nagyjait. Most itt az alkalom, hogy mulasztásunkat Csomával szemben jóvátegyük. A magyarság mai sorsdöntő óráiban kétszeresen is fontos, hogy egész társadalmunk, de különösen ifjúságunk elé követendő példának állítsuk Csoma alakját, hiszen mindennél ékesebben bizonyítja küzdelmes élete, hogy mire képes az önzetlen, áldozatos hazaszeretet! Kövessen el mindent a magyar társadalom Csoma emlékének ápolására, hogy valóra váljanak a legnagyobb magyar, gróf *Széchenyi István* szívbemarkoló szavai, amelyeket Csoma halálának hírére mondott az Akadémián: „Egy szegény árva magyar, pénz és taps nélkül, de elszánt, kitartó hazafiságtól lelkesítve, Kőrösi Csoma Sándor, hazáját kereste a magyarnak és végre összeroskadt fáradalmai alatt. Távol a hazától alussza örök álmát, de él minden jobb magyarnak lelkében."

Ezeket a szavakat a Magyar Tudományos Akadémia emléktáblára vésette és 1910-ben elhelyeztette Darjeelingben Csoma sírkövén. Bárha minden magyar minden időkre a lelkébe vésné azokat!

hollósi Somogyi József

[3] Lásd Mezey István *Az igazi Japán* című könyvében „A Magyar Bosatu" című fejezetet (174—9. ll.) és u. az: „Kőrösi Csoma-kultusz Japánban". (*Turan*, 1942. II. sz.)

[4] Lásd szerzőnek a londoni *Journal of the Royal Asiatic Society* 1935. évfolyamában megjelent cikke befejezését (237. l.).

MAGYAR KUTATÓ KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR NYOMÁBAN

— Dr. Tóth Jenő emlékezete —

Érzem, hogy nemes feladatra vállalkoztam, amikor *dr. fehérgyarmati Tóth Jenő*, az 1923. évben 40 éves korában elhúnyt kiváló festőművész emlékezetét kiemelem a feledés homályából. Az a célom ezzel, hogy a tudományos világ figyelmét reáirányítsam India-kutatásainak eredményeire, amely kutatásokat — *Kőrösi Csoma Sándor* nyomdokain haladva — másokat jóval megelőzve végzett. Hogy elhalálozása mily nagy veszteséget jelentett, ezt a napilapokban elhúnytakor megjelent nekrológok, Tóth Jenő érdemeinek kellő méltatásával részletesen kifejtették. Azóta az 1928. évben *Zajti Ferenc* „A hún-magyar őstörténelem" című művében, majd az 1935. évben *vitéz Pölöskey János*, a „Függetlenség" című napilap húsvéti számában adtak körülményes ismertetést tudományos kutatásairól. Pölöskey „Emlékezés egy elfelejtett Ázsia-kutatóról, aki öt évig élt az indiai magyarok között" címen méltatta Tóth Jenő munkásságát. Cikkéhez az adatok egy részét azokból a levelekből merítette, amelyeket Tóth Jenő az 1909—1912. években Calcuttából hozzám intézett és én megőriztem. Ezeken kívül Zajti Ferenc az 1929. évben, amikor az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum kupolatermében indiai gyüjteményeiből kiállítást rendezett, bemutatta Tóth Jenőnek 54 darab eredeti vízfestményét is, amelyeket 6 évi indiai tartózkodása idején készített s ugyancsak 54 darab eredeti rajzát, amelyek mind Indiának a magyarral egyeztethető népművészeti motívumait tüntetik fel.

Mindezek a megemlékezések elenyésztek nyomtalanul, anélkül, hogy a tudományos világból bárki felfigyelt volna a bennök foglaltakra és Tóth Jenő kutatásainak eredményét tudományos vizsgálat alá vette volna. Egyedül *Baktay Ervin* vett tudomást Pölöskey cikkéről, de ő is csak azért, hogy egy rövid hírlapi nyilatkozatban tagadásba vegye Tóth Jenő állításait, noha ő maga is kénytelen volt elismerni, hogy az indiai törzsek között vannak török-türk eredetűek, amelyek tudományos felfogás szerint is, velünk rokon népeknek tarthatók.

Nem hagyhatom megemlítés nélkül, hogy amikor Baktay Ervin az Iparművészeti Múzeumban tibeti utazásairól vetítettképes előadást tartott, azt magam is meghallgattam és pedig jóleső örömmel, mert sok tekintetben ugyanazokról a tapasztalatairól számolt be, amelyeket évekkel azelőtt az akkor még Indiában tartózkodott Tóth Jenőnek „*Mesés India*" című nagyszabású munkájából ismertem volt, s amelyeket az Uránia tudományos színház több mint 250-szer mutatott be. Az előadó közléseinek alátámasztására szolgáló vetített képek is ismeretesek voltak előttem. Örültem mindezeknek, mert belőlük megerősítve láttam Tóth Jenő tanulmányának kétségbe nem vonható helyességét és komoly voltát. Örömömnek Baktay Ervin előtt kifejezést is adtam s közöltem vele, hogy Tóth Jenővel összeköttetésben állottam, vannak tőle érdekes leveleim és fényképeim, amelyeket Indiából küldött volt.

Ilyen előzmények után Pölöskey tanácsára felkerestem Zajti Ferencet. Megmutatva neki Tóth Jenő indiai leveleit, benne nemcsak megértő, hanem a Tóth Jenő munkásságát alaposan ismerő, nagyon értékelő tudósra talál-

tam, aki — bár személyesen nem ismerte Tóth Jenőt — a Turáni Társaság által a Magyar Tudományos Akadémián 1925 november 22-én *I. I. Modi* indiai parszi professzor tiszteletére rendezett ünnepélyen felolvasott s az 1928. évben az Aveszta Könyvtárban „A hún-magyar őstörténelem" címén kiadott tanulmányának függeléke gyanánt Tóth Jenőnek „India és a Magyarság" című sajtó alatt levő kötetéből is közzétett egy részletet. Ebben Tóth Jenő a következőket vallotta: *„A hymalájabeli és indiai ugorok éppúgy, mint az északi ugorok, számtalan apró törzsre oszlanak, de összevéve, számuk 100 milliót tesz ki. Ők képezik tehát a törzs ugorságot és nem az a kevésszámú vogul, osztják stb., sem a többé-kevésbbé indogermán hatás alá került finnek és lappok."* Ezt hirdette Tóth Jenő a „Turán" 1913. évi I. évfolyamának 3. számában és az ebből különlenyomatként „Turáni törzsek a Hymalájában" címen kiadott tanulmányában is. Mint laikus ember, aki e kérdésekkel behatóbban nem foglalkoztam, úgy gondolom, hogy Tóth Jenőtől ezen álláspontja miatt hidegedett el még életében a finnugor irányt követő magyar tudományos világ, halála után pedig teljes feledés borult reá és munkásságának eredményeire. Sőt amikor — mint cikkem elején jeleztem — Pölöskey a „Függetlenség"-ben a feledés homályából ki akarta emelni, Baktay Ervin tagadásba vette állításait, lebecsülte hozzáértését és csupán az ecsetjével szerzett érdemeit ismerte el.

Nem érzem magam hivatottnak a döntőbíró szerepére, de most, amikor a világszerte ismert *Kőrösi Csoma Sándor* emlékét ünnepeljük s fájó szívvel említjük, hogy nagy hazánkfia a maga elé tűzött végcélját Darjeelingben közbejött halála miatt nem érhette el, elérkezettnek tartom az időt arra, hogy az ő nyomdokába lépett s azon haladott, ázsiai testvéreink után lelkesedéssel és fáradhatatlanul kutatott Tóth Jenő emlékezetét is életrekeltsük és munkássága eredményeit nyilvánosságra hozzuk. Az elhúnytnak csaknem két évtizeden át belémhelyezett bizalma kötelességemmé teszi, de Zajti is felkért reá, hogy emlékét felidézzem és ismertessem életrajzát s munkásságát. Erről volt tanárai, iskolatársai és jóakarói nem szerezhettek tudomást, sorsa pedig nem engedte meg neki, hogy megérje Rozsnyónak és Rimaszombatnak, ahol középiskolai tanulmányait végezte és a bérces Gömörnek, ahol gyermek- és ifjúkorát élte volt, a cseh uralom alól való felszabadulását s így nem mutathatta be szűkebb honfitársainak „Mesés Indiáját". Nem mutathatta meg a mintegy 200 drb indiai tárgyú olajfestményét, amelyekből Londonban akart kollektív kiállítást rendezni, de ebben az első világháború megakadályozta. Nem ismertethette az Indiában, szerinte a nepáli magyarok között végzett kutatásai eredményeit sem, amelyekről részletesen beszámolt nekem, éveken át folytatott levelezéseink alkalmával, és Indiából hazaérkezése után a Turáni Társaságban, amelynek tagja volt s amelynek több indiai vonatkozású emléktárgyat ajándékozott. Indiából küldött ismertetései a „Budapesti Hírlap" és a „Vasárnapi Ujság" hasábjain jelentek meg hazaérkezése előtt; a Turáni Társaságban pedig „Az indo-turáni népek ősművészetéről" és a fentebb hivatkozott „Turáni törzsek a Hymaláyában" című tanulmányaiban számolt be. Ennyit egyelőre elégnek tartok Tóth Jenőről megemlíteni. Most röviden közlöm életrajzi adatait, amelyeket részben tőle, részben atyjától, *Tóth Ferenc*től hallottam, aki a gömörmegyei Magyarhegymeg községben róm. kat. kántortanító volt. Nekem, mint a vármegye kir. tanfelügyelőjének többször volt alkalmam vele s nejével, született Martincsók

Izabellával egyetlen fiukról beszélgetni. Tőlük tudtam meg a következőket.

Jenő fiuk Csetneken, 1882 október 26-án született. Hét középiskolai osztályát a rozsnyói róm. kat., a VIII.-at a rimaszombati egyesült protestáns főgimnáziumban végezte, ahol jól érettnek nyilváníttatott. Ezután a budapesti m. kir. rajztanárképző és mintarajziskolában, mint művésznövendék 4 évig tanult s ezen idő alatt több tárlaton és versenyfestészeten jutalomban részesült. A négy év letelte után Losoncon egy évig önkéntes volt a csász. és kir. 25. gyalogezredben s itt az új kaszárnya folyosóit arcképekkel és csataképekkel festette ki, amiért dícséretet nyert és megbízást a tisztikaszínó részére egy nagyobbszabású kép, a „Bachanália" megfestésére. Ezt a szakértők igen sikerültnek minősítették. A katonaságtól haza jövén, a losonci Kat. Olvasókörnek egy saját kompoziciójú Madonna-képet festett, amiért szintén dícséretet kapott.

Ekkor már készülődött Keletre, mert még a rajztanárképző egyik kiállítása alkalmával *Malonyay Dezső,* a híres műkritikus megállott egyik festménye előtt s azt mondta társának: „Kár, hogy ez a fiatalember nem mehet Indiába, hogy elsajátíthatná az ottani színeket, mert szép jövő vár reá!" Ez a megjegyzés döntött elhatározása és sorsa felett. Most már boldogemlékű *Kern Adolf* rimaszombati jóakaró ismerősük hozzásegítette 300 frt. kölcsönhöz. Ezzel és *Székely Bertalan,* volt igazgatójának, valamint *Vámbéry Ármin* ajánlóleveleivel 1907 évi május hó 7-én útrakelt Bombayba.

Bombayban két évig mint kompozíció-festő tartotta fenn magát; India történetéből festett kompozíciós képeket, amelyeket az angolok mind megvásároltak. Innen Calcuttába ment, ahol felkarolták. Az Asiatic Society of Bengal, amely társaság Kőrösi Csoma Sándort is pártfogolta volt, Tóth Jenőt is pártfogásába vette. A társaságnak, nevezetesen *dr. H. Denison Ross,* a társaság főtitkárának ajánlatára Nepálba, majd Pendsábba került, s az ottani maharadzsák kastélyait festette. Ilyen útjai közben a *magar* törzsnél tapasztalta, hogy a gömöri fatemplomok, a szűr, a gatya, a sujtás, az ereszes ház mind feltalálhatók ott, ruházatuk, fegyverzetük, ceremóniáik stb. azonosak az itthoniakkal, nyelvük is hasonlatos a mienkhez, számtalan szavuk teljesen egyezik a mieinkkel. Ezek a tapasztalatai arra késztették, hogy ott kutasson az ősmagyar haza után. A calcuttai és bombayi nagy könyvtárakban olyan régi angol munkákat fedezett fel, amelyek megerősítették sejtelmében. Ekkor tanulni kezdett, óriási értékű ethnographiai anyagot gyüjtött, amelynek nagy része hazaérkezése után a Néprajzi Múzeumba jutott.

Az 1912. év őszén hazaérkezvén, hogy a tudományos szakismereteket teljesen megszerezze megírandó munkájához, a Tudományegyetem bölcsészeti karának lett, tanárai által nagyrabecsült, kiváló hallgatója. Tanulmányai elvégzése után középiskolai tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett, feldolgozta kutatásai eredményét, miközben festményeinek eladásával tartotta fenn magát. Családomnak kedvelt, mindennapos vendége volt. Indiai tapasztalatairól és kutatásai eredményéről adott ismertetéseit mindig nagy élvezettel hallgattuk. A világháborúban katonai szolgálatot is teljesített, de súlyos műtéten esvén át (egyik veséjét elvesztette), Besztercebányán segédszolgálatra osztották be, ahol a m. kir. 16. honvédgyalogezred hősi halottainak arcképeit festette meg. A háború után a

budapesti Trefort-utcai állami gimnázium tanárává nevezték ki. Megnősült, feleségül vette Stassel Julia postatisztviselőnőt, akivel azonban csak négy évet élt együtt, mert a proletárdiktatúra alatt szerzett tüdőbaja elhatalmasodott rajta s élete 41-ik évében sírba döntötte.

Utoljára halála előtt egy héttel voltam nála, amikor egy Szűz Máriakép festésével volt elfoglalva. Nagy örömmel fogadott s megígérte, hogy Virágvasárnap felkeresi családomat feleségével együtt. Helyettük levele érkezett meg, amelyben kimentette elmaradásukat betegsége miatt és húsvétra jelentette be látogatásukat. Húsvétkor azonban már én tettem részvétlátogatást özvegyénél, mert nemes ideáloktól hevülő lelkét 1923. évi március 28-án éjjel fél 1 órakor visszaadta Teremtőjének és két nap mulva, nagypénteken hült porait nyugalomra helyezték a kerepesi-úti temetőben.

Életrajzi adatainak kiegészítéséül felidézem a nevezett angol társaság által Darjeelingben Kőrösi Csoma Sándor sírjánál 1910-ben rendezett nagyszabású emlékünnepély emlékezetét, amelyre hazánkból számos koszorút, emléktáblát, szobrot stb. küldtek ki. Tóth Jenő 1909 október 12-én Calcuttából írt levelében felkért engem, hogy vegyem a koszorú ügyét kezembe (ne legyen az utolsó „Gömör"). Kérésére örömmel tettem az ügyet magamévá, a rimaszombati Kaszinó választmányában sikerre is vittem s a díszes, aranyhímzésű felirattal ellátott koszorút el is juttattam Tóth Jenőhöz, aki 1910 május 4-én kelt levelében a következőket írta:

„A szép szalagot, koszorút április 27-én kaptam kézhez sértetlenül, jó állapotban, amiért most mondok rövid köszönetet addig is, amíg a rendezendő ünnepély alkalmával tolmácsolni fogom Rimaszombat közönségének háláját az Ön nevében." Majd hátrább: „Én meg fogom mondani a magamét Kőrösi Csoma Sándor sírjánál, neki megyek a finn-ugor iparosoknak és hangoztatni fogom, hogy szép a koszorú, márványtábla, szobor, hanem Kőrösi Csoma Sándor nem így gondolta, Ő azt akarta, hogy kövessük az ő nyomdokait, amit megkezdett és tárjuk fel a terra incognita kincseit, amiből okvetlenül fény derülne a magyar nemzet multjára." Ilyen lelkes híve és követője volt a világhírű székely-magyar tudósnak és kutatónak. S most leveleiből fogok részleteket bemutatni.

Első levelét 1909 október 12-én írta Calcuttából. Ezt Kőrösi Csoma Sándortól vett következő idézettel kezdte: „Adjad Uram Isten, lesz még egy időre, hogy sas fog felülni a kakasülőre". Már ebben a levélben kifejezte szent meggyőződését, hogy mi Indiából szakadtunk ki Európába. Az a célja, hogy ezt bebizonyítsa. Kőrösi Csoma Sándornak is ez volt szándéka, akit „igazi ősjellem"-nek nevez, „akit sem nem ismerünk, sem nem méltatunk eléggé" — mint írja, — „Egy-két marék rimaszombati földet, tölgyfaleveles koszorút nemzeti szalaggal átkötve, ennyi amit kérek a derék székely sírjára". Ezen kérésének — mint fentebb jeleztem — eleget is tettem. S most áttérek a kutatásai közben szerzett tapasztalatainak levelében foglalt ismertetésére. Szó szerint közlöm azokat, — kihagyva belőlük, amik nem tartoznak szorosan a tárgyhoz.

„Nagy eszmét mozgatok, célom, hogy megismerjük a turánok igazi országát, Indiát. Mert minket érdekel csakis Európa nemzetei közül és nekünk lehet meríteni belőle erkölcsi-anyagi hasznot egyaránt. Ezen levelemmel inkább bemutatkozom. Nem terjedhet ki figyelmem — még szűkösen sem — egy pár szóval — gondolom, hogy sokat mondok. A hunnok-

kal, hogy kezdjem, három szavat elegendőnek tartok arra nézve, hogy gondolkodóba hozzam a komolyabb elméket. *Budha, Buda* = öreg, bölcs, király, isten, hatalmas; *Atila* = chief, fejedelem; *Balambér*, Balam = strengh, erő, (ber) bíra = harcos, katona. Balambér vezette az avarokat, Buda, Atila (Attila) testvérek voltak. E vezérek vezetése alatt álló hunnok szoros összefüggésben voltak az indiai indoschytákkal.

Hogy magunkra térjek át, a magyar nevet mindenféle absurdum módon magyarázzák, pedig egyszerű a kérdés, de nagyon is. (Magar, mogeru, madsar, medjer, mugeir). Van a nepáli hegyek között ma is katonáskodó törzs, a *magar*. Számuk 20.000; vitéz nép, az angol kormány dupla zsolddal fizeti. Hogy mi ezen törzzsel összefüggésben állunk, teljesen bizonyos. A *magyar* szó magyarázata, vagyis a *magyar* szó ezen mintára van alkotva: *Magyar, Magar, Kasgar, Bodogar, Csungar, Bolgar*. Magsz-szgar = hadi tábor, Maggar, Magyar. Már 1242-ben a tatárok vezére, Zubutáj vezér mongoljai *magyaroknak* hívnak bennünket, holott az egykorú európai írók *Hungaroknak* neveznek.

Szólok Indiáról is valamit. India 300 millió lakosa közül 120 millió tiszta turáni, a primitív árják 60—80 millió, tehát az árja népekre jut 100 millió. India pedig az „Árják országa" — nagy bölcsen így ismerik nálunk, akik nem akarják vagy nem ismerik Indiát. Általában az ugorokat 3 részre lehet osztani: északi, közép és déli ugorok. Az *északi* ugorok a finn, cseremisz, osztják népecskék. A *közép* ugorok a Hymalayabeli törzsek, nevezetesen a kiránti törzsek, mint Bodó, Gyárung, Magar etc., *déli* ugorok a Karmada, Tamul, Telegu és Malayálam népek. A közép és déli ugorok érdekelnek minket. Az északiak oldalvást eső távoli rokonaink, ahogy előttünk jártak a szumír-akkád népek, mint ősrokonok. Mi hallgatunk és nem szólunk, mert nem merünk. Szeretném, ha a középosztály, a nemzet gerince, az érettebb ifjú nemzedék venné kezébe az ügyet. Szent meggyőződésem, akadnak magyarok, igaz turán ifjak, akik megfogadják tanácsomat s kiválik közülök egy Kőrösi Csoma Sándor vagy Bálint Gábor (a tamulok alapos ismerője).

Említsem-e a turánok népművészetének gazdag mezejét? Egy-egy kútágas, kazal, sujtásos ruha, azok a karcsú kardok, tulipános ködmönök, ládák, a „burka", a „kurtás", a „suba", „sárika" ismeretes ruhadarabok. Említsem-e a szavak töméntelen sokaságát, az indo-schyták hatalmas műveltségének ma is fennálló romjait, a Hymaláyabeli törzsek őstradícióit, a hindy, sanscrit, tamul irodalmak „terra incognita"-ját, ezek speciál minket magyarokat érdekelnek. Nem érdekes-e, hogy a nepáli magarok azt mondják „kekete", mi magyarok azt mondjuk „fekete", tik = tojás, csecse = szép, kardá = kard, mhurke = marok, dakcsü = takács, szoke = szökni etc. Szóljak a déli ugorok kincses házáról? Král = fénylő (a király szó nem szláv eredetű), Bela = fehér (Bjeli nem szláv), baráta = testvér (a brátim — halotti beszédben — nem szláv szó), dzagadamu = szakadás, upayogama = jog, előny, haszon, gullada = gulyás, villanga = villongás, révu = part, rév, akkare = akarni, Komaromu = egy hadi isten neve etc., etc. Egy pár sanscrit szavat is írok: uras = nagy, nada = nád, iste = uralkodó, isten, lángka = leányka, arha = m(arha), régi magyar szó, érték, ár, bhéka = béka, bráta = bátya, barát, kansa = kancsó, szakhadáté = szakad. A sanscrit nyelvben jelenleg Kuncsu Bihary vezet be, mint értelmes „panditтudó" — nyelvmester, tudós (tamul

Dr. Tóth Jenő indiai díszruhában

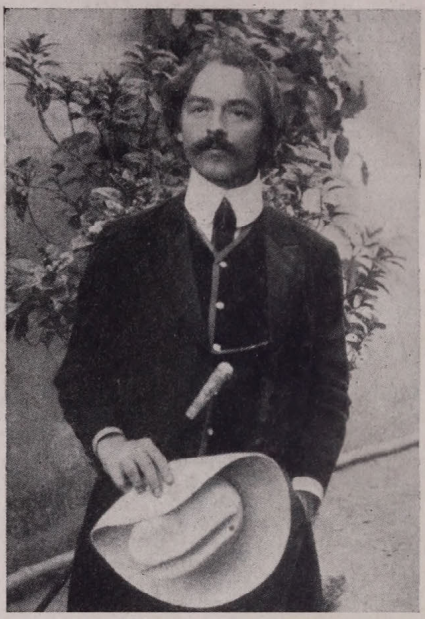

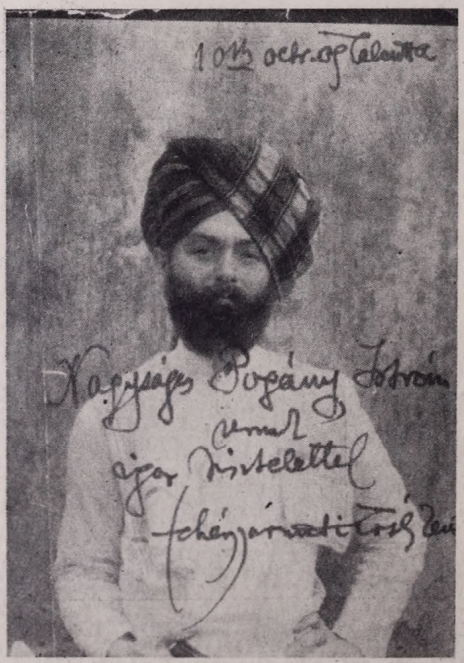

Dr. Tóth Jenő indiai és európai öltözetben

szó). Célom ezekkel, hogy szíves érdeklődését felkeltsem és hogy a továbbiakra nézve jóindulatát megnyerjem."

Arra, hogy ezek a szóegyeztetések mennyiben helyesek, megemlékezésemben most nem akarok kitérni. Ez különben is a szaktudósok kötelessége. De ezen levelének vétele után felvettem vele az érintkezést s valahányszor levelet kaptam tőle, mindannyiszor növekedett bennem és mindazokban, akikkel leveleit megismertettem, az elismerés és csodálat fáradhatatlan munkássága és elért sikerei iránt. Ez a legnagyobb fokra emelkedett, amikor Indiából hazaérkezése után az 1912. év őszén személyesen is megismertem. Még indiai tartózkodása alatt tőlem telhető szerény erkölcsi támogatást nyujtottam neki (szakkönyveket juttattam hozzá, összeköttetéseket szereztem részére), hazajövetele után pedig mind családomnak, mind rokonainknak és jóbarátainknak nagyrabecsülését és pártfogoló szeretetét élvezte.

Ime, most — csaknem 20 évvel halála után — a Kőrösi Csoma-emlékünnepélyek alkalmat adnak reá, hogy a nagy székely hűséges és lelkes követőjének emlékezetét is felújítsam, aki a Turáni Társaság könyvtárát és gyüjteményeit is nagyon értékes s nagyszámú adományával gyarapította, amikor Indiában gyüjtött könyvtárának s muzeális tárgyainak, valamint baktriai indo-schyta pénzgyüjteményeinek javarészét a Társaságnak ajándékozta, amiért köszönetet is nyert.

Ezek — a Kőrösi Csoma Sándor emlékünnepélyekkel kapcsolatos és Tóth Jenőre való visszaemlékezések — késztettek arra, hogy 1942 április 5-én a Rimaszombatban megjelenő „Gömör" című hetilapban *„Dr. Fehérgyarmati Tóth Jenő emlékezete"* címen,[1] majd július hó 5-én a „Reggeli Magyar Szó" című budapesti napilapban életre keltsem emlékét. Végtelenül örülök, hogy törekvésem nem volt hiábavaló. Hálásan köszönöm *Virányi Elemér*nek, a Turáni Társaság főtitkárának, hogy újságcikkemre felfigyelt és jelen ismertetésem megírására ösztönzött.

Ezt az ismertetésemet azzal az ígérettel fejezem be, hogyha sikerült az érdeklődést felkeltenem Tóth Jenő személye és munkássága iránt, érdekes leveleit is nyilvánosságra fogom hozni. Erre talán akkor fog sor kerülni, amikor Bombayban, Calcuttában és Budapesten írott *„Az ősmagyarság és átmeneti állomásaik"* című munkájának kiadására lehetőség nyílik. Ebben azt vallja, hogy az ősmagyarság Csína felől húzódott, mint első állomásáról India felé, ahol megalkotta második állomását s ahol Nepál törzsei között ma is élnek magarok. Tóth Jenőnek ezt az állítását senki sem jogosult kétségbe vonni, aki nem járt a pendsabi dsátok között, akiktől összevásárolta Kadafi király pénzét (ebből több példányt nekem is adott), és Nepálban, a Hymaláya tövében fekvő független királyságban, a *magarok* mai hazájában, ahol a Faludi, Hajdu, Huszár, Kada, Toldi stb. ma is törzsnevek. Jól tudta Tóth Jenő, hogy állításait kétségbe fogják vonni, mert ellenkeznek az addig elfogadott tudományos ismeretekkel, de abban nem akadályozhatják meg emberek, hogy munkáját, amelyben „fény derül a magyar népre, nemzetre" — ki ne adja. Ebben csak korai halála gátolta meg. Reméljük, hogy ennek kiadására most már hamarosan sor kerül és Zajti Ferenc, aki Tóth Jenőnek kéziratos munkáját féltve őrzi, készséggel fogja azt erre a célra rendelkezésre bocsátani. *Pogány István*

[1] Cikkemet még f. é. január hóban megküldöttem volt a lapnak, de szerkesztőváltozás és a lap terjedelmének korlátozása miatt közlése a husvéti számra maradt.

A SZÜRKE ORDAS [BOZKURT] ÉS A TURÁNI ESZME

A Turáni Társaság cserepéldányként kapja Törökországból a *Bozkurt* című folyóiratot. A Bozkurt a török népfajták egyesítése érdekében küzd, s így szoros kapcsolatba került a turáni eszmével.

A „Bozkurt" magyarul „Szürke Ordast" jelent. A Szürke Ordas a török népek régi jelképe. Az ősi hagyomány szerint ő szabadítja ki a törököket a szomorú rabságból és vezeti a boldogabb és szabadabb hazába.

A mai török fiatalság reméli, hogy a Szürke Ordas hívó szavára egyesülnek és felszabadulnak a most nagyobbrészt rabságban élő török néptörzsek. Ez nem hiú ábránd, mert a jelek arra mutatnak, hogy a terv megvalósulása hamarabb bekövetkezhetik, mintsem sokan sejtenék.

A mesebeli Szürke Ordas helyett most a „Bozkurt" című folyóirat igyekszik ébreszteni és öntudatosítani a török ifjúságot, hogy felkészüljön a jelenleg még rabságban élő törökfajú népek felszabadítására, megszervezésére és vezetésére.

A Bozkurt azonban nemcsak a törökséggel foglalkozik, hanem élénken figyeli a rokon népeknél, a Magyar- és Finnországban, valamint Japánban egyre erősödő turáni mozgalmat. Cikkeiben gyakran foglalkozik velünk, s rokonnépeinkkel.

A Bozkurt 1942. évi 2., 3. és 4-ik számában bennünket érdeklő több cikk olvasható. Az 1942. III. 12-én és III. 19-én megjelent számban a turániakról általában, az 1942. III. 26-iki szám a finnekről és az észtekről ír. Közöljük ezeket az ismertetéseket, hogy fogalmat alkothassunk arról, miként látják ezt a kérdést a mai Törökországban.

I. A turániak

1. Közös őskor. A turániak a történelem előtti korban a Kaspi-tótól a Bajkál-tóig terjedő, Közép-Ázsiát borító Turáni-tenger partján éltek. Ez a tenger lassan-lassan kiszáradt. A nagy éghajlatváltozás a turáni törzseket vándorlásra kényszerítette. Egymás után váltak el az ősi közösségből. Az első ismert nagy vándorlás délnyugati irányban, Mezopotámia felé történt. Az itt letelepedettek a sumérok. Az Egyiptomba jutókból lettek Egyiptom papjai. Az Anatoliában letelepedettek a hettiták (Proto-Hittites) és aziánus néven ismertek a történelemben.

2. A georgiaiak. A *sumér-turániak* kétezer évig állottak ellen az arab-szemita betöréseknek. Legyőzetésük után egy sumér csoport északnak vándorolt és a Kaukázusban telepedett le. Itt megszaporodtak és egészen a Káspi-tó keleti partjáig terjeszkedtek. Azonban nemsokára egészen fehérbőrű fajokkal keveredtek. Ezek a történelemből ismert *alarodják* néptörzsei. Az északi sumérok egy csoportja a Kaukázus bércei között semmiféle fajjal nem keveredve, a mai napig él, megőrízve turáni jellemvonásait. Ezek a *georgiaiak*. A fehérbőrű népfajokkal keveredett alarodják mai utódai a *cserkesz, lezgi, láz* és *csecsen* népek. Természetesen ezek semmi rokonsági kapcsolatban sincsenek a turáni fajokkal.

3. A finnugor népek. A sumérok elszakadása után az őshazában ma-

radt törzsek a *saka* és *hun* (törökül *kun*) csoportra váltak szét. A sakák északnyugati ágai egészen Oroszországig nyomultak és ott letelepedtek. Ekkor (Kr. e. 3000—2000 körül) mai Ukrajna területén keletkezett árja szövetség feloszlott és a szlávok vezető nélkül maradtak. A turániak nyugati ágai a szlávokat nyomásukkal egészen Lengyelországig vetették vissza. Azonban ennek az érintkezésnek következtében a turániak e csoportjába idegen — szláv és germán — vér vegyült. Ennek eredménye a sakáknál (akiket szkitháknak ismernek) a világosbarna és szürkéskékszemű tipus. Koponyaalkatuk és faji sajátságaik nem változtak. A történelem folyamán a szkitáknak a sakáktól való elválását és az orosz síkságon való letelepedését kisérhetjük figyelemmel. *Egészen a Kr. u. IX. évszázadig a mostani Leningrádtól a Perekopi-félszigetig (Krim) húzott vonaltól keletre nem találunk egyetlen szlávot sem.* A szkitákat később *finnugor* néven találhatjuk meg ugyanezen a területen. A szlávok későbbi nyomása következtében egy részük a VII.—VIII. században Kr. u. északra nyomul és a mai *Finn-* és *Észtországban* telepedik le. Itt kevés szőke (germán) vér is keveredett beléjük. Sokáig megtartják faji öntudatukat és szomszédaikkal ellenséges viszonyban élnek. Új hazájukban majdnem ezer évig élnek és elkülönült történelmükben a finnekké és észtekké fejlődve, a turániaktól messze elszakadt népet alkotnak.

4. A magyarok és más finnugor népek. A *magyarok* (megyerek) az onogur (onoguz) török néptörzsek igazgatása alatt évszázadokig élnek és a *turáni török népcsoporttól nagyon kevéssé különböző turáni csoporttá alakultak.* Kr. u. 896-ban *Árpád* vezetése alatt nyugat felé vándorolva a mai Magyarországban (Pannonia síkságán) vetették meg lábukat. Ez az új haza *Attila* hunjainak, az avaroknak, később a besenyőknek és kunoknak letelepedési helye is volt. Ezek vére a magyarokéval keveredett és erősebb vérrokonsági kapcsolatot teremtett velük. A történelem folyamán a germán és alpin vérnek a hatása a magyarra nagyon csekély volt. A magyarok új hazájukban sajátos, minden európai néptől elütő nyelvükkel és önálló, harcos történelmük folyamán a keresztény vallás és kultúra felvételével egészen más néppé fejlődtek.

Az orosz síkságon maradt finnugorok a nyugat felől előnyomuló szlávok között kisebbségben, szigetszerű állapotban vannak. Ezek a *csúdok, cseremiszek, mordvinok, vogulok.* Annak ellenére, hogy nem turániak között élnek, turáni vonásaik megmaradtak. Kétségtelen, hogy *leginkább* a finnekhez állanak legközelebb.

A turáni nyelvet beszélő és turániaknak nevezett *lappok, osztjákok* és *szamojédek* finnekkel keveredtek. Átvették a turáni nyelvet is, de fajilag idegen, nem turáni eredetűek.

5. A mongolok, japániak. A turániak Közép-Keleten élő ágából nagyon régi időben elszakadva, a Tibet és Tarim között elterülő Karanlikdagra vonultak a *mongolok.* Nyelvük egészen másként fejlődött, elvált csoportokat alkottak. Sokkal később (Kr. e. VIII. sz.) keletnek vándorolva a Kadirgan-dag keleti részén Koreáig, a mai Mandzsuriában telepedtek le. Valószínűleg egészen kevés mértékben keveredtek sárga őslakosokkal. A Kr. e. VII. században a mongolok egy csoportja Koreán át Japánba vándorolt. A *Yamato* néven ismert mongolok az *ajnukat* előzve, a Polinéziai-szigetekről származott őslakosokkal keveredtek. Szigetükön

évezredekig elzárkózva, kevés sárga és polinéziai vérrel keveredve, fejlődött ki a japáni nép.

A Mandzsuriában maradt mongolok még jobban keveredtek sárga vérrel. Kr. u. a IX. században a mai Mongólia (akkor *keleti Törökország*) területén *Hitaj, Kara Hitaj, Tatár* és *Mongol* nevek szerepelnek. A X. században a turáni törökök és mongolok nagy mértékben keveredtek egymással. Sok mongol törzs törökké vált, míg sok török mongol lett. Ebben a korban a mongolok teljesen turáni fajúak voltak. A beléjük keveredett sárga vér csak 20—30%. A mongolok ezután a mai Mongóliában telepedtek le. Régi hazájukat, Mandzsuriát, mongol és sárga népek keverékei kerítették hatalmukba. *Dzsürdzetek, tunguzok, mandzsuk* özönlötték el, kik a turáni törzsek erős hatására turáni nyelven beszélnek, de minden kétséget kizáróan nem turáni eredetűek.

A XI. században a mongolok közt megtelepedett *Kjat-Sato* törökök ivadéka, *Dzsingiz kán* a tatárok leverése és megsemmisítése után azok maradékait a kék zászló alatt tömörítve, a turáni mongolokat és törököket egyesítette.

Dzsingiz kán uralmának megingása és felbomlása után a törökök és mongolok elszakadtak egymástól. A törökök, a mongolokhoz viszonyítva, még nyugatabbra húzódtak. A Kína határvidékén maradt mongolok ezután gyorsan keveredtek sárga vérrel és turáni eredetüktől teljesen eltávolodtak. Ma a mongoloknak nevezett törzsekben csak 30-40 százalék a turáni vér, így nem sorolhatjuk őket a turáni népek közé.

6. A törökök. Az őshazában maradt turániak *török* néven szervezkedtek és ezen a néven vívták ki hírüket. A Kr. e. 2000—1500 években az őshazában maradt török ágnak önálló nyelve és sajátos népi tulajdonságai fejlődnek ki. A nyugatiak a *saka*, a keletiek *hun* (törökül *kun*) néven két nagy tözsre oszlottak szét. Kr. e. 177-ben *Kun Jagabusu* a Káspi-tó partjától a Kadirgan széléig és a Pamirtól a Szibériáig húzódó, kiterjedt Törökországban élő török törzseket egyesíti. A kék törökök korában kialakult egység Kr. u. 742-ben felbomlik, de *Dzsingiz kán* újból megvalósítja. Azonban a törökök nyugat felé való eltolódásával az egyes törzsek újból szétváltak, illetve el-elszakadoztak egymástól. Végül Anatóliát elfoglalva, az itt megtelepedett törzsek erős és különálló országot alapítottak. Véglegesen megrögződik a keleti és nyugati törökség között húzható határvonal. Az Ankara előtt, 1402. őszén lefolyt csatában nem *Timur* és *Yildirim Beyazit*, hanem a két részre vált törökség csapott össze.

Az ozmán császárság Európa elfoglalásának gondolatával foglalkozott. Ennek következtében az ozmán-törökség hat évszázadon keresztül egészen eltávolodva és elidegenedve élt keleti néptársaitól. A keleti törökök egysége is felbomlott: e törzsek orosz, perzsa és afgán rabságba jutottak. Ma a török törzsek helyzete a következő képet nyujtja: nyugaton élnek a független Törökország törökjei; keleten különböző idegen hatalmak államaiban rabságban élő igen sok más török törzs található.

7. A turáni népek eloszlása. A világ térképére pillantva, a turáni fajokhoz tartozó népeket a következő eloszlásban és létszámban találjuk:

Törökök: 65,000.000. Nyugatiak: ruméliai (balkáni), anatoliai, azerbejdzsáni, krimi törökök; keletiek: turkománok, karakalpakok, öz-

bégek, keleti turkesztániak, kirgizek, kazakok, baskirok, kazániak, csuvasok.

Japániak: 80,000.000. (Japán szigetei és Ázsia.)

Georgiaiak: 1,150.000 georgiai.

Finnek, észtek: 7,680.000 finn, észt (Finnország, Észtország és Oroszország.)

Magyarok: 10,600.000 (Magyarország és Románia.)

Összesen: 164,430.000.

Ma Magyarországon, Finnországban és Japánban turáni egységet, testvériséget és öntudatot élesztő és fejlesztő áramlatok figyelhetők meg. Sőt, nemzeti kultúrprogrammjukban is érezhető ez a törekvés. Magyarországon *Turán* címmel csak ezzel az eszmével foglalkozó folyóiratot is adnak ki. Végtelenül fájdalmas, hogy csak mi törökök maradtunk idegenek ezzel az áramlattal szemben.

A mai turáni népek a történelem folyamán a világot bámulatba ejtő, csodálatos dolgokat alkottak. A ma civilizációja a germán és angolszász népekkel együtt a japáni, magyar és finn nemzet kezébe van letéve. S ezek a turáni népek az új világot kialakító nagy háborúban hősiesen, vitézül harcolnak. A georgiai népek jelene és holnapja ismeretlen. A török nép a szerencsétlen, hátráltató történelmi események miatt ha visszamaradt is, felemelkedésének útját már közel látja és az a nap, mikor az elsőség és vezetés fáklyáját kezébe veszi, egyre közeledik. Új lélekkel akarunk dolgozni, a törökség szeretetével és a törökséget lelkiismeretünk legmélyén érezve.

II. A finnek és észtek

1. A finnekről. Mikor a turáni fajú törzsek lassan elszakadoztak egymástól, a legnyugatibb csoportjuk a *saka* törzs volt. Ennek legészakabbra került ága *szkita* néven benyomul a mai Oroszországba és Ukrajnába. Az ott élő barbár szlávokat (fehér faj) és germánokat (szőke faj) lassan nyugat felé szorítja. Egészen a mai Lengyelországig veti őket vissza és új hazát alapít az elfoglalt területen. *Kyros* és *Dárius* korának történelmére nagy hatással voltak a szkiták. Míg ennek a turáni ágnak a mai Dél-Ukrajnában élő része szkita néven jól ismert a történelemben, északi ágának története és jelentősége teljesen homályba vész. *Tacitus* „Germania" című művében az Aestii (észt) és Fenni (finn) népre vonatkozó nagyon rövid híradással szolgál. Azonban lehetséges, hogy „finnek" néven az ott élő *lappok* szerepelnek. Kr. u. a II. században *Ptolomeus* földrajztudós *Phinoi* (finn) népről beszél. A Kr. u. VI. században *Jordanes* latin történetíró a gót király uralma alatt élő törzsek között *Thiudi-kat* (csúdokat) említ, ezek kétségtelenül finnek. A balti finneknek ezt a nevet adták az oroszok is.

A finnek — miközben nyugat felé szorították a szlávokat és germánokat — nagyobb mértékben keveredtek idegen fajtákkal, de turáni vérük mindig többségben maradt. Ebben a 30%-os vérkeveredésben némely antropológiai sajátságuk megváltozott. Rövid fejük közepes hosszúságú, hajuk sötétszőke, szemük kék lett. De a bennük csörgedező, nagyobb mennyiségű turáni vér megőrizte eredeti turáni jellemvonásaikat.

Kr. e. 2000-től az orosz síkságon a Fekete-tengertől a Balti-tengerig

lakó finnek, délen szkita néven szerepeltek a történelemben. Néhány törzsük, az *u-szun*-ok és *ha-kasz*-ok turáni törzseivel került szomszédságba. Ez a kék-török törzs kelet felé az Aral-tó vidékére vándorolt, a hozzá csatlakozó u-szun finn törzzsel együtt. Északon a kirgiz török törzs vándorolt keletre, a vele egyesült ha-kasz finnekkel. Így a ha-kasz finnek kirgizekké, az u-szunok törökké váltak. Bizonyos, hogy ezek a kínai történetírók által említett szőkehajú és kékszemű kirgizek.[1]

Az Oroszországban maradt finnek még nem váltak széjjel törzsekre. *F. Lot* professzor szerint Leningrádtól Perekopig vonalat húzva, ettől keletre a IX. századig egyetlen szláv törzs sincs. Ezek ettől a vonaltól nyugatra vannak. Keletre a finnugorok csak törökök szomszédságában élnek a hatalmas síkságon.

Kr. u. a VIII. és IX. században a megsokasodott szlávok nyomása egyre fokozódik. Ezért az északi finn törzsek a mai Finn- és Észtországban telepednek le. Ezer tóval borított országuknak a Suomi nevet adják.

A IX. század után Oroszországba szivárognak a szlávok. A Skandináviából jött *Varég* vagy *Russi* nevet viselő törzs megszervezi őket és birodalmat alapít. Az orosz nép ettől kezdve szerepel a történelemben.

A XIII. században Finnországot véglegesen a svéd tartományok közé sorolják. (1313.) Figyelemreméltó, hogy ekkor *Ibni Haldun* arab történetíró híres történelmében a finneket „Finmark" néven törököknek tartja. A finnek már a XII. században a keresztény hitre tértek, a XVI. században pedig, gyorsabban, mint a királyi rendelet parancsolta, áttértek a protestáns hitre.

A svédeknek 1808-ig tartó uralma a finn történelem legszomorúbb és legsötétebb fejezetei közé tartozik és a finn nemzeti életre tragikus hatást gyakorolt. Nemzeti kultúrájuk teljesen megsemmisült, nyelvüket elfelejtették, a svédet használták. A nemzeti ébredés azonban, ha sokáig késett is, lassan megindult. A finnek titkos társaságokat alapítanak, függetlenségük kivívása érdekében. A nemzeti öntudat egyre erősebbé válik. *Vasfejű Károly* svéd király (XII. Károly) és *Bolond Péter* (Nagy Péter) cár összeütközése során Svédországot az oroszok legyőzték. Az 1809-es szerződésben Finnország Oroszország fennhatósága alá jutott. A cár Finnországból nagyhercegséget alakított, széleskörű önkormányzatot adott, hogy a svéd igényeket ellensúlyozza. Engedélyezte a nemzetgyűlés megnyitását és az egyetemen a nemzeti szellemű tanítást. A finnek nagy hasznát látták ezeknek az intézkedéseknek. Az ébredő nemzeti öntudat újra a legteljesebb egységbe tömörítette őket s a mindenkitől elhanyagolt, elfeledett finn nyelvet a műveltebbek a legegyszerűbb néprétegektől, vadászoktól, parasztoktól és munkásoktól tanulták meg. Finn nyelvtant adtak ki, a századokon át használt svéd nyelvet mellőzték. Újra finnül beszéltek, könyveket nyomtattak és számtalan ujságot, folyóiratot adtak ki. A világirodalom legszebb gyöngyeit finnre fordították. A nemzeti kultúra légkörében természetesen kifejlődött és virágzásnak indult az irodalom. A svéd irodalmat teljesen kisöpörték. *Dr. Lönnrot* a finn néphagyományokat gyüjtötte össze és Kalevala néven kiadta a világ egyik legszebb népeposzát. A nemzet hamarosan feleszmélt évszázados kábultságából és megindult az eredeti finn szellemi élet

[1] Ezeken a finneken nem a szuomiak vagy észtek, hanem a volga-uráli finnugor népek törzsei értendők. (Szerk.)

útján. A Finnországot csaknem újjáteremtő *Snellman* — aki saját erejéből küzdötte fel magát a nemzeti eszme és mozgalom élére — nevét mély tisztelettel említik. Ő volt minden mozgalom vezető szelleme. Finnország kultúrája és civilizációja hihetetlen lendülettel haladt előre. Vasutakat, utakat, csatornákat építettek és 10.000 főnyi nemzeti hadsereget állítottak fel.

III. Sándor cár uralkodása idején a helyzet megváltozott. E cár törekvése arra irányult, hogy Finnországot eloroszosítsa. A hercegség nevét megszüntette, s az országot egész egyszerűen bekebelezte, mint tartományt, Oroszországba. Kötelezővé tették az orosz nyelvet. *II. Miklós* cár korában a finn hadsereget beolvasztották az oroszba. Finnország rabságba süllyedt az erőszak nyomására. *Bobrikov*, a kormányzóvá kinevezett cári kegyenc, erős és igazságtalan kényuralma elkeserítette Finnországot. A finnek azonban nem törtek meg, turáni vérük nem nyugodott. Állandóan felkeléseket szerveztek és végeszakadatlan küzdelmek színhelye lett az ország. A nemzeti érzelmű finneket tömegesen börtönözték be és Szibériába száműzték. Az elkeseredés nőttön-nőtt és az igazságtalanság legvégső határát is túllépő erőszakosan kegyetlen kormányzót egy *Schumann* nevü finn ifjú 1904-ben megölte. Az orosz—japán háború végén, az oroszok legyőzetése után, a finnek általános és fenyegető elégületlensége folytán Oroszország kénytelenségből megengedte a finn nemzetgyűlés működését.

1915-ben a finnek torna- és sportegyesületek leple alatt nemzeti hadsereget szerveztek, 1917-ben a hős *Mannerheim* tábornok vezetésével az orosz bolsevistákat kiűzték hazájukból és kikiáltották függetlenségüket. Ezután a finnek kezükbe vették a vezetés fáklyáját a tudomány és a kultúra terén. Az angolszászok és germánok mögött egy lépéssel sem maradtak el, sőt több tekintetben megelőzték őket.

1939 telén Oroszország Finnországot megtámadta, hogy világbolsevizáló terveit először ott váltsa valóra. Nemzeti hősük, *Mannerheim* tábornagy vezetésével újra bebizonyították turáni, harcos vérük eredetét és hősies, példátlan küzdelmükkel kivívták az egész világ csodálatát. Nem felejthetjük el, hogy Finnország lakossága csak 3.5 millió, ezzel szemben Oroszországé 180 millió. Az arány 1:50. Mégis, a harc 1939. XI. 30-tól 1940. III. 12-ig megszakítás nélkül három hónapon keresztül tartott s ez idő alatt a kezdeményezés állandóan a finnek kezében volt. Az oroszok által fehér sátánoknak nevezett hótalpas halálosztagok bevonultak a történelembe, példa nélkül álló hősiességükkel. Áldozatos hőstetteiknek mindegyike egy-egy eposz. Az ellenség háta mögött húzódó vasútvonalakat széjjelrombolták, lőszerraktáraikat levegőbe röpítették, sőt hátbakerüléseikkel nem egyszer pánikot idéztek elő a bolsevista hadseregben.

1941. VI. 22-én, mikor Németország hadat üzent Szovjet-Oroszországnak, Finnország is vele együtt indult a harcba, hogy felszabadítsa az 1940-es békekötésben elszakított területeket és újra megmentse az orosz uralom alatt élő testvéreit, s megsemmisítse az őket állandóan fenyegető, világromboló tervekkel foglalkozó nagyhatalmat.

Ebben a háborúban is, ahol világ-világ harcol egymás ellen, megmutatták hősiességüket, nem tagadva meg harcos turáni vérüket. A náluknál többszörösen erősebb és biztos védelmi fészkekben elhelyezke-

dett ellenséget visszaszorították és nemcsak az 1940-es békekötésben átadott területeket, hanem a történelem során tőlük elszakított Kelet-Karjalát is visszacsatolták Finnországhoz. Most Leningrád szűkebb környékének északi részén finn csapatok harcolnak.

A fajrokon kicsi, de hős finn nemzet általunk is remélt és óhajtott ragyogó holnapjának a virradását várjuk.

2. Az észtekről. A Balti-tenger partján hazát alapító finn törzsek közül az észtek a történelemben örökös háborúikkal örökítették meg nevüket. A XIII. században, a nagyon erős germánoknak évszázados fáradozása után, keresztények lettek. Észtország századokon keresztül a teutonok, svédek, lengyelek és oroszok között darabolódott széjjel, míg végül Oroszország uralma alá jutott. Csak hosszú küzdelmek és több évszázados idegen uralom után nyerhette el függetlenségét a sokat szenvedett nép.

A finnekhez hasonlóan kis nép 1939-ben nem állhatott ellen az orosz óriásnak és a bolsevisták elfoglalták országát. Csak az 1941. évi német-orosz háborúban szabadultak fel ismét az észtek, de rendelettel Németországhoz csatolták az egész országot. *Németország a fajilag árja letteket és litvánokat bekebelezheti, de a turáni észteket szerintünk, a turáni fajú finnekkel egyesítve, önállósághoz kell juttatni.*

3. A finn törzsek és lélekszámuk. A Magyarországon megjelenő *Turán* című folyóiratnak a „Turáni népek" cím alatti cikkében erre vonatkozó listáját szószerint közöljük:

Finnek: 3,435.000,
Észtek: 1,250.000,
Zürjének (komi): 400.000,
Votjákok (udmurt): 600.000,
Cseremiszek (mari): 500.000,
Mordvinok: 1,500.000,
Kisebb töredékek (vepsz, vót, liv): 27.000.

E számítás szerint a turáni finn ág 8 millió. A finn törzsek főként két részre oszlanak:

a) nyugati finnek: livek, észtek, suomi fiai, vótok, ingerik, vépszék, karjalaiak;

b) keleti finnek: zürjének, permiek, votjákok, cseremiszek, mordvinok.

4. Antropológia. A finneket három tipusra oszthatjuk. Az egyik közepesen rövidfejü (összesen 83.3%), finom orrú, magas, erősen kékszemű, gesztenyehajú, nem rózsás-fehér, hanem búzaszínű arcú, vidám, vállalkozókedvü, lobbanékony, harcias. Legszebb tipusa a karjalai finn.

A másik tipus a nyugati finn. Kissé széles arc, rövid (84—85%) koponya, kissé összehúzott szem, hosszúkás orr, búzaszínű arc, szalmasárga haj, nagyon tiszta kék szem, nehézkes, lassú, melankólikus, gyülölködő és komoly jellemü.

A harmadik típus, középmagas, sürü, sötét szemöldökü, sötét hajú, kissé összehúzott szemü, kerekfejü, gabonaszínü arccal, hosszúkás orrú. Ez a tipus a keleti finn. Mindegyikben domináló az *A* vércsoport, kivétel 2.03%, úgyhogy turáni vérünek mondhatjuk.

5. A finnek jelleme és műveltsége. A finneket a világ legbecsületesebb népének ismerik. Európában sok helyen mesélik ennek svéd eredetü bizonyítékát. — „Ha valaki Svédországban az óráját elveszti az utcán, senkisem viszi el. Ellenben Finnországban egy járókelő felveszi, megvizsgálja és ha megállt, felhúzza, azután visszateszi."

Finnországban, kezdve a kisiparostól a legmagasabb politikusig mindenki nagyon becsületes. A vendéglőkben, büffékben mindenki azt eszik, amit csak akar, azután megmondja, hogy ebből ennyit, abból annyit vett, a pénztáros a bemondott mennyiségről ad számlát, mert bizalommal van a vendég iránt. A finnek nem hazudnak.

A finn korrekt, dinamikus, szorgalmas és hős nép. Hősiességét aranybetűkkel írta be a világtörténelembe.

A finn a világ legjobban sportoló nemzete. Olimpiai versenyzőik a finn sportnak hírnevet szereztek.

A finn nemzet a műveltség és a tudomány terén kétségtelenül az élen halad. Nem Anglia, Francia- és Németország után áll, hanem sok tekintetben megelőzi őket. Ezért az előbb felsorolt államok szakemberei helyett hasznosabb és üdvösebb lenne, faji öntudatunk ápolása végett, előnyben részesíteni a finn és magyar szakembereket.

6. A finnek és a törökök. Ez a két testvérnemzet a szétválás hosszú évszázadai alatt, érintkezési lehetőségek nélkül, egymást elfelejtette. Azonban most már nem késhet a kölcsönös kapcsolatok felvétele egymással. A finnek a török történelemre vonatkozó kutatásaik alkalmával sok hasznos adatra bukkantak. *Orhun* írásait felfedezték és elolvasták. Mindez csak a finn vezetőség védelme alatt volt lehetséges. Orhun írásait *Thomsen*, a híres „Mémoire de la Société Finno-Ougrienne"-ben közölte. Ennek a finnugor folyóiratnak tudományos munkája és tevékenysége nagyjelentőségű. A finnek turáni összeköttetései erősebbek, mint a mieink és ezek fejlesztését kultúrprogrammjukba is beiktatták. A Magyarországon nagy sikerrel működő Turáni Társaságban nekik van képviselőjük, nekünk nincs.

Az Oroszországból Finnországba menekült törököket mindig védelmükbe vették. Ma Finnországban többezernyi turkesztáni él s kereskedik. Egyik bajtársunk, *Mehmet Sadik Aran* Oroszországból való menekülése után évekig Helsinkiben tatózkodott és *Új Turán* címmel finn-török nyelvű turkológiai lapot adott ki.

Méltóbban nem is fejezhetném be ezt a cikket, mint egy írónak a négy szavával, aki egy cikkében fejezi ki:

Kicsi ország, nagy nemzet,
Kis történet, nagy példa . . .

Ezeket olvashatjuk a „Szürke Ordas" című török folyóiratban. Ne az esetleges pontatlanságokat bíráljuk a közöltekben, hanem inkább azon gondolkodjunk, hogy a turáni gondolat feltartóztathatatlan nyomással keresi, követeli a minél szélesebb vonatkozásokban és kapcsolatokban való érvényesülést!

Barcsi József

A FAJI FEJLŐDÉS ÉS A FAJI TULAJDONSÁGOK OKAI

A lángelmét csak egy vonal választja el az őrülttől. Ez könnyen megérthető, ha tudjuk, hogy új gondolatok a meglevő benyomások kapcsolódásaiból keletkeznek. Minél könnyebben alakulnak ezek a kapcsolódások, annál több új gondolat születik. Azonban a lángésznek nemcsak az a képessége, hogy könnyen veszi fel a benyomásokat, hanem az is, hogy céltudatosan irányítja a kapcsolódásokat, míg az őrült erre nem képes.

A lángelmék — mint Napoleon, Newton, Kepler, Galilei s a görög bölcsek — ritkán születnek. Mi, a többiek — hozzájuk arányítva — csak nagy fáradsággal szerezzük meg, rögzítjük meg benyomásainkat, tudásunkat s erős, hosszadalmas gondolkodási munkára van szükségünk, hogy új eredményeket érjünk el. S minél több a tudásunk, annál több az akadálya, hogy új és értékes gondolatkapcsolódásokat teremtsünk, hogy kiválasszuk benyomásaink nagy tömegéből a szükségeseket.

Ezt így fejezte ki egy kínai bölcsész: „Ne beszélj a kút békájának a tengerről, az ő látókörét korlátolja a kút. Ne iparkodj a jégmadárnak megmagyarázni a nyarat, az ő gondolatkörét megszabja a tél. Ne várj a tudomány lényegét illetőleg újat a szaktudóstól; eszmevilága nem terjed túl szakmáján."

Mindennek ismerete okozta, hogy faji kutatásaimban nem iparkodtam megtanulni az összes részleteket. Csak olyan tételekből indultam ki, amelyeket másoktól olvastam, hallottam, s amelyek helyességét illetőleg magam nem végeztem kutatásokat. De éppen ezért jutottam érdekes eszmékhez, melyekre eddig nem gondolt a történettudomány.

Az emberi faj keletkezésére vonatkozólag számos és sokszor nagyon eltérő vélemény merült fel. Abban azonban megegyeznek a különböző kutatók, hogy a fejlődést mindenütt a népesség sűrűsödése indította meg. Azt is elfogadják legtöbben, hogy ily sűrűsödés az öntözés alatti területeken keletkezett. Ilyen volt Khaldeának a szumirok lakta területe. Történetileg ugyan bizonyítani nem tudjuk, de valószínűnek kell tartanom, hogy a szumirok túlnépesedése idején innen indultak meg a kivándorlások a művelhető területek felé s hogy ennek köszönheti Egyiptom is, India is, Kína, sőt Japán is, legalább is a vezetőrétegét. Ez a réteg valósította meg ezeknek az államoknak az egyesülését és alapozta meg magasfokú kultúráját. Támogatja ezt a feltevést, hogy újabb kutatások szerint a fogalmakkal való írás megelőzte az ékírást, vagyis (a szótagíráson való átmenés után) a betűk feltalálását. Azt az írásmódot tehát, amelyet Egyiptomban a hyeroglyphek mutatnak, s amely ma is megvan Kínában és Japánban, Khaldeából vitték ki a kultúra terjesztői. Hogy Kínában és Japánban az írás régi módja megmaradt mostanig, azt bizonyítja, hogy ide az írás bevitele után újabb kultúrtényezők nem nyomultak be. Ellenben az a körülmény, hogy Kínában régen a fonál- (vagy más néven a csomó-) írás volt alkalmazásban, annak bizonyítéka, hogy itt a szumír hódítás előtt volt már más kultúra, s ennek terjesztői valószínűleg rokonok voltak azokkal, akik az aztékoknál rendszeresítették a fonalírást.

Új elemek benyomulása mindenütt az eltérő kultúrák küzdelmét vonja maga után s ennek eredménye örvényszerű folyamat.

Az örvény az anyagokat központba sodorja, ott nyomása folytán sűrűsíti, viszont a kisebb fajsúlyú anyagokat az örvény tengelye irányában kilöki. Azoknál az örvényeknél is, amelyek a különböző kultúrák összeütközése helyén keletkeznek, a központban összegyűlnek a nagyobb kvalitású elemek (ha ilyenek rendelkezésre állanak) s ezek keveredése, összehasonulása, megszervezkedése folytán alakulnak ki az emberiség újabb fajai. Az esetben, ha szerencsés a keveredés, a meglevőknél nagyobb kvalitású fajok állanak elő.

Ha ebből a szempontból tanulmányozzuk az emberiség történelmét, akkor mindenütt, ahol egy-egy kulturális központ létesült, ennek előzményeként megtaláljuk a különböző kultúrák összeütközését.

A szumír kivándorlás folytán Egyiptomban a fehér és a néger faj közt keletkezett összeütközés s ez teremtett meg egy olyan fajt, amely képes volt egyesíteni a Nilus-menti kisállamokat.

Kevéssel ezután kellett megtörténnie a szumír kivándorlásnak India és Kína felé. Ez idézte elő az utóbbi területen a fehér és maláji faj küzdelmét és végül összekeveredését. Az indiai árja kultúra keletkezésére vonatkozólag nyomaink nincsenek, ezeket elsöpörte az a küzdelem, amely akkor zajlott, amikor a hunok, a szumirok valószínű utódai, *Zarathustra* (Zoroaster) fellépésével kapcsolatosan kettészakadtak s déli részük Indiába nyomult.

Észak-Amerika benépesülésére is valószínűleg hatással voltak a szumírok. Hogy ez Alaszkán keresztül történt, arra vonatkozólag több, mint tíz év előtt a „Magyar Hirlap" egy cikke hozott bizonyítékot. Alaszka és Kamcsatka között az egyik szigeten emelkedő hegy tetején olyan faanyagból való koporsót találtak, amilyen fa csak a távolabbi ázsiai vidékeken tenyészett. A koporsóban két felnőtt és két gyermek mumiája feküdt; koponyájuk nyilvánvalóan mongoloid jellegű volt. Másrészt néhány év előtt a Keresztény Liga budapesti II. kerületi osztályán egy amerikai magyar lelkész tartott előadást s ebben utalt arra, hogy sok rokonvonás van az indián nők és az etruszk földek olasz nőinek szokásai közt; így többek közt felemlítette a hasonló alakú korsónak fejen való hordását, a csecsemők különleges pólyázását, stb.

Turán és Irán küzdelme már átnyúlt a történelmi időkbe is. Valószínűleg ez teremtette meg a hun államot, különféle törzseivel. Ezek egyike egy lovas nép, nyomult át Japánba több, mint 2600 év előtt s az ajnó, a maláji és a mongol faj küzdelméből született a japáni kultúra.

Annak következtében, hogy Kínában és Indiában fajkeveredés és küzdelemre képes faj keletkezett, s hogy ezek a fajok megakadályozták újabb idegeneknek az illető területre való benyomulását: a középázsiai medence nem önthette népességét kelet és dél felé, hanem észak felé kellett bekövetkeznie a finn és rokon népek vándorlásának s nyugat felé az etruszk hódításnak. Ha ellenben India felé akkor erősödött a hunok nyomása, mikor az ottani népek szervezete és ellenálló képessége meggyöngült, akkor a hun nyomásnak az árja népek vándorlását kellett előidéznie. Így magyarázható meg először a kelták, majd a görögök s latinok és végül a szlávok vándorlása.

Ellenben Egyiptomnak és Indiának a küzdelme szülte valószínűleg az arab kultúrát, még pedig abban az időben, amikor az egyiptomi írás már átalakult betűírássá, de a magánhangzók még kifejlődve, elkülönülve nem voltak.

Az asszir faj a szumir és arab kultúra összeütközéséből keletkezett. Ennek további fázisát s az árja keveredést jelenti a hittiták fellépése. A hittita művészeti emlékek az asszir és az egyiptomi kultúra vegyülését mutatják. Még további fázisa alakította ki a zsidó fajt.

Ma már tudjuk, hogy a tíz parancsolat kialakulására nagy hatása volt a khaldeai törvényhozóknak, hogy a bűnbeesés, az özönvíz, stb. történetének a nyomait is megtaláljuk a khaldeai emlékekben. Ábrahám e tájról vándorolt ki, s Eleazár még ide ment vissza, hogy feleséget hozzon Izsáknak; Jákób is idemenekült Ézsau bosszúja elől. Vagyis eddig még Ábrahám és utódai megőrizték turáni jellegüket. Az első keveredés akkor kezdődött, mikor Ábrám, „a magasatya" Ábrahámmá, „a népek atyjává" lett, vagyis mikor más fajok is csatlakoztak hozzá. A keveredés azután gyors menetben folytatódott az Egyiptomból való kivonuláskor, s különösen akkor, midőn a zsidóság a két világhatalom, Egyiptom és Asszíria küzdelmének helyén telepedett meg. A Bibliából tudjuk, hogy a zsidók seregében hittiták szolgáltak s hogy Salamon anyja is hittita nő volt.

Trója az etruszk (vagy valamely rokon faj) és az árják kultúrájának összeütközése teremtette meg. Phönicia az egyiptomi és asszir kultúra harcai közben alakult ki s nyomult előre egészen az Atlanti-óceánig, sőt talán a hagyománybeli Atlantiszon át Amerikáig.

Az amerikai műemlékeknek az asszirokkal és az indiaiakkal való rokonságát ez indokolja, valamint az is, hogy egy amerikai cserépedényben ugyanolyan archaikus görög pénzt találtak beégetve, amilyent egy trójai edényben. Viszont a mexikói és perui államok keletkezése a déli indián államoknak az északról benyomult elemekkel való küzdelméből magyarázható.

Karthágó valószínűleg a phöniciai és kelta kultúra küzdelmének következtében alakult ki.

Perzsia keletkezését s hatalmát a turáni és árja fajok találkozása magyarázza. Athén a perzsa és más keleti elemeknek a görögökkel való összeütközése folytán emelkedett magas fokra. Makedónia a kelta és görög kultúra keveredéséből magyarázható, míg Rómában már a történelmi idők folyamán találkozott az etruszk és a görög kultúra. Ezek küzdelme és végül keveredése lépésről-lépésre követhető a római művészet emlékei útján.

A kereszténység az indiai, a hellén és a zsidó kultúra alapjain alakult ki. Ugyanekkor a mandzsu hatalmat megteremtette a hunoknak és a kínaiaknak évszázados, sőt évezredes küzdelme. Byzanc a római kultúrának az elkeletiesedett hellén kultúrával való harcából született meg ugyanakkor, amikor a germánoknak Afrikával való küzdelme megteremtette spanyol földön a gót birodalmat és kiválasztotta a tengerek felett uralkodó nagy kvalitású normannokat.

A német lovagrend a kereszténységnek északkeleten való előnyomu-

lása folytán nyerte el nagy jelentőségét. Az ezt megelőző küzdelem folytán Lengyelországban a turáni és szláv elemek keveredése következett be.

A törökség a turáni fajoknak az arabok elleni harcai folyamán nyerte el nagy hatalmát. Magyarországot a kereszténységnek és a mohammedanizmusnak évszázados összecsapásai, megelőzőleg pedig a nyugati és byzantin kultúra küzdelmei tették nélkülözhetetlenné.

Franciaország a római és germán fajok harcai folyamán született meg.

A tatár és az indiai kultúra küzdelméből alakult ki a Nagy Mogul birodalma.

Oroszországban először a normannoknak a Kelettel való küzdelme, később a nyugati kultúrát képviselő német elemnek a tatársággal való összeütközései adtak alkalmat azok keveredésére s teremtették meg azt az arisztokráciát, amelynek segélyével Nagy Péter és utódai kifejlesztették óriási birodalmukat.

Finnország történelmén a dán, svéd és német hatás vonul végig. Hollandia a katolikus és protestáns felfogás közti küzdelemből alakult ki.

Észak-Amerika a fehér fajnak az indiánnal való harcai folyamán szerezte meg erejét. Napjainkban a francia kultúra előnyomulását láthatjuk Afrikában.

Ahhoz azonban, hogy a küzdelem helyén erős szervezet, vagyis állam keletkezzék, arra is szükség van, hogy rendelkezésre álljanak a megfelelő elemek. Különféle viszonyok, különféle képességeket követelnek s ha a Gondviselés az illető helyre nem juttat olyan fajt, amely ott a különböző népi tényezők egyesítésére képes, akkor a küzdelem folytán előálló örvényalakulat gyenge s felbomlik, mihelyt a küzdelem megszűnik.

Amint az állatoknál tapasztalták, hogy a természet a helyi viszonyoknak megfelelő fajokat alakítja ki, illetőleg tartja fenn a létért való küzdelemben: úgy van ez az emberi világban is.

Valószínű, hogy az ősembereknek az erdőségek adtak élelmet, lakást, vadászatra való alkalmat s így szaporodtak el a Kain életmódját követő fajok. Ezt mutatják Amerika rengetegeinek indiánjai. Ellenben a hegyek lába körül, ahol a barlangok otthont, védelmet nyujtottak, megkezdődött az állattenyésztés, Ábel mestersége.

A megtelepedés folyamán megfigyelték, hogy az elszóródott magvakból növények keletkeznek s megindulhatott a földművelés. Mikor pedig rájöttek, hogy az eső hiányát öntözéssel lehet pótolni, akkor rátértek a csatornázásra s ezzel vált lehetővé a népesség sűrűsödése és ezzel kapcsolatban a kultúra kifejlődése. Erre Mezopotámia volt a legalkalmasabb és ezért a bibliakutatók nem ok nélkül teszik ide a paradicsom helyét.

Ellenben a turáni nagy puszták az állattenyésztésnek kedveztek. Szükségessé tették a ló használatba vételét, kifejlesztették az illető népek nagy mozgékonyságát, lökőerejét, megkönnyítették rablóhadjárataikat.

A természet tehát az embernél mindjárt kezdetben különböző fajokat alakított ki. Minél fejlettebb, változatosabb lett a kultúra, annál több alkalom keletkezett a fajok szétválására. Az északi területeken, ahol ki

kell kényszeríteni az élelmet, a lakóhelyet a természettől, csak olyan fajok maradnak meg a létért való küzdelemben, amelyeknél megvan a munkakedv, a szorgalom és az összetartás. A déli vidékeken a természet majdnem mindent ingyen ad: itt tehát olyanok emelkedtek ki, akikben megvolt a mások leverésére a fizikai erő, az ügyesség, a bátorság, a nagy lökőerő, a kezdeményezési képesség, a vállalkozási kedv. A nyugalom idején itt a tobzódás, elpuhulás fenyegeti az embert s ez ellen kap védelmet, ha elfoglalja magát képzeletének játékaival, a zenével, vagy a természet szépségeinek élvezésével. A mese a fantáziának a virága s a fantázia a találékonyságnak testvére. A fantázia is, a találékonyság is oly népnél jelentkezik, amelyet nem merít ki a természettel való küzdelem, ugyanis a fantázia működéséhez pihenés szükséges, amint ezt az álom is mutatja.

Voltaképen az a faj a legtökéletesebb, amelyben egyesül a munkakedv, a nagy lökőerő és a fantázia. De ezt csak a fajok megfelelő keveredéséből lehet elérni s emellett az is szükséges, hogy a fajon belül az egyeseknél differenciálódjanak a különböző képességek. Ezt a megfelelő tulajdonságú egyének összehasonlítása útján lehet elérni.

Ugyanis az egyedek keveredésekor természeti törvény, hogy ha valamely tulajdonság uralkodó a két összeházasodó félben, akkor a tulajdonság fokozott mértékben jelentkezik az utódokban. Így termelték ki a kis rattler kutyából a Dobermant azzal, hogy folyton a legnagyobbakat párosították össze. A természet máshol is mutat erre példát. Mikor a méhkirálynő a herék seregével nászútjára megy s mind magasabbra emelkedik, akkor mind több here kifárad s elmarad; végül csak a legerősebb marad mellette s ez termékenyíti meg. Vagyis a természet gondoskodik arról, hogy a fajnak legkiválóbbja legyen az új nemzedék atyja.

Ezt a példát követte Japán dinasztiája azzal, hogy a mikádó fia rendszerint (a miniszterelnöknek megfelelő) sogun leányát vette feleségül. Így annak a vére jutott a mikádó családjába, aki fel tudta verekedni magát az elérhető legmagasabb fokra. Míg Egyiptomban a fáraó a nővérét vette feleségül s ezért a dinasztiák hamar kiélték magukat, addig Japánban az uralkodó család fennmaradt 2600 évig.

Ugyancsak ez adja magyarázatát annak, hogy egyes fajok kvalitása miért süllyedt alá a történelem folyamán? Így pl. Athéné, mikor a peloponézusi háború folytán kipusztult polgárok helyét a rabszolgák közül pótolták, Spártáé, ahol a helóták eltűnése hasonló okokkal magyarázható, vagy Itáliáé, mikor a latifundiumok megmunkálására rabszolgákat szállítottak. Észak-Amerika, amelynek tetterős faját, a jenkit az indiánokkal, a természettel való küzdelem az óvilág legvállalkozóbb elemeiből termelte ki: a faji hanyatlás útjára lépett, mikor megindult feléje a nyakló nélküli bevándorlás s ez ellen védekezett akkor, midőn korlátozta a bevándorlást s meghatározta annak feltételeit.

Hasonlót tapasztalunk a mi zsidóságunknál is. Azok a zsidó családok, amelyek egy, vagy több századdal előbb vándoroltak be hozzánk, fajuk legvállalkozóbb, küzdelemre leginkább képes elemeiből váltak ki és ennek folytán hasznot jelentettek számunkra. Hiányt pótoltak oly tereken, melyektől akkor még a magyarság visszahúzódott.

Mikor azonban megkezdődött a nyakló nélküli galiciai bevándorlás, s a törvények kijátszásával tömegesen honosították a bevándorolt, kisebb kvalitású elemeket, akkor ez a zsidóság haszon helyett kárt jelentett az országnak, s egyúttal hozzájárult az állam bomlásához.

A bomlasztási tevékenységnek is megvan a maga természetes oka. A hangyák életének megfigyelői megállapították, hogy a munkás hangyák kvalitása nem egyenlő. Vannak közöttük többé és kevésbbé tevékeny elemek, s az utóbbiak lesznek a vezetők, a munka megszervezői. — De azt is megállapították, hogy a tevékenyek számának nem szabad meghaladnia egy bizonyos százalékot, mert különben a hangyatársadalom felbomlik. Ezért nem tudott a zsidóság állandó államot fenntartani s ezért vált volna veszélyessé reánk nézve még akkor is, ha az újabban betelepedett elemek kvalitása elérte volna a régi zsidó családokét.

A kivándorlás ott indult meg, ahol a népesség sűrűsége a viszonyokhoz képest túl nagy lett, vagy ahová idegen hódítók nyomultak be. Ilyenkor a népesség vállalkozóbb, önmagában bízóbb része indult el az új tájék felé s — az arisztokrácia leszámításával — a népesség élhetetlenebb és ennek folytán kisebb igényű része maradt hátra. S mivel a tapasztalat szerint az arisztokrácia folyton táplálást kap alulról, mert különben kihal, ezért végeredményben ily helyeken az arisztokrácia színvonala is süllyed.

Mikor tehát Indiából akár a húnok részéről északról jövő nyomás, akár a túlnépesedés folytán megindult az árja népek vándorlása Európa felé, valószínűleg még a jégkorszakban, akkor ebben nem vett részt az illető terület egész lakossága, hanem annak csak a tetterősebb része. A többi helyén maradt még akkor is, ha rabszolgaságba került a benyomultakkal szemben.

Ennek folytán minden ilyen népvándorlás nagy kvalitású elemektől fosztotta meg India népességét, mindinkább süllyesztette annak színvonalát. Ezt bizonyítja az, hogy a következő kivándorlás népének kisebb volt a képessége.

Ezért voltak az Indiából kivándorolt árja fajok közül a legkiválóbbak a kelták, akik egész Európát elfoglalták s akik csodásan szép művészetet létesítettek. Már kisebb erőt képviseltek a görögök és latinok. A görög művészet a maga remekeit csak annak köszönheti, hogy rendkívül szerencsés volt a görögök keveredése az őket itt megelőző turáni elemekkel. A görögök hozták magukkal az idealizáló képességet, ellenben a turáni elemekben volt meg a természetességre való törekvés. Amint ez a szerencsés keveredés megszűnt, tapasztaljuk a művészet hanyatlását. A hellén művészet nyomába sem volt képes lépni a görögnek. A római művészet is akkor alkotott kiváló műveket, mikor a görög elem összeolvadt az etruszkkal.

A görögöknél és latinoknál is kisebb kvalitásúak voltak a gótok s a velük rokon germán fajok; hamar le is törtek. Legkisebb kvalitásúak voltak a legutoljára kivándorlók, a szlávok.

De még a szlávoknál is meg lehet látni a különbséget az előbbi és későbbi kivándorlók közt. A lengyel és litván nagyobb kvalitású volt, mint az orosz. Nem tudjuk ugyan pontosan, hogy a lengyelek államszervező-képességében mennyi része volt a beolvadt turáni elemnek, azt azonban tudjuk, hogy a litván magától is tudott államot alkotni s hogy sok ideig félelmetes volt szomszédaira.

Ellenben még az oroszná! is, mely önmagától képtelen volt államalakításra, van bizonyíték arra, hogy kiválasztódott, magasabbrendű elemet képezett, hogy volt benne fantázia, kezdeményezési képesség. Ezt bizonyítja, hogy lelkivilágát érvényesíteni tudta a zene terén.

A német faj kvalitását az emelte fel, hogy a harmincéves háború folyamán a gyengébb elemek kipuszultak, vagyis a küzdésre és szervezkedésre képes elemek kiválasztódtak s hogy már ezt megelőzőleg a német lovagrend magához vonta Európa vállalkozó elemeit.

A népvándorlás már a történelmi időkben ment végbe s eredményeit megfigyelhetjük.

Arábia lakossága nagykvalitású volt s hatalmas kultúrát teremtett, különösen a mathematikában, fizikában, költészetben vált ki. De miután az arabok kialakították a mohammedanizmust, annak élére állottak, felnyomultak a közép-ázsiai pusztákig és nyugaton Afrikán át Spanyolországig jutottak; akkor az arab faj elvesztette népessége legértékesebb elemeit, s ennek folytán be kellett következnie hanyatlásának, mert ekkor olyan feladatra vállalkozott, melyre már nem volt elég szellemi és testi ereje.

Hasonló körülmény okozhatta a történelem előtti időben a Mezopotámiában uralkodó szumír faj romlását azután, mikor kivándorlott elemei megszervezték Egyiptomot, Kínát, Európát, sőt talán Amerikát is.

Amint a természetben törvény, hogy az üres helyre (az általános nyomás hatására) benyomul a környező anyag: úgy az emberi világban is, ha helyenként hiány jelentkezik a szervezőképes fajokban, akkor oda benyomulnak oly fajok, melyek a hiányt pótolják, melyek a szervezés munkáját elvégezni képesek.

Ezért nem tudott a szumír faj ellenállani az Arábiából felnyomuló szemita áramlásnak. Ez indokolja meg azt, hogy amikor Zarathustra (Zoroaster) tanai miatti küzdelemmel kapcsolatos szakadás állott be a fekete és fehér húnok közt, akkor az utóbbiak benyomultak Indiába, melynek vezető elemeiben hiány állott be az árja fajok kivándorlása folytán. Ez a hún bevándorlás okozta, hogy India felső részében még ma is annyi, a magyarral feltűnően egyező hangzású és sokszor azonos értelmű földrajzi és családi név található.

Ugyancsak hasonló körülmény okozta, hogy Tamerlán (Timur Lenk) utódai elfoglalták India északi részét és ott megalapították a Nagy Mogul birodalmát.

De a vezetőelemekben való hiány okozta azt, hogy az angolok oly könnyen hódították meg Indiát. India ezért csak abban az esetben lesz képes önállóságát kivívni, ha népessége kitermelte már a vezetésre képes elemet.

Ugyanezt mutatja a történelem Oroszországra nézve. Az orosz nép képtelen volt magától államalkotásra, mert nélkülözte a szervezésre képes elemeket. Ezt a hiányt pótolták a varjégok (vagy varjágok), midőn ott hagyván normann rokonaikat, idevándoroltak s kezükbe vették e terület állami megszervezését. S mikor az orosz nép nem volt képes pótolni a varjég eredetű arisztokráciában a kihalás, illetve az egymás közti házasodás (endogamia) folytán beálló hiányt, akkor Nagy Péternek a tatár eredetű földbirtokos nemesség és a német eredetű hivatalnoki arisztokrá-

cia összevegyítése útján kellett életerős vezetőséget megteremtenie. Mikor kellő pótlás hiányában ez is leromlott, kiélte magát, akkor elkerülhetetlenül a forradalomnak kellett következnie. A jövő problémája az, sikerül-e a mai Oroszországban a keleti turán elemek, a német mérnökök és előmunkások, a zsidóság és a szlávság összevegyítése útján életerős vezető elemet kitermelni.

A világtörténelem tehát voltaképen nem a népeknek, hanem az alsó néprétegek felett uralkodó nagyobb kvalitású fajok küzdelmeinek története. Az alsó elemek, mint az Kis-Ázsiában történt (lehet, hogy Oroszországban is, ahol a földművelés a bronzkorszak kihagyásával lépett át a kőkorszakból a vaskorszakba), helyükön maradnak s legfeljebb átveszik az uralkodó fajok nyelvét és kultúráját, vagy átadják azoknak a maguk nyelvét (amint az történt a lengyeleknél és bolgároknál). A felső elemek pedig a harc eredményéhez képest maradnak helyükön vagy tolódnak el.

Igy pl. Kis-Ázsiában, habár az ősi népesség átvette először a görög, majd a török nyelvet, lényegében megtartotta a maga ősi kultúráját s a földművelést még legutóbb is kőkorszakbeli eszközökkel végezte.

Nemcsak népvándorlás útján váltak ki a fajokból az aktív elemek, amelyek ott, ahol szükség volt rá, megindították új fajok képződését, hanem más okok folytán is.

Igy tudjuk, hogy mikor Romulus vallási menhellyé tette Rómát, akkor odagyűltek Itália kalandorai, rablói s ez adta az alapot a latin fajnál nagyobb kvalitású római faj kialakulására. Mivel a féktelen elemeknek közös szervezetben való tartása nagy kormányzati képességet igényelt, ezért érthető, hogy a szervező erő a rómaiaknál érte el a legmagasabb fokot.

Hasonló módon az északi és nyugati rablóhadjáratok folyamán váltak ki a normannok a bátor, tetterős, ügyes elemek közül. Ezek összetartásához is nagy szervező képesség volt szükséges. Ezért voltak a normannok jó államalkotók.

Ilyen okok magyarázzák meg, hogy a hollandus nép a XVI. és XVII. században képes volt eleget tenni annak a feladatnak, amelyet a katolikus és protestáns világnézet közti küzdelem reája hárított s hogy Észak-Amerikában, Európa szabadságszerető elemeiből, valamint a kalandorokból és óvilági bűnözőkből kialakult a nagy kvalitású jenki, a legfiatalabb nép.

Nem szabad azt gondolnunk, hogy a népek keveredése olyan gyorsan történik, miként az anyagoké s hogy a keveredés folyamata alatt nem kell számolni nagy hátrányokkal.

Amíg a keveredés folyik, addig az eltérő elemek gyakran kerülnek küzdelembe egymással s ez belső bajokat okoz, amelyek bénítják az állam cselekvőképességét, akadályozzák a szerves egység létesülését; gyenge a nép, könnyen bomló az állam, határozatlan a politikája. Ezt látjuk pl. Spanyolország és Oroszország történelmében.

Spanyolországban a kelta s egyéb fajú őslakosság, a római, gót és arab hódítók és valószínűleg a zsidóság egyrészének keveredése hosszú ideig tartott s csak a XV. század végére fejeződött be, de az összehasonulás még sokáig váratott magára. Amint azt Ballagi Aladár kimutatta, az inkvizíciót is az összeolvadás gyorsítása érdekében, vagyis a nemzeti

egység kialakítása céljából rendszeresítették s ezzel kényszerítették kivándorlásra a beolvadás ellen védekező arabokat és zsidókat.

Spanyolország példája azt is bizonyítja, hogy a tetterős elemek kiválása, kihalása süllyeszti a faj színvonalát. Ugyanis Spanyolország erőit elfogyasztotta Amerika meghódítása, valamint az európai hegemónia fenntartása. Ezért el kellett következnie hanyatlásának.

Olaszország a középkorban átvonulási területül szolgált Kelet felé, a germán elem számára. Németország ide küldte tetterős, vállalkozó egyéniségeit. Hiszen VII. Gergely pápa is, neve (Hildebrand) után ítélve, német eredetű volt. A német ipar és kereskedelem Itálián át irányult keletre. Az, hogy a német király csak Rómában való megkoronáztatása után vehette fel a császári címet, azzal járt, hogy minden új német uralkodó nagy hadsereggel jelent meg Itáliában, ami újból és újból elősegítette a fajkeveredést és a németek letelepedését. De amíg a keveredést nem követte az összeolvadás, addig gyenge, részekre szakadozott volt Itália s hiába valók voltak az egyesítésre irányuló törekvések.

Ugyancsak az elmondottakból érthető a magyar viszonyok alakulása.

Magyarország a Nyugat és Kelet áramlatának ütköző pontján van. Ennek folytán itt eszmei örvény keletkezett, amely a különböző elemeket a központba sodorja s innen a kisebb kvalitásúakat kidobja, vagy elnyomja, a nagy kvalitásúak összeolvadását nyomásával segíti. Szemünk előtt folyik le a nagy lökőerejű turáni elemnek, a szorgalmas, kitartó német eredetű elemnek az összeolvadása, egy fajjá alakulása. Így emelkedik folytonosan népünk kvalitása s ért el már eddig is magas fokot, amelyet más fajokkal való összehasonlítás alapján a hadifogságban is tapasztaltam róla. A járványoktól megtizedelt, legveszedelmesebb fogolytáborban is a magyaroknál aránytalanul kisebb volt a halálozási arány. A magyarok nagy kvalitását a japániak is elismerték a szibériai fogolytáborokban, mert amíg az oroszok majdnem egész nap ágyukon hevertek, míg a német hadifoglyok az udvaron a kutyákkal játszottak, addig nem lehetett látni magyar hadifoglyot komoly foglalkozás nélkül.

Nemzetünk e nagy kvalitását az idézte elő, hogy itt a fajkeveredés Szent István intencióinak megfelelően évszázadokon át történt.

Ma az újabb elemek felvétele folytán előállott keveredést még nem követte az összeolvadás. Ez magyarázza meg átmeneti gyengeségünket s azt, hogy az 1918-as forradalom idején nem tudtunk a bomlasztásnak ellenállni. Ezért nem tudott még kialakulni egy hatékony, a közvéleményt irányító, de egyúttal annak hatására működő társadalmi központ.

Ellenben a faji fejlődés törvényei biztosítékot nyujtanak arra, hogy az összeolvadás befejeződése után újból elfoglalhatjuk azt a pozíciót, teljesíthetjük azt a feladatot, amely a Nyugat és Kelet küzdelmeinek határán reánk vár s akkorra vonatkozik gr. Széchenyi István mondása: „Magyarország nem volt, hanem lesz".

Kovács Karap Ernő

JAPÁN

Amióta az oroszok 1917 május végén, a világháborúban, mint hadikövetet (parlamentärt) a nemzetközi jog ellenére, önkényesen feltartóztattak és Szibéria legkeletibb csücskébe, Kína északkeleti végével szembenéző határvárosukba, tehát Japán aránylagos közelébe elhurcoltak, valami tudatalatti forró vágy égett lelkemben: Japánt és páratlanul hősi nemzetét szemtől-szembe megismerhetni. Ez a hő óhajom, sajnos, nem vált valóra, mert közben és aránylag igen rövid idő alatt, egy év után sikerült nagy viszontagságok leküzdése árán megszöknöm az akkor már Lenin uralmát nyögő bolseviki Szovjetorosz köztársaságból. Több mint 12 ezer km-t megtéve, vasúton (marhakocsiban), hajón, szekéren és gyalog. — A vágyott kelet, Japán felé szerettem volna venni utamat, de a sikerrel kecsegtetőbb pillanatnyi helyzet ellenkező irányba kényszerített. Igy tehát Japán közelében éltem majd egy esztendőn át és ott japánokkal, koreaiakkal, kínaiakkal volt alkalmam éritkezni. Azóta mind behatóbban igyekeztem elmélyedni a japáni nép és a japáni élet lényegébe.

Az egyoldalú, nagyon elfogult nyugati, európai ember Japánnak földrészünktől merőben különböző és elütő sajátosságaiban, őseredetiségében valami ú. n. keleti, ázsiai titokzatosságot vél látni! Pedig Japán és a japáni ember nem is olyan megfejthetetlen rejtély, nem is olyan mélységű titokzatosság, talán csak érthetetlen, felfoghatatlan az európai kényszerképzetek (dogmák), beidegzettségek folytán. Hiszen itt szembenáll Európának már mesterkélt, sok esetben természetellenes életfelfogása Ázsia és különösen Japán romlatlanul ősi, természetes életmódszerével.

Cikkem megírására az a világpolitikai magyar tudat ösztökélt, hogy a mostani, második világháború az előzőnél is sokkal erősebben arra kényszerít bennünket magyarokat, hogy szemhatárunkat, látókörünket egész Japánig, sürgősen ki kell tágítanunk! — Földrajzi és faji őseredetünk, keleti származásunk most kamatozódhatik csak, úgy mint még talán soha eddigelé, ha nem nyugatosodunk továbbra is elfogultan, elkábítva, öncsonkítólag! — Kamatozódhatik művelődésileg, gazdaságilag és amint napjainkban is látjuk, még hadászatilag is, még katonailag is! . . .

Végrevalahára, az utolsó percben, *reá kell ébrednünk, öntudatosodnunk* arra a kedvező kulcshelyzetünkre, hogy Magyarországnak kell lennie *Nyugat és Kelet, Ázsia és Európa* fenséges ívelésű *összekötő hídjának! Földrajzi, fajközi, államközi ütközőhelyzeténél* fogva!

Ez egy gyönyörű és hatalmas, szélesölelésű, messzenyúló vezércél! — Ennek feszítsük neki egész fajiságunkat és egész turániságunkat!

Szűkreszabott tanulmányomban csak az alábbiakat mondhatom el Japánról, *Nagy-Ázsia, a világ legnagyobb földrészének vezérállamáról* és annak vitézi nemzetéről.

Japán a világ egyik legrégibb állama, legősibb örök császárság. Éppen most van csupán 400 éve, hogy 1542-ben a portugálok felfedezték Európa számára. Addig és később is, a XVII. évszázadban ismét teljesen elzárkózott a külföldtől. 1853-ban az Amerikai Egyesült-Államok kényszerítette, hogy kikötőit megnyissa a nyugati államok előtt. Az utolsó, nem egész fél század alatt több háborút viselt.

1. 1894—95-ben Kínával és elfoglalta Formóza szigetét.

2. 1904—05-ben az Orosz Birodalommal és azt az egész világ bámulatára legyőzte és evvel meghódította Mukdent, Port Artúrt és utóbb Koreát.

3. 1932-ben megalakította Madzsukuót és hadat indított a 400 millió lakosú Kína ellen, amely háború még ma is folyik.

4. 1941-ben megüzente a háborút a világ leggazdagabb két birodalmának: Nagybritanniának és az Egyesült Államoknak és az azóta folyó hónapok harcaival az egész világot, minden eddiginél nagyobb csodálatba ejtette.

5. Az első világháborúban a nyugati hatalmak szövetségében megszerezte Kian-csaut és a német gyarmatok egy részét.

48 év alatt öt háborúban vett részt és *mindet győztesen* fejezte be. Egészen bizonyos, hogy a mostanit is diadalmasan fogja befejezni, kerüljön az bármilyen áldozatba, mert a japán katona csak győzelmet vagy halált ismer! . . .

Ennél a súlyos felsorolásnál oknyomozó történelmi okból nyomatékosan hangsúlyoznom kell, hogy a világ egyetlen állami életében sem játszik a *hadsereg tisztikara* olyan nagy, mondhatnám döntően történelmi szerepet, mind békében, mind háborúban, mint Japánban, mind az előtérben, mind háttérben, annyira, hogy még úgynevezett *katonai párt* is van, s ennek messzemenő a befolyása az állami ügyekre. Különösen a terjeszkedési, hódítási politikára, vagyis Japán kialakult és eljövendő helyzetére, nagyságára. Hogy ez a világon szinte páratlanul álló *katonás politikai rendszer* mennyire bevált, mutatja a mult és a jelen, s egész bizonyosan Japán ragyogó jövendője, hatalmának növekedése! — Erről a feltűnő japán különlegességről külön tanulmányt lehetne és kellene írni a jövő szempontjából is . . . Magasrangú katonák igen gyakran hatalmas politikai szerephez jutnak a tényleges politikában. Pl. Araki, pár évvel ezelőtti hadügyminiszter, a *lehető legnagyobb világpolitikai célt* tűzte ki a japán nép elé, elérendő vezéreszményként! Nem egyszer fordul elő, hogy a miniszterelnök a ténylegesen szolgáló tábornoki karból kerül ki. Emlékezetem szerint, Tojo, a mostani miniszterelnök is katonatiszt. Japán megrázó, ellenállhatatlan, holtbiztos sikereinek egyik forrása ebből a *katonás rendszerből* ered. A katona természetrajzából: határozottság, sziklaszilárd keménység, vasköveteszetességéből, hősi életfelfogásából, puritán egyszerűségéből fakad a történelemre való teljes és tökéletes, katonai pontosságú felkészülés lehetősége! *Csak a kérlelhetetlenül és kegyetlenül kemény katonai erények a legbiztosabb zálogai a történelmi eredményeknek! Az elpuhult polgári tulajdonságok soha,* de különösen mostanság, a világrengető események idején nem lehetnek a nemzeti nagyság elősegítői.

Bár a japánoknál, a polgári élet is hasonlíthatatlanul puritánabb, keményebb, katonaibb a mienkénél! . . .

Csak éppen hogy megemlítem, hogy hatalmas ősi irodalma, mély mitológiája, őstörténeti irodalma, történeti regényirodalma, drámaköltészete van, az európai operához közelálló énekes táncosjátéka. A japáni művészetről minden művelt magyarnak van fogalma. Nagy festőiskolái vannak. Igen kedvelt és jellegzetes tusfestészete már 400 évre tekinthet vissza! Fametszőművészete még Európára is hatással volt. Építészete általában fából való és különösen célszerű: a papirosból való falak eltolhatók.

Iparművészete magas színvonalon áll: lakkművészete remekel, s az aranyozás technikája ragyogóan fejlett.

Vallásrendszere. A sintó államvallás, mely nemzeti, faji vallás, japáni vallás. *Katonai, harci, hadi vallás,* a legmagasabbrendű férfiasság, hősiesség, a katonai eszmény hite. *A hősiességet,* mint legfelsőbb emberi értéket, *isteníti.* A japáni vallás szentekként tiszteli isteni, hős őseit és a nemzet megszemélyesítőjét: a császárt. Imádatának tárgyai azok a tulajdon vérei, akik áldozatot hoztak a nemzetért és a hazáért! . . .

Nevelés. Már a gyermekek igen szigorú, kemény *testi, lelki és jellemedzésben* részesülnek. Az úri elkényeztetés ismeretlen. A japáni nő életpályája elsősorban a családi életben, a gyermeknevelésben merül ki. A különböző életpályák nincsenek úgy kitárva előtte, mint nálunk. A japáni nő csaknem kizárólag a családnak, a nemzet *faji alapsejtjének szenteli* életét! Ez meglátszik félelmetesen bő népszaporulatukban is, de ők még evvel sincsenek megelégedve és tovább fokozzák. *A gyermeket a nemzet legnagyobb kincsének* tartják!

A vezéri elv az istenségtől származó császárban nyeri kinyilatkoztatását!

Az egy vezér, egy nemzet, egy vér, egy birodalom, egy hit és vallás, egységes művelődés, egységes nemzeterköics, sehol a világon nem érvényesül minden mást, minden idegenséget szigorúbban kizáróan, mint Nipponban. A titok nem más, mint az, hogy a legeszményibben és egyben leggyakorlatiasabban megalkották, megszervezték, mondhatnám önmagukból megteremtették maguknak a maguk teljesen és tökéletesen (totálisan) különálló, saját, minden idegenségtől *független, szabad, önálló, öncélú,* japán világukat! . . . Ez fennmaradásuk, örök állandóságuk, elpusztíthatatlanságuk, halhatatlanságuk legfőbb biztosítéka!

Az állam feje, a császár (tenno), a haza, a nemzet, a vallásrendszer egyetlen egy szent és szétbonthatatlan, szerves, természetes egység! A japán államegységnél természetesen nincs egységesebb a földön. Ebbe *semmiféle idegenség* sem bír belopakodni és a japán vasakarat szent önzésű célratörekvésére a legparányibb porszemnyi elernyesztő, megbénító befolyásra szert tenni.

A nemzeti eszme sehol sem ég olyan, a leglángolóbb vallási rajongásig felfokozottan, égig érően magas tűzoszlopként, mindent magába felölelően és átölelően, mint a felkelő nap országában.

Japán a *legősibb* hagyományok változhatatlanul vakbuzgó ápolása mellett a *legkorszerűbb* állam, amennyire a nagy, örök cél érdekében az szükséges! De csakis addig! Szinte mértani és számtani pontossággal, egyetlen hajszállal sem tovább! — *A legeszményibb eszményiség* legteljesebb kiegyensúlyozottsággal együtt él a *leggyakorlatiasabb célszerűséggel!* Mert nincs bomlasztó zsidókérdésük, nincs nemzetiségi ügyük, nincsenek felekezeti villongásaik! Minden japáni, a világon szétszóródott 100 millió japáni minden vasakarata teljes határozottsággal egyetlen cél felé feszül, a fehér izzásig felajzottan, a megpattanásig, a háború, sőt a béke bármely pillanatában is mindhalálig híven és vaskövetkezetességgel! A 100 millió japáni egész élete minden napjának, minden munkája, áldozata és hősiessége, tehetsége, érzésének minden csöppje a nemzeti nagyság öncélúságának tengerébe ömlik! Éljen bár a japáni Amerikában, Ausztráliában vagy Európában! . . .

Azt hiszem, hogy az *egyéni és családi önzést*, önszeretetet, a haza, a nemzet kárára: *hazaárulásnak* ítélik! Az egyes, a család, minden, de minden: a nemzet nagyságáért van!

Egyetlen japáni élete egyetlen percét sem fecsérli el bármilyen távoli *idegen* célra, *idegen* eszményre, legyen az bár még oly magasztos, fennkölt vagy szent is!... A japáninak *egyesegyedül csak az szent, ami japáni!* Minden japáni minden percét tudatosan, célratörően csak Japánnak éli és áldozza! Soha semmi olyannak, ami nem japáni, ami idegen! Ez legfőbb nemzetgazdasága: anyagi, szellemi és lelki téren. Nincsenek holmi nemzetközi, világpolgári, humanisztikus, klasszikus vagy *általános — ködös emberi* ábrándjai, kerge délibábjai! Nem forgácsolja szerte-szét nemzeti lényét!

A japáni életfelfogás eszményiségét, mindenek fölött álló erő, egészgát, élete minden értelmét, ez hevíti minden életcélját, törekvését.

Japán *csak önmagának és önmagáért él és ha kell hal*, boldog és büszke révülettel minden egyedében!

Nincsenek *idegen* lelki vagy művelődési kerékkötői (ógörög és órómai halott kultúra és nyelv), melyek szárnyai teljes lendületét bármiként is korlátozhatnák!

A japáni életfelfogás eszményiségét, mindenek fölött álló erő, egészség, kovácsolt acélosság, gyémánt keménység, istenített hősiesség, rettenthetetlen halálmegvetés jellemzi!

Legfőbb nemzeti és vallásos hitvallásuk: *a katonai, a hősi eszmény!* Egész eszmei és érzelmi világuk: *katonás, hősies, diadalmas!*...

A becsületet többre becsülik a kaméleonpolitikánál, az üzletnél, az önző célok kicsinyes kielégítésénél, sőt magánál a földi életnél!

Ez teszi a japániakat a legújabb és az eljövendő világtörténelem egyik kiválasztott nemzetévé és világhatalmává!

Ez a legmagasabbrendű, legfelsőbb, legférfiasabb, legtisztább erkölcsiség természetes ereje fogja a történelem izzó kovácsműhelyében pozdorjává zúzni a nemzetközi, zsidó szabadkőművességgel, s a borzalmas bolsevizmussal összeszövetkezett, pokoli angol-szász, amerikai liberalizmus eddigi világuralmát!

Életbölcseleti alapja nem az elvakult, önző, szennyes, sokszor a megvásárolhatásig az anyagelvűség, hanem a nemzet örökéletére törő hősies önfeláldozás.

Az egyes japáni nem egyéni előrejutása előnyeiért lót-fut egy egész életen át, *nem önmagának akar karriért, hanem nemzetének és hazájának!* Felszínességet, felületességet, lelki ürességet, hazug látszatot, élvhajhászó úrhatnámságot, festett hiúságot nem ismer. Mindennek a gyökeréig, forrásáig nyúl le.

A japáninak az élet nem élvezet, szórakozás, sem ú. n. konjunktúra, hanem csak *harc, harc, harc a hazáért!*

Messzelátóan és bölcsen tudják, hogy *hazugságra, önámításra nem lehet maradandót, még kevésbbé örökkévalót* építeni! Semmi téren! Minden tettnek vagy minden elmulasztott tettnek megvan a maga szerves, természetes, kérlelhetetlen, kegyetlen, elkerülhetetlen következménye!

Ez méltán és joggal nevezhető *diadalmas világnézetnek, győzelmes életfelfogásnak!* Ez minden japáni lélek csodálatos összecsendülése.

A japáni nemzet *lelki és szellemi harcvonala (frontja)* olyan látha-

tatlan, megfoghatatlan, fel nem mérhető, belső erők dúsgazdag tárháza, bevehetetlen erődrendszere, hogy az már alig fokozható! Ebből a folytonosan áradó, kiapadhatatlan szent tűzfolyamból táplálkozik minden történelmi eredményük!

Mindez a japániak látszólagos titokzatosságának nagyon is természetes, mélyen gyökerező magyarázata, megfejtése, mely csak az önhitt európai felszínességnek titokzatos rejtély.

Nemességük nem üres, külsőséges, alakiaskodó feudalizmus, az ősök nevéből és híréből élés, hanem a legmagasabbrendű, mintaszerű, példátmutató hősiesség, vértanuság! Nem előjog, hanem gyakorlati elkötelezettség mindhalálig: a kötelesség és önfeláldozás mezején elsőnek lenni a japániak között! Nem szétválasztó elem a nemzet életében, hanem ösztönző, sarkaló, összemarkoló kapocs!

A japániak keveset beszélnek, sőt inkább hallgatagok, de annál többet tesznek és nagyokat cselekszenek.

Az egyes japáni értékének fajsúlya olyan lenyügözően nagy, hogy a 100 millió japáni felér más nemzetek több száz millió lélekszámának erejével! Minőségük erejével meghatványozott mennyiségük csak így mérhető fel megközelítően helyesen. A roppant nagy minőség és nagy mennyiség nagy nemzete egyben!

Japán sokat tanult Európától *technikát*, de most bebizonyítja a világtörténelem legnagyobb háborújának véres csataterein, hogy Európa és az egész világ, *s így a magyarság is sokat tanulhat és kell is hogy tanuljon* a japániak erkölcsi, lelki, szellemi életpéldájából! Mert az elvénhedt európai liberálizmus anyagelvű, önző, elzsidósodott életfelfogásának örökre befellegzett!

Nézzünk kelet felé, figyeljünk a csodálatos napkeleti birodalomra, Dai Nipponra, legyünk büszkék a félvilág sorsát és jövőjét kialakító távoli testvérnépre, a japániakra.

Máté-Török Gyula

A gyönyör szigete

Betti Alver

A gyönyör szigetét ismered? Ott
arcodba tikkasztó homok szakad,
s ha rozsdaszín sás közé befutott
hajód: már mindörökre ott ragad.

A víz büszke fiát szikkadt, kopár
parthoz nyűgözi a rettentő varázslat,
s a hajó, mely megmentésére száll,
helyette elpuhult bábot talál csak.

Szitkot szórnak rá a szigorú aggok
és pányván vonszolják el, mint a barmot,
hajóra, s szent haragjuk, mint az ár, nő.

Mindent megint enyészet csöndje fed.
De új hajókra vár s nevet, nevet
vörös föveny-partján a vak királynő.

Észtből fordította: Képes Géza

PÁRHUZAM KINA ÉS JAPÁN KÖZÖTT

A kínai és a japáni nép fajilag kétségtelenül azonos, hiszen mindkettő kerekfejű, szinid rasszjellegzetességű nép. A japán kultúra: buddhizmus, írás, építészet, festészet, stb. pedig teljesen kínai eredetű. Mégis, ha a két nép között párhuzamot vonunk, óriási különbségeket találunk.

Kína hatalmas szárazföldi birodalom, Japán pedig aránylag kicsi szigetország.

Kína, amilyen nagy területre és létszámra, éppen olyan gyenge és szinte tehetetlen. Japán pedig ahányszor kisebb területre és létszámra, katonailag annyiszor fejt ki nagyobb erőt.

Kína a szervezetlenség, zűr-zavar és tehetetlenség birodalma. Japán pedig a szervezettség, fegyelem és rend mintaképe.

Kína a pártoskodás birodalma, Japán pedig az összetartás mintaképe. Mert Kínában ahány fej, annyi akarat; Japánban pedig mindenki azt cselekszi, amit egy fej akar.

Ezért Kína a külföld előtt a tekintélynélküli báb, Japán pedig olyan tekintély, amely előtt az egész világ meghajtja az elismerés zászlaját.

Kína saját trónján a hosszú évezredeken át az uralkodócsaládokat úgy váltogatta, mint jól öltözött férfi a fehérneműjét, pedig a kínai trón urát mindenki Tenshi, Égfiának nevezte, bármilyen nemzet fia ült a kínai trónon. Nippon fiain 2600 év óta — noha évszázadokon át családi érdekekért vetélkedő shogunok gyakorolták a főhatalmat — csak egy család uralkodik.

Kína még ma is heterogén elemekből áll s ezért a kínaiakat a nemzeti öntudat vagy összetartozandósági érzés tudata sohasem hevítette. Japán különböző elemekből homogénné vált s ősidők óta a nemzeti öntudat és a Tenno iránti hűség tartotta össze. A kínai az erkölcsi erőt babonából, a japáni pedig a shinto vallás eszméjéből, a „gishi", a hűség fogalmából merítette.

A kínai és a japáni lélek között mutatkozó ellentétet talán éppen a természet csodálatában nyilvánuló különbség mutatja meg a legjobban. Kínában, minthogy a kínai babona szerint a rossz szellemek erdőben laknak, az erdőket kiirtották és ma fákat legfeljebb a kínai falvakban lehet találni. Különben a kínai síkság kopár, mocsaras. Japán pedig valóságos paradicsom, mert a japán ember a lombokért, de különösen a virágzó növényekért és virágzó fákért rendkívül rajong.

Kínában mindenki saját zsebére dolgozik s a birodalom olyan apró államcsaládokra tagozódik, amelyek csak addig vannak egymással jóban, amíg a barátságból mindegyiknek haszna van. Japán pedig egységes és olyan óriási családállam, ahol békében a legegyszerűbb munkástól a legmagasabb állami hivatalnokig mindenki a köznek dolgozik, mindenki Nippon jólétéért és boldogságáért aggódik, háborúban pedig örömmel hozza a legnagyobb áldozatokat is.

Kínában a legnagyobb megaláztatás és legsúlyosabb feltételek mellett felvett külföldi kölcsönök az államférfiak kezén tűnnek el. Japánban Meiji császár 1873-ban saját vagyonából 20 millió yent adott a flotta megépítésére s ettől kezdve a módosabb emberek egymással vetekednek, hogy nemzeti célok megvalósításához minél nagyobb összeggel járulhas-

sanak hozzá. S csupán a mandzsuk önellátását célzó háború kezdetén, az 1931. év őszén kb. 500 millió yen folyt be az állampénztárba.

Kína ősi kultúrájára és ősi mivoltára büszke. Ezért mindig idegengyűlölő volt és még ma is az. Japán a Meiji-korban feladta az idegengyűlöletet s ha nem is imádja az idegent, de kétségtelenül idegeneket utánzó nép lett.

Kína ősi kultúráját és ősi vallásának erkölcsi tanait elvetve, az európai kultúrából — amikor a legutolsó dinasztiáját elkergette — csak azokat a tanokat vette át, amelyekről a külföldet járó kínaiak tudomást szereztek és amelyeket a Kínában járó idegen politikai ügynökök hirdettek. A kínai az idegen eszméket sohasem a köz egyetemes érdeke, hanem csupán az egyéni érdek szempontjából mérlegeli és értékeli. Japán pedig az európai kultúrából csak azt vette át, amit ősi erkölcsi felfogásával össze tudott egyeztetni és amit Nippon részére előnyösnek ismert meg.

Kína az európai kultúra és az európai gazdasági rendszer előnyeinek átvételével szemben érzéketlennek, Japán pedig nagyon is éles megfigyelőnek mutatkozott, mert tényleg csak az igazi értékeket vette át.

Kína mérhetetlen természeti kincseinek kiaknázását elhanyagolta, mindent elprédált s elpazarolt. A kínai ipar idegen pénzen létesült és idegenek tulajdona. Ezért Kína hadianyag tekintetében a külföld támogatására szorul. Japán pedig, noha nyersanyagokban igen szegény, olyan ipart teremtett, hogy hadianyag tekintetében a külföldtől függetlenítette magát.

Köteteket lehetne írni a kínai és a japáni lélek, valamint a kínai és japáni viszonyok között észlelhető különbségekről. De bármelyik kérdés kerüljön is szőnyegre, annak elemzése mindig azt mutatja, ami Kínára nézve hátrányos és ami Japánra nézve előnyös.

Ezek a különbségek azt bizonyítják, hogy nemzeti öntudat, hazaszeretet és áldozatkészség nélkül nincs államalkotóképesség. Államalkotóképesség nélkül pedig egy népnek sincs joga ahhoz, hogy önálló és független életet élhessen. E két nép közötti különbségek főleg azt mutatják, hogy Japántól minden európai nép csak tanulhat.

nemesdedinai Zsuffa Sándor

Nyár derekán

V. A. Koskenniemi

Az órák hadd rohanjanak,
Forogjon éjnap-forgatag.
Szivemben semmi vágy nem ég,
Emlékezés se bántja rég.
Ülök virágzó fák alatt.
Egén a Nap izzón halad.
Vitorlát nyárfelhő kibont,
Aztán sietve messzi ront.

A vén Idő megmerevül.
Öröklét, istenség s a Szép
Egy pillanatban egyesül . . .
Új pillanat, s eltünt a kép.
Több ily csodát a nyár nem ad.

Amin virág nincsen manap,
Örökkön az meddő marad.
Magasbra már nem hág a Nap.

Legédesb, legdicsőbb napok!
Hő nyár, öledbe olvadok.
Hatalmas Természet, beléd
Vetem lelkemnek gyökerét.
Nem érdekel több semmi már:
Veled virágzás vagy halál!
Elhervadok vagy alkotok
S az istenhez közelb jutok.

Finnből fordította: Somkuti

TURÁNI FRONT

A világ hírszolgálata, mint a rádió, a sajtó általában a hármas és a szövetséges hatalmakról szokott megemlékezni. Rendszerint megnevezik Német- és Olaszországot, a japáni birodalmat. A többit pedig a „szövetséges hatalmak" kifejezésével jelölik meg. Nem ritka eset, amikor a százmilliós német, a százmilliós japáni és negyven milliós olasz nemzet mellet a többi „kisebb szövetségesről" írnak és szólnak. A nemzetek súlyát általában azok nagysága adja meg és ennek alapján bizonyos rangsorban szokták emlegetni az antibolsevista tömbben harcoló nemzeteket. A külföldi sajtóban azonban sohasem, nálunk is csak nagyritkán, akkor is erőtlenül, esik szó az együtt harcoló turáni népekről.

Nemzeti és faji öntudatunk ápolása, továbbá a turáni népek nagyobb megbecsülése szempontjából is fontos volna a harcoló turáni front hangsúlyozása. Egész más szemmel fogják nézni és másképpen fogják értékelni a turáni népeket, ha köztudatba visszük azt a tényt, hogy a százmilliós német, a negyven milliós olasz mellett a *száznegyven milliós* japán-magyar-finn-bulgár turáni tömb harcol együtt a többi néptöredéken kívül.

Ezt a meghatározást honosítsuk meg először a magyar hírszolgálatban és tegyünk lépéseket a többi turáni testvérnépnél is, hasonló eljárás érdekében.

Nálunk megalakult a Magyar-Finn, a Magyar-Nippon és a Magyar-Bolgár Társaság, mindegyik azzal a céllal, hogy ápolja a rokoni kapcsolatokat. Hasonló célzattal alakult meg és működik Tokióban, Helszinkiben és Szófiában is hasonló, a turáni öntudat ápolását szolgáló egyesület. Ezek munkája azonban csak az illető néppel való kapcsolataink erősítését szolgálja. Miért ne lehetne ezek munkáját kiterjeszteni az egyetemes turáni gondolat síkjára? Joggal mondhatjuk, hogy a turáni gondolatnak első és legöntudatosabb hirdetője a magyar. Nekünk kellene megtennünk ebben az irányban az első lépéseket.

Az említett budapesti országos egyesületeknek együttes megmozdulásával egyszerre a köztudatba lehetne vinni az egységes és testvéri, százegyven milliós turáni front gondolatát.

Az angol-orosz és egyéb hatalmakkal folyó harcban mi turániak állunk a legnagyobb számmal a csatasorban. Messze keleten a nagy japáni nemzet, nyugaton a három előőrs: a bolgár, a finn és a magyar harcol. A hatalmas turáni törzs négy hajtása — a világtörténelem folyamán először harcol együtt és egy gondolatért.

Sokszázados sötétség után ismét felkelőben a diadalmas turáni nap.

Legyünk hírnökei! Gyujtsuk meg a turáni gondolat szövétnekeit és világítsunk bele a tespedő Európa sötétségébe. Emeljük magasra a turáni népek zászlaját, hadd lássák, hogy értékelni tudják a száznegyvenmilliós turáni népcsoport együttes áldozathozatalát a világ népeinek szabadságáért és szebb, boldogabb jövőjéért.

Gondoskodjunk az együvétartozás megfelelő, méltó módon megnyilvánuló kifejezéséről.

Sáfrán István

IRODALOM

VIRÁNYI ELEMÉR: *A finnugor népek élettere. Budapest, 1942, Stádium. 203 lap, 4 térképpel.*

A finnugor rokonnépekkel foglalkozó, gazdagnak mondható magyar irodalom mindezideig nélkülözte azt a láncszemet, amelyet most *Virányi Elemér* kitűnő könyvével illeszt bele a régóta megkezdett és oly sok kiválóság által folytatott sorozatba. Sokan foglalkoztak már északi rokonaink nyelvével, szokásaival, társadalmi berendezkedésével, életük ezernyi apróbb vagy átfogóbb vonatkozásaival. De nem volt könyv, amely — hivatott szerző tollából — finnugor véreinket mint nemzetalkotó, vagy nemzetalkotásra képes népeket vette volna szemügyre. Nem volt könyv, amely nemzetiségük szerint rendszeres áttekintést nyujtott volna mai helyzetükről és próbált volna számolni jövendőjükkel. Virányi erre a feladatra vállalkozott. Jegyezzük meg mindjárt, hogy nála alkalmasabb személy ezt a feladatot el sem végezhette volna. A szerző ugyanis évekig élt Észt- és Finnországban, mint a tartui egyetem magyar lektora. A viszonyokat kitűnően ismeri, és a Szovjettől meg nem szállt finnugor élettereket többször beutazta, egészen az északi részekig. Mivel pedig mind az észt, mind a finn nyelvet beszéli, a közvetlen érintkezés kapcsán nyílt alkalma arra, hogy a finn és észt nép lelkét megismerhesse. Szerzett tapasztalatainak gazdagsága érzik finoman csiszolt, müvészi tökéletességű regényfordításain is.

Virányi történelembölcseleti távlatokból és szempontokból taglalja a finnugor népek korszerű és örök sorskérdéseit. Talán nem vetjük el a sulykot, ha azt állítjuk, hogy könyve úttörő munka e téren s párját nem leljük sem a magyar, sem a külföldi szakirodalomban. Szóbanforgó könyvének már a címe is nagyon szerencsés, amennyiben ma valóban inkább csak északi rokonaink életteréről beszélhetünk. Ezek a rokonnépek számukhoz képest aránytalanul nagy területen élnek. A terület túlnyomó hányada szovjetorosz birtok, vagy csak nemrégiben szabadult fel az oroszok igája alól. (Pl. Észtország vagy Kelet-Karjala egy része.) Finnország független állami élete és szabad fejlődése is mindössze negyedszázados, de még fiatal szabadságáért is harmadízben méri össze erejét az orosz kolosszussal. A többi, finnugor népek lakta területen véreink még most is a szovjet igájában élnek. Ám ma, a fegyverek szava felszabadulást hirdet Északon is és reméljük, közel az idő, amikor — győzedelmes háború után — sor kerül a volt szovjetorosz területek újabb elrendezésére. Ez a rendezés elkerülhetetlenül szükséges.

A középkori nagy népmozgalmak, a mongol, majd az orosz hatalmi törekvések finnugor véreinket eredeti településhelyeiktől meglehetősen messze, északnyugatra, északra, vagy északkeletre sodorták. A mostoha természeti viszonyok és az őket elnyomó politikai hatalom együttesen járultak hozzá ahhoz, hogy a nagy északi térségeken szétszóródtak. Ugyancsak politikai célzattal mind a cári, mind a szovjeturalom idején igen sok oroszt telepítettek a véreink lakta élettérbe. De mindezek ellenére: még ma is az a helyzet, hogy — ha ezektől az utólag betelepített szláv elemektől eltekintünk — Finnország és Észtország földje az előbbihez keleten csatlakozó Karjalával, valamint a Pejpusz-tó és Valdáj-

hegység közötti területekkel, mint kétségbevonhatatlanul finnugor lakosságú életterekkel, egyetlen önálló, népi és állami fejlődésre kész, gazdaságilag életképes zárt egységet alkot. A Virányi szerkesztette térkép ezt meggyőzően bizonyítja. Ezen a területen — az 1938. évi határok szerint — kb. hétszázezer finnugor élt szovjet iga alatt. Tanulságos példákkal igazolja azt a szerző: ahol csak egy kicsikét emberibb körülmények közé jutottak északi véreink, ott azonnal erőteljesen szaporodtak. Észtország lakossága az utolsó száz esztendőben majdnem megháromszorozódott. Ugyanezt mondhatjuk a zürjénekről, votjákokról, mordvinokról is! Erőteljes, friss, fiatal népek finnugor rokonaink. Előttük még a jövő, a fejlődés útja és lehetősége.

Vagy tekintsünk keletebbre, a *zürjének*, a *votjákok*, a *cseremiszek* és a *mordvinok* földjére? Valamennyien életrevaló, gazdag életterekkel rendelkező, számbelileg is életre és fejlődésre alkalmas népek. Természetesen más a szovjetorosz statisztikák képe, és más az elfogulatlan kutatók számtáblázata. Gondosságot és mindenre kiterjedő figyelmet követel az a munka, amely ebben a kérdésben tiszta és valószerű képet akar az olvasó elé varázsolni. Virányi könyvén érzik az elmélyedő, gondos tanulmányok hatása, az átnézett statisztikai adatok lelkiismeretes mérlegelésének eredménye. A kép tiszta és a lehetőségek határán belül megközelíti az igazságot. (Vajjon ki merne megesküdni arra, hogy a szovjetterületeken szerzett statisztikai adatok, bármiféle eredetűek legyenek is, megfelelnek a valóságnak?!)

Ha a szerző következtetéseit tekintjük, láthatjuk, hogy még csak nem is elfogult. Nem akarja tűzön-vízen keresztül minden finnugor népről bebizonyítani, hogy államalkotásra képes és nagyjövőjű nép. A *vogul* és az *osztják* néptöredékről — sajnos — ezt nem is mondhatjuk el. De — minden tárgyilagossága mellett — bizonyos derűlátással szemléli északi rokonaink jövendő sorsát. Ez a derűlátás jogosult is, sőt szüksége van erre annak, aki ma a világban boldogulni akar. Vagy nem jellemzi-e nagyfokú, talán a legnagyobb fokú önbizalom a tengelyhatalmi népeket sorsdöntő harcaikban? Ugyanez az önbizalom, ez a tettrekészség, ez a jobbra való törekvés lesz a jellemzője annak az alapvető diplomáciai munkának is, amellyel majd — a nagy küzdelem végén — a jövendő új Európa alapjait lerakják.

Ebben az új Európában szót és szerepet kérnek maguknak északi rokonaink is. Helyet követelnek maguknak a Nap alatt. Ugyan ki segítse őket elsősorban igazságos és jogos törekvéseikben, ha nem mi, *finnek* és *magyarok*, legnagyobb politikai súlyú rokonaik? Ez nemcsak kötelességünk, hanem érdekünk is. Ha az európai területek finnugorjai önálló államisághoz jutnak, velünk együtt kb. 26 milliós finnugor államtömbről beszélhetnénk. Ezekben az államokban a magyar vezetőréteg tanácsaira, tevékeny munkálkodására különösen a kezdet kezdetén igen nagy szükség lesz. Ezért elsőrendű nemzeti kötelességünk, hogy véreink sorsproblémáival foglalkozzunk. E célt hathatósan segíti Virányi kitűnő könyve.

Nem mulasztjuk el megemlíteni, hogy a szerző — műve utolsó fejezetében — rövid összegezést nyujt a szovjet-területeken élő, velünk ugyancsak rokon volgai török népek mai sorsáról és törekvéseiről is. Ezeknek tengelyében az úgynevezett „Volga-Ural Állam" gondolata áll. Eszerint az elgondolás szerint kb. egy 15 milliós lakosságú államot sike-

rülne alkotni 6.6 millió volgai török, 3.4 millió finnugor, 4.5 millió orosz és félmillió egyéb nemzetiségű és fajú lakossal. Ennek az elgondolásnak is vannak hívei, miként vannak előnyei is az előbbivel szemben.

Mindenesetre olyan fontos kérdés ez, amint a szerző hangsúlyozza is, hogy érdemes lenne hasonló formában, önálló munkában, terjedelmesebben kidolgoznia. Reméljük, hogy a közel jövőben olvashatjuk a szerző ilyentárgyú művét is.

Virányi Elemér rendkívüli időszerű könyve igen nagy nyeresége szakirodalmunknak, de talán még nagyobb mértékű az a szolgálat, amelyet könyvével a nemzet egyetemességének, és a finnugor egység megteremtése érdekében tett. Várjuk a folytatását!

(Kár, hogy ezt az értékes, szép munkát a kiadó nem különb papiroson jelentette meg.)

Bendefy László

HEIMOTYÖ IV (1940—1941) és HEIMOTYÖ V. (1941—1942). *F. A. Heporauta* és *V. Musikka* gondos szerkesztésében a *Finnugor Kultúrbizottság Finn Osztályának legutóbbi* két évkönyve *(magyarul: Néprokonsági Munka IV.* és *V.)* a háborús viszonyok ellenére is rendkívül gazdag tartalommal és változatlanul ízléses kiállításban jelent meg.

A IV. kötet (1941, 136 l. több fényképpel), első helyen *Teleki Pál* gróf arcképét közli s őszinte szavakkal áldoz emlékének. A néprokonsági munka elvi kérdéseit taglalja cikkeiben a két szerkesztő. *L. Ketlunen* a karjalai kérdést fejtegeti, *E. Haavio* a négy évszázados észt irodalmi életet jellemzi, *Weöres Gyula* az új magyar költészetről, *Kulai Sándor* Erdélyről ir, *H. Helminen* Petőfi életét ismerteti. *Csekey István* „A százéves Szózat s hatása külföldön" címmel finnül is közli e téren végzett kutatásait. Az időszerű magyar kérdésekről (erdélyi területgyarapodás, zsidóügy, földbirtokrendezés, árvizek, nép- és családvédelem) tájékoztatókat olvashatunk. Értékes adatgyüjtemény *F. A. Heporauta* „Néprokonsági könyvészete". A nagyobb cikkeket magyarnyelvű kivonatokban is közlik. A finn-magyar néprokonsági mozgalomról, valamint a néprokonsági társaságok működéséről pontos híranyag is olvasható.

Az 1942-ben megjelent *V. finn néprokonsági évkönyv* az előbbinél jóval terjedelmesebb (284 l.) s számos észt, még több magyar szobor és festmény fényképét közli. Terjedelme ellenére ez a kötet szerkezet és belső érték szempontjából nem mondható sikerültnek. A cikkek közt sok az alkalomszerű. A szerkesztők rendelkezésére került anyag bősége láthatólag kényes helyzetbe sodorta őket. A cikkek csoportosítása nem rendszeres, s ez az áttekintést zavarossá teszi. Aránytalanul sok helyet foglal el az észt s a magyar képzőművészet ismertetése. Megértést könnyítő szempontok körül való csoportosítás helyett szinte ötletszerűen következnek egymás után magyar, karjalai, finn, aunuszi, észt, zürjén, vépsze, inkeri vonatkozású nyelvészeti, irodalmi, művészeti, néprokonsági kérdéseket tárgyaló cikkek és magas közjogi méltóságokról szóló hódoló megemlékezések. Nem hiányzik a néprokonsági egyesületek működéséről szóló számadás sem. A nagy igyekezet s a mögötte rejlő fáradságos munka ellenére erről az évkönyvről sajnos csak ezt mondhatjuk: kevesebb több lett volna.

V-i-r

A TURÁNI TÁRSASÁG

(Magyar Néprokonsági Egyesület)

ALAPSZABÁLYAI

1. §.

A Társaság címe: Turáni Társaság. (Magyar Néprokonsági Társaság.)

2. §.

A Társaság székhelye: Budapest.

3. §.

A Társaság működési területe: egész Magyarország. Érintkezik a külfölddel is, mert a rokonnépekkel való szellemi kapcsolatok létesítése, ápolása és fejlesztése az ország határain túl is terjed.

4. §.

A Társaság hivatalos nyelve: magyar.

5. §.

A Társaság célja:

1. A velünk rokon népek szellemi életének tanulmányozása és ismertetése.
2. A velünk rokon népek tudományos és művészeti szerveivel való kapcsolatok létesítése.
3. Nemzetünk multjának és hagyományainak tanulmányozása és ismertetése abból a célból, hogy őseink magas műveltsége, a magyar nemzet multjának dicsősége, helyes világításba jusson, ez a megismerés nemzeti öntudatunkat fejlessze és nemzetünket a külföld előtt is méltó színben tüntesse fel.
4. Működése teréről teljesen kizárja a politikát és a felekezeti kérdést.

6. §.

A Társaság eszközei:

1. A Társaság céljainak megfelelő tanulmányok erkölcsi és anyagi támogatása.
2. A tanulmányok eredményeinek közlése:
   a) élőszóval, előadások, felolvasások keretében;
   b) irásban, folyóirat- és könyvkiadványok segítségével.
3. A turáni eszmének megfelelő könyvtár és múzeum létesítése, vagy az erre alkalmas múzeumok ilyen irányú fejlesztése.

4. A rokonnépekkel való társadalmi és kulturális kapcsolatok létesítése, velük való állandó szellemi érintkezés.

5. A rokonnépek ifjúságának hazánkban való nevelése és oktatása és viszont a mi fiatalságunk tanulása a művelt rokonnépek főiskoláin.

7. §.

A Társaság vagyona: könyvtára és múzeuma, irodai berendezése, alapítványai és forgótőkéje.

8. §.

A Társaság céljainak elérése végett a következő *jövedelmekre* támaszkodik:

a) társulati tagdíjak;

b) önkéntes adományok, alapítványok;

c) kiadványai árusításából befolyó összegek;

d) hatósági támogatások;

e) kamatjövedelmek.

Az alapítványok az errevonatkozó törvényes intézkedések szabályai szerint nyernek elhelyezést. A forgótőke a postatakarékpénztár és az elnökség által kijelölt nagyobb pénzintézetek kezelésében van. A házi pénztárban 200 (kettőszáz) pengőnél nagyobb összeg csak átmenetileg őrizhető.

9. §.

A Társaság tagjai:

A Társaság tagjai csak feddhetlen jellemű, magyar állampolgárok lehetnek. A tagokat a választmány választja meg, kivévén a tiszteletbeli tagokat, mert ezeket a közgyűlés választja. A Társaságnak *tiszteletbeli, törzs, alapító, rendes tagjai* és *ifjúsági* (18—24 éves) látogató tagjai vannak.

1. A *tiszteletbeli tagok* lehetnek hazaiak és külföldiek is. Ez utóbbiak megválasztásához belügyminiszteri jóváhagyás kell. A tiszteletbeli tagokat a választmány előterjesztésére a közgyűlés választja meg. Tiszteletbeli tagul választhatók olyan egyének — férfiak és nők egyaránt —, akik a Turáni Társaság eszméinek és céljainak kiválóan hathatós munkásai. Tagdíjat nem fizetnek.

2. *Törzstag* lehet minden olyan magyar honpolgár, aki működésével a Turáni Társaság céljait önzetlenül támogatja s a turáni gondolat tudományos, művészeti vagy társadalmi fejlesztésében állandóan munkálkodik. A törzstagokat a választmány választja meg, tagdíjat nem fizetnek.

3. *Alapító tagnak* választható az a magyar állampolgár, aki a Társaság alaptőkéjét legalább 200 (kettőszáz) aranypengővel szaporítja. Az alapító tagokat a választmány választja és tagdíjat nem fizetnek.

4. *A rendes tagokat* két választmányi tag ajánlatára a választmány választja meg. Tagdíjképpen évenként 5 (öt) aranypengőt fizetnek.

5. *Az ifjúsági tagokat* két választmányi tag ajánlása alapján a választmány választja meg. Tagdíjat nem fizetnek.

Minden választás egyetlen tag kívánságára is titkos, de ha senki sem

kívánja, akkor nyilt. Kiskorúak csak a szülők, illetve a gyám írásbeli engedélye alapján vehetők fel. Alapító és rendes tagok jogi személyek is lehetnek.

10. §.

A tagok jogai és kötelességei:

1. Az 1—4. alatti minden tagnak joga van a közgyűlésen résztvenni, felszólalni és minden, a közgyűlést illető határozat tárgyalásakor mellette vagy ellene szavazni. Minden személyes ügyben a szavazás titkos, kivéve a tagok megválasztását, mert ez csak felmerült kívánság esetén titkos. Az 5. alatti ifjúsági tagoknak csak az előadó vagy felolvasó ülésen és az ünnepélyeken való díjtalan megjelenése biztosíttatik, egyéb jogaik nincsenek.

2. Az 1—4. alatti tagoknak joga van a Társaság minden előadó, vagy felolvasó ülésén résztvenni, az ünnepélyeken belépődíj fizetése nélkül megjelenni.

3. Az 1—4. alatti minden tag megkapja a Társaság a folyóiratának egy példányát.

4. Az összes tagok az igazgató ellenőrzése mellett a Társaság könyvtárát és gyüjteményeit használhatják.

5. A rendes tagok kötelesek minden naptári év első nagyedében tagdíjukat befizetni. Az igazgatóval való megállapodás esetén tagdíjukat részletekben is fizethetik. Az a tag, aki tagdíját az év végéig be nem fizeti, a következő évben a tagokat megillető jogokat nem gyakorolhatja s a folyóiratot nem kapja meg.

6. Az ifjúsági tagok a közgyűlésen nem szólalhatnak fel és nem szavazhatnak.

7. Jogi személyek tagsági jogaikat meghatalmazottjuk útján gyakorolhatják.

11. §.

A tagság megszűnése.

1. A tagság megszűnik halálozás, kilépés, törlés, és kizárás következtében. Jogi személyek megszűnésével tagsági joguk is megszűnik.

Kilépését minden tag a kilépését megelőző évben köteles bejelenteni s a tag kötelességei csakis a bejelentés után következő év végén szűnnek meg.

Aki tagdíját két éven át nem fizeti meg, azt a választmány a tagok sorából törölheti.

Kizárható az olyan tag, aki a Társaságnak anyagi vagy erkölcsi kárt okozott s kizárandó az, aki megbecstelenítő büntett vagy vétség miatt jogérvényesen elítéltetett.

A törlést a választmány nyilt szavazással, a kizárást titkos szavazással dönti el.

12. §.

A Társaság tisztikara: 1. védnök; 2. elnök; 3. alelnökök; 4. igazgató; 5. főtitkár; 6. titkárok; 7. pénztáros; 8. ellenőrök; 9. könyvtáros; 10. szerkesztő; 11. ügyész.

13. §.

A Társaság intéző szervei: 1 közgyűlés; 2 választmány; 3. igazgatótanács; bizottságok.

14. §.

A védnök. A Társaság védnöke mindig a magyar nemzet legkiválóbb személyiségei közül élethossziglan választandó, egyhangú felkiáltással. A védnök a Társaság működésének legfőbb szellemi irányítója, segítője és ellenőre. Megjelenése esetén minden ülésen elnököl, ha kívánja.

15. §.

Az elnök. Az elnököt a közgyűlés titkos szavazással, relatívus szótöbbséggel három évre választja. Elnökségének megszűnte után ismételten újra elnöknek választható.

Az elnök kötelessége a Társaság ügymenetét mindenben a legszigorúbban ellenőrizni, az alapszabályok, a költségvetés, a közgyűlési és választmányi határozatok megtartásáról gondoskodni. Ex offo tagja minden bizottságnak. A közgyűlésen és a választmányi üléseken elnököl, hacsak a védnök nem óhajt helyette elnökölni. A Társaságot kifelé képviseli. A pénzkezelést bármikor megvizsgálhatja.

Az elnök hívja össze a választmányi üléseket és a közgyűlést bármikor, kívánsága szerint. Kötelessége összehívni rendkívüli választmányi ülést, ha ezt három választmányi tag írásban kívánja. Kötelessége összehívni a rendkívüli közgyűlést, ha ezt 30 tag vagy a számvizsgáló bizottság írásban kívánja. A tagok kívánta rendkívüli üléseken csak azok az ügyek tárgyalhatók, amelyeknek tárgyalása végett a tagok az illető rendkívüli ülés összehívását kívánták.

Az elnök a választmányi ülések határozatainak végrehajtását felfüggesztheti s újabb tárgyalásra új választmányi ülést hívhat egybe, esetleg az ügyet rendkívüli közgyűlés elé terjesztheti.

Az elnök bármelyik tisztviselőt felfüggesztheti, ha az illető tisztviselő működését a Társaságra nézve károsnak vagy veszélyesnek látja. Intézkedését a választmány utólag jóváhagyhatja, vagy nem. Ebben az utóbbi esetben az elnök a közgyűléshez fellebbezhet. A tisztviselő működésének felfüggesztésekor az elnöknek joga van az illető tisztviselő tiszteletdíját is visszatartani.

16. §.

Az alelnökök. A Társaság az ügykezelésnek és a Társaság fejlődésének megfelelő számban alelnököket választ. Az alelnököket a közgyűlés titkos szavazással, relativus szótöbbséggel, három évre választja. Az alelnökök közül az egyiket az elnöki tanács ügyvezető alelnökké választja. Az ügyvezető alelnök az elnököt mindenben helyettesíti s a Társaság ügyeinek vezetésében állandóan részt vesz. A többi alelnök szükség esetén az elnököt, illetőleg az ügyvezető alelnököt helyettesíti.

17. §.

Az igazgató. Az igazgatót az igazgatótanács választja. Az igazgató kezeli a Társaság anyagi ügyeit és pénztárát. Elkészíti a költségvetést és a zárószámadást, vezeti a Társaság pénztári naplóit. Szigorúan ügyel arra, hogy a kiadások a költségvetés keretein belül maradjanak s az elnök utalványozása szerint kezeltessenek. Minden kiadást az elnök, illetőleg a költségvetés keretein belül az ügyvezető alelnök utalványoz. A költségvetés keretein kívül történő kiutalásokat az igazgató csak a választmány előzetes, illetőleg 200 (kettőszáz) pengőn alul utólagos jóváhagyása alapján foganatosíthat. A költségvetés keretein kívül álló kiutalásokért az elnök és az igazgató felelősek.

Az igazgató a pénztár állapotáról minden választmányi ülésnek jelentést tesz. Az elnök kívánságára mindenkor köteles az elnöknek is jelentést tenni.

Gondoskodik a Társaság vagyonának alapszabály- és törvényszerű kezeléséről, gondoskodik az iroda, könyvtár és előadóterem rendbentartásáról, a gazdasági szükségletek kielégítéséről. A közös ügyekben a főtitkárral egyetértésben jár el, véleménykülönbség esetén az ügyvezető alelnök, felsőbb fokon az elnök döntésének magát aláveti.

18. §.

A főtitkár. A főtitkárt az igazgatótanács választja. A főtitkár az elnök és ügyvezető alelnök rendelkezéseinek végrehajtója a szellemi működés terén. Kezeli a tagok katalógusát és kartotékjait, rendben tartja az irattárat, s lebonyolítja a levelezést. A Társaság szaküléseinek, előadásainak, estélyeinek és ünnepélyeinek főrendezője. A Társaság szellemi működéséről a választmánynak és a közgyűlésnek jelentést tesz. Minden ügyben az igazgatóval egyetértésben jár el.

19. §.

A titkárok. A titkárokat az igazgató előterjesztésére az igazgatótanács választja. Számuk szükség szerint állapítandó meg, de ötnél több nem lehet. A titkárok munkáját a főtitkár osztja be. Ők vezetik az iktatókönyvet, szerkesztik a jegyzőkönyveket és végzik az irodai teendőket. Közülük legfeljebb egy havi tiszteletdíjat kap, de ennek ellenében a főtitkártól megállapított időben legfeljebb négy órát a Társaság helyiségében tölt. Fizetett titkár csak a gép- és gyorsírásban jártas egyén lehet.

20. §.

A pénztáros. Külön pénztáros csak abban az esetben választandó, ha az igazgató a pénztáros munkáját elvégezni nem képes. Ebben az esetben a pénztárost az igazgatótanács választja. Kötelességei a pénztári teendők ellátása, jelesül a pénzkezelés és naplók vezetése, valamint az igazgatónak teendői ellátásában való támogatása.

21. §.

Az ellenőr. Az ellenőrt az igazgatótanács választja, de ellenőr sem tisztviselő, sem választmányi tag nem lehet. A választmányi üléseken szavazó jog nélkül résztvehet. Kötelessége a pénztárt és a pénzkezelést minden hónapban legalább egyszer ellenőrizni, de joga van bármikor is betekinteni a számadásokba, sőt rovancsolni is. Az ellenőr működéséről és tapasztalatairól a választmánynak, szükség esetében az elnöknek jelentést tesz. Teendői ellátásáért felelős. A pénztárossal, illetőleg az igazgatóval együtt a pénzkezelésért anyagilag egyetemlegesen felelősek.

Ha az ellenőr munkájának végzésében tartósan akadályozva volna, akkor az igazgatótanács ideiglenes helyettesről gondoskodik, de a helyettes sem tisztviselő, sem választmányi tag nem lehet. Ha az ellenőr tartósan akadályozva volna, akkor az igazgatótanácsot kell összehívni új ellenőr megválasztása végett.

22. §.

A könyvtáros. A könyvtárost az igazgatótanács választja. Kötelessége a könyvtárat kezelni, a könyvek kikölcsönzését szigorú feltételek mellett engedélyezni és a kölcsönadott könyvekről rendszeres nyilvántartást vezetni. Kötelessége a könyvtár gyarapítására az ügyvezetőnek előterjesztést tenni. Előterjesztésénél szigorúan figyelembe veendő, hogy csak közhasznú és a Társaság célját szolgáló könyvek rendelhetők meg a költségvetési hitel keretében. A könyvek megóvására fordítandó költségek is a fenti hitelből fedezendők s a költségvetésben erre a célra megállapított összeget beszerzésre, illetőleg megóvásra (pl. köttetésre stb.) kell fordítani. A könyvtár állapotáról a választmányi ülésnek, illetve közgyűlésnek minden évben jelentést tesz.

23. §.

A szerkesztő. A szerkesztőt a közgyűlés három évre választja. Kötelessége a Társaság folyóirata részére rendes szerkesztői teendőket ellátni, szerzőkről, fordítókról, ismertetőkről gondoskodni. A szerkesztő, ha a Társaság bevételei megengedik, szerkesztői tiszteletdíjban részesül. Az írói tiszteletdíjat — ha a Társaság anyagi helyzete ennek folyósítását megengedi — a választmány állapítja meg. A Társaság hivatalos közleményeit a tisztikarral egyetértésben megállapított terjedelemben és alakban közli. A folyóirat számára jövedelmező hirdetésekről gondoskodik. A hirdetések díjairól az igazgatónak elszámol, de az innen befolyó összeget a költségvetés keretén túl a folyóirat fejlesztésére fordíthatja, beleértve az írói tiszteletdíjak emelését is.

24. §.

A közgyűlés. A Társaság minden évben, lehetőleg az év első felében, rendes közgyűlést tart. A közgyűlést az elnök hívja egybe s a tárgysorozatot is tartalmazó meghívója minden tagnak legalább 2 (kettő) héttel előbb elküldendő. A közgyűlés határozatképes, ha azon a tagoknak legalább 30%-a jelen van. Ha a közgyűlés a tagok részvétlensége miatt ha-

tározatképtelen, akkor az elnök 10 napon belül új közgyűlést hív egybe és ez a megjelent tagok számára való tekintet nélkül határozatképes. A közgyűlésen a védnök vagy az elnök, akadályoztatásuk esetében az ügyvezető alelnök, ennek akadályoztatása esetében a legidősebb alelnök elnököl. A közgyűlés jegyzőkönyvét a főtitkár vezeti, a közgyűlés megnyitásakor kijelölt két, nem tisztikari és nem választmányi tag hitelesíti. A jegyzőkönyv a legközelebbi választmányi ülésen felolvasandó.

A közgyűlés hatáskörébe tartozik:

1. A védnök, az elnök, az alelnökök, és szerkesztő, továbbá a választmányi tagok megválasztása, az évvégi pénzvizsgálatra számvizsgáló bizottság kiküldése. A választás titkos szavazással, relatívus szótöbbséggel történik, kivéve a védnököt, mert őt a közgyűlés közfelkiáltással választja.

2. A költségvetés megállapítása és a zárószámadás jóváhagyása, a számvizsgáló bizottság jelentése alapján.

3. Az igazgató (illetőleg pénztáros) részére a zárószámadás alapján a felmentvény megadása.

4. A beterjesztett különféle jelentések jóváhagyása.

5. A közgyűlés elé terjesztett, vagy oda fellebbezett indítványok tárgyalása és eldöntése. A közgyűlésre szánt indítványok legalább egy héttel a közgyűlés előtt terjesztendők be.

6. A Társaság vagyonát illető fontos kérdésekben való döntés.

7. Az alapszabályok módosítása.

8. A Társaság feloszlásának, más társaságokkal való egyesülés (fuzió) kérdésében való döntés.

25. §.

A választmány. A választmány 30 (harminc) választott tagból és a közgyűlésen megválasztott tisztviselőkből áll. A választmány választott tagjait a közgyűlés három évre választja. *Minden évben a választott tagok egyharmad részének mandátuma lejár, úgy, hogy a közgyűlés minden évben 10 (tíz) választmányi tagot választ.* Jelen alapszabályok hatálybalépésekor mind a harminc választmányi tag megválasztandó és sorsolás útján állapítandó meg, hogy melyik tíz tag mandátuma jár le egy év, két év, illetőleg három év mulva. *A választmányba bekérendők a m. kir. miniszterelnökség, a m. kir. külügy- és m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumok* kiküldöttjei.

A választmány a *két nyári hónap kivételével* minden hónapban egy rendes ülést tart. Az ülésen a védnök vagy az elnök, akadályoztatásuk esetén az ügyvezető alelnök, illetőleg a megjelent alelnökök közül a legidősebb alelnök elnököl. A jegyzőkönyvet az ezzel megbízott *titkár vezeti* s az ülés elején felkért két, választott választmányi tag hitelesíti. A mult ülés jegyzőkönyvében foglalt határozatok minden választmányi ülés elején felolvasandók.

A választmány meghallgatja az ügyvezető alelnök, az igazgató, (pénztáros), a főtitkár, ellenőr, könyvtáros és szerkesztő jelentését s a jelentésekben fölmerülő kérdésekben dönt.

A választmányi ülés határozatképes, ha azon a választott tagok *egyharmada jelen van.* Határozatait nyilt szavazással, személyes ügyben, vagy *kívánatra egyébként is, titkos szavazással, szótöbbséggel* hozza meg. Az elnöklő csak szavazategyenlőség esetén szavaz s akkor szavazata döntő.

A választmány minden határozatát a közlést vagy kézbesítést követő naptól számított 15 (tizenöt) nap alatt a *közgyűléshez lehet* föllebbezni.

A választmány fontosabb ügyekben bizottságot küld ki, a választmány küldi ki a fegyelmi bizottságot is.

26. §.

Igazgatótanács. Az igazgatótanács a védnök vagy az elnök elnöklete alatt a közgyűlés által megválasztott ügyvezető alelnökből, az igazgatósági tagokból, valamint az igazgatóból és főtitkárból áll. Üléseit a szükséghez képest tartja s ülésein a választmány elé terjesztendő ügyeket tárgyalja meg. A választmány elé csak olyan indítványok kerülnek, amelyeket az igazgatótanács már tárgyalt. Az igazgatótanács joga szükség esetén bizottságot kiküldeni. Az igazgatótanács kötelessége fölmerült esetekben a fegyelmi vizsgálatot megelőző vizsgálat megejtésére bizottságot kiküldeni. A megelőző vizsgálat eredménye alapján a választmány dönt a fegyelmi vizsgálat megindításáról és erre a célra fegyelmi bizottságot küld ki. Fegyelmi ügyekben a végső döntés az elnök hatáskörébe tartozik.

27. §.

Bizottságok. A Társaságnak vannak állandó és időleges bizottságai.

Állandó bizottságok:

1. *A pénztárvizsgáló bizottság.* Tagjai csak olyan társasági tagok lehetnek, akik nem tisztviselők és nem választmányi tagok. A bizottság 3 (három) rendes és 2 (két) póttagból áll, maguk választják ki elnöküket hármuk közül. A pénztárvizsgáló bizottság a közgyűlés előtt, de bármikor is, az igazgató (pénztáros) és az ellenőr jelenlétében a pénztárt és a számadásokat átvizsgálja, a pénztári napló minden tételét az eredeti okmányokkal összehasonlítja s vizsgálatának eredményéről a közgyűlésnek jelentést tesz. Ugyancsak átvizsgálja az igazgató készítette költségvetést s véleményét a közgyűlés elé terjeszti.

A pénztárvizsgáló bizottság tagjait a közgyűlés három évre választja. Ha a tagok közül valaki hivatása teljesítésében akadályozva volna, akkor helyette be kell hívni a póttagot, akit szintén a közgyűlés választ.

2. *Könyvtár- és múzeumi bizottság.* A közgyűlésen megválasztott három tagból áll (ezek lehetnek választmányi tagok vagy tisztviselők is.) A könyvtár és múzeum ügyeit ellenőrzik, a könyvtáros (esetleg később múzeumigazgató) segítségére vannak. Az állapotokról a választmánynak és a közgyűlésnek jelentést tesznek.

Időleges bizottságot az igazgatótanács, a választmány, vagy esetleg a közgyűlés küld ki. Jelentésüket a kiküldő hatóságnak teszik meg.

28. §.

Más társaságokkal való együttműködés ügyében a közgyűlés határoz.

29. §.

Alapszabálymódosítás, más egyesületbe való beolvadás, feloszlás és ez esetben a vagyon hovafordítása tárgyában összehívott közgyűlés határozatképességéhez legalább negyven tag jelenléte és az e tárgyban hozott határozatok érvényességéhez a jelenlévők $\frac{2}{3}$-ának hozzájárulása szükséges. A határozatokat jóváhagyás céljából a m. kir. belügyminiszterhez kell felterjeszteni.

Abban az esetben, ha a Turáni Társaság az alapszabályokban előírt célját és eljárását be nem tartja, hatáskörét túllépi, államellenes működést fejt ki, a közbiztonság és közrend ellen súlyosan vétkezik, vagy a tagok vagyoni érdekeit veszélyezteti, a magyar királyi belügyminiszter ellene vizsgálatot rendelhet el, működését felfüggesztheti és végleg fel is oszlathatja.

A fentírt módosított alapszabályok a Turáni Társaság 1937. évi december hó 22-én megtartott közgyűlésén felolvastattak és elfogadtattak.

P. H.

Dr. Török László s. k.
titkár,
jegyzőkönyvvezető

Dr. Cholnoky Jenő s. k.
elnök

Szám: 137.890/1940. VII. a. *Magyar királyi belügyminiszter*

Látta a m. kir. belügyminiszter azzal a megjegyzéssel, hogy az alapszabályok 11., 15., 21., 24., 25., 27. és 29. §-aiban levő javítás, törlés és beírás hivatalos tollal történt.

Budapest, 1941. évi január hó 25-én.

A miniszter rendeletéből:

P. H.

Dr. Páskándy s. k.
miniszteri o. tanácsos

17.378. — „Élet" irod. és Nyomda Rt. Budapest, XI., Horthy M.-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ATURÁNI TÁRSASÁG

Alapítási éve: *1910* — **Első elnöke:** *Dr. gróf Teleki Pál*

Védnöke:

vitéz dr. József Ferenc kir. herceg

Elnöke:

Dr. Cholnoky Jenő ny. egy. ny. r. tanár

Alapító és örökös tiszteletbeli elnöke:

Paikert Alajos ny. államtitkár

Tiszteletbeli elnökei:

Dr. Bárdossy László ny. m. kir. miniszterelnök
Dr. Hegedüs Lóránd v. miniszter, a TÉBE elnöke
Dr. Hóman Bálint ny. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
báró Kemény János író, földbirtokos
Dr. Pataky Tibor államtitkár
Dr. Szily Kálmán ny. államtitkár, műegy. ny. r. tanár
Dr. Tasnádi Nagy András, a Képviselőház elnöke
Vig Albert ny. h. államtitkár
Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos
báró Wlassics Gyula államtitkár
Zsedényi Béla ny. h. államtitkár

Alelnökei:

Dr. Antal István m. kir. nemzetvédelmi propagandaminiszter
Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos
Dr. Fülei Szántó Endre min. o. főnök, egy. ny. r. tanár
vitéz Galánthay-Glock Tivadar ny. vezérőrnagy
Kállay Ubul ny. főispán, a MABI alelnöke
Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd
vitéz Kolosváry Borcsa Mihály, a Sajtókamara elnöke
Dr. Marzsó Lajos m. kir. főgeológus
Dr. Mezey István tb. egy. tanár, ügyvéd
Dr. Paikert Géza min. tanácsos
Dr. Pröhle Vilmos ny. egy. ny. r. tanár
Dr. Ullein-Reviczky Antal Zsigmond megh. miniszter, rk. követ

Igazgató:

Dr. Gergelyffy Gábor író

Főtitkár:

Dr. Virányi Elemér áll. gimn. tanár

Ügyész:

Dr. abaújszántói Kerekes Endre ügyvéd

Könyvtáros:

Virányi Endre festőművész

A Számvizsgáló Bizottság:

Elnöke:

Dr. Teghze-Gerber Ferenc, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke

Rendes tagjai:

Kenézy Zoltán, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke
Podhorszky Vilmos, az országgyűlés ny. számszéki főigazgatója

Póttagjai:

Dr. Kocsis Miklós p. ü. fogalmazó
Réty Gyula MFTR tisztviselő
Vargyassy Márton ny. számv. főtanácsos

A Választmány rendes tagjai:

Balogh Andor ny. OTI vezérigazgató
Dr. Bartucz Lajos egy. ny. r. tanár
Dr. Csekey István egy. ny. r. tanár
Csepreghy Béla ny. dzsidáskapitány
vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy
vitéz Endre László alispán
Faragó József áll. gimn. tanár
Dr. Fettich Nándor egy. m. tanár
Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár
vitéz dr. Horváth Béla székesfővárosi főjegyző
Ilovszky János, a Baross Szövetség elnöke
Ispánovits Sándor ny. polg. isk. igazgató
Dr. Jalsoviczky Károly ny. államtitkár
Dr. Jeney Endre egyetemi ny. r. tanár
Koritsánszky Ottó gyógyszerész
özv. dr. Kurtz Gusztávné ny. tanárnő
Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár
Dr. Ligeti Lajos egy. ny. r. tanár
Dr. Megyeri József áll. gimn. tanár
Dr. Moravcsik Gyula egy. ny. r. tanár
vitéz dr. Nagy Iván miniszteri o. tanácsos

Novágh Gyula, a Székesfővárosi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság igazgatója
Rajaelné-Mányoky Vilma lg. tanárnő
Dr. Réthly Antal egy. c. rk. tanár
Dr. Rüblein Richárd ny. min. tanácsos
Dr. hollósi Somogyi József, a Tud. Akad. alkönyvtárosa
Szentgály Antal, a Közmunkatanács ny. alelnöke
Dr. Szent-Iványi Domokos min. tanácsos
vitéz dr. Terbócz Miklós min. osztályfőnök
Dr. Tompa Ferenc egy. ny. r. tanár
Dr. Tormay Gézáné, államtitkár özvegye
Végh Jenő GyOSz titkár
Dr. Zilahi-Sebess Jenő min. o. tanácsos

Választmányi póttagok:

Dr. Blaskovich Lajos Pest megye főjegyzője
Dr. Kechkeméthi Pethes László ny. főispán
Torbágyi Novák József Lajos tanár
Túrmezei László gimn. tanár

Titkár:

Kiss Albertné

A NÉPROKONSÁGI DOLGOZATOK

eddig megjelent számai:

1. **Mányoky Vilma:** A finn nemzetőrség és a Lotta Svärd Egyesület (Elfogyott.)
2. **Faragó József:** Eino Leino, a finn Petőfi
3. **Kállay Ubul:** A vogul skorpióember és a magyar csodaszarvas
4. **Mányoky Vilma:** Az észt nők honvédelmi szervezete és társadalmi tevékenysége
5. **Cholnoky Jenő:** A Turáni Társaság feladatai
6. **Bendefy László:** Magyer, Jeretány keleti fejedelem székvárosa
7. **Sonkoly István:** A vogul és osztják zene
8. **Gombos László:** Lemminkejnen anyja. Színre alkalmazott hitrege a Kalevalából. Zenéjét szerezte: Lányi Viktor
9. **Virányi Elemér:** A Kalevala száz év távlatából
10. **Benkő István:** A 2600 éves japáni állam
11. **hollósi Somogyi József:** A felkelő nap országának útja
12. **Cholnoky Jenő:** Japán földrajza
13. **Cvetkov Lázár:** Bulgária joga Macedóniához és Tráciához
14. **Mányoky Vilma:** Karjala a finn Erdély
15. **Virányi Elemér:** Az észt nép művelődési törekvései a XIX. században
16. **Medriczky Andor:** Mit jelentett a kemálizmus Törökország és Európa újabb viszonyának kialakulásában
17. **hollósi Somogyi József:** Buda török emlékei
18. **Török László:** A Turáni Társaság és a magyar-japáni kapcsolatok
19. **Cholnoky Jenő:** Körösi Csoma Sándor Göttingenben
20. **hollósi Somogyi József:** Körösi Csoma Sándor emléke itthon és külföldön.
21. **Pogány István:** Magyar kutató Kőrösi Csoma Sándor nyomában. Dr. Tóth Jenő emlékezete.
22. **Kovács Karap Ernő:** A faji fejlődés és a faji tulajdonságok okai.

*

A **Turáni Társaság** kiadóhivatalában kedvezményes áron kaphatók a Turán c. folyóirat régi évfolyamai (1913, 1917, 1918, 1922—1936, 1939—1940. Az 1921. és 1937/38. évfolyam elfogyott.)

17.378. — „Élet" Irod. és Nyomda Rt. Budapest, XI., Horthy M.-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.

25
1942

TURÁN

MAGYAR NÉPROKONSÁGI SZEMLE

FŐSZERKESZTŐ
CHOLNOKY JENŐ

SZERKESZTŐ
VIRÁNYI ELEMÉR

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

BUDAPEST 1942 DECEMBE
XXV. ÉVFOLYAM IV. SZÁ

TARTALOM

A huszonötéves finn köztársaság. *Virányi Elemér* 153
Finn üdvözlet Magyarországhoz a néprokonsági napon. *Väinö Hakkila* 154
A finnugor néprokonság napja. *Paikert Alajos* 155
Kőrösi Csoma-kultusz Indiában. *Pogány István* 155
Kőrösi Csoma Sándor szobrára adakoztak. *V-i-r* 158
Pekár Gyula emléke. *Kőhalmy József* 159
Urali nyelvrokonaink megmentése. *Karsa Tamás* 159
Észtország a szovjetorosz megszállás idején. *G. N. (Csekey István közlése)* 162
A kumamenti Magyarország Vörösmarty költészetében. *Szerőczei Gyula* 164
A japáni tisztek kardja (katana). *nemesdedinai Zsuffa Sándor* ... 172
Télen. *Leino Kasimir.* Fordította: *Somkuti* 173
A japáni írásról. *Bódis Rózsa* 174
Utolsó szó a japáni-japán kérdésben. *Cholnoky Jenő* 175
Nyelvérzék, nyelvhelyesség és törzsökös magyarság. *Virányi Elemér* 175
Irodalom. *Sassi Nagy Lajos:* **A turánizmus, mint nemzeti, faji és világeszme.** II. kiadás. *Virányi Elemér* 182
A Turáni Társaság ügyei. *Virányi Elemér* 183
Hírek. *Bódis Rózsa* 190
Kőrösi Csoma Sándor emléke itthon és külföldön. *Bódis Rózsa* ... 196
Turáni hírek innen-onnan. *Bódis Rózsa* 197
Kisebb közlemények. Megnyitó és záróbeszéd a miskolci turáni ünnepélyen. *homrogdi Lichtenstein László;* Megnyitó beszéd a kaposvári turáni ünnepélyen. *Dr. Sáfránny István* 199

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Turáni Társaság, Bpest, V., Országháza, VII. kapu.

Szerkesztésért és kiadásért felel: *Virányi Elemér dr.*

Előfizetési ár évi 6 pengő. Egyes szám ára 2 pengő.

A Turáni Társaság tagjai tagilletményül kapják.

Kérjük a rendes tagokat tagdíjuk megfizetésére, a törzstagokat önkéntes hozzájárulásra.

Más néprokonsági egyesületek igazolt tagjai számára az évi előfizetés ára 3 pengő.

A Finnugor Kultúrbizottság tervei szerint készült, s a Helsinkiben tartott 1938. évi tanácskozáson elfogadott hivatalos *finnugor néprokonsági jelvény* Társaságunk helyiségében, valamint Jerouschek K. jelvénykészítő üzletében (Bp., IV., Váci-u. 39) kapható. Ára 1.50 pengő.

A címlapot tervezte *Virányi Endre* festőművész

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA BUDAPEST

KELETI-KÖNYVTÁR

A HUSZONÖTÉVES FINN KÖZTÁRSASÁG

1917. XII. 6.—1942. XII. 6.

Hat évszázadig tartozott az ezer tó havas országa a svéd királyi korona legcsillogóbb ékszerei közé. Finn ezredek elhulló vére öntözte Európa feltúrt porondját, nemcsak a harmincéves háború zűr-zavaros kavargásában, de mindannyiszor, amikor a svéd nagyhatalmi törekvések a közelebbi vagy távolabbi multban úgy kívánták. S legújabban, az 1939—40-es, valamint az 1941 óta folytatódó északi hadakozások során is voltaképen Svédországot védte és védi a finn hadsereg, éppen úgy, mint 1918-ban, az állami önállóságért vívott első szabadságharc idején.

Az 1914—18-ban lezajlott első európai nagyháború eseményei váratlan lehetőségek aranykapuit tárták fel a finnek előtt. De a felszabadulás és a teljes állami szuverénitás ígéretföldjére csak véres áldozatok bemutatása árán juthattak el. A cári korona porbahullása után, idejében meglátva és teljes jelentőségében megértve a Moszkva felől fenyegető új alakú és új álcázású szláv lidérc végzetes szárnyateregetését, 1917 december 6-án, az európai jellegű polgári rend védelme érdekében mindenre elszántan, kikiáltották Finnország önállóságát. 1918 tavaszán, háromhavi véres küzdelemben *Mannerheim* tábornagy katonai és *Svinhufvud* köztársasági elnök, valamint egész sereg polgári és katonai intéző vezérletével a fenyegető belső és külső ellenséggel szemben függetlenségüket meg is védelmezték. A társadalmi rombolás idegenből átröpített rikácsoló vörös kakasa szárnyaszegetten zuhant Finnország behavazott térségeire, ahol minden újabb próbálkozása hasonló sorsra fog jutni.

Nemcsak mi magyarok, de egész Európa is legmélyebb tisztelettel és elismeréssel kell, hogy adózzunk finn testvéreink iránt, akik észak rémes árnyaival küszködve, a politikai sötétség fenyegető szomszédságában és a természeti mostohaság ölében, mégis a műveltség világosságát, a jólét békéjét teremtették meg zuzmarás hazájuk gránitalapzatú földjén.

A jégpáncélba burkolt tengerek és tavak, az ezüstös csillogású dérkristályoktól tündöklő mezők és a fehér hó tompa súlyával terhelt méltóságos fenyők hallgatag, mélabúsan szelíd országában időnkint újra meg újra kitört a szabadságért vívott harc. Szorongó szívvel figyeljük mindannyiszor küzdelmüket s a szabadságért hangoztatott jelszavaikat feszülten hallgatjuk, mint valami távoli rádióleadó titokzatos hívójeleit. De akár bilincsbe verten, akár béklyóból szabadult kézzel fegyvert forgatva, a finn

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

nép immár több mint másfélezer esztendeje dolgozik és harcol, tűr és szenved, hívőn tervez és remélve alkot ősapái földjén.

Az elmult huszonötesztendős független állami élet minden alkotása újra kockán forog. Lehetetlen, hogy ez a kocka a napi események szeszélyes perdülései közben balra forduljon.

Az idei decembernek e sorsdöntő eseményekre emlékeztető napján őszinte magyar testvéri szívvel küldjük üzenetünket a messze északra: törhetetlenül és rendületlenül, a második negyedszázad útján előre.

Eläköön ja kasvakoon *Suomen Tasavalta!*

Virányi Elemér

FINN ÜDVÖZLET MAGYARORSZÁGHOZ A NÉPROKONSÁGI NAPON

Väinö Hakkila, a finn parlament elnöke az 1942 november 21-én tartott néprokonsági nap alkalmával a következő üdvözletet intézte Magyarországhoz:

A mai napon Finnország meleg üdvözletét küldi Magyarországnak. Országunk, melyet a moszkvai békében földaraboltak, miután bátor hadseregünk fegyvereinek segítségével az igazságtalanság diktálta határokat ledöntötte, újra szabaddá lett. Boldogok vagyunk, hogy az újjászületett Finnország nevében üdvözölhetjük a rokon országot, mely szintén visszaszerezte nemzeti egységét.

Ma, amikor a néprokonság napját ünnepeljük, hangsúlyozni kívánjuk, hogy mindazok a kulturális és baráti kapcsolatok, melyek népeink évtizedes, kitartó, őszinte munkássága révén létrejöttek, a háború folyamán erősödtek és még jobban elmélyültek. Finnország és Magyarország közeledésének alapja a finnugor rokonság. Együttműködésünknek tulajdonképpeni kezdeményezői a két nép tudósai, kik értékes kutató munkájukkal elindították az eszmét. A két nemzet történelmi multja, mely a szabadságért való állandó harcokról tanuskodik, az összetartozás érzését még jobban elmélyítette. Egyikünk sem kapott ingyen semmit, mindent saját erőnkkel és nehéz munkával szereztünk meg. De éppen ezért nem vesztette el egyik nép sem életerejét, mindegyik megbecsüli az elmult évszázadok eredményeit és meg van győződve róla, hogy a mai nemzedék képes arra, hogy megvédje azokat.

Ismerjük azokat a nagy tetteket, melyeket a magyar nép hazájáért és szabadságáért véghezvitt. Remélem, hogy az utolsó évek kemény védelmi harcai megmutatták magyar testvéreinknek, hogy bennünk is él a lángoló szabadságszeretet. És most nemcsak rokonság kapcsa köt össze bennünket, hanem a fegyverbarátságé is. A népvándorlás idején elvált népek újra kezet nyujtanak egymásnak, szívüket ugyanaz az eszme és ugyanaz a reménység tölti el, mindegyik bízik a saját erejében és a boldogabb jövőben, melyet becsületes munkával és áldozatos harcok árán a haza szabadságának jegyében fog elnyerni.

A finn nép ma egységesebb, mint valaha. Szabadságszeretete mindenekfölött áll és ez ad erőt ennek az északi népnek, hogy csorbítatlan egységben őrizze meg arcvonalát. Ez a harcoló Finnország küldi üdvözletét a bátor magyar testvéreknek.

Väinö Hakkila

A FINNUGOR NÉPROKONSÁG NAPJA

Paikert Alajos ny. államtitkár, a Turáni Társaság alapítója és örökös tiszteletbeli elnöke a finnugor néprokonsági napon, 1942 november 21-én a budapesti Pázmány Péter tudományegyetem aulájában a következő szavakat intézte az egybegyűlt nagyszámú és előkelő közönséghez:

Magnifice Rector!
Kegyelmes Uraim és Hölgyeim!
Igen tisztelt Társaság!

A finnugor nemzetek néprokonsági napját ünnepeljük ma itt, ebben a legméltóbb teremben, az egyetem aulájában, a magyar tudományosság e megszentelt csarnokában.

Nekem jutott a szerencse, hogy a *Turáni Társaság* nevében innen üdvözöljem mindazokat a velünk érző társaságokat és ünneplőket, idehaza és odakünt, a messze északi finnugor területeken, akik velünk együtt ünnepelnek. Igaz szívből szerencsét és kitartást kívánunk, a velünk rokon finnugor nemzeteknek, kulturális és egyéb fejlődésükben, az emberi műveltség legmagasabb eszményei felé haladva.

A mai nehéz, háborús időkben, hő kívánságunk az, hogy ezek az annyi súlyos áldozattal járó hosszú harcok *győzedelmesen* befejeződjenek és utánuk a népek és nemzetek ismét *békés egyetértésben egészséges, szabad kifejlődésüknek*, áldásos, eredményes alkotásaiknak szentelhessék minden tudásukat, energiájukat és lelkesedésüket, mind a finnugor, valamint a többi rokon nemzet, mind pedig az egész nagy emberiség igazi előrehaladása és boldogulása érdekében.

Erre kérem a Mindenható segítő áldását és ezeknek a gondolatoknak jegyében *köszöntöm szívből, szeretettel a mi kedves északi rokonainkat!*

Paikert Alajos

KŐRÖSI CSOMA-KULTUSZ INDIÁBAN

Elolvasván *Mezey István* ismertetését azokról a sorozatos ünnepségekről, amelyeket a nagy magyar tudósnak emlékére 1939. év nyarán rendeztek Japánban,[1] indíttatva érzem magam megemlékezni az indiai Kőrösi Csoma-kultuszról is. Indiában ugyan nem „szentként" tisztelik a nagy székelyt, mint Japánban, de lelki nagysága miatt, amellyel az óriási nélkülözéseket, küzdelmeket évek során panasz nélkül elviselte és emellett lelkesedéssel s önzetlenül tört nagy célja felé, a brit nemzet a legmagasabbra értékeli, munkásságának eredményeiért pedig örök hálát érez iránta, emlékét kegyelettel és mélységes méltatással őrzi. Ezt dr. *Tóth Jenő*, a Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain ázsiai kutatásokat végzett festőművész közölte velem, aki mint az „Asiatic Society of Bengal" pártfogoltja, csaknem hat éven keresztül állandó összeköttetést tartott fenn a nevezett társasággal s ennek révén az indiai előkelő körökkel és brit tudományos férfiakkal, akikkel mint a nyelvtudomány művelője is érintkezésben állott.

[1] Mezey István: *Kőrösi Csoma-kultusz Japánban.* L. *Turán*, 1942. (XXV.) évf. II. sz., 58—61. ll.

Már a dr. Tóth Jenő emlékezete gyanánt az ő nepáli és pendsabi kutatásai közben szerzett tapasztalatait közlő, hozzám annak idején Calcuttából intézett levelei alapján írott ismertetésemben, amely a „Turán" idei III. számában jelent meg, említést tettem arról, hogy az 1909. évben élénk mozgalom indult meg Indiában egy, a Kőrösi Csoma Sándor sírjánál Darjeelingban rendezendő nagyszabású emlékünnepély iránt. Megemlítettem, hogy Tóth Jenő levélbeli felkérésére szülővármegyéje képviseletében Rimaszombat város koszorúját is eljuttattam hozzá, amelyet ő helyezett el ünnepi beszédje keretében a nagy székely-magyar sírján. Az ünnepélyt Kőrösi Csoma születésének 125. évfordulóján óhajtották megrendezni, de a nagyszabásúnak ígérkezett ünnepély előkészületei csak a következő év derekán nyertek befejezést. A Magyarországból bejelentett márványtáblák megérkezése késett, ezért volt csak akkor megtartható az emlékünnepély, amelynek főrendezője *Löffler E. Manó* volt, az Asiatic Society of Bengal megbízásából.

Ez a társaság azonban már 1910 január 5-én rendezett Kőrösi Csoma Sándor emlékére ünneplést, *dr. H. Denison Ross* tanár kezdeményezésére, aki a magyar tudósnak rendkívül terjedelmes és nagybecsű irodalmi hagyatékát feldolgozta. Ő is mondott róla tartalmas és lendületes ünnepi beszédet a társaságban, amely Kőrösi Csoma nevével a legszorosabban összefonódott, mert annak idején nemcsak okaadó támogatója volt nehéz munkájában, hanem tiszteletbeli tagjává is megválasztotta s azóta híven ápolja ennek a kapcsolatnak emlékét is. Ezen az ünnepélyen az Indiában tartózkodó két magyar fiatal ember: Löffler E. Manó és Tóth Jenő festőművész is résztvett.

Ezt követte a darjeelingi sírnál rendezett nagyszabású emlékünnepély, amelyre úgy az Asiatic Society of Bengal, nemkülönben Indiának több más tudományos társasága és társadalmi egyesülete készült elküldeni megbízottait és koszorúit. Hazánkból a Magyar Tudományos Akadémia szobrot és márványtáblát, Kőrös nagyközség, Csoma szülőhelye, valamint a nagyenyedi református kollégium ugyancsak márványtáblát és koszorút ajánlottak fel.[1] A kassai „Kazinczy Kör", a munkácsi „Lehotzky Múzeum", gr. Széchenyi Béla s még sokan mások, sőt az amerikai „Szabadság" című lap is küldött koszorút. Az emlékünnepen való képviseltetését bejelentette volt a cs. és kir. osztrák-magyar konzulátus is. Sajnos, ezen emlékünnepély részletes ismertetéséről írott levelet nem kaptam meg Tóth Jenőtől, de birtokomban van Calcuttából küldött ajándékképen az a Kőrösi Csoma Sándor emlékalbum, amely 12 művészi kivitelű fényképet tartalmaz.

A *Himalája Kertjéből* címet viseli ez az album, amelyhez ugyancsak díszes kiállítású tartalomjegyzék is van mellékelve. A tartalomjegyzék homlokán fent balra 1784., jobbra 1909. évszámok vannak piros színnel feltüntetve, Kőrösi Csoma születésének és 125. évfordulójának évszámai. Fent középen kék színben szanszkrit nyelven és szanszkrit betűkkel nyomtatott két rövid soros mondat látható. Alatta a tartalomjegyzék hosszában a következő latin nyelvű, ugyancsak piros színnel nyomtatott

[1] A *Vasárnapi Ujság* 1911. évi 58. évfolyamának 1. számában bemutatta Kőrösi Csoma Sándornak már a magyar emléktáblával ellátott darjeelingi sírját; a táblán a következő felirás olvasható: „Idegenben elhalt nagyhírű tudós, néhai Csoma Sándor emlékére Csomakőrös (Magyarország) szülőközségétől. 1910."

1. Leut. Gener. Loyd, Csoma jótevőjének sírja Darjeelingban

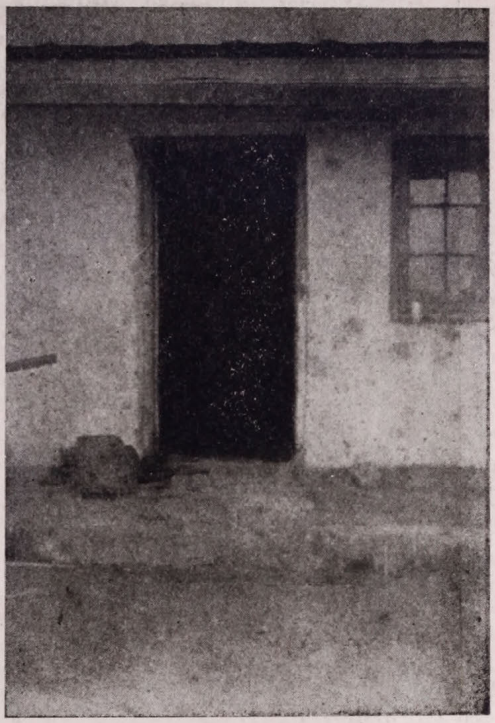

2. Beech-wood House, ahol Csoma meghalt

3. Asiatic-Society of Bengal, Calcutta, ahol Csoma dolgozott

4. H. Denison Ross és tibeti lámája

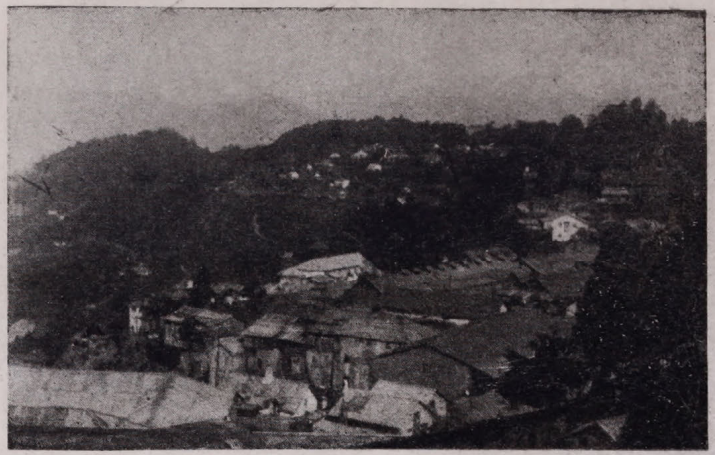

5. Darjeeling látképe

6. Mont-Everest, a Ling-tu völgyből

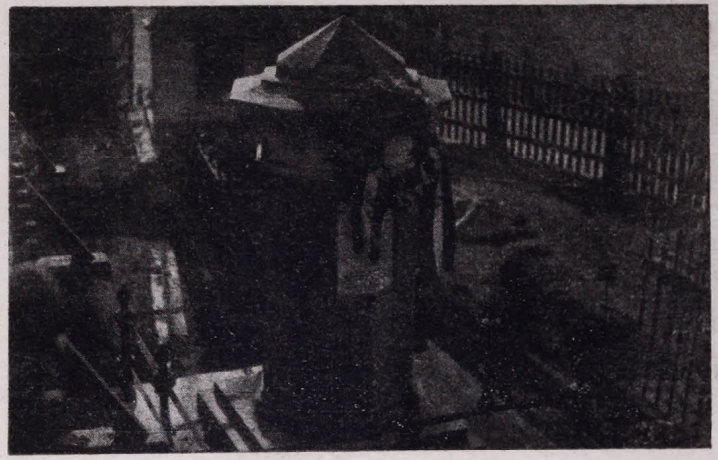

7. Kőrösi Csoma Sándor sírja Darjeelingban

MTA KÖNYVTÁRA

szöveg: „Materiam dedi, formam habetis, querite gloriam si placet" vagyis magyarul: „Anyagot adtam, alakkal rendelkeztek, keressétek — ha tetszik — a dicsőséget".[1] Ez alatt kékszínű nagybetűkkel a cím és tartalomjegyzék, így:

A
HIMALAJA KERTJÉBŐL

Tartalom:[2]

Kőrösi Csoma Sándor sírja Darjeelingben
Beech-wood House Darjel. hol Csoma meghalt
Asiatic-Society of Bengal, Calcutta hol Csoma dolgozott
Leut. Gener. Loyd Csoma jótevőjének sírja a darj. temetőben
Az utolsó angol síremlék a tibeti határon
Mount-everest a Ling-tu völgyből
Darjeeling látképe
Lepcsai nő és férfi, Gantok (Sikkim)
Nepáli úrinő, Katmando
Tibeti nők, Chumbi

Tiszteletünk jeléül
Tóth és Löffler

A felsorolt 10 fényképen kívül van még kettő az albumban, az egyik dr. H. Denison Rosst és tibeti lámáját ábrázolja egy kis asztal mellett ülve és Kőrösi Csoma Sándor iratait tanulmányozva; a másik bombayi fakírokat ábrázol sátruk előtt földön ülve.

A tartalomjegyzék 3. oldalán piros betűvel három 4—4 soros tibeti versszak, minden versszak között kék színnel nyomott angolnyelvű idézetek. Az első idézet közlője *Gerard*, a híres tibeti utazó, aki 1827-ben ieá talált Kőrösi Csoma Sándorra a kamuni kolostorban és segítségét felajánlotta neki, de Csoma nem fogadta el. Gerardnak Csomáról szóló nyilatkozata a következő: „He could die with pleasure on redeeming his pledge". (Gerard.) Magyar fordítása: „Örömmel tudott meghalni, visszaálmodva vágyait". A második idézet *Prinsep* megállapítása: „Csoma is probably the only Scholar capable of reading and explaining their contents". (Prinsep.) Magyar fordítása: „Csoma talán az egyetlen tudós, aki olvasni és megfejteni tudja azok értelmét".

A harmadik tibeti versszak után br. *Eötvös József*nek Kőrösi Csomáról mondott emlékbeszédéből vett sorok következnek, ugyancsak kék színben nyomtatva:

„A szív, mely oly hőn, oly erősen dobogott honáért, idegen földben hamvadt el s maga a fű, mely pora fölött nő, idegen külsejű . . . de Kőrösi emléke itt él közöttünk, s míg e határok között szív lesz, mely hazája nevénél feldobog, míg a magyar nemzetiségeért lelkesülni tud, dicső emléke felejtve nem lesz. Adja az ég, hogy élte példája állhatatosságra s férfiúi kitűrésre serkentse e hon gyermekeit, hogy neve, mely nemzetünk emlékkönyvének egyik legszebb lapján áll, minél többeket intsen arra, hogy csak akkor hív és állandó a jövő kor tiszteletében, ha híven és állan-

[1] Kőrösi Csoma Sándor mondása.
[2] Az eredeti nyomtatvány írásmódját helyesbítettük. (Szerk.)

dóan meg tud maradni azon ösvényen, melyet munkásságának választott." (Fötvös.)

A bengáliai Ázsiai Társaság által a nagy magyar tudós születésének 125-dik évfordulója alkalmából 1910. január 5-én rendezett kalkuttai ünnepi gyűlés, majd a darjeelingi sírjánál rendezett nagyszabású emlékünnepély, valamint az ugyanekkor kiadott díszkötésű Kőrösi Csoma emlékalbum (Photographs) ékesszólóan bizonyítják, hogy Indiában felejthetetlenül él emléke, csorbítatlanul méltányolják lángelméjét, az aszkézissel párosult hősiességét és kitartását, amellyel célja felé, a magyarok őshazájának felkutatása és megtalálása felé tört.

Ha alakjának magyar nemzeti jelentőségét nem értik is meg indiai és angol bámulói, de mélyen meghajolnak munkásságának eredményei előtt, amelyekkel az általános emberiség eszmei kincseihez a világ legnehezebben megközelíthető nyelvének — a tibeti nyelvnek — feltárásával hozzájárult. *Kőrösi Csoma Sándor neve és emléke Indiában örökké élni fog.*

Pogány István

Kőrösi Csoma Sándor szobrára adakoztak:

Bicsérdy Lajos (Budapest)		2.— P
Dr. vitéz Csép Dezső (Szombathely)		5.— „
Debrecen sz. kir. város		1000.— „
Református esperesi hivatal (Kajdács)		3.— „
Református egyház és iskola (Kiskunfélegyháza)		8.— „
Dunántúli ref. püspöki hivatal (Pápa)		500.— „
Baár-Madas ref. leánygimn. tanulói (Budapest)		130.— „
Ref. Gimnázium tanulói (Kecskemét)		16.— „
Tiszántúli ref. egyh. kerület községei (Debrecen)		653.67 „
Református Gimnázium (Budapest)		20.— „
Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (Budapest)		1500.— „
A *Turán* 1942 július havi számából	Áthozat:	762.12 „
	Összesen:	4599.79 P

A szobor agyagmintája elkészült s azt az Irodalmi és Művészeti Tanács elnöke, *Tasnádi Nagy András*, titkára *Gedényi Mihály* és *Kisfaludy Stróbl Zsigmond* szobrászművész kíséretében, a Turáni Társaság bizottsága jelenlétében megtekintette. A szobor általános tetszést nyert s a kivitelezéssel megbízták a minta készítőjét, *Antal Károly* szobrászművészt. A szobor kőbefaragása megkezdődött. A főváros illetékes tényezői a szobor helyét is kijelölték, az említett bizottsággal való tárgyalás után. A szobor leleplezésére az 1943. év tavaszán kerül sor. *V-i-r*

PEKÁR GYULA EMLÉKE[1]

A Régi Gárda szellemét fenkölt ideáljaink tisztelete és nemes hagyományaink ápolása mellett a hűség jellemzi. Ez a hűség gyüjti össze minden esztendőben bajtársainkat, hogy elzarándokoljunk a mi nagy halottaink sírjához s elhozzuk az emlékezés és a hála koszorúját.

E síremlék, ez ihletett műalkotás mély szimbolum. Megörökíti azt, hogy Pekár Gyula, a Régi Gárda nagynevű elnöke a *turáni eszme* halhatatlan zászlóvivője volt. A turáni eszme pedig ma, e vérzivataros napokban végzetesen időszerű, időszerűbb, mint valaha volt. Marokkyi népünk, az európai kultúráért ismét vérző nemzetünk számára a turáni eszme az őserőt, az ősi kultúrát jelenti. A turáni eszme magában rejti azt a megcáfolhatatlan igazságot, hogy a magyar nemcsak harci erényeket, hanem mélyen a lelkébe ivódott ősi kultúrát hozott a népek bölcsőjéből. Ez a történelemelőtti időkbe visszanyúló, Ázsia titokzatos méhében évezredeken át érlelődött kultúra tartotta meg a gazdag és hatalmas nyugati népek között a sajátosan, elvitathatatlanul magyar jellemvonásokat ezer esztendőn át. Alig volt nép a világon, amelynek soraiból annyit pusztított volna az ellenség, mint belőlünk s ez a nemzet ezer esztendő viharai után ma is épp oly keményen veti meg a lábát ezen a földön, mint honfoglaló ősei tették. Ezer év alatt számtalan idegent, kéretlen jövevényt, vagy szívesen látott vendéget gyúrt át jó magyarrá s így gyúrta át az idegen eszmékből is azt, ami jó, időálló s a magyarságra hasznos volt bennök.

Pekár Gyula, szeretett Elnökünk, akinek polihisztori tudását, boltozatos koponyája mögött születő gondolatainak gazdagságát oly sokszor élvezve csodáltuk, — Te nem tévedtél, amikor szerelmese voltál a turáni eszmének és a magyarság elhivatottságának. Most is nagy próbatétel előtt állunk, most is áldoznunk kell, életet, vagyont, — de itt a Te sírhalmod előtt is fogadalmat tehetünk, hogy mindazt, amit a turáni eszme magában foglal, megtartjuk, tisztán megőrízzük s a szebb jövőt minden áldozat árán kiküzdjük. A Te európai szellemiséged és izzó magyarságod lelke segítsen minket ebben a küzdelemben s legyen áldott a Te emléked.

Kőhalmy József

URALI NYELVROKONAINK MEGMENTÉSE

Az Oroszország ellen indított új európai kereszteshadjárat eddig elért eredményei egyre jobban felhívják a figyelmet a szovjet uralom alatt sínylődő keleti rokonnépeinkre. E kérdés rendkívül időszerűsége okozza, hogy mindenfelé beszélnek a magyar nemzet turáni rokonairól. Mégis, úgy látszik, hogy komoly kezdeményezés ebben az irányban még nem történt. Igaz, hogy a turáni eszme politikai megvalósítását: a turáni népek állami megszervezését és népi tömörítését, majd a győztes nagyhatalmak intézik el a végleges rendezés alkalmával, a fegyveres sikerek alapján.[2]

De a turáni gondolatnak vannak olyan vonatkozásai is, amelyek

[1] *Dr. Kőhalmy József* BSZKRT igazgató, a MAC Régi Gárda alelnökének *Pekár Gyula*, a Régi Gárda néhai elnöke sírjának megkoszorúzása alkalmából 1942. október 6-án tartott beszéde.

[2] Nem inkább a turáni népek maguk?!... (Szerk.)

megvalósítása csak rajtunk, magyarokon múlik, amely téren nem szorulunk idegen segítségre. Ez ama rokonnépeink sorsa, amelyekből szülőföldjük éghajlati viszonyainak mostohasága, valamint megapadt létszámuk miatt jelenleg nem szervezhető állam és belátható időn belül nem is lenne belőlük számottevő nemzet.

Ezek: a *vogulok* kb. 6—7.000,
az *osztjákok* kb. 30.000,
a *szamojédok* kb. 30.000 lélekszámmal.

A józan ész alapján magától értetődik, hogy a vogulok és osztjákok Ob-melléki hazája Szibériában, valamint a szamojédok Jeges-tengeri hazája nem alkalmas terület egy valamikor dicsőbb napokat is látott, jelenleg azonban számbelileg szinte a kihalás határáig megfogyatkozott létszámú nép komolyabb fejlődésére. E három említett nép a tundrás északon jelenleg annyira szétszórtan él, hogy ott semmiféle társas szervezés létre nem hozható. A köztük lévő közismert nagyarányú gyermekhalandóság miatt a pusztulásnak kitett vogul, osztják és szamojéd családok, ha csak önmagukon nem tudnak segíteni, vagy a természet nem segít rajtuk, az örök enyészet elől meg nem menthetők, mert éppen nagyfokú szétszórtságuk miatt a középeurópai értelemben vett népjóléti intézmények köztük meg nem honosíthatók.

E velünk fajrokon törpenépek megmentésének egyedüli módja a Magyarországba való betelepítés.[1] Ez megvalósítható még az összes külföldi magyarok visszatelepítése esetén is.

Melegebb hazába telepített rokonaink, akiknek a nyelve, különösen a voguloké és osztjákoké, legközelebb van a magyarhoz, bizonyára hálás kisebbsége volna a magyar hazának. A besenyők és kunok betelepítésével a magyar történelem már tud példát mutatni rokonnépek betelepítésére. A vogulok, osztjákok és szamojédok törpe létszámuknál fogva a magyar államot fenyegető népi kisebbséggé sohasem tudnának fejlődni, *sőt a magyar közigazgatásnak kellene vigyáznia arra, hogy a tudományos világ számára ez oly értékes rokontörzsek végleg el ne tűnjenek.* A francia köztársaság is történelmi régiségként kezeli a baszkokat és nem engedi a francia népbe fölszívódni őket. Nekünk magyaroknak is, ha semmiféle egyéb szempontunk nem volna, a tudomány részére kellene e törmeléktörzseket megmentenünk. Nemcsak a nyelvtudósok vizsgálhatják őket, hanem egyéb tudományágak kutatói is, mert e népek samánjainak titkaiban egy ősrégi, letűnt művelődés szellemi termékeinek a maradványai lelhetők meg. Amennyiben e népek szeretnek folyók mellett élni, még a Duna és Tisza szigetei is számításba jöhetnek a nálunk való letelepítésük esetén. E két magyar folyam sokkal többet jelentene számukra, mint a szibériai Ob, amelyet az esztendő legnagyobb részében vastag jégpáncél borít. Míg észak szomorú vidékén csak mohát és zuzmót talál a rénszarvas, addig a magyar tájak dúsnövésű rétjein tehenet is tarthat a vogul vagy osztják gazda, családja egészségesebb táplálékon nőhetne fel és nem

[1] L. erről a kérdésről *Fekete József:* Julián barát álma. — Telepítsük át s mentsük meg oroszországi nyelvrokonainkat! című fejtegetését. (*Északi rokonaink*, 1942. évi 5. k. s különnyomat.) — A telepítéssel ellentétes felfogást vall *Virányi Elemér:* A finnugor népek élettere. (Budapest, 1942. Stádium.) L. o. *Halál a jégmezőn* című fejezetet.

lenyegetné az éhenhalás vagy megfagyás, ami jelenlegi hazájukban gyakori jelenség.

Bár e törzsek nem állanak a műveltség magas színvonalán, mégsem szabad szégyelnünk rokonságunkat. Csak hálával tartozunk a történelmi végzetnek, hogy Árpád maroknyi népét a Duna—Tisza medencéjébe terelte, ahol történelmi hivatás betöltésére alkalmas nemzetté fejlődött. A gyengébb népek irányítására hivatott vezetői lélekkel kell a sír szélén álló törzsrokonainkat is felkarolnunk. Hitet kell tennünk a művelt nyugat előtt turáni mivoltunkról s hirdetnünk kell, hogy még a nyugati szellemmel való felvértezettségünk ellenére sem felejtjük el ural-altáji származásunkat. Nem kell azt szégyelnünk, hiszen a világtörténelemben a magyar nemzet és fajrokonai valamikor jelentős szerepet játszottak. Napjaink győzelmei mintha ismét a régi turáni dicsőség megújulását hirdetnék.

Dermesztő hidegben élő rokonaink az éghajlati viszonyok és szétszórtságuk miatt maradtak hátra a szellemi műveltség terén. De vannak történelmi adatok régi nagyságukra vonatkozólag is. A XVI. században a kelet felé törő orosz hatalomnak, mint komoly tényezővel kellett számolnia a vogulok és osztjákok ellenállásával.

Minthogy e néptörzsek, eddigi életmódjuk miatt, nem emelhetők máról-holnapra a középeurópai polgári műveltség színvonalára, szellemi művelésük, a kereszténységbe való bevezetésük, gyermekeik iskolázása és polgárosításuk kérdése a részletes telepítési tervezet kidolgozásával egyidejűleg nyerne valamilyen megoldást. E sorokban csak az ötletet vetettem föl, mert először úgy is az a legfontosabb, hogy maga az ötlet találjon társadalmunkban kellő megértésre.

A vogulok, osztjákok és szamojédok betelepítésével tulajdonképen csak a történelem ismétlődnék meg. Nemzetünk ezúttal is rokontörzsekkel is erősítené önmagát. Mivel e népek eddig századokon keresztül a természet gyermekei voltak, távol a megerőltető szellemi munkától, pihent agyuk a művelődés iránt bizonyára rendkívül fogékonyságot mutatna. Ezt a hajlamot kedvezőbb körülmények közé jutva, nagyszerűen felhasználhatnák. Már a következő, nálunk sarjadt nemzedékből remélhetően Magyarország számos büszkesége kerülhetne ki soraikból, akik mint itt született magyar állampolgárok mutatnák be szellemi alakotásaikat. E valószínűség bizonyítására példát is említhetünk: az ugyancsak évszázadok óta a természet gyermekeiként élő északamerikai indiánok sorsát. A tapasztalat szerint az iskolába kerülő indián gyermek utolérhetetlen észbeli képességet árul el, ami a szellemi életnek századokon keresztül való pihentetésével magyarázható. Megemlíthetjük még azt is, hogy a nép fiai közül milyen sok őstehetség kerül ki nálunk is. A Jeges-tengeri éghajlat alatt e rokontörzsek a mi fogalmaink szerint szinte emberfeletti küzdelmet folytatnak a természeti viszonyokkal a megélhetésükért. A hozzánk való betelepítésük esetén a létért való küzdelmük a kedvezőbb éghajlatú országban lényegesen csökkenne és az így felszabaduló idegerőket megfelelő vezetéssel a népi fejlődésük szolgálatába lehetne állítani.

Semmiképen sem vallanánk tehát kárát a rokontörzsek betelepítésének. Ezzel nemcsak a halál torkából ragadnók ki vergődő véreinket, hanem a magyar társadalom turáni öntudatát is növelnők.

Akadhatnak köztünk olyanok is, akik azt hozhatnák föl ellenérvül,

hogy van elég magyar külföldön, akiket szintén haza kell telepítenünk és akik közelebb vannak hozzánk, mint azok az ugor törzsek, amelyektől a magyarság majdnem kétezer éve elszakadt. Ez igaz, de Magyarország földje olyan gazdag, hogy még az összes külföldi magyarok visszatelepítése esetén is, némi önzetlenséggel, éppen olyan lelkesedéssel és szeretettel ölelhetjük magunkhoz a lét és nemlét határszélén álló, halállal vívódó szibériai rokonainkat is, mint külföldre szakadt magyar testvéreinket.

A magyar társadalom vezetőinek lelkesedésében és turáni öntudatában bízva, reméljük e gondolat megvalósulását.

Karsa Tamás

ÉSZTORSZÁG A SZOVJETOROSZ MEGSZÁLLÁS IDEJÉN

Rendkívül érdekes levelet kapott *Csekey* István kolozsvári egyetemi tanár, a Finnugor Kulturális Bizottság magyar osztályának elnöke, egy kimagasló észt személyiségtől, aki magas minisztériális állást töltött be Észtországban és a Finnugor Kulturális Bizottság észt osztályának egyik jelentékeny tagja. A Kievből 1942 július 3-áról kelt levelet közérdekű tartalmánál fogva átengedte közlésre *Csekey* professzor. Belőle képet szerezhet magának a magyar középosztály és a nemzeti érzésűek, hogy milyen sors várna ránk Európa bolsevizálása esetén. (A zárójelbe foglalt rövid magyarázó megjegyzések *Csekey* professzortól származnak.)

Kedves Barátom!

Indíttatva érzem magamat, hogy egy alkalmat felhasználva, életjelt adjak Neked magamról és közös barátainkról.

Miután a Szovjet megszállta országunkat, nagyon forró lett talpam alatt a talaj. Mivel a bolsevista rendszert jól ismertem, nyomban világos volt előttem, hogy önkéntelen átköltözés vár rám az Ural mögé. Hogy ettől megszabaduljak, elhatároztam, hogy felhasználom a balti németeknek a Német Birodalomba való áttelepítését megmenekülésemre. Mivel Németországhoz mindig jó kapcsolataim voltak, és testvérem családjával együtt 1919 óta német birodalmi állampolgár, csatlakozhattam az áttelepülőkhez és így 1941 márciusa óta a Birodalomban élek. 1941-ben összesen körülbelül 8000 ember költözött ki Észtországból, kiknek csaknem a fele észt volt, köztük több jó ismerősöm, így *Paldrock* és *Roots* professzorék, Ilmar *Lill* (fiatal gyógyszerész és gyáros) stb.

1941 szeptember 1-e óta *Rosenberg*nek, a keleti részek birodalmi vezetőjének vezérkarához beosztva teljesítek szolgálatot. Novemberben kiküldöttek a Baltikumba, ahol csaknem hét hónapot töltöttem, főleg Rigában. E mellett többször felkerestem Revalt (Tallinn) és Dorpatot (Tartu). Az észt önkormányzat már a mult ősz óta szívesen látott volna régi állásomban az Antal-hegy (Tõnismägi, hol a kormányhivatalok székeltek), én azonban komolyan veszem áttelepülésemet. E mellett oly jó fogadtatásban és elhelyezésben részesültem, hogy nem merem kockáztatni mostani állásom feladását. Jelenleg hivatalos kiküldetésben Kievben tartózkodom és előreláthatólag még néhány hónapig itt maradok.

Mint jól tudod, drága Észtországunk rettenetes sokat szenvedett

Dorpat félig leégett, csak az egyetem és épületeinek jó része maradt megkímélve. Reval (a főváros) szinte semmit sem szenvedett, csak valamennyi üzemét szétrombolták. (Ezt a várost évszázadok óta csodák mentették meg, úgyhogy vára, erődítményei és épületei a XIII. század óta épségben megvannak.) Viszont Revalban az emberek többet szenvedtek. Egyáltalán alig látni már ismerősöket. Ebből a kis népből (egymillió százezer lakosa volt Észországnak) 63 ezret kivégeztek vagy elhurcoltak. Valamennyi egykori minisztert, politikust, gazdag háztulajdonost és földbirtokost, de egészen jelentéktelen embereket is, mint kézműveseket, kiskereskedőket, parasztokat, munkásokat, fodrászokat stb., elhurcoltak. Mozgósítás ürügye alatt az egész fiatalabb nemzedéket Oroszországba vitték, ahol többnyire elpusztultak. Az egykori miniszterek közül csak *Lattik* és *Kann* (mindkettő lelke volt a Finnugor Kulturális Kongresszusoknak) vannak Revalban, mert a vészes idők alatt mindketten elrejtőzködtek. *Uluots* professzor (a kolozsvári egyetem díszdoktora, az utolsó észt miniszterelnök, aki Moszkvában a tárgyalásokat folytatta), Julius *Lill* (gazdag gyógyszerész és gyáros, nagy magyarbarát) és Oskar *Rütli* (híres dorpati ügyvéd és képviselő) hónapokon át erdőkben bujdostak és így tudták megmenteni életüket. Az egyetemi tanárok közül csak *Saral, Piip* (volt államfő és külügyminiszter) és *Rahamägi* (volt evangélikus püspök) professzorokat hurcolták el. *Kôpp* püspököt (az egyetem hosszú éveken át volt rektorát) megkímélték. Közös ismerőseink közül még a jámbor és jószívű Karl *Jürgenson* államtitkárt (a Finnugor Kulturális Bizottság egyik lelkes tagját) is elhurcolták. *Veiderma* (volt észt közoktatásügyi miniszter, a Finnugor Kulturális Bizottság észt osztályának elnöke) ismét igazgatója a leánylíceumnak, amitől a bolsevikiek megfosztották. Az öreg *Ollik* (volt miniszteri igazgató, a Finnugor Kulturális Bizottság tagja) még mindig az Antal-hegyen mozog. Megvan az egykori tiszteletbeli magyar konzul, Märt *Raud* (gyárigazgató) is. Konstantin *Päts* köztársasági elnököt és *Laidoner* tábornokot (az észtek *Mannerheimét!)* családjukkal együtt még 1940 augusztusában elhurcolták Oroszországba. *Päts* állítólag Ufában él, *Laidonert* pedig (aki a cári időkben orosz vezérkari tiszt volt) egy hadsereg vezetésére kényszerítették.[1]

Észtországban most jobb a hangulat, mint a többi balti országban. Az ország többet szenvedett, és ennek folytán a kölcsönös viszony a németekkel barátságosabb. Csaknem 60 ezer észt küzd önként a bolsevikiek ellen a fronton. Az egyetem (amelyet Dorpatban még 1632-ben alapított Gusztáv Adolf svéd király) csak részben működik. Edgar *Kant*, a gazdasági földrajz professzora, a rektorhelyettes. Utódod, *Kliimann* (a közigazgatási jog nyilvános rendkívüli tanára) vérszomjas bolseviki volt, akit Dorpat megszállása után maguk az észt önvédelmi csapatok lőttek agyon. Észtország nem értett hozzá, mint Finnország, hogy kellő időben megtalálja a helyes utat és ezért keserűen meg kellett lakolnia. Annál inkább tiszteletet ébreszt Finnország magatartása és cselekvése.

Sokszor gondolok a Magyarországon töltött felejthetetlen napokra, a lendületes kulturális kongresszusokra és a jó barátokra északon és délen. Ebben az évben sokfelé jártam; voltam Berlinben, Nürnbergben,

[1] Más forrásból származó hírek szerint sikerült még idejekorán Londonba menekülnie s ott az angol kormány egyik szaktanácsadója orosz ügyekben. *(Szerk.)*

Posenben, Litzmannstadtban, Danzigban, Rigában, Revalban, Dorpatban, Kaunasban, Vilnában, Minskben, Krakkóban és Kievben. Nem lehetetlen, hogy egyszer ismét eljutok Magyarországba is. Addig azonban kérlek, légy szíves átadni üdvözleteimet jó barátainknak. Téged melegen köszönt régi híved és őszinte barátod. *G. N.*

A KUMAMENTI MAGYARORSZÁG VÖRÖSMARTY KÖLTÉSZETÉBEN

„. . . csak az ősi dicsőség
Híre maradjon fenn s unokánk tettekre hevüljön!"
Csorhalom

Vörösmarty éposztöredékei

A hazaszeretet énekesének nagyobb epikai költeményei közül kettő, *A délsziget* és a *Magyarvár* kétségtelenül töredék. De *Vörösmarty* méltatói, akik e művekről, amelyek a képzelet csodálatos gazdagságáról tesznek tanuságot, csak igen röviden emlékeznek meg, töredéknek tartják *A rom*-ot, a költő utolsóelőtti gyönyörű epikus alkotását is.

Mindháromról még Vörösmarty életében, és így először *Toldy Ferenc*[1] emlékezett meg, de csak néhány soros méltatást írt róluk.

A költő tervezte nagy époszról, melynek tárgya az őshaza lett volna, először *Gyulai Pál*[2] tett említést. Ő *A rom* és a *Magyarvár* közt összefüggést tételez fel. Ehhez a véleményhez utóbb mások is csatlakoztak. *Gellért Jenő*[3] mind a hármat töredéknek tartja, és úgy véli, hogy azok egységes époszt alkottak volna. *Sebestyén Gyula*[4] Gyulai Pál felfogásához csatlakozik, ő is a *Magyarvár* epizódjának tartja *A rom*-ot. E felfogás szerint az őshazában lejátszódó nagy éposznak első része lett volna a *Magyarvár*.

Felmerül tehát a kérdés, van-e a három mű közt valóban összefüggés, csakugyan az volt-e a költő szándéka, hogy egységes époszt alkosson belőlük?

Ha felelni akarunk e kettős kérdésre, kapcsolatot kell keresnünk a költő és alkotásai közt. Kutatnunk kell, azok hogyan keletkeztek, milyen lelki feltételek közt, milyen élmények hatására? Honnan vette anyagát, kik voltak rá hatással? Nagy költőnél mindig érdemes kutatni a forrásokat, amelyekből műveik tárgyát merítették.

A Gyulai feltette kérdés — az őshazában lejátszódó nagy éposz terve — irodalomtörténeti jelentőségű. De az époszi tárgy, a források, történelmi jelentőségűek is.

A délsziget

Időrendben *A délsziget* az első. Már az 1825. év utolsó hónapjaiban kezdte meg költőnk két énekre terjedő művét, azután a következő évben félbenhagyta. Kétségtelenül töredék. Csak öt év mulva jelent meg először.[5] Romantikus költemény elnevezéssel szerepel, de Vörösmarty ezt a későbbi kiadásokból törölte. Abban a terjedelmében, amelyben ránk maradt, már 1826-ban megvolt. Ezt Toldy Ferenc közléséből tudjuk: „Egy phantastikus éposznak hexameterekben csak két énekét végezte el."

Ismeretes, hogy Vörösmartyt kettős ok tette epikus költővé. Azzá tette a kor, amelyben élt, és azzá tette az elmult időkhöz való vonzalma. E töredék bevezetésében távozásra inti a köznapiasan gondolkodókat. Az olvasót a képzelet csodálatos világába vezeti, és egészen átengedi magát a mese csodavilágának. Egy délszaki puszta szigeten, mely egy kis világhoz hasonlít, egyedül él egy kis fiú, akinek a csónakját a tenger hajtotta ide.

Ez a kis fiú a forgószél sodorta síp segítségével a természet ura lesz. A csodasíp hangjai mellett egy kis leány tűnt elő, és ők ketten testvérek lettek.

A második énekben már névvel szerepelnek, mint *Hadadur* és *Szüdeli*. De mikor megcsókolják egymást, a sziget kettészakad, és ők messze távoznak el egymástól. A sivatagba került Hadadur átkozta az eget és a földet, amiért a gyönyörű leánykát elvesztette. Szüdeli is partot ér. Tündérek vezetik csodaszép palotába. Az ifjú a sivatagban fegyvereket és díszes harci ruhát talál, majd gyönyörű paripa száguld elő, mely aztán a sivatag végén túl, a határfolyót átúszva, megszáll urával. Itt befejeződik a második ének, és *A délsziget* töredék marad.

A délszigetben megnyilvánuló hatások

E műben nem szabad a cselekmény valószínűségét nézni. Minden szimbolum. Csak úgy érthetjük meg, ha ismerjük a költő életét és akkori lelkiállapotát. Költészetének ebben a szakában, mely a költő ifjúkorába esik, a *Perczel Etelka* iránt érzett, és a világ előtt mélyen titkolt szerelem volt rá a legnagyobb hatással.

A költő 1825 augusztus havában még egyszer lerándult Tolna vármegyébe, hogy végbúcsút mondjon ifjúsága tündérországának.[6] Milyen volt ebben az időben Vörösmarty lelkiállapota, megtudjuk azokból a levelekből, amelyeket *Stettner György* nevű barátjának írt.

A délsziget megírásának tervével valószínűleg akkor kezdett foglalkozni, amikor Tolnából visszatért Pestre. Címe kétségtelenül ezt az akkoriban meglátogatott vidéket jelenti, amelyet a költő annyira szeretett, ifjúsága tündérországának tartott, ahol annyit sétált elmerengve.

De hiszen nem lírai költeményt akart írni. Époszírásra buzdították barátai, époszt várt tőle a kor, amelyben élt. *Horvát István*, akivel baráti viszonyban volt már a *Zalán futása* megírása előtt is, ugyanerre biztatta. A tudós professzor az első emberpártól számította nemzete történetét.

Sebestyén Gyula szerint: „Vörösmarty az olvasókra való tekintettel nem akart messzebb menni a *hunok történeténél*, de emellett figyelemmel volt a tudós álmaira is." *A délsziget*-ben a *„villámlelkü Etele gyermeke"* szerepel. A költő minden bizonnyal nemzeti éposz írására gondolt, de az a lelkiállapot, amelyben akkor volt, lehetetlenné tette ezt.

Ariosto hatásán kívül kimutatható az Ezeregyéjszaka meséinek, valamint a magyar népmeséknek a hatása. A költő itt átengedi magát a mese világának. Ez az érzéke itt mutatkozik meg talán a leginkább.

Az a körülmény, hogy *A délsziget* megírása után csak öt év mulva jelent meg, valószínűvé teszi, hogy Vörösmarty folytatni akarta. Az 1827—28-ban írt *Magyarvár* című töredéke már 1828-ban megjelent.

Költőnk ebben az időben szűkös anyagi viszonyok között élt, sőt, hogy helyzetén segítsen, még fordítást is vállalt. Mi tehát az oka annak, hogy *A délsziget* még sem jelent meg ezekben az években? Barátai előtt nem tartotta titokban e művét, mutatja Toldy Ferenc már idézett közlése is. Valószínű, hogy folytatni akarta, mert kétségtelenül hosszabb műnek tervezte, de talán zárkózott természete, vagy barátainak kedvezőtlen véleménye tartotta vissza e legfiatalabb epikus alkotása kiadásától.

Magyarvár

A *Magyarvár* először 1828-ban a *Koszorú*-ban jelent meg. Vörösmarty *Csaba* álnévvel szerepel itt. Tartalma a következő.

A romokban heverő Magyarvárat, mely kétezer évvel ezelőtt oly sok dicsőséget látott, költőnk életre kelti. Fiatal fejedelme, *Dalma*, kitekint a várból, de amit lát, kevés neki, a lelke eljár messze országokba. Megérkezik fegyverese, a vidám természetű *Igar*. Üdvözölni jött urát, és híreket hozott. Megemlékezett Zarándról, Keviről, Koppány uráról, hősökről, deli szűzekről, országos ügyekről. A következő napokon meglátogatta a kumai vár fejedelmeit, és vigadott velük. Így telt el egy hét. Utolsó éjszaka azután, amikor Dalmával együtt volt, csillag tűnt fel az égen, amelyet az ifjú fejedelem a maga csillagának tekintett. Elmondta Igarnak, hogy nem tud tétlenül ülni. Hadba akarja hívni a rokonnépeket, és fegyveresét megkérdezni, hogy vele tart-e? Igar azt feleli, bárhová követi urát, de nincs ok haddal menni. Induljanak csak egyedül, mindenütt rokonok fogadják őket. Elmondja urának, látott egy gyönyörű országot, ott él *Kende* leánya, *Elvő*, aki után *Tigrán*, az örmény királyfi eped. De Kende nem akarja külföldinek adni a leányát. Felszólítja tehát Dalma fejedelmet, riassza el Tigránt, és övé lehet Elvő. Dalma elfogadja Tigrán ajánlatát, hajlandó megnézni Elvőt, és megmérközik Tigránnal, neki ugyan nem csillaga a leány, mert ő a hír után siet. Majd a beszélgetés után mind a ketten nyugalomra térnek.

A csillag beborul. Az éjszakában *Arta*, a pártusföld hazátlan fejedelme bujdosik, és nyugalmát nem leli. A Kuma sötéten folyik, és Arta kormánytalan hajóját csapdossák a habok. Hullámok közt szeretne elpusztulni az ősz fejedelem, hogy ne tudja, ha nemzet pusztul el, vagy rabigába esik. Nincs ember, akit annyi csapás ért volna, mint őt. Ősz atyját látta elesni, és halála az ő büne is. Két hölgye az Aral-tónál nyugszik, fiait megölték. Egy nemzet pusztulását látta, és nem tudta megmenteni. Bujdosik, szép leánykája kísérte útján, de elragadták tőle.

Az éjszakát felváltotta a hajnal. Ahol a Terek zúgva veri fel álmaiból a hegyet és a völgyet, két idegen lép elő: *Csimor* és *Bendeg*. Ezek a Koros vize mellől, mint tévedező turulok, járnak ki barlangjaikból rabolni. Nevük a puszták ijedelme. Csimor szép ifjú. Bendeg túl van már java élete határán. Köztük van *Szübál*, Arta leánya. Halovány arcán félelem ül. Csimortól kevésbbé fél, kérően tekint hát rá. Az mosolyogva néz a leányra. Bendeg nem tűri ezt. Viaskodni kezdenek. Szübál, amikor ezt látja, elfut, a rablók csak harcolnak tovább. Majd észreveszi Csimor, hogy Szübál eltűnt. Kacagva közli ezt Bendeggel, de az haragosan lóra kap, hogy az elvesztett leányt vissza kerítse. A távoli hegyekben egy asszonyalakot látott, arra igyekezett. Nehéz hegyi utakon kellett haladnia. Végre észre-

vette, hogy nem Szübál az, akit látott, hanem az elbori jósnő. Átkozódva kérdi tőle, nem látta-e a leányt? Mikor aztán botjával rá akart sujtani, a jósnő ellene tartotta a jövendő képeivel telerótt varázsvesszejét. Ekkor zápor kezd hullani, a hegyek, amelyek előbb még napfényt láttak, felhők alatt nyögnek és szikláikon omlik az árvíz.

A *Magyarvár* cselekménye itt véget ér. Amint látjuk, az első résznek semmi kapcsolata nincs az utána következőkkel. A második és harmadik rész a pártus király leánya révén összefüggésben van egymással. Bizonyos, hogy a költő elgondolásában a három rész egymásba szövődött volna, és az Igar által említett Engadi várának jelentős szerep jutott volna az époszban.

Toldy Ferenc és Gyulai Pál úgy vélik, hogy Vörösmarty főként a mondai anyag hiánya miatt hagyta félbe a *Magyarvár*-at. Gyulai szerint: „Terjedelmes mű veszett el benne, mely alkalmasint sikerültebb lett volna *Zalán futásánál*."[8]

Esztegár László[9] idézi Vörösmarty dramaturgiai töredékeinek néhány sorát, hogy rámutasson arra, mint vélekedett költőnk az epikus tárgy megválasztására vonatkozólag. Ez ugyan szorosan a drámára vonatkozik, de minden bizonnyal epikai tárgyainak megválasztásában is érvényesült. Vörösmarty ezt írja: „Az ismeretes személyek felvételével a költő biztos alapot talált, melyre művét felépítheti, ismert, meghatározott vonásokat, melyek szerint embereit biztosan alakíthatja, sokkal biztosabban, mintha azokat egészen magának kell teremtenie." Bizonyosak lehetünk abban, hogy költőnk ezt a meggyőződését epikai tárgyainak megválasztásában is szem előtt tartotta. Vörösmarty époszi tárgynak alkalmas anyagot keresett. Ilyent nem talált, és így alakjait önmagának kellett megteremtenie, a cselekményt pedig teljesen képzeletéből alakította.

Vörösmarty forrásai a Magyarvárban

De az éposztöredék címe, a földrajzi és népnevek nem költöttek.

Vörösmarty történelmi hagyomány, történeti tudat alapján akart époszt írni. Époszi tárgyainak, jól tudjuk, már voltak előzői. Itt kapcsolódik tárgyunk a költő korának történelmi tudásával, s egyben a történelmi tudat újabb nagyjelentőségű megállapításaival.

Mint említettük, elsősorban a tudós Horváth István buzdította a költőt nagy éposz írására. Szerinte „Judia széleinél" a kazar, hún, kun, kunavar, besenyő, szabir, bolgár, jász és úz népek valamikor mind együtt laktak velünk magyarokkal, akik utánuk szintén nyugatra vándorolván, a Kuma partján és az Ural alatt alapítottunk hazát. A Kuma mellett elterülő birodalom elpusztult. Lakóinak egyharmada megmenekült ugyan, de nevét nem tudni, mi okból, kunra cserélte. Könyvében[10] több Magyarvár-at is találunk. A magyar név Kelet-Európában és Ázsiában valóban sok esetben megtalálható. De könyvének egy helyén részletesebben is megemlékezik arról a *Magyarvár*-ról, melynek romjai a Kaukázus vidékén, a Kuma folyó mellett az ő korában még láthatók voltak. Pontosan feltünteti, honnan vette adatait, és két utazó útleírásaira is hivatkozik, „Abulfedá Arabs Irótól Büsching kiadása szerint (Magasin V. Band. pag. 359.) a mai Kaukasusi Madscharvár düledékei Kuma vize mellett Ku-Mager (Kun-Mager, Kuma-Mager?) Klaproth és Hammer híres Tudós

férfiak szerént pedig (Klaproth' s Reise in dem Kaukasus I. 434.) Ku-Madsher névvel említtetnek."

A legújabb nagyjelentőségü történelmi kutatások a Horvát István említette Magyarvár kérdését eldöntötték. Ma már nemcsak annyit tudunk, hogy a Kuma mellett volt egy Madsar nevű város, hanem *Bendefy László* dr.[11] kutatásai következtében ismerjük, ha egyelőre még nem is minden vonatkozásban, az ott élt magyarság eredetét, velünk való kapcsolatát, történetét és jelentőségét is. A Vörösmarty által megírt éposztöredék így még nagyobb jelentőségűvé vált. Ma még inkább sajnáljuk annak töredékben maradását, és azt, hogy a költőnek a maga korában oly elenyészően kevés adat állt csak rendelkezésére. Késő sóhaj, de mégis tollunkra fut, mi lehetett volna a *Magyarvár*-ból, ha Vörösmarty az említett kutatások eredményeit ismerhette volna? Ha tudta volna, hogy a kumai magyarság vérségileg azonos volt velünk, ha tudott volna *Gyered* fejedelemről?*

Gyulai Pál említi,[12] hogy Eger megírása előtt, melyet nem sokkal előbb írt mint a *Magyarvár*-at, Vörösmarty *Kisfaludy Károlytól* megkapta *Fessler*[13] munkáit. E németnyelvű műben a történetíró sok regényes tárgyat mond el, és hosszasan foglalkozik a magyar nemzet ősi történetével. De ezeknek a történeti olvasmányoknak semmi hatása sem mutatkozik a *Magyarvár*-ban. Az itt lévő történelmi anyagot Vörösmarty nem találta alkalmasnak époszi tárgyul. Talált azonban mást Fessler művében, aminek hatása meglátszik. Egy történelmi térkép ez, mely Kelet-Európa és Ázsia egy részét ábrázolja. A Fekete-tenger és a Káspi-tó közt elterülő vidéken, a Kaukázustól északra a *térkép egy nagy várost tüntet fel*, melynek *Madschar* a neve. Itt tehát újra megtalálta azt a Magyarvárat, melyet Horvát is említ könyvében. Amikor ez az éposztöredék a *Koszorú*-ban megjelent, ott a Magyarvár cím után ez van: *„Magyar vár romjai még most is megtalálhatók a Kuma vize partján."* Ezt a magyarázatot kétségtelenül maga Vörösmarty fűzte műve címéhez. Ismernie kellett tehát a Magyarvárra vonatkozó adatokat. Megtaláljuk ott a földrajzi elnevezéseket is, amelyek az éposztöredékben előfordulnak. Nem kétséges tehát, hogy ez a térkép idézte a költő elé tervbe vett époszának a színhelyét. A Horvát István említette rokonnépek is előfordulnak Fessler művében, és így kerültek Vörösmarty *Magyarvár*-ába.

A *Tudományos Gyüjtemény*-ben, amelynek a költő éppen a *Magyarvár* megjelenési évében szerkesztője volt, többször jelentek meg történeti értekezések, amelyek bizonyosan hatással voltak rá. Ilyenek: Tud. Gyüjt. 1825. IV. és X. kötetben *Szabó József:* Értekező Észrevételek a Magyarok Eredetéről; VI. köt. Y által: A Magyarok régi lakóhelyeiről: IX. köt. *Derecskei Fodor Gábor:* A Magyarok ősi eredete. 1826. V. köt. *Szabó József:* A Magyar név és eredet. Ebben is előfordul a költő által említett jász és pártus nép.

A rom

A *délsziget*-tel egy időben[14] jelent meg Vörösmartynak az a gyönyörű epikai műve, melyről irodalomtörténetíróinknak oly eltérő véleményei vannak. Megjelenésekor ez is mint romantikus költemény szerepelt,

* Az eredeti kútfőben: *Jeretamir*, azaz *Gyered* emir. *(Bendefy* közlése.)

de a költő ezt az elnevezést, éppúgy, mint *A délsziget*-nél, a későbbi kiadásokból törölte.

A csendes Aral-tó vidékén a pusztító *Rom* isten legyőzi *Véd*-et, és győzelme után a ledőlt palotákon üt tanyát. Egy évszázadig elmerülve néz ki a sivatagba, de senki sem jön a dúlás istene ledöntötte romokhoz. Ekkor fogadást tesz, hogy annak, aki legelőször köszönti leborulva a romokat, három álmát teljesíti, és boldoggá teszi.

A második évszázadban egy ifjú jött távoli hazájából, aki sorsa és szerelme miatt nem lehetett ott boldog. Bánatában ezt a helyet választotta, hogy senki ne lássa. Fáradtan ért ide, és lerogyott a romoknál.

Fessler könyvének történelmi térképe

Fegyverei kihulltak kezéből, és lelkében azonnal feltűntek az álmok. Az első álmában egyedül él egy gyönyörű vidéken, ahol dombok, virágos völgyek, pásztortanya volt, patakzaj hallatszott, juhnyájak szökdécseltek. Amikor felébredt, álma valóság lett: ő volt a nyáj pásztora. Elfelejtette boldog szerelmét és balsorsát, azt kívánta, hogy soha ember ne zavarja magányát. De később megszokottá váltak a szép táj egyszerű örömei. Még az örök tavaszt is megúnta, emberlakta vidéket szeretett volna. Elment a romhoz, ott elszunnyadt, és második álmát látta.

Második álmában már fényes palotában lakik, és vendégeivel mulatozva tölti idejét. Majd ezt is únni kezdte. Valakit keresett, akinek a szíve érette dobog. Egy zárt völgyben gondokba merült szép leánykát pillantott meg, de hiába közelített hozzá, soha el nem érhette. Ettől

kezdve elkedvetlenedve, visszavonulva élt, majd felkereste Rom istent, fáradtan leborult, és harmadik álmát látta.

Harmadik álmában az előle szaladó völgyi leánykát elérte. Mikor meg akarta csókolni, felébredt, és valót látott. A völgyi leányka felesége lett. Egy ideig ismét boldog családja körében, de rosszul tette, hogy várost és falut ment látni. Talált egy népet, mely megfogyott, mert megrontotta a harc és a visszavonás, rabságban szenved. Sötét gondokba merül, majd hadat gyüjt, hogy virágzóvá tegye a földet és népét, ősei földjét. Rom istenhez ment tanácsért, és negyedik álmot kért. Ez haraggal hallgatta szavait, megengedte a negyedik álmot, de kívánsága ellen. Ebben az álomban két nagy sereg csatáját hallotta, és ordító sereg lehullását. Azután csend lett, kiderült a táj, a pusztán a nap lenyugvását látta. Nem úgy ébredt, mint mikor nyugalomra tért. Álma való képét látta, fegyvereit maga mellett, fölkelt és hontalanul ment a messze világba. Rom egyedül ült tovább, és a sivatagba nézett.

A rom méltatása

Toldy Ferenctől kezdve többen is méltatták ezt az allegórikusnak látszó költeményt. A kortársak nem méltányolták eléggé és félreértették. Az egyik későbbi méltató[15] *tündérmesé*-nek tartja, egy másik a *hazaszeretet epikus allegóriá*-jának.[16] A történetíró[17] Ázsia pusztai népének a sorsát látja *A rom*-ban: *„mi történt velük mindenütt, merre nehéz óntábaival elsétált az óság."*

A költő itt is messze elvezet bennünket a hazai tájaktól. Gyulai értesít arról, hogy Vörösmartyra már kora ifjúságában nagy hatással volt egy *Marothy* nevű orvosnövendék.[18] Ez keleti nyelveket tanult, és a magyar őshaza felkeresésére indult. Költőnk is foglalkozott ezzel az eszmével, és sokáig sajnálta, hogy nem vándorolhatott ki barátjával. Marothyn kívül hatással volt rá *Körösi Csoma Sándor* is. Ennek keleti útjáról a Tudományos Gyüjtemény[19] is értesítette a magyar közönséget.

Vörösmarty képzelete szívesen szállt arra a vidékre, ahol ott vannak azoknak a városoknak romjai, amelyek a rokonnépekkel kapcsolatban elvezetnek nemzetünk történetének őskorába. Ahová ő is vágyott, Marothy is, Körösi is eltávozott. *A délsziget*-ben a *„villámlelkü Etele gyermeke"* szerepel, itt a *„híres fejedelmek végső ivadéka"*, de mindkettőben a költőre ismerünk. Érzése, hangulata nyilvánul meg, de a költő igyekszik elrejtőzni alkotásai mögé. Az Aral-tó említése *A rom*-ban eszünkbe juttatja, hogy a *Magyarvár*-ban szereplő pártus fejedelem két hölgye is annak a partján nyugszik. *A rom* cselekménye is azon a vidéken játszódik, ahol a magyar őshaza volt. Mivel hazájában „sorsa és szerelme miatt" nem lehetett boldog, képzeletében elmenekült arra a vidékre, ahol már csak romok hirdetik nemzete egykori dicsőségét.

Az őshazában lejátszódó nagy éposz terve

Nem lehet kétségünk az iránt, hogy Vörösmarty a Zalán futásán kívül még egy nagyszabású époszt tervezett. De ha kutatjuk, van-e összefüggés *A rom* és a *Magyarvár* között, feltehetjük-e, hogy az utóbbi az előzőnek epizódja lett volna, azt kell felelnünk: közöttük a bennük lévő

cselekményt tekintve, semmiféle kapcsolatot nem találunk. Arra a kérdésre, mily szerepet játszik Rom isten a *Magyarvár*-ban, Gyulai azt feleli:[20] nem tudjuk. Csupán a hely, hol a cselekmény lejátszódik, az őshazák vidéke azonos mindkettőben.

Fessler könyvének történelmi térképe feltünteti az Aral-tavat is, de romot nem jelöl meg ott. Vajjon Vörösmarty nem látott-e ahhoz hasonló képet, amilyent *Bendefy László* műve közöl? Vagy leírás alapján olvasott arról? A *Magyarvár*-ban a *„kumai vár fejedelmei"*-t említi. *Bendefy* könyvének *Gärber*-féle címképe főúri palotákat tüntet fel. Bár a földrajzi hely nem ugyanaz, nincs-e itt mégis bizonyos kapcsolat?

Véleményünk abban megegyezik a kortársak véleményével, hogy *A rom* nem töredék, hanem önálló egész. Semmivel sem bizonyítható, hogy meglévő alakjában epizód lett volna.

Van azonban közös vonás mind a három műben.

Vörösmarty költői álmaiban nemzete multjához, keletre fordul, az ősi dicsőséget akarja megénekelni, hogy hasonló tettekre buzdítsa kora nemzedékét. Az őstörténeti tudás akkor fogyatékos, homályos volt. Képzeletének csodálatos gazdaságára volt utalva teljesen. *A három mű közt nincs kimutatható kapcsolat, de bizonyos, hogy mind a háromban az őshazák vidékét választotta színhelyéül, és époszi tervek szunnyadtak mindegyik mögött.*

Szerőczei Gyula

Jegyzetek:

1 *Toldy Ferenc:* Vörösmarty epikus munkáiról. Tud. Gyüjt. 1826. és 1827. évf.
2 *Gyulai Pál:* Vörösmarty életrajza. VI. kiad. Budapest. Franklin, 1919.
3 *Gellért Jenő:* Vörösmarty élete és költészete. Budapest. Lampel, 1902.
4 *Sebestyén Gyula:* Vörösmarty kora. Irodalmi Közlemények. 1901. évf. 17. l.
5 *Aurora.* Hazai Almanach kiad. Kisfaludy Károly Pesten, 1831.
6 *Gyulai Pál:* Vörösmarty életrajza.
7 *Koszorú.* Szépliteraturai ajándék a Tud. Gy.-hez, 1828.
8 *Gyulai Pál:* Vörösmarty összes munkái. Teljes kiad. 2. köt. Bp. 1884. 488 l.
9 *Esztegár László:* Vörösmarty epikus dalairól. Fővárosi lapok. 1892. 187. sz.
10 *Horváth István:* Rajzolatok a Magyar Nemzet legrégibb történeteiből. Pesten, 1825.
11 *Bendefy László dr.:* A magyarság kaukázusi őshazája. Bp. Cserépfalvi, 1942.
12 *Gyulai Pál:* Vörösmarty életrajza.
13 *Dr. I. A. Fessler:* Die Geschichte der Ungern und ihrer Landsassen. Erster Theil. Erster Band. Leipzig, bei. I. F. Gleditsch. 1815.
14 *Aurora.* 1831. évf.
15 *Gellért Jenő:* Vörösmarty élete és költészete.
16 *Beöthy Zsolt:* Vörösmarty és történeti helye. Magyar Muzsa. 1920. 5—6. sz.
17 *Márki Sándor:* Magyar középkor. Bp. Élet kiad. é. n.
18 *Vörösmarty emlékkönyv.* Kiadta a székesfehérvári Vörösmarty-kör, szerk. *Czapáry László dr.*, Székesfehérvár. 1900.
19 *Tud. Gyüjt.* 1826. IX. köt. 105. lap. Egy Erdélyi fi utazásai Tibetben.
20 *Gyulai Pál:* Vörösmarty teljes kiad.

A JAPÁNI TISZTEK KARDJA (KATANA)

Nipponban még ma is olyan kard-kultuszt űznek, mely a samurauk fénykorából ered; ahol az anya síró gyermekét még ma is úgy csitítja: „No és mit fogsz tenni, ha harc közben kardodat veszted vagy ha seppukut kell csinálnod?"

A samurau kardjának minőségére nagy gondot fordított és a samurau-kardok ma is a világ legjobb kardjai. A japáni családok birtokában ma is sok olyan ősi, az 1190. év utáni időből származó kard van, amelyekhez egyes japáni családok történelmi eseményeinek egész sora fűződik. Az ilyen kardok, amelyek legalább 3—400 évesek, értékesek, mert azok ára 400—800 yen körül mozog. *Araki* hadügyminiszter kérésére a Tenno (noha *Meiji* császár 1876-ban a samurau-kardok viselését megtiltotta) olyan rendeletet adott ki, mely a szárazföldi és tengerészeti haderő tisztjei részére a régi samurau-kardok használatát rendelte el. A hadügyminisztérium pedig mintakard-kovácsműhelyt állított fel, ahol a tisztek részére a kardokat a régi eljárás szerint s a régi alakban és minőségben készítik. A régi samurau-kardok 70—75 cm. hosszú, kissé hajlított, 3—4 ujj széles, olyan kiváló acélból készült igen hajlékony és borotvaéles pengék, amelyek egyetlen csapásával egy ember egész testét át lehet vágni. Nem törnek el az igen hajlékony toledói és damaszkuszi pengék sem, de nagy hibájuk, hogy élesre nem köszörülhetők.

A régi Japánban, ahol a kézmívességet nem becsülték sokra, a kardkovácsok külön tiszteletnek örvendtek, mert egyes kardkovács-dinasztiák apáról-fiúra hagyták azokat a féltve őrzött kardgyártási titkokat, amelyekkel a samurauk részére kardokat készítettek. Egy penge elkészítéséhez 17 font acélra és 22 zsák faszénre volt szükség. Egy penge kikovácsolásán a mester 2—3 segéddel legalább 10—12 napig dolgozott. A penge nem egy és ugyanazon, hanem legalább 3—4 különböző minőségű acéldarabból készült, úgy, hogy a különböző keménységű acéldarabokat a rétegszerű összekovácsoláskor összeforrasztották. Az acéldarabokat izzítják, kalapálják, vízbemártják, majd titkot képező anyagokban való tartás után 4—5 óra mulva az eljárást újra kezdik. Régente a mester, ha egy penge befejezéséhez közeledett, műhelyét bezárta, majd segédjeivel együtt rituális mosakodást végzett, udvari tisztviselő vagy shintó pap ruháját öltötte magára és saját cégérével hímzett bársony baldachin alá vonult, hogy a penge anyagából az ünnepélyes szertartások közt elvégzett utolsó kalapácsütésekkel a rossz szellemet kiűzze.

Az ilyen gonddal, titkos anyaggal és mesteri szakértelemmel elkészített penge kiválóságát és értékét a szakértők a láng-vonalakról és a varratokról ismerik meg. Ezek az értéket jelentő jelek a különböző anyagoknak gyakori izzítása és kovácsolása miatt az összeforráskor keletkeztek és rálehelőskor színeket játszanak. A kovácsolás után a penge csiszolása, polírozása és köszörülése következik. A kard teljes elkészítéséhez a markolatvédő vas kikovácsolása és díszítése is hozzátartozik. A kardhüvelyt azonban, valamint annak bársonnyal, elefántcsont, arany-ezüst tárgyakkal való díszítését már más mester készítette el. Ilyen kard övvel és hüvellyel együtt valóban kincset ér.

Azt, hogy a samurauk saját kardjuk elkészítését mennyire ellen-

őrizték és kardjuk használhatóságát milyen módon próbálták ki, különböző feljegyzések igazolják. Előfordult, hogy a samurau a hóhért is megvesztegette, hogy kivégzéskor ne a hivatalos pallost, hanem az ő új kardját használja. Ilyenkor a samurau felismerhetetlenségig álcázva nézte végig az ítélet végrehajtását, hogy az új kardja pengéjének minőségéről meggyőződhessék.

Ezek után megérthetjük, hogy a japánok milyen nagy kitüntetésnek tartják azt, amikor európai államférfiakat vagy külföldi barátaikat ilyen ősrégi és igazán kiváló pengéjű karddal ajándékoznak meg, amelynek muzeális értéke van.

nemesdedinai Zsuffa Sándor

Télen

Leino Kasimir

Üdvünk tünékeny, sorsunk szeszélyes,
Hitünk, bizalmunk roskad, meging.
Arany kopik, fogy, reményed is rogy,
Virág virúl és hervad megint.

Csillag kialszik, borúl az égbolt,
Forrás, ha dús is, csak elapad.
A szél megenyhül, lelkünk is renyhül,
Lángját kioltja estéli nap.

Minden veszendő, minden mulandó,
Elfogy, leperdül a létfonál.
Mért védne engem, miért csak engem
Örök lehétől a zord halál?

Jövel, Halál, hát jöjj, béke-nemtő,
Boritsd szivemre a sir fagyát.
Mint téli róna szunnyad ma hóba',
Szendergjek én is öledbe át.

Finnből forditotta: Somkuti

A JAPÁNI ÍRÁSRÓL

A japáni írás a kínaiból származik, a kínai pedig írásjeleket alkalmaz. Minden szóra, minden fogalomra külön írásjelet. Azt, amiről írni akarnak, lerajzolják. A kínai írás tehát képírás, mégpedig szimbolikus képírás, mert írásjelei szimbolikus gondolatképet alkotnak. Ez a kínai írás igen nagy szerepet játszik a japáni kultúrában, sokkal nagyobbat, mint a mi írásmódunk a mi kultúránkban. A mi nyelvünkben az írásjelek, illetve betűk szavakat formálnak. Más szerepük nincs is, mint a szavak megrögzítése. Nem így van a Japánban használatos kínai írással. A japáni jelképes írás többet mond, mint maga a szó. Minden szót körülvesz az a kis miniatűr lelki vagy természeti milieu, amely a valóságban is elhelyezkedik. Sőt még ennél is több veszi körül, az a bizonyos poézis is, amely a keleti embert mind beszédében, mind írásában, mint minden dolgában is, jellemzi.

Ha a japáni ezt a szót akarja leírni: szeretet, akkor nemcsak egy fogalom jelenik meg a japáni ember agyában, hanem a szívnek is bele kell szólnia és pedig úgy annyira, hogy a szeretet érzelmi, értelmi és érzékelhető része is előttünk áll, azaz teljesen meg van jelenítve. Tehát lerajzolja a nő, illetve anya írásjelét, azután a gyermekét. Az anya és a gyermek viszonya — ami a szeretetet fejezi ki — adja a szeretet szójelét. Tehát a japáni, mint általában a keleti ember, képekben gondolkodik és ír. Nem csoda, ha gondolatvilága is képekkel, éspedig minél színesebb képekkel teljes.

Mindezek ellenére az 50.000 írásjellel — mert ennyit ismer a kínai írás — tenni kellett valamit, mert hiszen a jeleknek a megtanulásával egy életen át kellene bajlódni. Nincs ember sem Kínában, sem Japánban, aki ezt a rettenetesen sok szójelet mind tudná. Maguk a kínai vagy japán tudósok sem tudják. Az 50.000 írásjel közül a tokiói nyomdák 9500-at, az iskolákban pedig 3000-t használnak.

A japáni hagyományszeretet azonban nem engedi a régi írásmódot teljesen kiküszöbölni. A modern Japán közoktatásügyi kormánya a „Romazi Sekai" tudósainak törekvését tette magáévá és juttatja diadalra, hogy a 80.000 írásjelet 1200-ra csökkentsék. De hogy ez is sok, hogy még ez is teher, mutatja az a körülmény, hogy erős áramlat igyekszik felülkerekedni Japánban a latin írás meghonosítása mellett. Ez a jelek szerint meg is fog valósulni.

Általánosan használatos Japánban még a „katakana", vagy szótagírás. De még az is igen bonyolult, különösen európai szemnek.

Bár a japánok nem erőszakolják nyelvüknek terjesztését keleten — sőt azt akarják, hogy az maradjon meg csak a japániaknak, mégis az idegenek — köztük a csendesóceáni szigetek bennszülöttei — nagy törekvést mutatnak a japán nyelv tanulása iránt. Érzik ugyanis az elkövetkező idők jeleit.

Kétségkívül az európaiak előtt egy rejtett világ bűvös ajtói nyílnak meg azzal, ha Japán áttér a latin írásra, ami előbb-utóbb bekövetkezik.

Bennünket, magyarokat pedig kétszeresen érdekel ez az elkövetkező idő, mert hiszen egy baráti népnek még közelebb jutását jelenti hozzánk szellemi téren is. Már ma is oly örvendetes az érdeklődés nálunk a japáni nyelv iránt, hogy országunkban százakra tehető azoknak a száma, akik szeretettel és buzgalommal tanulják a japáni nyelvet, illetve érdeklődnek iránta.

Bódis Rózsa

UTOLSÓ SZÓ A JAPÁNI—JAPÁN KÉRDÉSBEN

Zolnai Gyula dr. az ő közismert kellemetlenül gunyoros modorában megint nyilatkozott a „Magyarosan" 1942. évi 4. számában s mégis csak védelmére kel annak a „slendriánságnak", hogy az ország nevét főnévnek is, melléknévnek is használják. Megint a „francia" szóval hozakodik elő, holott ez a szó ma kizárólag csak melléknév, habár eredetileg főnév volt, de ma már senkit sem küldhetünk Franciába, úgy mint Kínába, Japánba, Svájcba stb. Mert a magyar nyelv szokásainak megfelelően, egyetlen egy főnévi országnevet sem használunk melléknévül, melléknévképző nélkül. Ezen csak rabulisztikával lehet vitatkozni. Ide nem annyira nyelvtudás kell, mint inkább nyelvérzék. Teljes mértékben elismerem Zolnai Gyula úr óriásinak mondható nyelvtudását, de ha kitart a „slendriánság" mellett, akkor a nyelvérzékét kell kétségbevonnom. Amit a „helyesírás szabályairól" mond, az tiszta rabulisztika, ezen a téren nem követem, mert ide is nyelvérzék kell!

Ez a nyelvérzék olyan, mint a zenei hallás. Non fit sed nascitur. — Ha valaki zeneileg olyan süket, mint a tömlő, akkor hiába magyarázom neki, hogy nem játszott érzéssel a hegedűjén, ő a hangjegyekre hivatkozva vitatja igazát. Ezen nem lehet segíteni. Ezzel részemről a vitát befejeztem.

Cholnoky Jenő

NYELVÉRZÉK, NYELVHELYESSÉG ÉS TÖRZSÖKÖS MAGYARSÁG[1]

Zolnai Gyula, egyik legkiválóbb nyelvtudósunk, a magyartalanságok, illetve a nyelvhasználati helytelenségek kipécézésére irányuló fáradhatatlan tevékenységének vizsgálódási körébe újabban a *Turán* című folyóiratot is besorozta. Ezért hálásak vagyunk, hiszen „a jó pap holtig tanul" s Zolnai Gyulától van mit tanulni, másrészt pedig őszintén örvendünk, mert folyóiratunkra olyan olvasóközönség figyelmét is felhívja, amely működésünket nem ismeri.

A *japán-japáni* alakok körül folyó csatározásokat olvasóink is jól ismerik. A nyelvtudós *Zolnai* kétségtelenül helyesen érvel a vitában. De a földrajztudós *Cholnoky* nyelvérzéke sem kicsinylendő. Analógiaérzéke mindenesetre helyes és egészséges. Ezért valószínű, hogy a nyelvi fejlődés idővel őt igazolja, ha ugyan máris nem igazolta. S mi más a nyelvérzék, mint analógiaérzék? *Horger Antal* kitűnő nyelvtudósunk szerint: „Amit a közönséges életben nyelvérzéknek nevezünk, az nem egyéb, mint analógiaérzék." Cholnoky nem tehet arról, hogy egészséges ösztöne és ép nyelvérzéke alapján a *japáni* alakot a *grönlandi, hollandi, kasztiliai, kínai, monakói, svájci, tiroli* stb, stb. főnévből, illetve országnévből lett

[1] Ez a cikk — némi toldásokkal — *Zolnai Gyulához* 1942 nyarán írt levelemből keletkezett. A levél szövegével kapcsolatban tett kifogásai, kérdő- és felkiáltó jelei nem győztek meg igazáról. De mivel azt állapította meg a levélről, hogy nyilvánosság elé kívánkozó gondolatok vannak benne, kívánságának íme itt eleget teszünk.

melléknevek sorozatába utalja. Valóban furcsa volna, ha így szólanánk: *grönland bálna, monakó szálloda, svájc sajt, tirol nadrág*, stb., stb. Zolnai viszont mint orthodox nyelvtudós ragaszkodik elveihez, adataihoz és a hagyományhoz. Az igazság középütt van. Zolnai elméletileg kitűnően és szakszerűen igazolja álláspontját, de aki egyszer rájött a *japáni* alak lényegére és analógiás hovátartozására, az soha többé nem használja melléknévül a *japán* alakot. Ezért meddő és hiábavaló e téren minden további vitatkozás. A mult Zolnaival végződik s a jövő Cholnokyval kezdődik, a *japán-japáni* szóhasználatban.

Kifogásolja Zolnai folyóiratunk egy másik „magyartalanságát" is: „az idén" helyett hébe-hóba „idén" olvasható a Turán lapjain. A névelő elmaradását fájlalja. Szerinte „...romlatlan nyelvérzékű, tősgyökeres magyar embert semmi nyelvi ok nem vezetett volna arra, hogy *az idén* kifejezésből a névelőt elhagyja. Meg vagyok győződve róla, hogy a névelőtlen kifejezés először valamely nem-magyar anyanyelvű beszélőnek az ajkáról hangzott el, vagy valamely nem törzsökös írónknak a tollából fakadt, és ezek ajkáról vagy tolláról ragadt aztán tovább a nem elég ellenálló képességű nyelvérzékre."[1]

Ezt a feltevést Zolnai nem indokolja meggyőzően. Utal ugyan arra, hogy a névelő nélkül használt *idén* először a Budapesti Hirlap 1933. V/13. számának 3. lapján ötlött szemébe, de nem közli a döntő bizonyítékot: törzsökös vagy nem-magyar származású író használta-e? Sejtésünk szerint a névelő nélkül használt *idén* sokkal régibb a jelzett dátumnál. S meggyőződésünk szerint az újabb alak használatba vétele semmi logikus vagy organikus összefüggésben nincs a törzsökösséggel vagy törzsöktelenséggel. Nem ismerjük a magyar élettérben használatos szláv nyelvek párhuzamos alakjait, de a német *in diesem Jahr*, a francia *cette année*, olasz *quest'anno*, vagy a hasonló szerkezetű és észjárású latin: *in illo tempore* (épen úgy, mint az oláh vagy angol alak) azt mutatják, hogy az indogermán nyelvek e fogalom kifejezésében nem nélkülözhetik a névelőt, illetve mutató névmást. A finn *tänä vuonna*, észt *tänavu* (mindkettő jelentése *az idén*) szintén tartalmazza a mutatónévmási elemet. Héber nyelvi hatás volna-e a névelő elmaradása az *idén* alakban? Vagy a csekélyszámú hazai örmények közül vetemedett-e erre valaki először? Esetleg törökös ősű magyarjaink bontották meg a rendet? Csodálkozunk azon is, hogy Zolnai „élőbeszédben még senkitől sem hallotta". Használják ezt bizony, de persze nem az Akadémia táján.

Kár tehát ilyen messzemenő, de helytelen következtetéseket farigcsálni. Itt alighanem és a legnagyobb valószínűség szerint különleges magyar fejlődéssel állunk szemben. A magyar *a, az* névelő köztudomás szerint mutató névmás. Igen sok eset van, amikor a magyartalanság bűnébe való esés nélkül elhagyható. (A templomba ment — Templomba ment; Az ingét is odaadná — Ingét is odaadná. Ez azonban nem tévesztendő össze a következő csoporttal: Bort iszik — Megissza a bort; A ház megvan — Ház van stb., ahol a névelő elhagyása részleges tárgyat jelölő határozatlan kifejezés szerkesztésére szolgál.)

Zolnai Gyulával szemben azon az állásponton vagyunk, hogy az idegenszerűségek használata — még első ízben is — nem okvetlenül és

[1] Magyarosan, 1942 (XI.) évf. 3. sz., 77—78. l., „Idén".

nem kivétel nélkül magyarázható és magyarázandó idegen származással. Az *idén* s *az idén* esetében szerintem annak a nyelvi jelenségnek vagyunk szemtanui, hogy a névelő (a, az) bizonyos esetekben elmarad, elkopik a szavak mellől. Ez pedig inkább lélekfeszültségi, illetve kedélyhangulati okokkal magyarázható. (Pl. *az apád mindenit, zapád mindenit, apád mindenit.)* Előszólásban sokszor hallani: *zidén nem voltam nyaralni, az idén nem voltam nyaralni* helyett. A fejlődés következő foka, hogy még a megmaradt *z* is elkopott az idén mellől. Ennélfogva világos, hogy amily helytelen lenne írásban *zidén*-t használni, éppoly helytelen az *idén* is. A nyelvben azonban a szokás igen nagy úr, s ezért közölhették azt a (hivatalos, vagy legalább is félhivatalos) véleményt, hogy *az idén* és *idén* egyaránt helyes.[1]

A névelő elmaradására van egy másik példa is: Mi a helyes: *az egyik könyv elveszett, a másik megkerült vagy: egyik könyv elveszett, másik megkerült.* Nyilvánvaló, hogy az első, holott igen gyakran találkozunk az utóbbi változattal is.) Ilyen még: *az eddig elért eredmények* és: *eddig elért eredmények* stb.).

Általános tétel tehát: figyeljük az *a, az* névelő elmaradásának eseteit s állapítsuk meg, nyelvromlással, illetve nyelvi változással van-e dolgunk?[2] Szerintem nem annyira idegen származásúak rontásával állunk szemben, mint inkább kényelemszeretetből következő hangmegtakarítással, tehát erőkifejtéstől való tartózkodással, ami ismert nyelvi jelenség.

Idegen származás rovására írható-e tehát minden nyelvi romlás, vagy egyéni kényelemre, lomposságra kell gondolnunk? Emlékszem egy síró francia csöppségre, aki kérdésemre „je ne sais pas" helyett a Szajna partján valami ilyenfélét zokogott: s-sz-pá. Ember, illetve nyelvész legyen az, aki ezt megérti s kielemzi.

Megfigyeléseim azt mutatják, hogy a nyelvérzék velünk született *egyéni* képesség, alsóbb fokán egészséges ösztön, mely magasabb fokon logikai tökéletességű tudatossággá fejlődik. Ez a nyelvérzék azonban nem okvetlenül általános *faji* jellegű adottság, illetve képesség, hanem *egyéni* sajátság. Ha faji adottság volna, úgy az analfabétától kezdve az akadémikusig mindenki helyesen beszélne (ú. n. „tiszta" fajt föltételezve) s nem merülne föl egyáltalán a nyelvhelyesség kínzó problémája. Azt mondhatná erre valaki, hogy a faji keveredés rontotta meg a nyelvérzéket. Ez részben igaz, de könnyen téves általánosításhoz vezet. A fajilag tiszta népek nyelve tekintetében éppen úgy felvetődnek a helyesség kérdései, mint a fajilag keveredötteknél. A nyelvi változások okai nem csak biológiai hanem főleg művelődési vonatkozásúak. Nem a barbárok faji beolvadása rontotta meg a klasszikus görög és latin nyelvet, hanem az alacsonyabb, illetve más szellemi színvonalon állók elütő természetű műveltségének tartalma, összekeveredve a magasabb görög és latin műveltséggel, okozta e nyelvek eltorzulását, illetve elváltozását. Ennek bizonysága, hogy még mindig volt *írott* klasszikusan tiszta latin nyelv, midőn már régen nem volt *beszélt* latin nyelv. A nyelv egészséges gyarapodása (ápolása) éppen olyan, és csakis, szellemi folyamat, mint beteges romlása (rontása).

[1] *Magyarosan* 1938, (VII.) évf. 5—6. sz., 144 l.: „Idén és az idén egyformán azt jelenti: ebben az évben." (Szerk. üzenetek.)

[2] Ezt Zolnai meg is tette. L. *Magyarosan*, 1939. (VIII.) évf. 123., 185. l.

Lehet valaki törzsökös, fajilag tiszta magyar (már amennyire ez társadalmi és néprajzi viszonyaink folytán lehetséges) és mégis se nyelvérzéke, se nyelvhelyesség iránt való fogékonysága nincs, illetve mindkettő hiányos. Viszont lehet valaki idegen származású és nyelvérzék dolgában igen tehetséges, nyelvhelyesség tekintetében nagyon is érzékeny felfogású. Szerintem a nyelvhelyességre való törekvés elsősorban és szinte kizárólag műveltek jellemző sajátsága, mondhatnók különös szellemi tulajdona.

Bővebb fejtegető elmélkedés helyett néhány gyakorlati példára hivatkozom. Köztudomású, hogy vidéki újságjaink nyelvhelyessége sok kifogásra adott alkalmat a multban s valószínűleg ad még a jelenben is. Viszont még a legnagyobb méretű „elzsidósodottság" idején is, nyelvhelyesség szempontjából éppen a „legzsidóbb" budapesti újságok nyelvezetének és stílusának magyarossága ellen aránylag kevés kifogás volt emelhető. Az is megfigyelhető, hogy a legtöbb zsidó szedő vagy nyomdai javító éppen nyelvhelyességi és helyesírási ügyekben igen járatos. Vagy nem érdekes tünet-e, hogy a vegyes nemzetiségű vidékek peremén vagy szívében fekvő, s így látszólag nem törzsökösen magyar Temesvár, Nagyvárad, Arad, Kolozsvár újságai nyelvhelyesség szempontjából magyarosabbak voltak — még a román megszállás idején is — mint pl. Kiskunfélegyháza, Szentes vagy akár Szeged újságjainak nyelvi magyarossága, holott emezek — ugyancsak látszólag — törzsökös magyar városok a köztudat szerint. (Adatgyüjteseim alapján állítom ezeket.) A nyelvérzék és nyelvhelyesség tehát a magasabb fokú műveltség együttjárói. A magasabb városi műveltség okozati összefüggésben áll a nyelvhelyességgel. Aki az említett kétféle várostípust ismeri, nem ütközik meg ezen az állításon.

Természetesen szóval sem tagadom, hogy van kezdetlegesen népi, ősi nyelvérzék, illetve ebből fakadó nyelvhelyesség is. Ez minden nyelvi életnek és tüneménynek az alapja. A magasabb városi műveltségből folyó nyelvhelyesség meg az ép, ősi nyelvérzék olyan két véglet, amelyek érintkeznek, két olyan véglet, mint, Pascal szerint, a tudás, illetve tudatlanság két véglete: ignorance savante és ignorance naturelle. Ezek jól megértik egymást és rokonok. Ami közbül van: a félműveltek garázdálkodása borzalmas.

A nyelvérzék, illetve nyelvhelyesség és a törzsökösség ügyében is tekintettel kell lennünk a népi alapra s a magasabbrendű műveltség eredményezte felfogásra. A közbülső fokozat: a tudálékoskodók, a nyelvileg félműveltek okoskodása és oktalankodása, a tompult nyelvérzékűek fontoskodása idézi elő a sokféle zürt és zavart.

Nem okvetlenül döntőbíró valaki a nyelvérzék meg a nyelvhelyesség szempontjából azért, mert törzsökös népi fi, s nem okvetlenül rekesztendő ki valaki a nyelvhelyességben való döntésből azért, mert nem törzsökös magyar származású. Világos azonban, hogy aki törzsökös, mindig illetékesebb, föltéve, hogy hangoztatott föltételeinknek megfelel. Másrészt érvényes az a tétel, hogy aki nem magyar, illetve vegyesnyelvű családból származott, vagy olyan környezetben nőtt fel, ahol két-, esetleg háromnyelvűség uralkodott, igen ritkán vonhatja ki magát az idegenszerűség hatásából. (Kassát, Temesvárt emlegették erre például a mult században.) Aki ősibb fokon nem tisztán törzsökös magyar ugyan,

de tökéletesen tiszta magyar művelődési környezetbe került (ez lehet család, iskola, város, társadalom stb.), nyelvérzék és nyelvhelyesség szempontjából teljes értékű magyarrá válhatik.

A nyelvhelyesség dolgában felfogásunk szerint csak az lehet döntőbíró, aki származására való tekintet nélkül szakszerű és alapos nyelvi és nyelvészeti tanulmányokat végzett. *Horger Antal* pl. mindenkor és minden körülmények között nagyobb szaktekintély e kérdésben, mint a debreceni városháza hajduja. Másrészt nyelvi tények megítélésében *Zolnai Gyula* mindenkor és minden körülmények között illetékesebb szaktekintély, mint pl. az ásványtan vagy a sebészet professzora bármelyik magyar egyetemen. Ismét gyakorlati példára hivatkozom. Reáliskolás koromban, az V—VIII. osztályban a zsidó származású dr. *Elek Oszkár* volt a magyar tanárom. „Nem-magyar" származása ellenére alaposan megtanított bennünket, törzsökösöket és nem törzsökösöket, a nyelvhelyességre, mert e téren szakképzettsége szinte párját ritkító volt. A szó legtökéletesebb értelmében purista volt, sokkal inkább, mint akármelyik más, törzsökösen magyar származású tanárunk. Amit nyelvhelyesség és magyarosság dolgában tőle tanultunk, három évtizeddel ezelőtt, azon ma sem változtatott senki és semmi.

A törzsökösség tehát nem kizárólagos ismertető jegye és ismertető érve annak, hogy valaki okvetlenül magyarosan és helyesen beszéljen vagy írjon. A szellemnek több köze van ehhez, mint a testnek. Negyedik elemista korombán „A gólyáról és a rókáról" írt dolgozatomról néhai tanítóm nem akarta semmiképpen elhinni, hogy én készítettem. Fogalmazás, stílus, nyelvtan, helyesírás szempontjából egyaránt kifogástalan volt, szerinte annyira, hogy meghaladta egy korombeli elemista szellemi képességeit. Mindenáron ki akarta csikarni belőlem annak bevallását, hogy nem én készítettem, hanem otthon segített valaki. Állhatatos tagadásomra „hazugság" miatt már-már az iskolából való kicsapással fenyegetett. (Ugyan mi lett volna belőlem, ha akkor ez a „pedagógiai Justizmord" megtörténik?) Ugyanakkor paraszti származású és faluról bejáró Tóth Mátyás nevű törzsökös „népi fi" osztálytársam dolgozatairól nem lehetett ilyen nyelvhelyességi tökéletességet kimutatni. Ismétlem tehát, a nyelvhelyesség, illetve az iránta való érzék magasabbrendű szellemi fejlettség, tehát elsősorban a műveltségbeli fölény eredménye.

A törzsökösség azért sem lehet kizárólagos meghatározó nyelvi helyesség szempontjából, mert pl. ugyanabban a törzsökös családban is előfordulhat, hogy a család egyik tagjának (gyermekének) nyelvhasználata kifogástalan, a másiké hibás. Az egyik gyermek könnyen tanul nyelveket, a másik nem. Igen sokfelé ágazó kérdés tehát ez.[1] Ha valaki lompos, magyartalan beszédű vagy írású, azért nem okvetlenül rossz magyar, akár törzsökös, akár nem nem az. Végső megállapításunk: a nyelv a műveltség terjesztésének és alakításának eszköze. A műveltség színvonalának emelésével és terjedelmének tágításával kapcsolatban logikus kö-

[1] Rendkívül érdekes olvasmány pl., hogy mit ír a nyelvhelyesség, illetve „magyarosan" mozgalom során már évek óta Zolnai Gyula, az *apa* — és mit ír, illetve mit vall Zolnai Béla, a *fia*. Ennek ellenére mégsem minősítenők az apát törzsökösnek, szülötte fiát pedig törzsöktelennek. Ez *reductio ad absurdum*, volna. Külön-külön a kérdésnek csak egy oldalát látják. Az igazság középütt van, a két felfogás szintézisében.

vetkezményül adódik a helyes beszéd és a helyes írás, akár magyarokról, akár németekről, akár törökökről van szó. Az is érdekes, hogy a nyelvhelyesség kérdése csak bizonyos korszakokban vetődik fel különös jelentőséggel. Kutatni kellene ennek az okát is. Könnyen rájövünk, hogy a művelődés jellegének változása, a szellemi élet zajlása idején válik korszerűvé és időszerűvé. Köztudomású pl., hogy a törökök az elmult két évtizedben végezték el nagy nyelvtisztító és nyelvhelyesbítő munkálatukat. Hát eddig csupa törzsöktelen török élt volna abban a birodalomban, amely évszázadokig az egyik legnagyobb hatalom volt a történelem során? Aki azonban látja annak a politikai, társadalmi és gazdasági átalakulásnak lényegét, amely ebben az időben Törökországban zajlott, megérti, hogy az szellemi, művelődési térre is kiterjedő átalakulást vont maga után, ennek következtében logikus módon, okozati függvényként került sor a nyelvhelyesbítésre.

Említettük, hogy a nyelvérzéket és a nyelvhelyességben való jártasságot nem kötnők oly könnyen *csak* a törzsökösség meghatározó jegyéhez. Akinek van nyelvérzéke (nemcsak egy, hanem több nyelv iránt is), az akárhány nyelvet tanul, mindig ösztönösen reátalál a nyelvhelyesség követelte alakokra. Mint gyakorlatilag működő tanár láttam, hogy a magyarban helyes érzékkel bíró tanuló — akár törzsökös, akár törzsöktelen — a franciában vagy az olaszban is, a tanulás fokának s a maga szellemi fejlettségének megfelelő módon, a leghelyesebb nyelvi alakot találja el, akár beszél, akár ír. Ezek a tanulók természetesen szellemileg „a limine" magasabb fokon álló ifjak, érthető tehát, hogy a nyelvhelyességgel nincs bajuk, vagy legalább is sok bajuk. Viszont a törzsökösen magyar, de rossz tanuló a magyar nyelvben éppen olyan helytelenségeket követ el, mint akármelyik idegen nyelvben.

Hogy napjainkban a nyelvhelyesség kérdése Magyarországon oly nagy port vert föl, s oly nagy a jelentősége, annak többágú oka van. Politikai előzményül a trianoni csonkítás fogható föl, — mint a törököknél az egyházi hódítások során kialakult Oszmán Birodalom összeomlása után a népileg tisztafajúvá korlátozódott nemzeti török köztársaság megalakulása. A népi állományában tisztafajúvá korlátozódott csonka magyar állam lakossága sorra letépte magáról az idegenszerűség jegyeit, szinte önmagát igyekezett minél tisztábban látni és meglátni. Ebbe a folyamatba egyik láncszemként illeszkedik, futó éveink történelmi változásainak szerves tagjaként, a nyelvhelyesség körül fölzajdult tevékenység.

Egy alkalommal (sajnos csak szabadelőadásban, irásban való rögzítés nélkül, tanári konferencián) részletesen kifejtettem, hogy Magyarországon, a vegyes anyanyelvű állampolgárok együttélése milyen indokolttá teszi a nyelvhelyesség ügyének felszínen való forgatását. E politikai vonatkozású indokoláson kívül — szorosabban magyar szempontból — talán sokkal inkább fölvetette ezt a kérdést a magyar népi tömegeknek újabban mind nagyobb s nagyobb mértékben való fölemelkedése és fölemeltetése, a kötelező iskoláztatás következtében. Ámbár az „írástudók" száma és jelentősége csökkenni látszik, az írni-olvasni tudók száma szinte ijesztő mértékben megnövekedett. Ennek a ténynek nemzeti művelődésünk szempontjából óriási jelentősége van. Gyarapodik, kétségtelenül, a szellemi haszon, de a nagy burjánzásban sok kár is keletkezik. A tömegekre kiterjedő népművelő és népnevelő tevékenység indokolja a

nyelvhelyességi kutató, ellenőrző és felülvizsgáló tevékenységet. A nyelvvel való foglalkozás, annak ápolása, fontosságának kiemelése olyan jövendő lehetőségeket rejt és sejtet, amelyeknek profétikus meglátása örömmel, munkakedvvel és reményt keltő bizakodással kell, hogy eltöltsön minden magyart, akár törzsökös, akár törzsöktelen, vagy éppen csak: magyar.

Az apró szeplők bogaras irtásán túl sokkal, sokkal nagyobb jelentőségű dologról van szó, amidőn anyanyelvünk minél tisztább képét akarjuk széppé, eszményivé kendőzni. Az egész és egyetemes magyarság fölemelkedése és fölemeltetése a tét és a tétel, s ezt a munkát tökéletes szabatossággal kell megoldani.

Ezért, e cél eléréséért, tehát a nyelvhelyesség körül vívott eszmei csatározásokból elsősorban ki kell küszöbölni minden személyi vonatkozású érvet. Ezek ugyanis legtöbbször nem is érvek. Nem lehet azzal okoskodni és érvelni, hogy „ebben vagy abban a nyelvi kérdésben nekem és csakis nekem van igazam, mert *én* különb magyar vagyok nálad". Vagy: „nem lehet jó magyar ember, aki ezt meg amazt a helytelenséget használja". (Ne felejtsük: nyelvi tényekben örökké ott sötétlik az „atra cura", még pedig az, hogy mi a helyes és mi a helytelen?) Azért, mert valakinek rongyos vagy kevésbbé jól szabott a ruhája, s nem jár zsinóros magyarban, még nem szabad megvetnünk s éppenséggel nem szabad rossz magyarnak tartanunk. Inkább azon legyünk, hogy neki is rendes ruhát szerezzünk. Aki rossz magyarsággal ír vagy beszél, annak nem a magyartalanságát vagy magyarnélküliségét kell a szemére vetnünk, hanem inkább oszlassuk el a tudatlanságát s győzzük meg elmebeli korlátoltságáról, komoly, ellentmondást nem tűrő tárgyi érvekkel.

Magam hallottam, amidőn egy, a magyarságára, törzsökösségére és nyelvhelyesség terén szerzett felülmúlhatatlan tökéletességére rendkívül rátarti tanár a pesti villamoskalauzokat mint a nyelvi helytelenségek és a magyartalanságok ősforrását korholta, mert ezt mondják: *körut*. Már pedig a pesti villamoskalauzok — megfigyelésünk szerint — legtöbbnyire faluról jött rendes, törzsökös magyarok, akik falun hírét-hamvát sem látták vagy hallották *körut*nak. Tehát nem ők fertőznek, hanem bizonyára inkább őket fertőzik. Nem ők magyartalanítanak, hanem őket magyartalanítják. Vagy talán egész egyszerűen ebben az esetben is valami beszélésmódbeli renyheségről van inkább szó? Ezt tartom valószínűnek. S ne felejtsük: a hangsúlynak az első szótagra való esése önkéntelenül is hangzónyujtással jár a magyarban. Nem olyan egyszerű tehát ez a kérdés. „Ne ítéljetek, hogy meg ne ítéltessetek!..."

A nyelvhelyesség titkainak tudói tanítsanak és ne ócsároljanak. Az alapvető lényeg: minden írástudó ügyeljen és vigyázzon az írás meg a szó szépségének, épségének és helyességének titkaira. Ne aprólékos szőrszálhasogatásban merüljön ki tevékenysége, hanem az építésben, alkotásban és szépítésben. Ne azt lássa, hogy nyelvünk többezeréves fájának törzsén imitt-amott repedések mutatkoznak, hanem sokkal inkább azt, hogy ez a fa szinte örökifjan eleven, s újra meg újra friss sarjakat hajt, újra meg újra szebbnél-szebb virágokat fakaszt. *A megújult lombsátor a fontos, nem a lehullott avar. Ez a tétel nemcsak az örök erdő titka, hanem minden élő nyelvé, így a magyar nyelvé is!*

Virányi Elemér

IRODALOM

SASSI NAGY LAJOS: *A turánizmus, mint nemzeti, faji és világeszme. II. kiadás, függelékkel. Pátria Rt., Budapest, 1942, 48 l.*

A nemes erejű és finom zamatú óborokról mondják, hogy olykorolykor, őszi időben újra erjedni kezdenek, mintegy visszaemlékezve tüzes ifjúságukra. Szellemi téren is tanui vagyunk, hogy régen megszületett gondolatok idővel hatalmasabb erővel törnek előre ismét, s szélesebb áramlással ássák az új élet medrét. Ilyen eszme a turáni gondolat is. Kétségtelen, hogy napjainkban újult erővel és időszerűséggel foglalkoztatja elménket s vizsgálgatjuk, mi benne az értékálló, mi benne a gyakorlatilag felhasználható és megvalósítható. A turáni gondolat fiatalabb szóvivői mellett ismét jelentkeznek az úttörők, a tegnapok munkásai, akiket a hálátlan ma oly könnyen hajlamos elfeledni. Ezek közé az úttörők közé tartozik *Sassi Nagy Lajos* is, akinek több mint félévszázados tevékenysége egyetlen összefüggő gondolatrendszer a magyarság emelkedése, faji öntudatosodása és mind anyagi, mind szellemi téren való gyarapodása érdekében. A kilencedik évtized küszöbén nem lankadó buzgalommal írja, hirdeti és terjeszti eszméit. Tíz eredeti munkát, több ezer különféle közügyi cikket írt fővárosi és vidéki újságokba, folyóiratokba. Mint tanár 10.000 magyar ifjút nevelt derék állampolgárrá, közel négy évtized alatt, Homonna, Szeged, Budapest iskoláiban. A mai események jó részét már évtizedekkel ezelőtt kikövetkeztette, szinte előre jósolta. A turáni népek szövetségét már 1894 és 1908 között hirdette. Minden szavát, minden betűjét a magyarság jövőjébe vetett rendíthetetlen hit jellemezte, még válságos időkben is. Makacsul hirdette, hogy a magyar fölemelkedés egybeesik a turáni népek történelmi jelentőségének homloktérbe nyomulásával, a magyar megújhodás együtt jár a turáni népek ősi erejének világot újjáteremtő érvényesülésével. Az euráziai térség gazdasági, politikai és katonai összefüggéseire mindenkor nyomatékosan utalt, már akkor is, midőn ezt álomnak és lehetetlenségnek mondották. Álláspontja szerint az euráziai térségben kialakuló turáni fölény szellemi téren is éreztetni fogja hatását. Mindezekre az elvekre a helyes gondolkodás útján, egyszerűen természetes következtetésekkel vezette hallgatóit, olvasóit és elsősorban önmagát. Találóan hirdeti: „Minden tett önmagát bünteti vagy jutalmazza meg, tettünk kikerülhetetlen következményével." Ez a fizikai és erkölcsi világrend egyik pillére. Ezért mind az egyén, mind a nemzet vigyázzon minden tettére, ha az életben, illetve a történelemben boldogulni akar.

Emelkedett gondolkodásmódját jellemzi, hogy legjobban irtózik attól, nehogy „lelki özönvíz lepje el a világot". Ennél találóbban kevesen jellemezték a világ mai állapotát. Az erkölcsi értékek és tényezők jelentőségének kiemelését, hangsúlyozását és támogatását, illetve megbecsülését *conditio sine qua non* gyanánt állítja elénk, ha a mai zűr-zavarból a kielégítő megoldás útvonalára akarunk jutni.

A turánizmusról írt munkájának második kiadása nemrég hagyta el a sajtót. Ez voltaképen az 1918 február 28-án megjelent első kiadáson alapul. De éppen ezért rendkívül érdekes. *Sassi Nagy Lajos* „öreg turáni csillag" bátran mondhatja: „Az idő igazolt". Valóban meglepő, hogy

mily sok minden megvalósult abból, amit *Sassi Nagy Lajos* ezelőtt háromnégy évtizeddel meghirdetett. Tanulmányának egyes fejezetei *(Az ember, a magyar ember és a magyar nemzet rendeltetése; A turánizmus mint fejlődés és kultúrlépcső; A jövő a teljes germán-turáni szövetségé; A turánizmus története; A turánizmus és a fajiság jövője; Turánológia; A „turáni szövetség" eszméje; A turániznius alkotásai; Tanulságok; Sürgös teendők stb.)* egy logikusan gondolkodó, népét mélységesen szerető, a jobb jövőért nemcsak aggódó és siránkozó, de tevékenyen munkálkodó nagytudású, művelt magyar ember eszméinek szinét-javát tartalmazzák. Érdemes ezeket olvasni és érdemes rajtuk elmélkedni. Tömören foglalja össze a magyar sors problématikáját e soraiban: *„A magyar jövő bizonyos,* mert ahány háború, annyi *béke,* ahány zsarnok, annyi *szabadsághős,* ahány megrontó, annyi *megváltó,* ahány ősgonosz, annyi *őserő,* ahány koporsó, annyi *bölcső,* ahány halál, annyi *új élet* teszi lehetetlenné a Gonosz végső győzelmét. *Minden nép halhatatlan ha hinni, bízni tud a megpróbáltatások óráiban, ha okul a csapáson és teljesíti a kötelességét.* Még a mainál pusztítóbb háborúban sem vész el az ember, mert minden Golgotában ott szunnyad a *feltámadás csírája."*

A kilencedik évtized küszöbére ért *Sassi Nagy Lajos* fáradhatatlanul tevékenykedő szelleme döntő bizonyság arra, hogy fajunk teremtő ereje kimeríthetetlen. A fiatalok kövessék nemes példáját és valósítsák meg eszméit. Akkor csakugyan új élet sarjad az ősi hantokon.

Virányi Elemér

A TURÁNI TÁRSASÁG ÜGYEI.

Választmányi ülések. *1942 április 29.* Elnök: *Cholnoky Jenő,* jegyző: *Virányi Elemér.* A mult ülés jegyzőkönyvét a főtitkár fölolvassa s azt hitelesítik. A jelen jegyzőkönyv hitelesítői *Kovács-Karap Ernő* és *Zsedényi Béla.* Az elnök közli, hogy a helsinki Finn-Magyar Társaság *Paikert Alajost, Cholnoky Jenőt, Tasnádi Nagy Andrást* és *Karafiáth Jenőt,* Társaságunk elnökeit, illetve tb. tagját tiszteletbeli tagjaivá választotta. A m. kir. miniszterelnökség anyagi támogatásával a turáni gondolatot népszerűsítő, illetve a turáni népeket ismertető kiadványsorozatot indítottunk meg, *Gergelyffy Gábor* szerkesztésével s vidéki városokban előadásokat készülünk rendezni. Jelenti, hogy a *Finnség Szövetsége* elnöke, *F. A. Heiskanen* helsinki egyetemi tanár Budapesten tartózkodik s kéri a választmány útján a Társaságot, előadásait minél többen hallgassák meg. *Körösi Csoma Sándor* szobrára a VKM., a székesfőváros, Debrecen városa, a Tudományos Akadémia jelentős pénzösszegeket ajánlottak meg. *Ravasz László* püspök intézkedésére a dunamelléki ref. egyházközségektől is várhatók pénzbeli adományok. *Kenézy Zoltán* indítványára az érkező összegeket folyóiratunkban nyilvánosan nyugtázni fogjuk. Beszámol az elnök az 1942 április 15-én tartott III. serlegvacsoráról. (L. *Turán,* 1942 évi II. sz., 92. l.). *Virányi Elemér* jelenti, hogy a *Turán* című folyóirat idei évfolyamát teljes egészében *Körösi Csoma Sándor* emlékének szenteljük. Az I. szám már megjelent s szétküldtük tagjainknak. A XVI. nyelvtanfolyam április közepén fejeződött be. (L. *Turán,* 1942. évf. II. sz., 92 l.). Közli, hogy 1942 május 3-án az Uránia színházban elnökünk, *Cholnoky Jenő* vetítettképes előadást tart, „Japán a leg-

szebb ország" címen, ugyanezen a napon *vitéz Horváth Béla* s a főtitkár Szentesen tartanak előadásokat, turáni kultúrdélután keretében. (L. *Turán*, id. sz. 92—93. l.). *Gergelyffy Gábor* igazgató jelenti, hogy az állami támogatást a miniszterelnökség kiutalta, a GYOSZ pedig, *Galánthay Glock Tivadar* alelnökünk közbenjárására 500 pengő segélyben részesítette Társaságunkat. Ezért az áldozatkész közbenjárónak a választmány köszönetét fejezi ki. A Társaság pénzállománya a mai napon 3.900 P 69 fillér. A Kőrösi Csoma Sándor szoboralapra eddig 85 P 04 fillér érkezett. A választmány a fokozódó drágaságra való tekintettel a Társaság két fizetéses alkalmazottjának tiszteletdíját, illetve hetibérét emeli. Intézkedik a nyelvtanfolyamok előadói illetményének s egyéb reprezentációs tiszteletdíjak kiutalásáról. Közli az elnök, hogy *Pröhle Vilmos* ural-altáji nyelvtudományi munkájának elkészítését, megfelelő betűtípusok hiánya miatt a megbízott nyomda nem vállalta, ezért újabb tárgyalásokat kell folytatnunk. Jelenti az elnök, hogy a közelmultban a MÉP VIII. kerületi tagozatában tartott turáni tárgyú előadást, április 30-án pedig a *Törzsökös Magyarok Táborában* beszél a turáni népekről.

1942 június 12. Elnök: *Cholnoky Jenő*, jegyző: *Virányi Elemér*. A mult ülés jegyzőkönyvét a főtitkár felolvassa s azt hitelesítik. A jelen jegyzőkönyv hitelesítői *Kovács-Karap Ernő* és *Kovács Gusztáv*. Jelenti, hogy *Kőrösi Csoma Sándor* szobrára egyre több adomány érkezik s újabban Pest-Pilis-Solt Kiskun vármegye részéről 500 P, a Földrajzi Társaság részéről 200 P megajánlását közölték velünk. *Gévay-Wolff Nándor* azt a javaslatot terjesztette elő, célszerű volna a nagyob pénzintézeteket is megkérni, hogy a szoborra adakozzanak. Számot ad az elnök az 1942 június 5-én Fenséges Védnökünk palotájában megtartott bizalmas értekezletről (L. Turán 1942. évf. II. sz. 92. l.). Ezen az értekezleten a miniszterelnökség 2000, a külügyminisztérium pedig évi 1200 P hozzájárulást ígért főleg folyóiratunk terjedelmesebb és nagyobb példányszámban való nyomattatása céljára. Ezzel kapcsolatban javasolja az elnök az igazgató és a szerkesztő különmunkájának díjazására havi 50—50 pengő kiutalását. Az érdekeltek hangsúlyozzák, hogy munkájukat mint eddig, úgy a jövőben is önzetlenül óhajtják végezni s a tiszteletdíjról lemondanak, de a választmány az elnök ismételt javaslatát elfogadja. A főtitkár közli, hogy a *Bozkurt* című török folyóirat szerkesztősége meleghangú levélben üdvözölte Társaságunkat s dícsérte folyóiratunk magas színvonalát. *vitéz Horváth Béla* fontosnak tartja, hogy Attila szobrának felállításával ismételten foglalkozzunk. Ezt tartja szükségesnek *Kechkeméthi Pethes László* is, aki a *Magyarországi Turán Szövetséggel* való szorosabb együttműködés kérdését is hangsúlyozza. A főtitkár számot ad a szentesi turáni kulturdélutánról s jelenti, hogy június 10-én Társaságunk képviseletében részt vett a külügyminisztérium kulturális osztályának tanácskozásán, ahol a folyó év nyarán, illetve őszén Helsinkiben tervezett Magyar Hét rendezéséről volt szó. A maga részéről több értékesíthető javaslatot terjesztett elő. *Gergelyffy Gábor* igazgató jelenti, hogy pénzállományunk a mai napon 4.214 P 67 fillér. Népszerűsítő turáni füzeteink első számai már részint megjelentek, részint anyaguk nyomdában van. Közli, hogy a Kőrösi Csoma Sándor szobor alapzatára szükséges gránitanyagot *Endre László* alispán Pest megye nevében fölajánlotta. Számot ad a mohácsi kultúrdélutánról (l. Turán, 1942. évf.

II. sz. 93. l.) s jelenti, hogy Kolozsvárott, Pécsett, Debrecenben, Nagyváradon, Kassán s több más vidéki városban rendezendő turáni kultúrelőadás ügyében folytat tárgyalásokat. Az elnök Társaságunk őszinte köszönetét tolmácsolja *Galánthay-Glock Tivadar* alelnökünknek, *Risto Ryti* finn köztársasági elnök művészi kivitelű arcképrajzának adományozásáért. A választmány megbízásából az elnökség írásban köszöni meg az értékes képet, amellyel gyüjteményünk ismét gyarapodott. *Kechkeméthi Pethes László* lelkes szavakban köszöni meg választmányi taggá történt választását s igéri, hogy fokozott buzgalommal támogatja Társaságunk működését. Az elnök javaslatára alapszabályszerű ajánlások alapján *vitéz Náray Antal* ny. vezérőrnagyot, a Rádió vezérigazgatóját Társaságunk törzstagjává, *dr. Benedek Klára* tanárjelöltet, *Bödy Mária* festőművészt, *Inkei Andor* ny. á. századost, *kolosi* és *cseleji Kolosi Istvánné* cs. és kir. kamarás özvegyét, *Kövesi Józsefné* polg. isk. tanárt, a *Mohácsi Városi Gimnázium* igazgatóságát, *Nagy Károly* OTI tisztviselőt a választmány egyhangúlag Társaságunk rendes tagjaivá választja s megbízza az Elnökséget, hogy őket erről írásban értesítse.

1942 szeptember 25. Elnök: *Cholnoky Jenő*, jegyző: *Virányi Elemér*. Az elnök kegyeletes szavakkal emlékezik meg *vitéz nagybányai Horthy István* kormányzóhelyettes, Társaságunk volt tb. elnökének hősi haláláról. Emlékének a választmányi ülés felállással hódol s emlékét jegyzőkönyvileg megörökíti. — A mult ülés jegyzőkönyvének felolvasása után azt hitelesítik. A jelen jegyzőkönyv hitelesítői *Megyeri József* és *Réty Gyula*. Majd *Gergelyffy Gábor* igazgató *Kőrösi Csoma Sándor* szobrának ügyéről terjeszti elő jelentését. A szobor agyagmintája elkészült s azt az Irodalmi és Művészeti Tanács elnöke, *Tasnádi Nagy András*, titkára, *Gedényi Mihály*, valamint tagja, *Kisfaludy Stróbl Zsigmond* szobrászművész megtekintette. A szemlén Társaságunk részéről az igazgató, a főtitkár és a könyvtáros vett részt. *Antal Károly* szobrászművész alkotása mindnyájuk tetszését megnyerte. A főváros a szobor helyéül, kellő rendezés után, a Sándor-utca és az Eszterházy-utca kereszteződésében levő teret jelölte ki. *Antal Károly* jelenti, hogy a szobor faragási munkálatait megkezdték. *vitéz Nagy Iván* közli, hogy a szobor felállításával a főváros közgyűlése is foglalkozott. Éppen az ő indítványára úgy döntöttek, hogy a Sándor-utcát Kőrösi Csoma Sándorról fogják elnevezni, a szobor helyéül szolgáló teret parkosítják, s ezért csak 1943 tavaszán kerülhet sor a szobor felállítására, illetve leleplezésére. Ezt kívánja a főváros költségvetési okokból is, mert a megajánlott 3500 pengőt a főváros csak a jövő évi költségvetés keretében utalhatja ki. Javasolja vitéz Nagy Iván, hogy a Sándor-utca elnevezésének ügyében forduljon a Turáni Társaság a Közmunkák Tanácsához. *Kechkeméthi Pethes László* a szobor helyéül a tabáni parkot ajánlja. Mivel a tabáni városrész rendezésének tervei még nem véglegesek, vitéz Nagy Iván azt ajánlja, e tekintetben ne tegyünk újabb lépéseket. Az elnök megköszöni *Antal Károly* szobrászművésznek önzetlen munkálkodását s azt javasolja, hogy a szoborra eddig érkezett összegből fizessen neki a Társaság 2000 pengőt anyagbeszerzési előleg és faragási munkadíj fejében. *Gergelyffy Gábor* igazgató közli értesülését, amely szerint a református egyház a turáni népek között a jövőben térítői tevékenységet óhajt kifejteni. *Dr. Csia Sándor* MÁV igazgatósági főorvos, e térítői tevékenység világi vezetője, az elnök kérésére

a *Magyar Református Külmissziói Szövetség* ily irányú kezdeményezéséről ad számot. A bejelentés során többen felszólaltak s a tervet figyelemmel fogadták. *Kechkeméthi Pethes László* arra utalt, nem fog-e a mohamedán vallású turáni népek közt ez a mozgalom félreértésre okot adni. A jegyzőkönyv felolvasása során *Gévay-Wolff Nándor* több pénzintézetet nevez meg, mint amelyek, hozzájuk terjesztett kérelem alapján, bizonyára készségesen adakoznának Kőrösi Csoma Sándor szobrára. A főtitkár jelenti, hogy a nyár folyamán megjelent a *Turán* II. száma, a III. szám anyaga már nyomdában van. Az idei XVII. évi nyelvtanfolyamunkat október 12-én kezdjük meg, a főváros engedélye alapján ismét a VII. Nagyatádi Szabó-utcai polgári fiúiskolában. *Gergelyffy Gábor* igazgató közli, hogy a Társaság pénzállománya a mai napon 6.079 P 13 fillér, a propagandaalap állománya 2.623 P s a Kőrösi Csoma szoborra eddig 1760 P 26 fillér érkezett. Jelenti, hogy október 13-án Kecskeméten, október 18-án Miskolcon, október 25-én Debrecenben, november15-én Nagyváradon rendez Társaságunk turáni kultúrelőadást. A VKM értesítette Társaságunkat, hogy október hó végén előreláthatólag finn közéleti személyek érkeznek Magyarországra s ennek kapcsán megkérte Társaságunkat, hogy a finn vendégek tiszteletére rendezendő ünnepségek előkészítésében működjék közre. A főtitkár gondoskodott a műsor összeállításáról. Jelenti az elnök, hogy *Galánthay-Glock Tivadar* megfestette a japáni császár arcképét s ennek leleplezése a japáni követségen megtörtént. Galánthay-Glock Tivadar közölte velünk, hogy a Társaság számára is szívesen megfesti a japáni császár arcképét, amiért a választmány köszönetét fejezi ki. Közli az elnök, hogy a *Nemzeti Tábor* és a KALOT mozgalom szeretnének Társaságunkkal együttműködni. *Kechkeméthi Pethes László* javasolja, kérjük meg a Rádió Igazgatóságát, közöljön török nyelven is híreket. A választmány a javaslatot elfogadja s annak teljesítésétől fontos eredményeket vár. Az elnök közli, hogy a Magyarországi Turán Szövetséggel való együttműködés ügyében tárgyalások folytak és folynak. Ezek közös ünnepélyek rendezésére, a *Turán* című folyóiratnak a Turán Szövetség tagjai között való terjesztésére s együttes felolvasó ülések tartására vonatkoznak. Az elnök javaslatára alapszabályszerű ajánlások alapján *Máté-Török Gyula* ny. testőrezredest és *Khin Antal* tanítóképzőintézeti igazgatót Társaságunk törzstagjává, *Ábrahám István* vállalkozót, *Babós Imre* Bszkrt tisztviselőt, *Behumi Ferenc* Bszkrt főfelügyelőt, *Bicsérdy Lajos* tanárt, *Boromisza Tibor* festőművészt, *Haász Géza* ny. alezredest, *Juhász Mihály* külügymin. tisztviselőt, *Romhányi József* tisztviselőt, *Sch. Bán Nóra* írót, *Stouy Ferenc* külügymin. irodaigazgatót, *dr. Tahy István* Ipok titkárt, *Bódis Rózsa* tanárnőt, *Hajdu Julia* tanítónőt, *emökei Vass Titusz* vállalkozót, *Kiss-Kovács Árpád* Ibusz főnököt, *dr. Korén Endréné*, ügyvéd nejét, *Dolesch Gyula* gyógyszerészt, *Bátori-Sigray Béla* földbirtokost, *Meskó Zoltánné*, százados nejét, *Szigethy Ida* tisztviselőt, *Szigethy Emma* tisztviselőt, *vitéz tardoskeddi Benke József* ny. vezérőrnagyot, *Király András Imre* tisztviselőt, *Nógrád vármegye* alispáni hivatalát, *Fejér vármegye* alispáni hivatalát, *Könyves Kálmán* műszaki tisztviselőt, *Kovács György* tisztviselőt, *Koris Kálmán* tanárt, *Csapó Zoltán* postatisztet, *id. dr. Szombathfalvy Majthényi Miklós* ny. OTI igazgatót, *Nagy Lajos* szövetkezeti tisztviselőt, *dr. Szabó Endre* közellátási felügyelőt, *dr. Csenki Béla* szőv. tisztviselőt, *simándi Kenézy Miklós* külügy-

min. tisztviselőt, *simándi Kenézy György* jogszigorlót, *Kruzslitz Erzsébet* tanítónőt s *Kesserű Kálmán* főszolgabírót a választmány egyhangúlag Társaságunk rendes tagjaivá választja s megbízza az Elnökséget, hogy erről őket írásban értesítse.

1942 október 23. Elnök: *Cholnoky Jenő*, jegyző: *Virányi Elemér*. A mult ülés jegyzőkönyvét a főtitkár felolvassa s azt hitelesítik. A jelen jegyzőkönyv hitelesítői *Kovács-Karap Ernő* és *Kocsis Miklós*. Az elnök közli, hogy *Kőrösi Csoma Sándor* szobrának faragása megkezdődött. A főváros kérelmére a leleplezésre 1943 tavaszán kerül sor. Jelenti, hogy *Gergelyffy Gábor* igazgatóval október 25-én Debrecenbe utazik, ahol két turáni tárgyú előadás lesz. Október 29-én, a török követség Törökország nemzeti ünnepe alkalmával fogadást rendez. Ezen a Turáni Társaság képviselői is megjelennek, az Elnökség vezetésével. Október 30-án a pesti vármegyeháza dísztermében a Magyarországi Turán Szövetséggel s még néhány más néprokonsági egyesülettel együtt tartalmas műsor keretében nyilvános ünnepélyt rendezünk, ugyancsak a török nemzeti ünnep alkalmával. November 15-én az elnök Nagyváradra utazik, *Gergelyffy Gábor* igazgatóval, ahol a Társaságunk vándorgyűlése lesz a Szigligeti Színházban, Fenséges Védnökünk és helyi szereplők résztvételével. A főtitkár közli, hogy XVII. évi turáni nyelvtanfolyamunk október 12-én Cholnoky Jenő elnök megnyitó beszéde után megkezdődött. A hallgatók száma 73. *Gergelyffy Gábor* igazgató jelenti, hogy a Társaság vagyona 5.301 P 46 fillér. A propagandaalap álladéka 2.245 P 47 fillér, a *Kőrösi Csoma Sándor* szoboralapra érkezett 3.070 P 96 fillér. Ebből a szobrásznak kifizettünk 2.000 pengőt, a jelenlegi álladék tehát 1.070 P 96 fillér. Jelenti, hogy a népszerűsítő füzetek 4. száma is megjelent. Legközelebb részletes jelentést készít a vidéki előadásokról s a népszerűsítő füzetekről. A néprokonsági egyesületek együttműködése, illetve a csúcsszervezet megalakítása tárgyában megbeszélések folynak. Ajánlja, vásárolja meg a Társaság *Virányi Elemér:* A finnugor népek élettere című munkájának tíz példányát s ezeket juttassuk el a rokonnépek követségeihez s kimagasló magyar hivatalos személyekhez. *Széll Sándor* mint vendég előterjeszti javaslatát a nemzeti lobogó alkalmazása, valamint a nemzeti gyász sajátosan magyar jellegű kifejezése tárgyában. A választmány az érdeklődéssel hallgatott javaslat alapján kéri az indítványozót, terjessze azt írásban Társaságunkhoz, hogy folyóiratunkban közöltethessük. Ezt követi a hivatalos helyen teendő további lépésünk. *Kovács-Karap Ernő* indítványára a választmány megbízza az Elnökséget, üdvözölje legjobb szerencsekívánataival *Kállay Ubul* alelnökünket a MABI elnökévé történt kinevezése kapcsán. *Somogyi József* felhívja a választmány útján a Társaság tagjainak figyelmét a Tudományos Akadémia könyvtárában elhelyezett s Kőrösi Csoma Sándorra vonatkozó emlékek megtekintésére. Az elnök javaslatára alapszabályszerű ajánlások alapján a választmány *özv. Báthory Istvánné* magánzót, *dr. Csia Sándor* MÁV igazgatósági főorvost, *Fertsák István* külügymin. tisztviselőt, *Horváth István* műszaki tanácsost, *Molnár István* ny. főmérnököt, *Morvai Gyula* külügymin. tisztviselőt, *Nyitra-Pozsony vármegye* alispáni hivatalát, *Oszlányi József* tisztviselőt, *Schmidt István* tisztviselőt, *ifj. dr. Szilágyi József* külügymin. tisztviselőt és *Tóth Géza* külügymin. tisztviselőt Társaságunk rendes tagjaivá választja s megbízza az Elnökséget, hogy erről őket írásban értesítse.

1942 november 27. Elnök: *Cholnoky Jenő*, jegyző: *Virányi Elemér*. A mult ülés jegyzőkönyvét a főtitkár felolvassa s azt hitelesítik. A jelen jegyzőkönyv hitelesítői *Kechkeméthi Pethes László* és *Zsedényi Béla*. A főtitkár jelenti, hogy október 29-én megjelentünk a török követség rendezte fogadáson, október 30-án pedig szépen sikerült a török nemzeti ünnep alkalmával rendezett ünnepély, amelyen a Turáni Társaság nevében *Cholnoky Jenő* elnök mondotta az ünnepi beszédet. November 21-én a finnugor néprokonsági napon a Pázmány Péter Tudományegyetem aulájában a Magyar-Finn és a Magyar-Észt Társasággal közösen a néprokonsági nap jelentőségéről emlékeztünk meg. Ezen az ünnepélyen a nagyszámú közönségen kívül a magyar hivatalos és tudományos élet számos kiválósága jelent meg. Társaságunk nevében az ünnepi beszédet *Paikert Alajos* mondotta. Számot ad a főtitkár arról, hogy az ősz folyamán Kecskeméten (október 13-án, a Katona József Társasággal), Miskolcon (október 18-án, a Borsodvármegyei Népművelési Bizottsággal), Debrecenben (október 25-én, a Hajdúvármegyei Népművelési Bizottsággal), Nagyváradon (november 15-én, a Biharvármegyei Népművelési Bizottsággal), Kaposváron (november 22-én, a Berzsenyi Dániel Irodalmi Társasággal) és Balassagyarmaton (november 26-án, a Madách Imre Irodalmi Társasággal) turáni előadóüléseket rendeztünk. Jelenleg előkészületben van a december 20-án, az Uránia Színházban *Cholnoky Jenő* elnökünk turáni tárgyú előadása, vetített képekkel. A tél folyamán még több vidéki városban készülünk felolvasó ülésekre. A Balassagyarmaton tartózkodó igazgató helyett a főtitkár terjeszti elő a pénztári jelentést. A Társaság vagyona a mai napon 4.237 P 99 fillér, a propagandaalap állománya 1.646 P 55 fillér. Az elnök javaslatára a haladó kínai csoportot oktató *Chao-tung-sung* kínai orvosnak 50 pengő rendkívüli segélyt szavaz meg a választmány, míg a fizetéses titkárnő tiszteletdíját és a teremszolga bérét szintén emelik, havi 150, illetve 100 pengőre. Az elnök sajnálattal közli, hogy a Közmunkák Tanácsának Elnöksége *Körösi Csoma Sándor* szobrát Kőbányára akarja helyeztetni. A választmány egyhangúlag tiltakozik e megoldás ellen, s felhatalmazza az Elnökséget, kövessen el mindent e lehetetlen terv megvalósítása ellen. *Kechkeméthi Pethes László* a turáni egyesületek együttműködésének ügyében folytatott tárgyalásokról ad számot. A *Paikert Alajos* vezetésével tartott tanácskozások résztvevői célszerűnek tartják a különböző egyesületek elnökéből s vezetőségének 2—3 tagjából alakított végrehajtó bizottság időnkint való összehívását a megoldandó kérdések és a megvalósítandó feladatok harmónikus intézése céljából. *Cholnoky Jenő* elnök utal arra, hogy már a multban is többször folytak erre vonatkozólag tanácskozások, a tervek megvalósulása sohasem a Turáni Társaságon múlott. A maga részéről mindent elkövet, hogy e törekvések a jövőben sikerhez vezessenek. Az elnök javaslatára, alapszabályszerűen érkezett indítvány értelmében a választmány *Fáy István* vallás- és közoktatásügyi államtitkárt törzstaggá, *Békés vármegye* alispáni hivatalát, *Esztergom vármegye* alispáni hivatalát, *Reszegi Lajos* ny. vármegyei tisztviselőt, *Takács Kálmán* ácsot, *Ladányi Rózsa* posta s. ellenőrt, *dr. Kassay Kálmánné* tiszti főorvos özvegyét, *pilisi Kornháber Adolfné* vezérezredes özvegyét, *dr. Sáfránny István* polg. isk. igazgatót és *Czinege Imre* polg. isk. tanárt egyhangúlag a Társaság rendes tagjaivá választja s megbízza az Elnökséget, hogy őket erről írásban értesítse.

Bizalmas értekezlet. Fenséges Védnökünk, *vitéz József Ferenc* kir. herceg elnökletével 1942 november 30-án bizalmas értekezlet volt, *Cholnoky Jenő* elnök lakásán. Társaságunk vezető tagjain kívül magasállású hivatalos személyek is jelen voltak e megbeszélésen, amelyen a turáni mozgalom terjesztése, minél célszerűbb s az időszerű viszonyoknak megfelelő irányítása szempontjából nagyjelentőségű döntések történtek.

Társaságunk XVII. nyelvtanfolyama. Az 1942/43. évben a finn, török, bolgár, japán és kínai nyelvet a VII. Nagyatádi Szabó-utcai polgári fiúiskolában tanítjuk ingyenes tanfolyamunkon. A megnyitó összejövetelen, október 12-én, *Cholnoky Jenő* üdvözölte az előadókat valamint a nagy számmal megjelent hallgatókat (73). A finn nyelvet *dr. Virányi Elemér*, a török nyelvet *Galánthay-Glock Tivadar*, a bolgár nyelvet *dr. Boikliev Dimo*, a japáni nyelvet *Kovács György*, a kínai nyelvet kezdőknek *dr. Megyeri József*, haladóknak *Chao-tung-sung* kínai nemzetiségű orvos tanítja. Ezúton mondunk köszönetet a Székesfőváros illetékes hatóságának és az iskola igazgatóságának a tanterem használatának engedélyezéséért. Az I. félév december 17-én zárult, a II. félév 1943 január 25-én kezdődik.

Társaságunkhoz érkezett finn üdvözletek a néprokonsági napon. Az 1942. év folyamán november 21-én megtartott finnugor néprokonsági napon a Turáni Társaság a következő sürgönyöket kapta: „A finnugor néprokonsági nap alkalmával a Finnség Szövetsége Társaságuknak s közvetítésével a magyar testvéreknek szíves üdvözletet küld. Isten áldja meg a dicső magyar népet becsületéért és nagyságáért vívott harcában. — *Heiskanen, Nurmi.*" — „A Finn-Magyar Társaság mély rokoni érzésekkel üdvözli Társaságukat a mai néprokonsági nap alkalmából, amikor nagy örömmel állapíthatjuk meg, hogy fegyvertársi mivoltunk nemzeteinket még közelebb hozta egymáshoz. — Professzor *Kannisto* elnök, *Sovijärvi* titkár". (Magyar szöveggel érkezett. Szerk.) —/— „A néprokonsági napon testvéri kézszorítás és legmelegebb üdvözlet innen Északról a nemes harcoló magyar testvérnemzetnek. Finnugor Kultúrbizottság. *Heporauta, Musikka*".

E meleghangú üdvözletekért őszinte köszönet. Válaszunkat folyóiratunk jelen számának első oldalán olvashatják finn testvéreink.

Magyarország, a Turáni Társaság és Lauri Kettunen professzor. Az évek óta Magyarországon sűrűn megforduló és itt széles körökben ismert *Lauri Kettunen* nevű finn egyetemi tanár jónak látja a mai nehéz időkben, hogy a *Finnség Szövetsége* (Suomalaisuuden Liitto) kiadásában megjelenő *Suomalainen Suomi* (A törzsökös Finnország) című folyóiratban az idén már a második támadó élű írásművét közöltesse a Turáni Társaság, illetve a turáni mozgalom ellen, anélkül, hogy erre okot szolgáltattunk volna. (L. az id. folyóirat 1942. évi 3. és 8—9. számát.) *Első cikke komoly tudóshoz nem illő elhamarkodott megállapításokat és téves állításokat tartalmaz.* Mivel helyreigazító cikkünket a finn folyóirat nem közölte, fenntartjuk magunknak azt a jogot, hogy erre a kérdésre alkalom adtán még visszatérjünk. De akkor majd *magyarul* és *magyarán*. Egyelőre műveltségünk, ízlésünk és fajszeretetünk nem engedi, hogy a kötekedő kedvű professzor urat kövessük azon az úton, amelynek taposása *nem időszerű, és nem is célszerű, se finn, se magyar szempontból.*

Virányi Elemér

HIREK

Otto Manninen. A kiváló finn író és műfordító, Társaságunk tiszteleti tagja az 1942. évben érte meg 70. születésnapját. A finn-magyar irodalmi kapcsolatok történetében jelentős szerepet játszó kiváló finn tudós, író és költő kitűnő műfordításaival, különösen *Petőfi* és *Arany János* alkotásainak finn nyelvre való átköltésével szerzett magának elévülhetetlen érdemeket. Az évforduló alkalmával a Turáni Társaság legjobb kívánságaival köszönti a finn nemzet nagy fiát.

Zolnai Gyula. A kolozsvári, majd pozsonyi, illetve pécsi egyetem nyugalmazott tanára, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a helsinki Finnugor Társaság tiszteleti tagja, az Akadémia új Nagyszótárának szerkesztője, Társaságunk törzstagja, *Zolnai Gyula* nemrég érte meg 80. születésnapját. A *Somkuti* néven ismert kitűnő műfordítót, folyóiratunk munkatársát, az üdvözlő kül- és belföldi tudományos körök, egyetemek és társaságok sorában mi is a legmelegebben köszöntjük.

Melich János. Nyelvtudósaink egyik legkiválóbbja, *Melich János* ny. budapesti egyetemi tanár az ősszel érte meg születésének 70. évfordulóját. Mint Társaságunk régi törzstagját őszinte nagyrabecsüléssel és szeretettel üdvözöljük s kívánjuk, hogy élete tornyét, a Magyar Etymologiai Szótárt töretlen munkakészséggel fejezhesse be, a magyar tudományos élet elmúlhatatlan jelentőségű alkotásakent. Mindhárom jubiláns további életére és munkájára a Mindenható bőséges áldását kérjük. Friss egészségük és munkabírásuk közepette mindnyájunk szeretete kíséri őket továbbra is életük útján, s kívánjuk, szentelhessék továbbra is életük dús kincseit nemzetük s az egyetemes emberiség javára, még soká, nagyon soká...

Bolgárország. *Tomov Tamás professzor előadása a debreceni nyári egyetemen.* A szófiai egyetem professzora a debreceni nyári egyetemen a nagy bolgár író, *Ivan Vazov* jelentőségéről tartott előadást. Az érdekes előadás után *Hankiss János* vendégül látta a bolgár tudóst a nyári egyetem bolgár csoportjával együtt.

A Kormányzó Filov Bogdán bolgár miniszterelnök és külügyminiszternek a magyar művelődés ügyéért tett szolgálataiért a Magyar Corvin díszjelvényt adományozta.

Lipovansky bolgár képviselő Budapesten. A kiváló bolgár gazdaságpolitikus augusztusban résztvett a Nemzetközi Vásár megnyitásán. *Dr. Lipovansky* már régóta foglalkozott a bolgár-magyar gazdasági kapcsolatok kiépítésével. Mikor egy évvel ezelőtt megalakult a Bolgár-Magyar Gazdasági Kamara, alelnökévé választották meg.

Magyar művészek Szófiában. A magyar-bolgár művészcsere keretében *Szeleczky Zita* és *Sárdy János* utaztak Szófiába augusztus 11-én. Másnap művészestélyen legismertebb filmszerepeikből adtak elő énekszámokat nagy sikerrel. *Arnóthy-Jungerth Mihály* szófiai magyar követ tiszteletükre villásreggelit adott, melyen a bolgár közélet számos tagja jelent meg.

A budapesti bolgár kultúrintézet igazgatója. A bolgár közoktatásügyi miniszter *dr. Miatev Pétert* a budapesti bolgár kultúrintézet igazgatójává nevezte ki, egyben megbízta, hogy a budapesti egyetemen tartson bolgár nyelvtanfolyamot. Dr. Miatev eddig a bolgár nemzeti könyvtár keleti osztályának volt a vezetője.

Magyar írók novellái bolgár nyelven. Szófiában „Magyar novellák" címen antológia jelent meg, melyet *Alexander Djakovics* állított össze. A könyv *Babits, Bethlen Margit, Zilahy, Jókai, Tormay Cecil* és *Herczeg Ferenc* írásait tartalmazza. A novellákat bolgár nyelvre *dr. P. Miatev* fordította.

A magyar rádió ünnepi estje Boris bolgár cár születésnapján. Október 3-án ünnepelte a bolgár nemzet uralkodója, *Boris* cár születésnapját. Ez alkalomból a magyar rádió „Egy testvérország katonakirálya" címmel ünnepi műsort adott. Műsoron voltak azok a bolgár hanglemezek is, melyeket a bolgár miniszterelnök ajándékozott a magyar rádiónak.

Bolgár írók Budapesten. Az idei év tavaszán magyar írók Szófiában tettek látogatást. Ennek viszonzásaként november 5-én bolgár írók érkeztek Budapestre *Popp Vaszilev* vezetésével, aki a közoktatásügyi minisztérium kulturális osztályá-

nak főnöke. Az írói küldöttség tagjai *Csilingirov Sztilián, Éline-Péline, Assène Raczetnikov, Alexandre Balabanov, Angel Kraljicsev* voltak. A négynapos magyarországi látogatás során november 5-én este a Magyar-Bolgár társaság látta tean vendegül az írókat. Másnap *Balabanov* professzor tartott előadást a Külügyi Társaságban „A bolgár és magyar nemzeti lélek a bolgár nép és a magyar nép legnagyobb íroinak költeszetében" címen. A Zeneakadémián rendezett irodalmi esten *Csilingirov Sztilián* és *Éline-Péline* novelláit, *Kraljicsev Angel* pedig elbeszélését olvasta föl, *Assène Raczetnikov* verseiből adott elő. Elutazásuk előtt igen meleg szavakkal nyilatkoztak az írók a két nemzet kapcsolatairól s hangsúlyozták, hogy a bolgár nép egy néppel sincs olyan lelki kapcsolatban, mint a magyarral.

A bolgár hősök emléktáblájának leleplezése. A Magyar Nemzeti Szövetség Magyar-Bolgár Bizottsága fennállásának tizenötödik évfordulója alkalmából október 24-én ünnepi ülést tartott. *Gulánthay-Glock Tivadar* ny. vezérőrnagy mondta az ünnepi beszédet. Másnap a budapesti bolgár templom falán elhelyezett emléktáblát lepleztek le, mely a mult világháborúban hősi halált halt bolgár katonák emlékét örökíti meg.

A budapesti bolgár kultúrintézet munkaterve. A budapesti bolgár kultúrintézet igazgatója, *dr. Miatev Péter* a bolgár sajtónak adott tájékoztatójában közölte, hogy a bolgár kultúrintézet célja a bolgár kultúra ismertetése és terjesztése Magyarországon, a magyar-bolgár kulturális egyezmény szellemében. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen 1943 január 1-étől a bolgár nyelvnek külön tanszéke lesz. A budapesti rádió a bolgár művészet és irodalom alkotásait műsorában ismertetni fogja. 1943 tavaszán bolgár festők kiállítását tervezik Budapesten. A budapesti bolgár iskola népszerűsítő tanfolyamokat rendez, amelyeken Bulgáriát ismertető előadásokat tartanak. Az iskola bolgár nyelvtanfolyamát sokan látogatják. Remélhető, hogy rövidesen megjelenik *Ivan Vazov* bolgár író „Igában" című regénye magyar fordításban. Viszonzásul *Harsányi Zsolt* elterjedt regénye, „Magdolna" jelenik meg bolgárul.

Finnország. *Finn egyetemi tanár előadása finn településtörténeti kérdésekről. Kettunen Lauri* finn egyetemi tanár nyelvföldrajzi kutatásairól beszélt a Magyar Nyelvtudományi Társaság januári ülésen. Finnország betelepítése Kr. u. az 1. évszázadban kezdődött. Ekkor a Finn-öböltől délre élő négy ősfinn törzs: livek, észtek, vepszek és hämeiek közül az utóbbi vándorolt a mai Finnország területére s azt benépesítette. Ebből az ősfinn törzsből keletkezett a többi finn törzs és nyelvjárás. Megállapítja, hogy nincs külön karjalai nép és nyelv, hanem az idevándorolt nyugati finn lakosságból, a vépszék és vótok keveredéséből keletkezett az ú. n. karjalai törzs. Ennek nyelve a finn nyelvnek egy később keletkezett nyelvjárási változata.

Előadássorozat Finn- és Észtországról. A Pázmány Péter Tudományegyetem Szabadegyetemén a Magyar-Finn Társaság, a Magyar-Észt Társaság tavasszal 10 előadást rendezett északi rokonainkról „Finnország és Észtország" címen, a következő munkarenddel: 1. Utazás Észtországban. Előadó: *vitéz Nagy Iván dr.* 2. Az észt nép nyelve és irodalma. Előadó: *Győrke József dr.* 3. Észt irodalmi és zeneest. Bevezeti: *Petri Pál dr.* 4. Finn est. Bevezeti: *Nagy Emil dr.* 5. A finn nép története. *Kettunen Lauri dr.* előadása. 6. Kulturális kapcsolataink Észt- és Finnországgal. Előadó: *Paikert Géza dr.* 7. Finn zene. Előadó: *A. Balogh Pál.* 8. Finn-magyar társadalmi kapcsolatok. Előadó: *Gaskó Dezső dr.* Az 1939—40. évi finn-orosz háború. Előadó: *nemes Erdeős László.* 9. Finn művészet. Előadó: *Jalsoviczky Károly dr.* 10. Az észtek politikai és kulturális története. Előadó: *Fazekas Jenő dr.* Az észt paraszt élete. Előadó: *Suhayda Tibor.*

A Magyar-Finn Társaság március 2-án tartotta közgyűlését a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Elnöki megnyitót *Nagy Emil* mondott. *Kettunen Lauri,* a finn néprokonsági egyesületközi egyezményt adta át. Finn költeményeket szavalt *Kulcsár Irma.* A finn irodalomról *Képes Géza* beszélt.

V. A. Heiskanen helsinki műegyetemi tanár, híres geológus, a Magyar-Finn Társaság meghívására egy hetet töltött Magyarországon, áprilisban. Előadást tartott a Földrajzi Társaságban mint geológus. A kolozsvári egyetemen Finnország kulturális fejlődéséről beszélt. Itt tartózkodása alatt tanulmányozta a Kiskunságot is. Heiskanen professzornak ez a második magyarországi látogatása. Egyike azoknak a tudósoknak, akik a finn-magyar kapcsolatok elmélyítésén fáradoztak. Sűrűn hangoztatta a Finnországban megnyilvánuló rokonszenvet Magyarország iránt.

Fanny Luukonen, a finn Lotta Swärd női hadiszervezet vezetője Budapesten. Vitéz Keresztes-Fischer Ferencné meghívására a finn Lotta szervezet elnöknője januárban egy hetet töltött Magyarországon. A finn vendég budapesti tartózkodása alatt a Tiszti Kaszinóban előadást tartott a finn nők honvédelmi munkájáról. Résztvett a Vigadóban rendezett finn-magyar testvériségi ünnepen, melynek jövedelmét a finn hadiárvák segélyezésére adták. A La Fontaine és a Magyar Goethe Társaság ünnepi ülést, a Magyar-Finn Társaság pedig díszgyűlést tartott a tábornoknő tiszteletére. Vitéz Keresztes-Fischer Ferencné, vitéz Béldy Alajos, Anna főhercegnő díszebédén, illetve villásreggelin látta vendégül. *Wuorimaa Aarne* finn követ ebből az alkalomból fogadóestet rendezett, változatos programmal. *Kettunen Lauri* professzor verseit *Bajor Gizi* és *Bakay Lajos* szavalták. Finn dalokat énekelt *Kóréh Endre, Zipernovszky Fülöpke* és *Szécs Magda* hegedűn játszottak, *Máday Sándorné* zongorázott. Kitűnően szerepelt finn dalokkal a Magyar Nemzeti Bank énekkara is, *Péter József* vezényletével.

A finn Nagyasszony látogatása nagyjelentőségű volt egyrészt a magyar nők honvédelmi munkájának fejlesztése szempontjából, másrészt mert a testvér finn nemzet barátságát még erősebbé tette.

„Finnországi élmények" címen *Ispanovits Sándor* március 6-án előadást tartott a Rádióban.

Mannerheim tábornagy 1906—1908 között Szamarkandtól Pekingig tudományos expedíciót vezetett s az ázsiai kutatóút eredményéről nemrég beszámolót adott ki. Ebből az alkalomból a Magyar Földrajzi Társaság április 23-i közgyűlésén legnagyobb kitüntetését, a *Lóczy-emlékérmet* adományozta a nagy tudósnak és hadvezérnek. A szegedi Horthy Miklós egyetem pedig díszdoktorává avatta, díszes külsőségek között. *Aarne Wuorimaa* finn követ képviselte a marsallt és tolmácsolta üzenetet, mely így hangzott: „Ezt a kitüntetést, amely a magyar egyetemi körök elismerése kutató utaimért, megkülönböztetett becsben tartom s úgy érzem, hogy ez a tiszteletadás nem csupán személyemet illeti, hanem a vezetésem alatt harcoló seregeinket és a nemzetet, amelynek fia vagyok. Tudományos kutatások igazolják, hogy ezt a két népet, amelynek egyike a magyar rónákon, másika a havas északon él, vérközösség fűzi egybe." A június 8-án rendezett bensőséges ünnepélyt a finn rádió is közvetítette.

Mannerheim tábornagyot 75. születésnapja alkalmával Horthy Miklós kormányzó meleghangú táviratban üdvözölte.

„Így harcol Finnország" c. filmet zártkörű előadás keretében mutatta be a finn követség május 30-án a Tiszti Kaszinóban. A bevezető beszédet *Korompay Bertalan* mondotta.

Bán Aladár a Szent István Akadémia május 8-i felolvasó ülésén finn tárgyú felolvasást tartott. Címe: „A finn Lotta Swärd mozgalom és ennek irodalmi vonatkozásai".

„Miért harcol Finnország" c. *előadását Ispanovits Sándor* június 30-án tartotta a rádióban.

Egy finn főiskolás részére budapesti ösztöndíjat alapított az 1942/43-as tanulmányi évre a magyar kormány.

Magyar női küldöttség Finnországban. Fanny Luukkonen budapesti látogatásának viszonzásaként *vitéz Keresztes-Fischer Ferencné* női küldöttséggel szeptemberben 10 napot töltött Finnországban. A látogatás során a belügyminiszterné több előadást tartott a lottáknak és a finn asszonyoknak a magyar nők nemzetvédelmi munkájáról és Magyarország ezeréves hivatásáról a Dunamedencében. Ellátogattak a magyar vendégek Viipuriba — Fanny Luukkonen kíséretében — hol csodálattal tekintették meg az ujjáépített várost. A karjalai fronton a lották harctéri működését, önfeláldozó munkáját tanulmányozták. Itt a tűzvonal közvetlen közelébe is elmentek és egy figyelőállásból megtekintették Leningrád tornyait és épületeit. Keresztes-Fischer Ferencné a helsinki rádióban mondott beszédében finnországi élményeiről szólt. Csodálattal látták — mondotta — hogyan tud küzdeni és győzni egy életképes nemzet. Itt Finnországban mindenki bizakodással dolgozik. Ki kell emelni a Lotta szervezet hős nőit, akik mindenütt megtalálhatók, mindenütt ott vannak, ahol segítőkézre van szükség. Ezt a kötelességteljesítést, törhetetlen munkakedvet fogják Magyarországon is követendő például tekinteni. A magyar vendégek azután fogadásokon, díszebédeken, estélyeken vettek részt. Érdek-

lődött a magyar női mozgalom tevékenysége iránt *Ryti* finn köztársasági elnök is, kihallgatáson fogadva a belügyminiszternét, kinek a finn Fehér Rózsa-rend parancsnoki keresztjet adományozta. A magyar küldöttség tagjai mély és feledhetetlen benyomással utaztak el. Nagy jelentősége ennek a látogatásnak abban áll, hogy két sorsközösségben élő testvérnép között lévő ősi barátságot még jobban elmélyítette.

A 300 éves finn biblia. Finnországban járt októberben *Turóczy Zoltán* evangélikus püspök. Az első finn bibliafordítás megjelenésének háromszázadik évfordulója alkalmából tartott ünnepségre utazott.

Magyar napokat rendeztek Helsinkiben október 20—28-ig, melyre leventéinket is meghívták. *Vitéz Bédy Alajos* altábornagy vezetésével két leventeleány és tizenöt levente utazott az ünnepségekre. Ezeken megismerték a testvér finn nép értékeit, de mutatót adtak a mi értékeinkből is. A finn nemzeti színházban népi táncokat és népdalokat adtak elő. Bemutatták a „Bíró Máté" című székely népballadát színpadra alkalmazva. Ugyanekkor a színház előcsarnokában magyar népművészeti kiállítás volt.

A finn viszonyokról ez évben ötödik rádióelőadását tartotta *Ispanovits Sándor* október 17-én. Címe: „Finnországról".

Finnugor néprokonsági nap Miskolcon. Október 18-án a Turáni Társaság és Miskolc város Népművelési Bizottsága rendezésében d. u. 5 órakor a Zenepalota dísztermében turáni ünnepély volt. A megnyitó beszédet *homrogdi Lichtenstein László*, Miskolc város főispánja tartotta. *Gergelyffy Gábor*, a Turáni Társaság igazgatója „A néprokonsági gondolat jelentősége napjainkban" címen mondott beszédet, *Virányi Elemér* pedig „A finnugor népek élettere" című előadását tartotta meg.

Finnugor testvériségi ünnepélyt rendezett Losonc város Népművelési Bizottsága a Turáni Társaság és a Kármán József Társasággal együtt, melyen *Ispanovits Sándor*, a Turáni Társaság tagja tartott vetítettképes előadást „Finn testvéreink hazája" címen.

Finnugor néprokonsági nap Budapesten. A Turáni Társaság, a Magyar-Észt Társaság és a Magyar-Finn Társaság, a Pázmány Péter Tudományegyetemen díszgyűlést rendezett november 21-én a következő műsorral: *Bakay Lajos* üdvözölte a díszgyűlést. *Paikert Alajos, Petri Pál, Kettunnen Lauri, Fáy István, Wuorimaa Aarne, Nagy Emil, Suhaydáné Madis Hilda* tartottak előadást, illetve üdvözlő szavakat mondottak. A műsort *Gobbi Hilda* szavalata, *Járay József* éneke és a Magyar Nemzeti Bank Pénzjegynyomda énekkara egészítette ki. Finn testvérnemzetünk is megünnepelte ezt a napot a helsinki egyetem dísztermében, melyen *Ryti* köztársasági elnök is résztvett.

A finn függetlenség 25. évfordulója alkalmából a finn követségen zenei délutánnal egybekötött fogadás volt. Üdvözlő szavakat mondott a finn követ. Finn dalokat énekelt *Eyssen Irén.* Hegedűn játszott *Martzy Johanna.* Szerepelt a Nemzeti Bank Énekkara is, *Péter József* vezénylésével.

A függetlenségi évforduló alkalmából a Kormányzó meleghangú táviratot intézett *Risto Ryti* köztársasági elnökhöz, aki azért őszinte köszönetét fejezte ki.

Finn bemutató a Nemzeti Színházban. Tavaly mutatták be a Nemzeti Színházban *Hella Vuolijoki* író népi drámáját, a „Niskavuori asszonyok"-at. Ennek folytatása a „Niskavuori kenyér", melynek bemutatása 1942 januárjában volt. A tehetséges írónőt nálunk eddig nem igen ismerték. Most ez a két színmű egyszerre ismertté tette nevét. A darab alapgondolata: a föld győz s aki menekül tőle, előbb-utóbb az is hazatér. A közönségre mély hatást gyakoroltak e művek. Sok tapsot kaptak a jó szereplők: *N. Tasnády Ilona, Jávor Pál, Gobbi Hilda, Major Tamás, M. Iványi Irén, Berky Lily.* A siker őszinte és nagy volt!

Finn zeneszerzők műveiből összeállított műsor szerepelt a Vitézi Rend Társadalmi Bizottságának január 12-én tartott kamarazene hangversenyén.

Magyar színdarab Helsinkiben. A finn főváros egyik színháza *Várady Tibor* „Üstökös" című darabját mutatta be februárban. Néhány évvel ezelőtt Budapesten, majd külföldön, s most Finnországban is nagy sikert aratott ez a darab.

Károlyi Gyula zongoraművész Németország és Svédország után Finnországban is több hangversenyen szerepelt.

Az első finn játékfilm Budapesten. A „Hulló bilincsek" c. filmet júniusban mutatta be a Scala filmszínház. Környezet: a finn szabadságharc. Egy kicsi hős nemzet küzd szabadságáért a cári, majd a szovjetorosz iga ellen.

Galamb Sándor nagysikerű darabját, a „Sorompó"-t 1941 október közepén mutatták be Helsinkiben. A fordító a cselekményt a finn-orosz háborúba helyezte át.

Sillanpää Nobel-díjas regényének, a „Silja"-nak filmváltozatát Budapesten is bemutatták. A finn testvérnemzet filmjét szeretettel fogadták. Gyönyörködhettünk a poétikus szépségű film gyönyörű tájfelvételeiben épen úgy, mint a két főszereplő, *Regina Linnanheimo* és *Otto Pekka* játékában.

Rautawara Aulikki finn énekesnő nagy sikerrel hangversenyezett november 4-én a Vigadóban. A kultúrált, csengőhangú művésznő műsorán operaáriák majd finn dalok szerepeltek, *Kilpinen Järnefelt* és *Sibelius* műveiből.

Marjatta Martola előadása. Régi, kedves ismerősünk, a jelenleg Berlinben állomásozó *H. Martola* finn követségi tanácsos felesége, *Marjatta Martola* „Die Invalidenfürsorge in Finnland" címen a *Magyar Külügyi Társaság* vendégeként értékes előadást tartott 1942 december 14-én a Parlamenti Múzeum előadótermében.

A Finn Nemzeti Színház jubileuma. A Finn Nemzeti Színház 1942-ben ünnepelte 40 éves jubileumát. Ez a jubileumi ünnep azonban szigorúan értelmezve csupán a helsinki Pályaudvar-téren álló épületre vonatkozik. Amikor 1902-ben az akkori „Finn Színház" az Arkadia-színházból az új épületbe költözött, felvette a Finn Nemzeti Színház nevet. *Kaarlo Bergbom* fáradhatatlan, munkával megajándékozta Finnországot az első finnül beszélő színházzal és ő lett a Finn Nemzeti Színház megalapítója. Azonkívül az ő Finn Színházából alakult ki a finn opera is. Csupán 60 éve van finnül beszélő színház. Azonban megszületése és fejlődése a finn nép őserejének és nagy kultúrszeretetének igazi kifejeződése. Bergbom tudta, hogy ha nemzeti színházat akart teremteni, úgy szükséges ehhez a finn drámai irodalom megteremtése is. Ezért támogatta korának drámaíróit és folyton alkotásra sarkalta őket. A Finn Nemzeti Színház az egész ország központi és irányító kultúrcentruma. Színészgárdája a legnagyobb tetszést kelti. A később alakult finn színházak a Nemzeti Színházat választották példának.

Japán. *Magyar-japáni bajtársi ünnepség.* A Magyar Tűzharcos Szövetség a japáni tűzharcos bajtársak részére magyar lobogót adományozott. Ünnepélyes külsőségek között április 19-én d. e. 11 órakor a Művelődés Házában *József Ferenc* kir. herceg ünnepi megnyitója után *vitéz Takách-Tolvay József* gróf, a Tűzharcos Szövetség Országos elnöke adta át a japáni követnek a magyar tűzharcosok lobogóját. *Thositaka Okubo* budapesti japáni követ meleg szavakkal köszönte meg az ajándékot. Végül a „Japáni őrjárat" című háborús filmet mutatták be, amelyet a nemrég lezajlott japáni-kínai háborúban vettek fel.

Mécs Alajos író előadása az ismeretlen Japánról. Mécs Alajos április 26-án d. e. 11 órakor a Rádius filmszínházban „Az ősi és modern Nippon" c. nagysikerű mozgófényképes előadását ismételte meg. Mécs Alajos, aki éveket töltött Keleten, főleg Japánban, földünk egyik legérdekesebb országáról beszélt.

Japáni est Békéscsabán. A magyar-japáni kultúrkapcsolatok elmélyítése céljából a Magyar Vöröskereszt békéscsabai csoportja, a Magyar-Nippon Társasággal és a Békésmegyei Népművelési Bizottsággal együtt tartalmas japáni estet rendezett a Városi Színházban. Az est kiemelkedő pontjaként *Tokunaga Jasumoto* egyetemi előadó a japáni-magyar testvériségről beszélt.

Japáni kultúrnap Gyulán. A Magyar-Nippon Társaság, Békésvármegye Népművelési Bizottságával együtt kultúrnapot rendezett április 26-án Gyulán, változatos programmal. A délelőtti filmmatinén bemutatásra került a „Japáni őrjárat" című eredeti japáni hangosfilm. Délután díszülés volt. Az esti japáni-magyar kultúrünnepélyen *Mezey István* a Magyar-Nippon Társaság alelnöke tartott mozgófényképes előadást „Japáni úti emlékeim" címen.

A Kormányzó báró Mitsui Takoharu, a tokiói Mitsui Bankház elnökének a Corvin-díszjelvényt adományozta.

Japáni est volt a magyar rádióban június 17-én. A budapesti japán követ megnyitó beszéde után a Fővárosi Zenekar egy japán zeneművet adott elő, *Szeleczky Zita* pedig japán versfordításokat szavalt.

A Magyar-Nippon Társaság a Fórum Filmszínházban rendezett filmmatinéin június 21-én bemutatta a dicsőséges japáni hadsereg haditengerészetének és a légierőknek hősi küzdelmeiről készített legújabb hangosfilmet.

Japáni és mandzsu diplomaták és újságírók Budapesten. Első alkalom volt, hogy japán újságírók hivatalos látogatásra érkeztek a magyar fővárosba az ezévi Nemzetközi Vásár alkalmával. A japánokkal együtt 20 tagú mandzsu társaság is érkezett *S. Macsusima* berlini mandzsu követ vezetésével. Ebből az alkalomból a Turáni Szövetség és a Magyar-Nippon Társaság képviselői tisztelegtek a követnél, egyben hódoló feliratot nyujtottak át a mandzsu császárság 10 éves fennállásának alkalmával.

Magyar nyelvű folyóirat Tokióban. „Keletázsiai Magyarság" címmel decemberben napvilágot lát az első magyarnyelvű folyóirat Tokióban. Célja az, hogy a Nagykeletázsiában széles területen elszórtan élő magyar közösségeket tájékoztassa a távoli haza dolgairól. A kiadvány havonkint egyszer jelenik meg. Magyar hivatalos, társadalmi, művelődési, közgazdasági és egyéb híreket közöl s egyidejűleg ellátja a sanghaji rádió magyar hírszolgálatát is. A lapot *Metzger Nándor*, Japánban élő magyar újságíró szerkeszti.

Törökország. *Török újságírók magyarországi látogatása.* A török sajtó képviselői hosszabb németországi tartózkodás után a magyar kormány meghívására Budapestre is ellátogattak augusztus 9-én. Háromnapos magyarországi tartózkodásuk alatt a magyar mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi, valamint a politikai élet képviselőinél is látogatást tettek. Több ünnepi díszebéden és vacsorán vettek részt. Megtekintették a budapesti török műemlékeket. Leutaztak Kecskemétre is, ahol a város levéltárában a török időkből származó iratokat tanulmányozták. Elutazásuk előtt elragadtatással nyilatkoztak a Magyarországon eltöltött napokról. Hangoztatták, hogy mindenütt a magyar-török testvériség és barátság jóleső megnyilatkozását tapasztalták.

A magyar-török testvériségi viszony a török sajtóban. Az augusztus hónapban nálunk járt török újságírók egyike, *Nadir Nadi* a Dzumhuryet szeptember 9. számának vezércikkében „Török-magyar barátság" címen a török-magyar vérségi kapcsolatról és a két nemzet barátságáról írt. Mindkét nemzetnek Turán a bölcsője. Sajnos volt idő, mikor a sors egymással szembeállította őket s idegen népek és fajok céljaiért vivott küzdelmükben megfeledkeztek testvéri mivoltukról. Most azonban a török-magyar testvériség érzete újból tudatossá vált. Ez a testvériség és barátság olyan nemzeti kapcsolatot képvisel, amely méltó arra, hogy példát mutasson a jövendő Európának.

A török nemzeti ünnep alkalmából Horthy Miklós kormányzó üdvözlő táviratot intézett Ismet Inönühöz, a török köztársaság elnökéhez. A török államfő a szívélyes jókívánatokért hálás köszönetét fejezte ki.

Magyar-török testvériségi ünnepély. A Turáni Társaság és a Magyarországi Turáni Szövetség több társadalmi egyesülettel együtt, török testvérnemzetünk nemzeti ünnepe alkalmával f. év október 30-án Pest vármegyeháza dísztermében magyar-török testvériségi ünnepélyt rendezett. Megjelent *Kemal Sayt* török ügyvivő is. *Cholnoky Jenő*, a Turáni Társaság elnöke megnyitójában a török-magyar vérrokonságot hangoztatta. Meleg szeretettel üdvözölte a megjelent sebesült honvédeket, akik az őshaza magyar vérrel áztatott földjén harcoltak s ott találkoztak török fajtájú rokonnépeinkkel. Az ünnepi beszédet *Túrmezei László*, a Magyarországi Turáni Szövetség vezére tartotta. Többek között a következőket mondotta: „Isten a két turáni népet, a törököt és magyart azért teremtette, hogy egymás mellett haladjanak és alkossanak. A magyarság erős hittel vallja a maga turáni származását. Mélységes szeretettel valljuk magunkénak összes turáni testvéreinket, becsüljük őket, közösek célkitűzéseink, közös vérünknek üteme, egyet akarunk." Lelkes hangulatú ünnepély volt!

A török köztársaság alapításának 19. évfordulója alkalmából október 29-én ünnepi fogadás volt a török követségen, amelyen a török kolónia tagjain kívül a magyar közélet számos kiválósága is megjelent. A Turáni Társaságot a vezetőség több tagja képviselte.

Bódis Rózsa

KŐRÖSI SÁNDOR EMLÉKE ITTHON ÉS KÜLFÖLDÖN

Kőrösi Csoma Sándor halálának százéves fordulója alkalmából nagy és bensőséges ünnepségek voltak. Itthon és külföldön is méltóképen ünnepelték a nagy magyar kutatót, aki egyetlen célért egész életét áldozta; elindult megkeresni a magyarság ősi rokonait, akiket valahol a kínai birodalom határán Tibettől északra vélt megtalálni.

Az első emlékünnepélyt a *Magyar Goethe Társaság* és a *La Fontaine Társaság* rendezte április 22-én, a Vigadó nagytermében. *Lukács György* elnöki megnyitó szavai után *Vikár Béla* méltatta a nagy magyar őshazakutató jelentőségét. *N. Tasnády Ilona* és *Tapolczay Gyula* költeményeket adtak elő. Közreműködtek még *Baktay Ervin, Balassa Imre, Gál István, Keresztury Dezső.*

A Petőfi Társaság április 12-i felolvasó ülésén emlékezett meg Kőrösi Csoma Sándorról.

A Turáni Társaság április 15-én, Kőrösi Csoma Sándor emlékének szentelt serlegvacsoráját már megemlékeztünk.

A Magyar Nemzetpolitikai Társaság összejövetelén *Kodolányi János* beszélt a székely kutatóról.

Pest vármegye országzászlót ajándékozott Kőrösi Csoma Sándor szülőfalujának, melyet május 10-én iktattak be az ereklyés országzászlónál.

A Magyar Tudományos Akadémia május 17-i ünnepélyes közgyűlésén *József* kir. herceg méltatta a nagy Ázsia-kutató munkásságát. Megjelent ezen az ünnepségen a kormányzói pár is.

A magyar rádióban magyarul és angolul tartott előadást *Somogyi József* az amerikai magyarok részére Kőrösi Csoma Sándorról. Ugyancsak ő adott helyszíni közvetítést a Tudományos Akadémia Kőrösi Csoma Sándor emlékkiállításáról.

A naszódi emlékesten Pálfy Endre gimn. igazgató románnyelvű előadást is tartott a nagy Tibet-kutatóról, hogy a románajkú lakosság is megismerkedjék vele.

A tudományos munkában *Kőrösi Csoma Sándor utódjaként Giuseppe Tucci római egyet. tanárt* ismerik, akit a kolozsvári egyetem tiszteletbeli doktorává avatott a centenárium alkalmából. Az olasz Tibet-kutató Kolozsváron és Budapesten előadást tartott, a „Hitel" c. folyóiratban megemlékezett Kőrösi Csoma Sándorról.

Két új könyv jelent meg Kőrösi Csoma Sándorról. Az egyik szerzője *Baktay* Ervin. Ő volt az első fehér ember, aki Tibet hegyvilágát azért járta be, hogy a nagy úttörő tartózkodási helyeit felkutassa. Az új adatokat tartalmazó teljes életrajz címe: „Háromszéktől a Himalájáig". A másik könyv *Laczkó Géza:* „Kőrösi Csoma Sándor" című mély alapossággal megírt munkája.

Szobrot állítanak Kőrösi Csoma Sándornak Budapesten. A Turáni Társaság mozgalmat indított, hogy világhírű Ázsia-kutatónknak Budapesten szobrot állítsanak. A főváros kulturális osztálya 3500 pengővel járult hozzá az emlékmű felállításához.

Felállítják Marosvásárhelyen Kőrösi Csoma Sándor szobrát, a centennárium alkalmából. A kultuszminisztérium megbízásából *Daboczi Sándor* készíti el az életnagyságú állószobrát.

Két turáni tárgyú magyar előadás a római Keleti Intézetben. Felvinczi Takáts Zoltán egy. ny. r. tanár látogatást tett Rómában, s ott *Tucci* professzornak, a Kőrösi Csoma Sándor nyomdokaiban járó kiváló olasz Tibet-kutatónak meghívására 1942 május 18-án előadást tartott az Istituto Italiano per il Medio e l'Estremo Oriente nagyszámú meghívott közönsége előtt a szkita díszítőelemeknek a nyugati kultúrkörben való elterjedettségéről. Takáts professzor a szkita és hun díszítőelemeknek és formáknak világszerte egyik legelismertebb, legkiválóbb ismerője. Vetítettképes előadását az egybegyűlt előkelő közönség meleg érdeklődéssel kísérte és hosszas tapssal köszönte meg. Az előadáson *Máriássy Zoltán* követtel az élén, a római magyar kolónia nagy számban vett részt. Május 21-én az intézet termeiben fogadóestet rendeztek Takáts professzor tiszteletére s azon az olasz és magyar tudományos világ Rómában időző képviselői találkoztak.

Egy hét múlva, május 26-án *dr. Bendefy László* őstörténész, aki a magyar kormány megbízásából hónapokon át dolgozott Rómában, hogy főként a keleti magyarságra (baskíriai és kaukázusi magyarokra) vonatkozóan adatokat keressen a Vatikán könyv- és levéltárában, szintén *Tucci* professzor meghívására ugyan-

csak vetítettképes előadást tartott a magyarság távolkeleti kapcsolatairól ezzel a címmel: „Gli ungheresi e l'estremo oriente: Sciti-Unni-Ungheresi". Előadásában a szkita-hun-magyar kapcsolatokat vizsgálta. A nagyszámú közönség az előadás után is hosszasan együttmaradt, hogy a felmerült és az olasz szakkörök előtt kevésbbé ismert kérdésekről részletesebben is elbeszélgethessenek. Az előadásnak az olasz és magyar szakembereken kívül finn, német és spanyol hallgatói is voltak az ott tartózkodó régészek közül. Mindkét előadás szövege az *Asiatica* című folyóiratban jelenik meg.

A Kőrösi Csoma Sándor Társaság közgyűlése. Kőrösi Csoma Sándor halálának százéves évfordulója alkalmából a nevét viselő társaság ünnepi díszközgyűlést tartott 1942 december 11-én a Magyar Tudományos Akadémián. A közgyűlést *Melich János* egyetemi tanár nyitotta meg és bejelentette, hogy a Kőrösi Csoma Sándor Társaság két évtizeden át volt első elnökének nénai *gróf Teleki Pál* örökébe *Hóman Bálint* ny. vallás- és közoktatásügyi minisztert, a keleti tudományok lelkes művelőjét és barátját választotta meg. *Hóman Bálint* elnöki székfoglalója után *Németh Gyula* egyetemi tanár Kőrösi Csoma Sándorról és kutatómunkájáról tartott értekezést. Kifejtette Kőrösi Csoma Sándor keletkutató munkásságának fontosságát és jelentőségét, majd a közgyűlés *Hóman Bálint* zárószavaival ért véget.

Bódis Rózsa

TURÁNI HÍREK INNEN-ONNAN

Féja Géza cikke a turánizmusról. Érdekes turáni vonatkozású cikk jelent meg a „Magyarország" egyik nyári számában, *Féja Géza* tollából *„Körvonalak a ködben" címmel.* A Bartha Miklós Társaság idei évkönyve egy tanulmányt közölt *Tamás Andrástól:* „A turánizmus nemzetközi politikai jelentősége" címen. Ennek kapcsán *Féja Géza* így ír: Tamás András elítéli eddigi turáni mozgalmainkat. Megállapítja, hogy a magyar érzelmi turanizmus az eredethez akart visszatérni és a visszatérést úgy képzelte el, hogy minden évben egy-egy fehér lovat áldoz fel Hadúrnak a Gellérthegyen vagy a Normafánál. Tudományos turanizmusunk pedig kimerült bizonyos nyelvészeti, régészeti és történelmi kutatásokban. Tamás András szerint a turanizmusnak van egy komolyabb világpolitikai oldala. Japán egykori miniszterelnöke Matsui tábornok 1935-ben egyszer a szovjet nagykövet jelenlétében többek között a következőket mondotta: „Az Uraltól keletre fekvő óriási területeken különböző népek laknak mint pl. a burjátok, mongolok, jakutok stb. Ezek a népek rokonok egymással. Japán is ehhez a fajhoz tartozik, ő áll az élükön. A jelenleg idegen uralom alatt élő ázsiai népek bár bizonyos autonómiával rendelkeznek és lehetőség van arra is, hogy sajátos kultúrájukat kifejlesszék, de a faji ébredés még nem történt meg bennük. Japánnak a feladata nemzeti öntudatra ébresztésük, — amit teljesíteni is fog mindenképen, — mert egy vérbelileg idegen nép sohasem fogja kérdéseiket megoldani." — Az a véleménye Tamás Andrásnak, hogy Japán egy új világpolitikai elv élére került, melynek értelmében az emberi fejlődés kelet felé halad s az eljövendő ezerévekben átveszi a vezetőszerepet a „csendesóceáni emberiség".

Országos Attila-emlékmű és szoborbizottság alakult a Turáni Szövetség kezdeményezésére. Ügyvezető elnök *Blaskovich Lajos,* Pestvármegye főjegyzője lett.

Hírek Mongóliából. A nagy Szovjetbirodalomnak egyik legfiatalabb tartománya a Mongol Népköztársaság, melynek kb. 900.000 lakosa van. A Frankfurter Zeitung moszkvai tudósítója érdekes adatokat közöl a mongol sajtóról. Négy lapja van mindössze Szovjet-Mongóliának. Legnagyobb ezek közül az Unen. Egy ilyen mongol lapnak a szerkesztősége 9 tagból áll, kb. 700 önkéntes helyi tudósítója van. A primitív viszonyok ellenére is rotációsgépen nyomják és szedőgépeken szedik. Nagy nehézségekkel jár a lap kézbesítése, mert többezer kilométeren kell autókon, lovakon, tevéken szállítani míg az olvasóhoz eljut.

Az autonóm Mongólia szeptemberben ünnepelte hároméves fennállásának jubileumát. Ez alkalomból a mongol ifjúság ünnepségeket rendezett. Teh herceg, akit ismét az autonom Mongólia elnökévé választottak, kijelentette hivatala átvételekor, hogy Japánnal és Mandzsukuóval akar szorosan együttműködni abban a harcban, mely egész Kelet-Ázsia függetlenségéért folyik.

Mandzsu államférfiak magyar kitüntetése. A kormányzó *Chang Ching Hui, Dr. Naoki Hoshino, Tsai-Juen-Shen, Ichiji Kameyana, Jen Tao, Din Wen-Weh* és *Asayama* mandzsu államférfiaknak a Magyar Érdemrend nagykeresztjét, illetve középkeresztjét adományozta.

Mandzsukuó tizéves fennállásának évfordulója alkalmából *Kállay Miklós* miniszterelnök és külügyminiszter üdvözlő táviratot intézett a mandzsu miniszterelnökhöz és külügyminiszterhez, akik az üdvözletet meleghangú táviratban köszönték meg.

A magyarokkal rokonságban lévő komi-zürjén köztársaság területén egyik faluban üzembe helyeztek gépesített tejfeldolgozó gyárat, ahol svájci sajtféléket fognak készíteni.

Turáni kérdésekről ir a „Rassegna Danubiana" című Milánóban megjelenő olasz folyóirat. A turáni népeknek az új rendért vivott harcát ismerteti és kiemeli a magyar-finn-bolgár-japán nép összefogását.

Budenz József és Hunfalvy Pál nyelvtudósaink halálának 50. évfordulója alkalmából az Országos Néptanulmányi Egyesület előadó ülést tartott. *Vikár Béla* elnök és *Lakó György* előadásukban *Hunfalvy Pál, Balassa József* pedig *Budenz József* érdemeit méltatták.

Julián barát emlékünnepélyt rendezett Nagyboldogasszony napján a Magyarok Világszövetsége. Julián barát volt az első, aki hangoztatta a nemzeti összefogás jelentőségét. A szobránál rendezett emlékünnepségen a franciaországi, németországi, belgiumi magyarok küldöttsége és a bukovinai magyarok egy csoportja is résztvett. Beszéltek *vitéz Tóth Tibor, Nagy Károly, br. Perényi Zsigmond, Nagy István* pedig szavalt. A Turáni Társaság részéről *Gergelyffy Gábor* igazgató vett részt. A nagyszabású ünnepi beszédben *Antal István* miniszter többek között a következőket mondta: „Julián atya kinyujtott bronzkarja figyelmeztet bennünket az e hazából kivándorolni kényszerült magyar testvéreink újbóli egyesítésének a feladatára, illetve a kivándorolt magyarság visszahozásának a kötelességére. Csak annak a nemzetnek van jövője és elhivatása, amely nem engedi szétszóródni fiait széles e világban. Lelkeshangú beszédet mondott *Németh Kálmán*, a hazatért bácskai székelyek papja.

Paikert Alajos előadása a turáni kérdésről. A Turáni Társaság alapitója és tiszteletbeli elnöke november 3-án a Magyar Athletikai Klub régi gárdájának felkérésére előadást tartott a turáni eszme jelentőségéről a Gellért-szálló márványtermében.

Sassi Nagy Lajos a turáni népek szövetségéről. A turáni népek együttműködésének eszméje nem mai keletű. *Sassi Nagy Lajos* már közel fél évszázad óta hirdeti ennek előbb-utóbb elkövetkező megvalósulását. Ennek bizonyságául közöljük az alábbi bizonyító közleményt: *Nyilatkozat.* Alulirottak kijelentjük, hogy *Sassi Nagy Lajos* budapesti tanár, aki *1894-től 1908-ig* a szegedi állami polgári és kereskedelmi iskolában működött, a föntnevezett iskolában és időszakban Szegeden a turánizmust és a velünk fajrokonságban levő turáni népek szövetségét iskolában és iskolán kívül, szóval és tettel meggyőződéssel hirdette. Sokszor kijelentette, hogy az eljövendő világháborút elveszítjük, ha a turáni szövetséget meg nem valósítjuk, viszont Magyarország jövőjét csakis a turáni szövetség biztosíthatja. Noha Sassi Nagy Lajos a véleményével szinte egyedül állt az országban, noha őt akkor emiatt sokan megmosolyogták, — a turánizmustól, mint a magyar nemzet és a turáni faj szent eszméjétől — soha el nem tántorodott. Sassi Nagy Lajos érveit, mint mondá, a történelemből merítette. A később bekövetkezett jövőt a multból és az akkori jelenből következtette le. Megjegyezzük, hogy e nyilatkozatunkkal nem Sassi Nagy Lajost akarjuk dicsérni, hanem az igazságot akarjuk szolgálni és azt a tényt, hogy a turáni szövetség eszméje 27 évvel ezelőtt Szegeden született meg, innnn indult el nehéz körútjára. Sassi Nagy Lajosnak szegedi turáni agitációjáról a Szegedi Híradó 1918. évi december 14-i száma is megemlékezett „Szeged és a turánizmus" címen. A cikk magva az, hogy egy volt szegedi tanár eszméjét: a turáni szövetséget a szegedi honvédek valósitották meg, akik 1915. október hó 25-én találkoztak Brza-Palánkánál a turáni bolgárokkal és ezzel a 600 milliós turánság területi kapcsolata megszületett. „Igy vált a merésznek látszó szegedi eszméből katonáink vitézsége folytán sorsdöntő valóság." Szegeden, *1921.* május hó 6-án. — *Várkonyi Jenő*, Szeged szab. kir. város gazdasági intézője; *Klug Péter*, a siketnémák szegedi intézetének igazgatója; *Sebestyén Károly*, állami polgári iskolai tanár; *Muzsnai Dénes*, állami polgári iskolai tanár; *Szegelethy János*, állami polgári iskolai tanár; *Baranyai Gyula*, állami polgári iskolai igazgató; *Szentessy Béla*, magántisztviselő; *Klement Antal*, városi felsőkereskedelmi iskolai tanár; *Tóth József*, állami felsőkereskedelmi iskolai igazgató; *Nyáry György*, városi felsőkereskedelmi iskolai igazgató; *Rózsa Károly*, állami polgári iskolai tanár; *Belle Ferenc*, állami polgári iskolai tanár.

Bódis Rózsa

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Megnyitó és záró beszéd a Turáni Társaság 1942 október 18-án tartott miskolci előadásán. Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Miskolc thj. város Népművelési Bizottságának kérelmére és felhívására foglalom el a mai turáni ünnepségünk alkalmával az elnöki széket. Ennek a megtisztelő megbízásnak kész örömmel teszek eleget, nemcsak hivatalos állásomból folyólag, hanem benső érzelmeimtől indíttatva is, szolgálatot óhajtván tenni ezzel a Turáni Társaságnak, melynek hazafias célkitűzései közismertek. Ez a Társaság főleg arra törekszik, hogy a mai nehéz, történelmet formáló időkben hirdesse a testvéri fajnépek közötti egységet, egyetértést, áldozatkészséget egy jobb jövő, s minden kultúrált nemzet mindannyiunk által óhajtott érdekében.

A turáni gondolatnak lényege szoros összefüggésben áll a magyar sorskérdéssel. Fő célja e gondolatnak a magyar néprokonság érzületének ébrentartása és ily módon a vérrokon nemzetek érdekeinek megfelelő, új, tisztultabb felfogású európai világ felépítésének elősegítése.

A felületes szemlélő három-négy nagy nép élet-halálharcát véli látni a mai szörnyű világégésben. Tévedés, nem így áll ez. Eszmék, gondolatok harca folyik, amelyben a népek értéke nem számbeli, hanem szellemi érték szerint határozható meg.

Nemzetünk számarányánál fogva az úgynevezett középnemzetek közé tartozik. Szellemi értékénél fogva azonban az elsők között áll, maga mögött hagyva sok, nála szám szerint nagyobb népet.

A magyar nemzetet még a közelmultban is barátok és testvérek nélkül élő népnek tudták, sőt ennek tudtuk mi magunk is.

Hála a magyar szellemi munkának, ez a tévhit ma már megdőlt.

Bizonysága ennek a Turáni Társaság működése is, melynek munkája megcáfolja a testvértelenség téves tanát.

Melegen köszöntöm és üdvözlöm tehát mindazokat, kik a röviden vázolt nemes törekvés szolgálatában állanak és azokat, kik ma megjelenésükkel ebbeli felfogásukat kifejezésre is juttatták. Köszöntöm elsősorban a Turáni Társaság jelenlévő vezetőit, *Gergelyffy Gábor* igazgató és *Virányi Elemér* főtitkár urak személyében, valamint *Máté-Török Gyula* nyug. testőrezredes urat, mint a turáni gondolat egyik vezérharcosát. Melegen üdvözlöm a mai turáni ünnepélyen megjelenteket egyenként és összességükben, s egybegyűlésünkre Isten áldását kérve, azt ezennel megnyitottnak nyilvánítom.

Az ünnepély után a következő zárószavak hangzottak el:

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mai turáni ünnepélyünk véget ért. Köszönet illeti e magas színvonalú összejövetel kezdeményezéséért és rendezéséért a Turáni Társaság vezetőségét, mai ünnepségünk előadóit és szereplőit, valamint a város Népművelési Bizottságát, az élen *Sáfrán István* úrral, kiváló titkárával.

Abban a biztos reményben, hogy a mai összejövetelünk nem marad hatás nélkül és hogy a szerzett tanuságokból folyólag mindannyian a jövőben még fokozottabb figyelemmel és érdeklődéssel fogjuk kísérni és támogatni a magyar néprokonság és a rokonnemzetek testvériségének ügyét, — turáni ünnepélyünket ezennel befejezettnek nyilvánítom.

homrogdi Lichtenstein László

Megnyitó beszéd a Turáni Társaság 1942 november 22-én tartott kaposvári előadásán. A történelem előtti idők szakadozott ködfátyolaiból dereng elénk az óperzsa monda, amely szerint Iránnal, *Ormuzd* országával szemben — földrajzi meghatározással: a Kaspi-tenger, Aral-tó környékén s az Amu-darja és Szir-darja mentén terült el Ariman országa, a styeppés és sivatagos Turán. Turán lakosságát az akkori földrajzi és egyéb adottságok állandó vándorlásra kényszerítették. Így a többek között az ismert legrégibb kultúrnép: a szumir is innen költözött el Mezopotámiába.

Ezért tekinthetjük ma Turánt a legősibb ismert kultúra bölcsőjének.

Az emberiség e legrégibb kultúrterületét mi magyarok is büszkén a magunkénak vallhatjuk, mert őseink 862 előtt itt búcsúztak el a turáni népek északi főcsoportjától és elindultak *Hunor* és *Magor* regehősök jelképében új hazát keresni. Őseink: bizonyos méltóságot, arisztokráciai szellemet, nyugodt komolyságot, lángoló hazaszeretetet, példátlan vendégszeretetet hozva lelkitarsolyukban, hosszú, küzdelmes és fáradságos barangolás után éppen akkor értek a Kárpátokkal koszorúzta Istenáldotta mai földünkre, amikor *Szvatopluk* egy nagy, hatalmas szláv birodalom megteremtéséről álmodozott.

Szvatopluk álmának megvalósítására megindult a nagy küzdelem a szlávok és az akkori germánok között. A nehéz küzdelem sorsdöntő kérdése az volt, hogy a germánoké, vagy a szlávoké legyen-e a híres Pannonia földje? Hála a magyarok Istenének, egyiké sem lett, mert megjelentek Emese fiának: *Álmosnak* vitézei és maguknak foglalták el Szvatopluk álomországát, hogy ezer esztendőn keresztül védőbástyaként állják a sarat a nyugati kereszténység és kultúra megvédésére.

A magyarság ez utóbbi szerepét énekelte meg oly szépen első lírikusunk, amikor azt mondja: „Óh, én édes hazám, te szép Magyarország, Ki viseled kereszténységnek paizsát". — Ezer esztendőn keresztül, állandó rettegésben, testvértelenül, kevés öröm és sok bú között éltünk itt a Kárpátok medencéjében, de a magyarság izmos ökle, istenbe vetett hite, ellenségeivel szemben tanusított mindenkori szellemi fölénye, a legsötétebb vészfellegeket is elűzte nemzetünk egéről, mert a magyarság jelszava mindig *Madách* örökértékű mondása volt: „Ember küzdj és bízva-bízzál".

Igen tisztelt Hallgatóim! Ma is nagyon komoly, veszedelmes viharfelhők fenyegetik nemzeti létünket. A bolsevizmus köntösében most is a terjeszkedni óhajtó szláv tenger hullámai nyaldosták ezeréves határainkat. Csüggednünk azonban most sem szabad, mert az öldöklő, a kultúrát letipró világégésben újra egymásra találtak a történelem előtti időkben egymástól elszakadt turáni testvérnépek.

Velünk harcol most a maroknyi finn és a hatalmas japáni nemzet.

E két testvérnépet jöttünk ma ünnepelni.

Igen tisztelt hallgatóim! Amikor a finn és japáni kultusz jegyében a mai ünnepélyünket megnyitom, engedtessék meg nekem, hogy a budapesti Turáni Társaság elnökségének itt megjelent illusztris vendégeit: *Gergelyffy Gábor* igazgató és *Virányi Elemér* főtitkár urat, mind a *Berzsenyi Dániel Társaság*, mind az ünneplő közönség és a város nagyközönsége nevében, nagyrabecsülésünk és megkülönböztetett tiszteletünk tolmácsolásával szeretettel köszöntsem és őket ünnepélyünk fényének emelésére előadásuk megtartására felkérjem. *Dr. Sáfrányy István*

17.712. „Élet" Irod. és Nyomda Rt. XI., Horthy Miklós-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A TURÁNI TÁRSASÁG

Alapítási éve: *1910* — **Első elnöke:** *Dr. gróf Teleki Pál*

Védnöke:

vitéz dr. József Ferenc kir. herceg

Elnöke:

Dr. Cholnoky Jenő ny. egy. ny. r. tanár

Alapító és örökös tiszteletbeli elnöke:

Paikert Alajos ny. államtitkár

Tiszteletbeli elnökei:

Dr. Bárdossy László ny. m. kir. miniszterelnök
Dr. Hegedüs Lóránd v. miniszter, a TÉBE elnöke
Dr. Hóman Bálint ny. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
báró Kemény János író, földbirtokos
Dr. Pataky Tibor államtitkár
Dr. Szily Kálmán ny. államtitkár, műegy. ny. r. tanár
Dr. Tasnádi Nagy András, a Képviselőház elnöke
Vig Albert ny. h. államtitkár
Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos
báró Wlassics Gyula államtitkár
Zsedényi Béla ny. h. államtitkár

Alelnökei:

Dr. Antal István m. kir. nemzetvédelmi propagandaminiszter
Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos
Dr. Fülei Szántó Endre min. o. főnök, egy. ny. r. tanár
vitéz Galánthay-Glock Tivadar ny. vezérőrnagy
Kállay Ubul ny. főispán, a MABI alelnöke
Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd
vitéz Kolosváry Borcsa Mihály, a Sajtókamara elnöke
Dr. Marzsó Lajos m. kir. főgeológus
Dr. Mezey István tb. egy. tanár, ügyvéd
Dr. Paikert Géza min. tanácsos
Dr. Pröhle Vilmos ny. egy. ny. r. tanár
Dr. Ullein-Reviczky Antal Zsigmond megh. miniszter, rk. követ

Igazgató:

Dr. Gergelyffy Gábor író

Főtitkár:

Dr. Virányi Elemér áll. gimn. tanár

Ügyész:

Dr. abaújszántói Kerekes Endre ügyvéd

Könyvtáros:

Virányi Endre festőművész

A Számvizsgáló Bizottság:

Elnöke:

Dr. Teghze-Gerber Ferenc, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke

Rendes tagjai:

Kenézy Zoltán, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke
Podhorszky Vilmos, az országgyűlés ny. számszéki főigazgatója

Póttagjai:

Dr. Kocsis Miklós p. ü. fogalmazó
Réty Gyula MFTR tisztviselő
Vargyassy Márton ny. számv. főtanácsos

A Választmány rendes tagjai:

Balogh Andor ny. OTI vezérigazgató
Dr. Bartucz Lajos egy. ny. r. tanár
Dr. Csekey István egy. ny. r. tanár
Csepreghy Béla ny. dzsidáskapitány
vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy
vitéz Endre László alispán
Faragó József áll. gimn. tanár
Dr. Fettich Nándor egy. m. tanár
Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár
vitéz dr. Horváth Béla székesfővárosi főjegyző
Ilovszky János, a Baross Szövetség elnöke
Ispánovits Sándor ny. polg. isk. igazgató
Dr. Jalsoviczky Károly ny. államtitkár
Dr. Jeney Endre egyetemi ny. r. tanár
Koritsánszky Ottó gyógyszerész
özv. dr. Kurtz Gusztávné ny. tanárnő
Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár
Dr. Ligeti Lajos egy. ny. r. tanár
Dr. Megyeri József áll. gimn. tanár
Dr. Moravcsik Gyula egy. ny. r. tanár
vitéz dr. Nagy Iván miniszteri o. tanácsos

Novágh Gyula, a Székesfővárosi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság igazgatója
Rafaelné-Mányoky Vilma ig. tanárnő
Dr. Réthly Antal egy. c. rk. tanár
Dr. Rüblein Richárd ny. min. tanácsos
Dr. hollósi Somogyi József, a Tud. Akad. alkönyvtárosa
Szentgály Antal, a Közmunkatanács ny. alelnöke
Dr. Szent-Iványi Domokos min. tanácsos
vitéz dr. Terbócz Miklós min. osztályfőnök
Dr. Tompa Ferenc egy. ny. r. tanár
Dr. Tormay Gézáné, államtitkár özvegye
Végh Jenő GyOSz titkár
Dr. Zilahi-Sebess Jenő min. o. tanácsos

Választmányi póttagok:

Dr. Blaskovich Lajos Pest megye főjegyzője
Dr. Kechkeméthi Pethes László ny. főispán
Torbágyi Novák József Lajos tanár
Túrmezei László gimn. tanár

Titkár:

Kiss Albertné

A NÉPROKONSÁGI DOLGOZATOK

eddig megjelent számai:

1. **Mányoky Vilma:** A finn nemzetőrség és a Lotta Svärd Egyesület (Elfogyott.)
2. **Faragó József:** Eino Leino, a finn Petőfi
3. **Kállay Ubul:** A vogul skorpióember és a magyar csodaszarvas
4. **Mányoky Vilma:** Az észt nők honvédelmi szervezete és társadalmi tevékenysége
5. **Cholnoky Jenő:** A Turáni Társaság feladatai
6. **Bendefy László:** Magyer, Jeretány keleti fejedelem székvárosa
7. **Sonkoly István:** A vogul és osztják zene
8. **Gombos László:** Lemminkejnen anyja. Színre alkalmazott hitrege a Kalevalából. Zenéjét szerezte: Lányi Viktor
9. **Virányi Elemér:** A Kalevala száz év távlatából
10. **Benkő István:** A 2600 éves japáni állam
11. **hollósi Somogyi József:** A felkelő nap országának útja
12. **Cholnoky Jenő:** Japán földrajza
13. **Cvetkov Lázár:** Bulgária joga Macedóniához és Tráciához
14. **Mányoky Vilma:** Karjala a finn Erdély
15. **Virányi Elemér:** Az észt nép művelődési törekvései a XIX. században
16. **Medriczky Andor:** Mit jelentett a kemálizmus Törökország és Európa újabb viszonyának kialakulásában
17. **hollósi Somogyi József:** Buda török emlékei
18. **Török László:** A Turáni Társaság és a magyar-japáni kapcsolatok
19. **Cholnoky Jenő:** Kőrösi Csoma Sándor Göttingenben
20. **hollósi Somogyi József:** Kőrösi Csoma Sándor emléke itthon és külföldön.
21. **Pogány István:** Magyar kutató Kőrösi Csoma Sándor nyomában. Dr. Tóth Jenő emlékezete.
22. **Kovács Karap Ernő:** A faji fejlődés és a faji tulajdonságok okai.
23. **Szerőczei Gyula:** A kumamenti Magyarország Vörösmarty költészetében

*

A **Turáni Társaság** kiadóhivatalában kedvezményes áron kaphatók a Turán c. folyóirat régi évfolyamai (1913, 1917, 1918, 1922—1936, 1939—1940. Az 1921. és 1937/38. évfolyam elfogyott.)

„Élet" Irod. és Nyomda Rt. Budapest, XI., Horthy M.-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.